



КАЛЕНДАР
„СВОБОДИ”

НА РІК
1956

М. Бутович.



КАЛЕНДАР
„СВОБОДИ”

НА ПЕРЕСТУПНИЙ РІК

1956

У 100-ТІ РОКОВИНИ НАРОДЖЕННЯ
ІВАНА ФРАНКА

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

PUBLISHED BY
UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

81-83 Grand St., Jersey City, N. J.

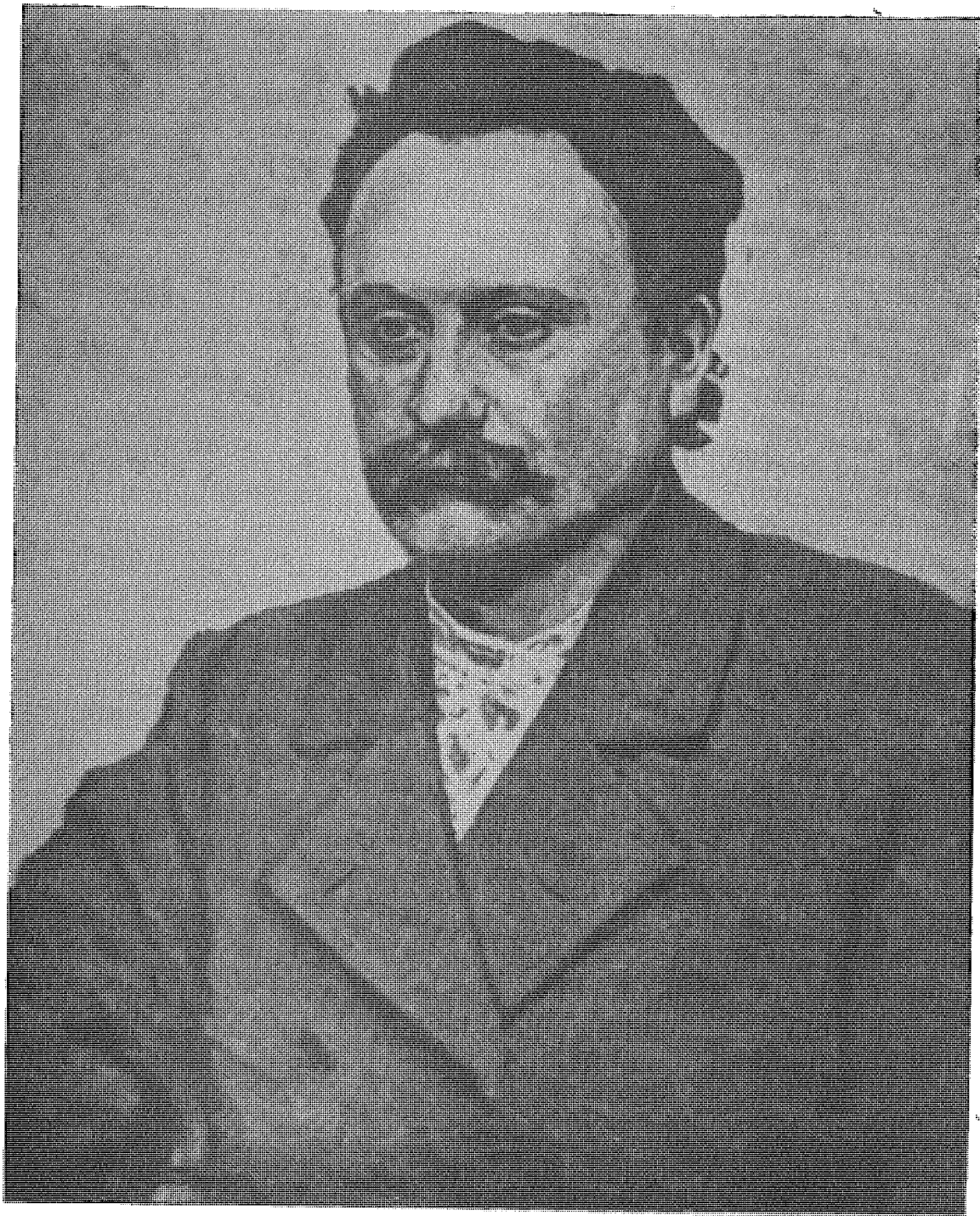
ВЕЛИКІ РОКОВИНИ

...У Богдана сльози в очі,
Та вогонь в душі, в словах:
„Згинем, браття, або вгору
Піднесім свободи стяг!
Згинуть, — нам одна дорога,
Чи в кайданах, чи в війні;
Хто ненавидить кайдани —
Тому війни не страшні
Чи послабли ваші сили?
Погутилися шаблі?
Чи в серцях ви погасили
Дух лицарський взагалі?“
І гузніше звилъ Дніпрових
Крик козацтва заревів:
„Або ляжем головами,
Або виб'єм ворогів!“
В жовтій світлі смолоскипів,
Що горіли серед нас,
У огах козацьких блисло
Десятъ тисяч іскор враз.
Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, браття, той підпал,
Що підняв страшну пожежу
Аж по Буга й Сяну вал.
Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, браття, той розмах,
Що історію Вкраїни
Повернує на інший шлях.
Багу, багу тій іскри! ..
Мовчи: „мало їх?“ Невже ж?
Що? На сорок мільйонів
Десятъ тисяч не знайдеш?
Мовчи: „де нам взять Богдана?“
Тільки ти придатний будь
На святе велике діло!
Загартуй думки і груди!
До високого літання
Ненастанно пробуй крил,
А Богдан прийде як сума
Ваших змагань, ваших сил.
До великого моменту
Будь готовий кожний з вас, —
Кожний може стать Богданом,

Як настане слушний час.
Мовчи: „нині інші війни“.
Ну, то іншу зброю куй,
Ум гостри, насталою волю,
Лиш воюй, а не тоскуй!
Лиш борися, не мирися,
Радше епадь, а сил не трать,
Гордо стій і не корися,
Хоз пропадь, але не зрадь!
Кожний думай, що на тобі
Мільйонів стан стоїть,
Що за долю мільйонів
Мусиш дати ти одвіт.
Кожний думай: тут, в тій місці,
Де стою я у вогні
Важиться тепер вся доля
Белизної війни.
Як подамся, не достою,
Захитаюся мов тінь, —
Пропаде кривава праця
Многих, многих поколінь.
У таких думках держися
І дітей своїх ховай!
Коб лиш зистая пшениця, —
Буде паска й коровай.
„Чи побіди довго ждати?
Ждати довго!“ То й не жди ж!
Нині вгися побіджати,
Завтра певно побідиш.
Та ж не даром цвіт розцвівся,
Чей же буде з цвіту плід,
Та ж не даром пробудився
Український жвавий рід.
Та ж не даром іскри грають
У огах тих молодих!
Чей нові межі засяють
У правницях у твердих!
Довго нас недоля жерла,
Досі нас наруга жре,
Та ми крикнім: „Ще не вмерла,
Ще не вмерла і не вмер!“

1898 р.

ІВАН ФРАНКО



ІВАН ФРАНКО

Портрет роботи Івана Труша

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	19	Н	Нед. перед Різдвом, Отців
2	20	П	Ігнатія мч.
3	21	В	Юліяни, Петр.
4	22	С	Св. вмч. Анастасії
5	23	Ч	10 муч. на Криті
6	24	П	Навечеріє Різдва. Свгена.
7	25	С	Різдво Христове
8	26	Н	Нед. по Різд. Пр. Богор., Іос.
9	27	П	Стефана превмч.
10	28	В	Муч. в Нік., Дом.
11	29	С	14,000 дітей убитих в Виф.
12	30	Ч	Анісії мч.
13	31	П	Меланії прп.
14	1	С	Новий Рік. Обр. Г., Вас. Вел.
15	2	Н	Неділя перед Богоявленням
16	3	П	Малахії прор.
17	4	В	Собор 70 апостолів
18	5	С	Навечеря Богоявл., Теоп.
19	6	Ч	Богоявлення Госп.
20	7	П	† Собор Івана Хрестителя
21	8	С	Юрія й Емл. прп.
22	9	Н	Нед. по Богоявл.
23	10	П	Григорія і Дометіяна
24	11	В	† Теодозія препод.
25	12	С	Тетяни свцм.
26	13	Ч	Єрм. і Страт. мч.
27	14	П	Отців в Сінаї
28	15	С	Павла і Івана прп.
29	16	Н	Нед. 29 по Зісл. св. Духа
30	17	П	† Атонія прп.
31	18	В	Атаназія і Кирила

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ

Дня 1. Січня: Новий Рік („Нью Ір'с Дей“).

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Січень

13. 1867. Андрусівська умова. Поділ України між Москву й Польщу.
13. 1906. Перший український щоденник у Києві: „Громадська Думка“.
18. 1854. Переяславська умова України з Москвою.
22. 1918. Проголошення самостійності України.
22. 1919. Проголошення в Києві злуки всіх українських земель.
29. 1918. Біл української молоді під Крутами.

СІЧЕНЬ

Жезло залізне лютій Січень
В руці загисненій підніс.
Дивись майбутнім дням у візі,
Метай у простір ясний спис.

Крізь дим багряного пожару
Вдивляйся пильно в далечінь.
Все, що ти бажиш — темні зарі:
Там на твою кошлату тіль,

Мов пес, голодний місяць вис,
І вслався трупом горний брук,
А Січень в образі Коцця
Плете гірлянди з мертвих рук.

Коли бездачі кам'яниці
Оскирять жовті кістяки,
І буде все — мов сон п'яниці
(: Громи, і струпи, й вітряки),

— Ти серед хаосу і реву
З ясным, спокійним стань голом;
Мезем удар об щит крицевий,
Стягни міцніше свій шолом.

Пий вибору нілливий трупок,
Гамуї свій плаз, гартуї свій гнів.
— О, вже гудуть у тобі струни
Прийдешніх заграв і років.

ЮРИЙ КУЛЕН

ПРИГАДКИ НА СІЧЕНЬ: Взяти активну участь в Коляді на харитативні цілі ЗУАДКомітету під час Різдвяних Свят; відбутися Свято Самостійності і Соборності із збірками Національного Датку до Народного Фонду УКК; Вшанувати роковини Крут; відбутися загальні збори товариств і організацій та скласти плян праці на біжучий рік.

ЛЮТИЙ

1956

FEBRUARY

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	19	С	Макарія прп.
2	20	Ч	†Евтимія Бел. прп.
3	21	П	Максима прп.
4	22	С	Тимотея ап.
5	23	Н	Н. 30 по З. Св. Духа. Клим.
6	24	П	Ксенії прп.
7	25	В	†Григорія Богослов.
8	26	С	Ксенофонта прп.
9	27	Ч	†Пер. м. Івана Золотоустого
10	28	П	Єфрема прп.
11	29	С	Пер. м. Ігнатії
12	30	Н	Н. 31 по З. Св. Д. Трьох Св.
13	31	П	Кирила й Івана безер.
14	1	В	Лютий. Трифона муч.
15	2	С	Стрігіння Господнє
16	3	Ч	Симеона й Анни пр.
17	4	П	Ізидора прп.
18	5	С	Агафії мч.
19	6	Н	Н. 32 по З. Св. Духа. Вукола
20	7	П	Партенія прп.
21	8	В	Теодора Стр.
22	9	С	Никифора мч.
23	10	Ч	Харлампія мч.
24	11	П	Власія сщмч.
25	12	С	Мелетія св.
26	13	Н	Неділя Митаря і Фарисея
27	14	П	Авксентія прп.
28	15	В	Онисима ап.
29	16	С	Пампфила мч.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ

Дня 12. лютого: Уродина Линколна („Линколнс Бирт Дей“)

Дня 22. лютого: Уродина Вашингтона („Вашингтонс Бирт Дей“)

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Л ю т и й

- 8. 1918. Верестейський мир між Україною і Центральними державами.
- 12. 1924. Смерть Ольги Басараб у польській в'язниці.
- 14. 1897. Помер письменник Пантелеймон Куліш.
- 22. 1894. Засновано УНСоюз.
- 24. 1574. Надруковано „Апостола“, першу друковану книжку в Україні.
- 25. 1871. Народилася поетка Леся Українка.

ЛЮТИЙ
(1918)

Останові Луцькому

При дорозі гнуться лози у тривозі;
Ген з нівогі йдуть сторожі! ..
... Прошуміли дні погожі —
Літа ясний рух,
Десь розвіялись, неназе пух.

При дорозі гнуться, плазуть срібні лози.
Вітер стогне, гонить хмари, — йдуть морози!
Идуть-ревуть, мов буйні тури!
А услід криваві бурі!
... На порозі — страх ..
В'ється коло хати горний птах...

На дорозі: сльози ... срібні лози ... та погрози ...

БОРИС ГОМЗИН

ПРИГАДКИ НА ЛЮТИЙ: Сплатити самому та подбати, щоб інші сплатили Національний Даток до Народного Фонду УКК за минулий рік, якщо цього ще не зроблено. Почати підготову до відсвяткування Шевченківських Роковин у березні. Приготувати зворот державного податку.

БЕРЕЗЕНЬ**1956****MARCH**

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	17	Ч	Теодора Тирон. вмч.
2	18	П	Лева Папи
3	19	С	Архіпа ап.
4	20	Н	Неділя Блудного Сина
5	21	П	Тимотея прп.; Евстахія
6	22	В	Найдення м. мч. в Євгенії
7	23	С	Полікарпа свмч.
8	24	Ч	†1 і 2 н. гол. Ів. Хрест.
9	25	П	Тарасія св.
10	26	С	Порфірія св.
11	27	Н	Неділя М'ясопустна
12	28	П	Василія прп. і исп.
13	29	В	Касіяна прп.
14	1	С	Березень. Євдокії муч.
15	2	Ч	Теодота свцм.
16	3	П	Евтропія і ін. мч.
17	4	С	Гарасима
18	5	Н	Неділя Сиропустна. Конона
19	6	П	42 муч. в Аморії
20	7	В	Василія й ін. свцм.
21	8	С	Теофілякта
22	9	Ч	†40 муч. в Севастії
23	10	П	Кондрата і ін. мч.
24	11	С	Софронія патр.
25	12	Н	Неділя 1 Великого Посту
26	13	П	Пер. м. св. Никифора
27	14	В	Венедикта
28	15	С	Агалія
29	16	Ч	Савіна
30	17	П	Алексія
31	18	С	Кирила Єрусал.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ

Дня 30 березня: Велика П'ятниця („Гуд Фрай-дей“)

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Березень

1861. Скасовано панщину в Україні.
1950. Поляг в бою за Україну головний командант УПА, ген. Тарас Чупринка-Роман Шухевич.
1814. Уродився Тарас Шевченко.
1861. Помер Тарас Шевченко.
1923. Рада Амбасадорів признала Галичину Польщі.
1939. Проголошено самостійність Карпатської України.
1917. Створено Українську Центральну Раду в Києві.

БЕРЕЗЕНЬ

(3 поеми „Волинський рік“)

... А з провесни стає весна поволі,
Сизять гадами й топляться сніги,
Набрякли соком верхівіття голі,
Піднесла різка лід над береги,
Із закликком нестриманої волі
У простори зазивної туги,
Шукаюги нездійсненої мрії,
Летять клюзі з таємного вирію.

У полудень спішаться журавлі,
Кидаюги журні — журливі звуки;
Спускаються під везір до землі
З пересвістами гостродзьобі слукви;
А в марцевій поранковій імлі
Шпурляють гуси тяглі перегуки...
Істота повна вщерть таємних сил...
Ах гом, гому не маеш, Марку, крил?

Та, Боже борони, щоб журавлями
Ти не назвав розсурмленних птахів!
Бо цілий рік журбою і жалями
Буде томить нездійснимий зазив
У голубинь, щоб досягти крилами
Підзоряних недосягальних див...
Тож їх назв'їм веселиками, друзі,
Щоб серце не томилось в марній тузі.

ЛЕОНІД МОСЕНДЗ

ПРИГАДКИ НА БЕРЕЗЕНЬ: Місяць березень — місяць Шевченка. Обов'язково влаштувати і взяти участь у Шевченківському Святі та скласти щедру пожертву на харитативні цілі; поробити підготову до успішного переведення збіркової акції „Писанка” на харитативні цілі ЗУАДКомітету з нагоди Великодніх Свят.

КВІТЕНЬ

1956

APRIL

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	19	Н	Неділя 2 Великого Посту
2	20	П	ОО. убит. в м. Сави
3	21	В	Якова
4	22	С	Василія свцм.
5	23	Ч	Нікона прп.
6	24	П	Захарія Печер.
7	25	С	Благовіщення Пр. Богород.
8	26	Н	Нед. 3 Вел. Посту. Хрестоп.
9	27	П	Матрони
10	28	В	Іларіона
11	29	С	Марка і Кирила
12	30	Ч	Івана Ліствичника прп.
13	31	П	Іпатія
14	1	С	Квітень. Мар. Єгип.
15	2	Н	Неділя 4 Великого Посту
16	3	П	Никити прп.
17	4	В	Йосифа і Георгія
18	5	С	Теод., Агап. і др. Покл.
19	6	Ч	Євтихія
20	7	П	Георгія св.
21	8	С	Іродіона і ін. ап.
22	9	Н	Неділя 5 Великого Посту
23	10	П	Терентія
24	11	В	Антипи свцм.
25	12	С	Василія
26	13	Ч	Артемона
27	14	П	Мартина
28	15	С	Арист. і П. ап.
29	16	Н	Неділя Квітня
30	17	П	Симеона прп.

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Квітець

- 17. 1847. Арештували Тараса Шевченка.
- 19. 1848. Заснування у Львові „Головної Руської Ради”.
- 22. 1920. Варшавський договір Головного Отамана Петлюри з Польщею.
- 28. 1915. Вої УСС на Макінці.
- 29. 1648. Вибір Богдана Хмельницького гетьманом
- 29. 1918. Вивішення українських прапорів на Чорноморській Фльоті.

КВІТЕНЬ

*Блакитний шлях — Дніпро попід горою
І скромних сотників над ним село,
Весняний шум і хати під водою,
Все те було, давно колись було.
І пригадалося... Щодня весною
Так згадую тебе під вітру спів,
І казкою гарую золотого
Одноманітність довгих сірих днів.*

*О, краю мій! Шовковою такою
Цвіте блакить твоя в душі моїй,
І верби знов шепозуть наді мною,
І вітер знов мені співає твоїй,
І я сама роблюсь на мить такою,
Як там під вербами колись була:
Я знову дівчиною навісною
Про щастя й зорі мріять позала.*

*О, ви, сріблясті і розлогі,
Що вас рука батька садила,
Похилі верби край дороги,
Над ким шепозуть ваші крила?
Над ким ви журились у ясні
Весняні дні і в літні ноги?
Чом образ ваш в душі не гасне?
Чом серце вас забути не хоже?*

НАТАЛІЯ ЛІВИЦЬКА-ХОЛОДНА

ПРИГАДКИ НА КВІТЕНЬ: Під час Великодніх Свят намагатись зберігати і відсвіжувати українські народні традиції. Де тільки трапляється нагода, робити публічні виставки писанок та при допомозі цієї ділянки української мистецької творчості поширювати правду про Україну. Обов'язково скласти пожертву на Писанку для харитативної акції ЗУАДКомітету.

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	18	В	Івана Декаполіта
2	19	С	Івана Старопечер., Пафн.
3	20	Ч	Вел. Четвер. Теод. Трих.
4	21	П	Велика П'ятниця
5	22	С	Вел. Суб. Теод. і Віт. прп.
6	23	Н	Воскресення Христове
7	24	П	Світлий Понед. Юрія вмч.
8	25	В	Світлий Вівторок. Марка ап.
9	26	С	Василія свщмч.
10	27	Ч	Симеона
11	28	П	Ясона і Сосіпатра ап.
12	29	С	9 муч. в Кизиці
13	30	Н	Неділя Томина
14	1	П	Травень. Бремії прор.
15	2	В	Атаназія Вел.
16	3	С	Теодозія Печерського
17	4	Ч	Пелагії мчц.
18	5	П	Ірини мч.
19	6	С	Іова Многостр.
20	7	Н	Неділя Мироносиць
21	8	П	†Івана Богослова (на нед.)
22	9	В	†Пер. мощ. св. Николая
23	10	С	Симеона Зилота
24	11	Ч	Кирила і Методія
25	12	П	Єпифанії
26	13	С	Глікерії мч.
27	14	Н	Неділя Розслабленого
28	15	П	Пахомія
29	16	В	Теодора Осв.
30	17	С	Андроніка
31	18	Ч	Теодота

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ

Дня 30. травня: Пропам'ятний День („Меморіал” або „Декорейшен Дей”)

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Травень

15. 1848. Скасування панщини в Галичині.
 18. 1648. Перемога Богдана Хмельницького під Жовтими Водами.
 23. 1938. Вольшевицький агент убив полк. Євгена Коновальця в Роттердамі.
 25. 1926. Убито отамана Симона Петлюру в Парижі.
 28. 1916. Помер Іван Франко.
 30. 1876. Царський указ про заборону українського письменства в Росії.

ТРАВЕНЬ

*Як щороку буйна повінь зелені
 Заливає сквери й бульвари.
 Рожевіють квіттям яблунь встелені
 Сірі бруки, спалені з жару.*

*Як щороку поглядами м'якими
 Квітнуть вродливо озі жінок —
 І назавжди ніби ісплелось з ними
 Любе слово в звабливий вінок.*

*Як щороку... Оле ж, — хай не згадую
 Днів юнацьких, п'яних щастям гуль! —
 Все застіше зелен-травень зрадою,
 Зривом наглим, тріскотнею куль.*

*Все застіше сальвами зловіщими
 Розриваються сонячні дні —
 І згоряють розпагем навіщені
 Серце й озі в терновім вогні.*

*І в жалобі, синє-сизім ладані
 Нишкнуть скупжено нави церков:
 Там на вулиці вісті негадані,
 Замість сонячних зайчиків кров!*

*Зелен-дні наполюмою горною,
 Час вистукує стуком копит...
 Пожекайте! Осв прапор розгорнемо,
 Ось вже золотом синь лопотить!*

*І вже вершинки мзгать над країною
 І тологуть, реуть травень уцент!
 Гряде літо бурєю зловійною —
 Наше літо!*

Ще мить!

Ще момент!

БОГДАН КРАВЦІВ

ПРИГАДКИ НА ТРАВЕНЬ: Вже тепер подумати про вакації для себе і своєї родини та замовити собі місце на СОЮЗІВЦІ, а дітей зголосити до відпочинково-виховних таборів для молоді. Вшанувати роковини Івана Франка. Вшанувати роковини смерті Головного Отамана Симона Петлюри та полк. Євгена Коновальця відповідними імпрезами.

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	19	П	Патрикія свщмч.
2	20	С	Талалея мч.
3	21	Н	Неділя Самарянки. Констант.
4	22	П	Василіска
5	23	В	Михайла ісп.
6	24	С	Симеона
7	25	Ч	† 3 найд. Гол. Ів. Хр.
8	26	П	Карпа ап.
9	27	С	Терат. свщмч.
10	28	Н	Нед. Сліпонародж. Никити
11	29	П	Теодозії прмч.
12	30	В	Ізаакія
13	31	С	Єрмія
14	1	Ч	Червень. Вознесіння Госп.
15	2	П	Никифора
16	3	С	Лукіяна мч.
17	4	Н	Неділя Св. Отців
18	5	П	Доротей свмч.
19	6	В	Віссаріона й Іларіона
20	7	С	Теодота, Артемії
21	8	Ч	Теодора Стр., Єфрема
22	9	П	Кирила св.
23	10	С	Тимотея свщмч.
24	11	Н	Зіслання Св. Духа
25	12	П	Пресв. Трійці. Онуфрія В.
26	13	В	Акліни й Трипсилія
27	14	С	Єлисея, Методія
28	15	Ч	Амоса прор.
29	16	П	Тихона єп.
30	17	С	Мануїла і С. мч.

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Червень

- 7. 1843. Помер о. Маркіян Шашкевич.
- 8. 1919. Перемога Української Галицької Армії під Чортковом.
- 9. 1653. Перемога Богдана Хмельницького під Ватогом.
- 14. 1569. Люблинська Унія.
- 18. 1709. Перше зруйнування Січі московцями.
- 29. 1933 Помер Нач. Вождь УГА ген. Мирон Тарнавський.

ЧЕРВЕНЬ

.... Теплішало. Ставало душно,
Частіш по воду йшли жінки.
Тополі мліли непорушно
Над сонним берегом ріки.

Стікали медом полунці,
Скакали коники у тіль,
У холодках мовгали птвиці
І верховодки йшли в глибиль.

Уже не паслося худобі —
У воду, як сліпа, брела...
У озеретяній оздобі
Леліла літепла Сула.

І тільки косарі стараний
Та беругкі гребці — жінки,
Мов на весільному гулянні,
Поприбравались у вінки.

На сіно міцно налягали,
Не підкоряючись жарі:
Луки — й не зглянеш, часу ж мало,
І жито стигне на горі.

Не встигла зірка везорова
Зійти над заходом жарким,
А вже з валків трава медова
Дихнула сіном запашиим.

І. ВИГРАН

ПРИГАДКИ НА ЧЕРВЕНЬ: Відбути піврічні збори товариств і організацій та перевірити їхню діяльність. Обов'язково вирівняти залежності до центральних інституцій, зокрема сплатити Національний Даток до УНФонду, як хто-то того ще не зробив. Забезпечити місце для дітей на вакації в літніх виховних таборах. Заповіти собі місце на вакації на СОЮЗІВЦІ.

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	18	Н	Н. Всіх Святих. 1 по 3. Св. Д.
2	19	П	†Юди Тад. ап.
3	20	В	Методія свщм.
4	21	С	Юліяна
5	22	Ч	Пресв. Евхаристії (на нед.)
6	23	П	Агрипіни мч.
7	24	С	Різдво св. Ів. Хрестителя
8	25	Н	Н. 2 по 3. Св. Духа. Февронії
9	26	П	Давида прп.
10	27	В	Самсона Стран.
11	28	С	Кира й Івана
12	29	Ч	Петра і Павла апост.
13	30	П	Собор 12 Апостолів
14	1	С	Липень. Косми і Дамяна
15	2	Н	Нед. 3 по Зісл. Св. Духа
16	3	П	Якинта і Анат. св.
17	4	В	Андрея Крит.
18	5	С	†Атаназія
19	6	Ч	Юліянії кн.
20	7	П	Томи і Акакія прп.
21	8	С	Прокопія мч.
22	9	Н	Нед. 4 по Зісл. Св. Духа
23	10	П	†Антонія Печ. прп.
24	11	В	Св. кн. Ольги
25	12	С	Прокла й Іл.
26	13	Ч	Собор св. Арх. Гавриїла
27	14	П	Акили ап., Кир муч.
28	15	С	†Волод. Бел. кн. України
29	16	Н	Н. 5 по 3. Св. Духа. Панкр.
30	17	П	Марини
31	18	В	Якинта й Еміліяна

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ

День 4. липня: День Незалежності („Independence Day“)

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Липень

1. 1910. Вбито студента А. Коцка на львівському університеті.
7. 1569. Перемога гетьмана І. Виговського над москалями під Конотопом.
8. 1709. Поразка Гетьм. І. Мазепи і шведів під Полтавою.
11. 969. Померла Княгиня Ольга.
15. 1015. Помер князь Володимир Великий.
16. 1919. Українська Галицька Армія переходить Збруч.
27. 1649. Перемога Богдана Хмельницького під Збаражем.

ЛИПЕНЬ

*Липневий день блакитним горном диха,
Немов герінь, палахкотить панель,
Сріблистий лист зомлів і скніє стиха,
Гаряче місто все, немов піску пустель.
На брук упала тінь стрункої стріжи,
Іду кудись поміж гранітних скель.
Думки заковано у ромби й спеку,
А там — в озері синім — плає лелеки.*

*Зів'ялий лист... і все мені байдуже:
Куди у спеку йду? Хто я такий?
І враз війнув провулком вітер дужий,
Пахузий степ приніс мені зутки,
Що липа розцвітає в тьмяній тузі,
Що ядренють житні колоски...
І так мені збагнулося в простори,
Де вітер корить срібла врунне море.*

ФЕДІР МАЛИЦЬКИЙ

ПРИГАДКИ НА ЛИПЕНЬ: Якщо на цей місяць припадають Ваші вакації, Ви використаєте їх найкраще для свого здоров'я, відпочинку і розваги, пробувши їх на СОЮЗІВЦІ; Ви скріпите своє фізичне і духове здоров'я, як використовуватимете СОЮЗІВКУ на проведення там вільних від праці днів тижня.

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	19	С	Мокрини і Дія
2	20	Ч	Ілїї прор. (на нед.)
3	21	П	Симеона і Івана прп.
4	22	С	Марії М., Ф. свщмч.
5	23	Н	Нед. 6 по Зісл. Св. Духа
6	24	П	†Бориса і Гліба мч. Хр.
7	25	В	†Успення св. Анни
8	26	С	Єрмолая
9	27	Ч	Пантелеймона вмч.
10	28	П	Прохора і ін. ап.
11	29	С	Калїніка мч.
12	30	Н	Нед. 7 по Зісл. Св. Духа
13	31	П	Евдокіма прав.
14	1	В	Серп. Проіск. Чесн. Хреста
15	2	С	Перенесення мощ. св. Степ.
16	3	Ч	Ісаакія прп.
17	4	П	7Молодців в Ефезі мч.
18	5	С	Евсигнія мч.
19	6	Н	Н. 8 по З. Св. Духа. Пр. Госп.
20	7	П	Дометія і Пас. мч.
21	8	В	Еміліяна еп.
22	9	С	†Матея ап.
23	10	Ч	Лаврентія мч.
24	11	П	Евпала мч.
25	12	С	Фотія і Анїкити мч.
26	13	Н	Нед. 9 по Зісл. Св. Духа
27	14	П	Михея пр.
28	15	В	Успення Пресв. Богородиці
29	16	С	Перен. Нерук Обр. Госп.
30	17	Ч	Мирона мч.
31	18	П	Флора і Лавра мч.

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Серпень

1. 1913. Померла поетка Леся Українка.
4. 1687. Вибрано Івана Мазепу гетьманом.
10. 1648. Перемога Богдана Хмельницького під Пилявцями.
14. 988. Хрещення України.
14. 1775. Друге зруйнування Січі москалями.
15. 1856. Народився Іван Франко.
20. 1920. Договір у Севр признав Галичину окремою Державою.
31. 1919. Здабуття Києва об'єднаними Українськими Арміями.

СЕРПЕНЬ

*Спокою й кротости прийшла пора ясна,
Зигливій поїть зір і вабить добрі душі:
У листі лагіднім поломеніють грюші
І між дерев стоїть велика тишина.*

*І помисли, як легкі кораблі,
Призал покинули і мають корогвами, —
І радісно плывуть садами і гаями
По руно золоте серпневої землі.*

МИХАЙЛО ОРЕСТ

СПАСА І МАКОВІЯ

*... В поліття з літа йде волинський цляк
Минулися суніці, йдуть горниці,
Повійка поснувалася по стернях,
І теплі пахоці живиці й глици
Змішалися із духом по грибах,
Із ароматом грезки-медуниці...
И приймає лагідно сухий пісок
У теплу глїб важкий утомний крок.*

*Крізь деревлянську землю Лада-юнка
Навесні несла китицю надїй.
Помона-молодиця крожить струнко
З кошем врожаю. Спас і Маковії
Благословляють плідности дарунки:
Колосся, мед, цілющий деревїй,
Грушкки, сливки і яблука рум'яні,
Що їх на свяження принесли зрання...*

ЛЕОНІД МОСЕНДЗ

ПРИГАДКИ НА СЕРПЕНЬ: Літній сезон використати насамперед для свого фізичного і духового відпочинку, а найкращі можливості такого відпочинку забезпечить Вам СОЮЗІВКА, вакаційно-відпочинкова оселя Українського Народного Союзу в горах Кетскіл біля Кергонксон у стейті Нью Йорк.

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	19	С	Андрея С. мч.
2	20	Н	Н. 10 по З. Св. Духа. Самуїла
3	21	П	Тадея ап.
4	22	В	Агатоніна
5	23	С	Іринея, Луїза
6	24	Ч	Святихія свмч.
7	25	П	Вартоломея і Тита
8	26	С	Адріана і Наталії мч.
9	27	Н	Н. 11 по З. Св. Духа. Пімена
10	28	П	Мойсея прп.
11	29	В	†Усік. Гол. Ів. Хр. (на нед.)
12	30	С	Олександра
13	31	Ч	Пол. пояса Пр. Діви
14	1	П	Вересень. †Нов. Рік церк.
15	2	С	Мамонта мч.
16	3	Н	Н. 12 по З. Св. Духа. Антима
17	4	П	Вавила свщмч.
18	5	В	Захарії і Єлисавети
19	6	С	Чудо Арх. Михайла
20	7	Ч	Созонта свмч.
21	8	П	Різдва Пресв. Богородиці
22	9	С	Іраакіма і Анні
23	10	Н	Нед. 13 по Зісл. Св. Духа
24	11	П	Теодора прп.
25	12	В	Автеніона свщм.
26	13	С	Корнида сотн.
27	14	Ч	Воздвиження Чесного Хр.
28	15	П	Никити вмч.
29	16	С	Євфимії вмч.
30	17	Н	Нед. 14 по Зісл. Св. Духа

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ

Перший понеділок вересня: День Праці („Лейбор Дей“)

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Вересень

1. 1939. Гітлер зі Сталіном напали на Польщу.
2. 1709. Помер гетьман Іван Мазепа.
10. 1914. Перший бій УСС з москалями під Сянками.
12. 1769. Народився Іван Котляревський.
16. 1668. Гадяцька угода гетьмана Виговського з Польщею.
22. 1918. Відкриття в Києві українського університету.
29. 1866. Народився Михайло Грушевський, історик і Президент Центральної Ради.

ВЕРЕСЕНЬ

*Пливуть, пливуть далекі журавлі,
І сизий дим і гуси волохаті,
І пар з великої безмежної землі,
І гарби, і дуби, і сон, і хати.*

*І яблуні стоять великі, як журба,
І засипають вулиці розкішними плодами,
І вовк приносить здобиг у зубах
Кудись в ліси упевнено і прямо.*

*Його б підстрелити, його б схопити в аркан,
За ним би верхи цілі гони гнатись.
Трава підводиться, п'янюга і густа,
І йдуть дорогою замислені дівчата.*

*А потім покриве все рідкий туман.
Усе — і переліг, і дим, і хати,
І вітряки, яких уже нема,
Казки, і сон, і гуси волохаті,*

*І я признаюся — люблю я степ,
Люблю дівчат, люблю сади і димі.
І пісня хай моя так само поросте
Густим катраном повсякчас і нині.*

*Вставай же, пісне, з горної землі,
Терпкою мрією і радістю загата.
Пливуть, пливуть далекі журавлі
І йдуть дорогою замислені дівчата.*

К. ГЕРАСИМЕНКО

ПРИГАДКИ НА ВЕРЕСЕНЬ: Кінчаються вакації й треба думати про новий сезон громадської праці. Відбути повакаційні збори товариств та намітити дальший плян праці. Вакаційний сезон на СОЮЗІВЦІ триває теж у вересні. Подбати про запис дітей до шкіл і зокрема до українських шкіл, де такі існують, або на курси українознавства, де таких шкіл нема.

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	18	П	Євменія прп.
2	19	В	Трофима й ін. мч.
3	20	С	Євстаха, Татіяни
4	21	Ч	Кіндрата ап.
5	22	П	Фоки свщмч.
6	23	С	Зачаття Івана Хрестителя
7	24	Н	П. 15 по З. Св. Духа, Теклі
8	25	П	Євфрозини прп.
9	26	В	†Пр. Ів. Богослова (на нед.)
10	27	С	Калістрата
11	28	Ч	Харитона прп.
12	29	П	Киріяка прп.
13	30	С	Григорія свщмч.
14	1	Н	Жовт. Н. 16 по З. Св. Духа
15	2	П	Кипріяна свщмч.
16	3	В	Діонізія свщм.
17	4	С	Єротєя, Вероніки
18	5	Ч	Дам'яна Печер. прп.
19	6	П	†Св. Томи ап.
20	7	С	Сергія і Вакха мч.
21	8	Н	Нед. 17 по Зісл. Св. Духа
22	9	П	†Якова ап.
23	10	В	Євлампія
24	11	С	Філіппа, Теофана
25	12	Ч	Прова, Андроніка мч.
26	13	П	Карпа мч., Косми прп.
27	14	С	Параскеві прп.
28	15	Н	Нед. 18 по Зісл. Св. Духа
29	16	П	Лонгіна сот.
30	17	В	Осії прор., Андрея крит.
31	18	С	†Луки єванг.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ

Дня 12. жовтня: День Колумба („Колумбус Дей“)

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Жовтень

- 10. 1648. Облога Львова Богданом Хмельницьким.
- 12. 1915. Вої УСС з москалями в Семиківцях.
- 14. 1921. Перший Всеукраїнський Собор Української Автокефальної Церкви.
- 19. 1918. Українські Національні Збори у Львові проголосили на українських землях Австрії Українську Державу.
- 21. 1624. Наскок козаків на Царгород.

ЖОВТЕНЬ

*Ще осінь листям не захрясла,
А літо вивершили вже —
І пахнуть полем повні ясла
У теплій тиші конюшень.*

*Сади ясній. Сади замовкли.
Лиш дзвінко яблука падуть
На вбиту стежку, бризнуть соком
І в листі-шелесті заснуть.*

*Отак і дума — ясно-ясно,
Мов плід у голові моїй,
Налетєся десь і тихо бризне
На непробиту стежку мрії.*

*Вже базу я: моя дорога
Через поля, гєрез дуги
Із цього обрїю ясного
Ізнову топне у сніги.*

*Та там, в снігах, коли розкритий
Умре в хуртовинах садок, —
Все також будуть соковиті
Жовтневі яблука думок.*

ВАСИЛЬ МИСИК

ПРИГАДКИ НА ЖОВТЕНЬ: Місяць жовтень є місяцем збірки фондів на видавання дитячого журналу „ВЕСЕЛКА“ при „Свободі“ та місяцем книжки. Не забудьте вислати свою пджерту на ВЕСЕЛКУ, вирівняти свою передплату і скласти свою Добровільну доплату до передплати „Свободи“ та поповнити свою бібліотеку новими книжками з книгарні „Свободи“.

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	19	Ч	Йоїла прор.
2	20	П	Артемія вмч.
3	21	С	Іляр. В. пр.
4	22	Н	Н. 19 по З. Св. Духа. Аверкія
5	23	П	Якова ап.
6	24	В	Арета
7	25	С	Маркіяна
8	26	Ч	Дмитрія вмч.
9	27	П	Нестора мч.
10	28	С	Параскеви мч.
11	29	Н	Н. 20 по З. Св. Д. Анастасії
12	30	П	Зиновія і Зиновії мч.
13	31	В	Стахія, Амплія, Урвана ап.
14	1	С	Листопад. †Косми і Дам.
15	2	Ч	Акиндина мч.
16	3	П	Акепсима мч.
17	4	С	Йоанікія В. пр.
18	5	Н	Нед. 21 по Зусл. Св. Духа
19	6	П	Павла і ін. мч.
20	7	В	Єрона мч.
21	8	С	Собор Св. Арх. Михаїла
22	9	Ч	Онисифра
23	10	П	Єраста і ін. ап.
24	11	С	Мини і Віктора
25	12	Н	Н. 22 по З. Св. Д. свщм. Йос.
26	13	П	†Івана Золотоустого
27	14	В	Пилипа ап.
28	15	С	Гурія і Самона
29	16	Ч	†Матея ап.
30	17	П	Григорія єп. чудотв.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ

Четвертий четвер листопада: День Подяки („Thanksgiving Day”)

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Листопад

- 1. 1918. Українці переймають владу в Галичині.
- 1. 1944. Смерть Митрополита гр. Андрея Шептицького.
- 6. 1872. Народився Маркіян Шашкевич.
- 19. 1918. Вій Січових Стрільців під Мотовилівкою.
- 21. 1990. Розстріл 359 українських вояків під Базаром.

ЛИСТОПАД

*Знов під ногами шарудять листки:
Вони, мов древнє золото багряне,
Нагадують душі забуті рани
І ржею зрад тавровані віки.*

*Що ж принесуть майбутнього роки?
Пройшли — і ще перейдуть гурагани,
Вже їм назустріг простягли каштани
Погрозливо безлисті п'ястуки.*

*Блаженні ті, що в мирі в тишу вірять!
Вітає їх імлице надєєзір'я
У синяві будівель і дерев:*

*Та вмій відгути, як грядє нестримнє
І жди, аж, тинк обсипуюзи, гримнє
Об мури знов сердитий левій рев!*

СВ. ГОРДИНСЬКИЙ

*Кривавим листом котить надоліст —
І серце прагне знов далеких візій,
Щоб понад нами знову пронеслись
Бої одважні і залізні.*

*Щоби дзвеніли списи і шаблі,
Щоб жаж вогню будив до дня оселі,
Щоб істодило сонце на землі
В вінку шрапнелів.*

*Щоб місто знов під зоботи полкам
Коври стелило і стяги шовкові,
Щоб в синім небі стяга золота
Благославила нашій крові.*

БОГДАН КРАВЦІВ

ПРИГАДКИ НА ЛИСТОПАД: Відсвяткувати роковини Листопадового Зриву відповідними імпрезами та скласти щедру пожертву на допомогу інвалідам Українських Армій. Використовувати осінній сезон на культурно-освітню працю, влаштуванням аматорських театральних вистав, доповідей, вечорів і т. п. Перевірити та вирівняти залеглості до центральних організацій.

н.	ст.	д.	СВЯТА
1	18	С	Плат. і Ром. пр.
2	19	Н	Нед. 23 по Зісл. Св. Духа
3	20	П	Григорія і Прокла прп.
4	21	В	Введ. в храм Пр. Бог. Авдія
5	22	С	Филимона
6	23	Ч	Амфілоха, Олекс.
7	24	П	Катерини вчч.
8	25	С	Климентя папи
9	26	Н	Н. 24 по З. Св. Духа. Аліпія
10	27	П	Якова Прерс. вчч.
11	28	В	Стефана, Іринарха мч.
12	29	С	Парамона
13	30	Ч	† Андрія перевоз.
14	1	П	Грудень. Наума пр.
15	2	С	Авакума пр.
16	3	Н	Н. 25 по З. Св. Д. Софронія
17	4	П	Варвари і Ів. Дам.
18	5	В	Сави прп.
19	6	С	Миколая чудотв.
20	7	Ч	Амврозія єп.
21	8	П	Патапія єп.
22	9	С	Неп. Зачаття св. Анни
23	10	Н	Нед. 26 по З. Св. Духа. Мина
24	11	П	Данила Ст., Леонтія
25	12	В	Спирідіона прп.
26	13	С	† Евстр. і Авкс.
27	14	Ч	Тирса і Левкія
28	15	П	Елевтерія свщмч.
29	16	С	Аггея пр.
30	17	Н	Нед. Праотців. Даниїла прор.
31	18	П	Севас. і ін. мч.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ

Дня 25. грудня: Різдво Христове („Кристмас“)

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Грудень

- 8. 1868. Оснування „Просвіти“ у Львові.
- 14. 1918. Війська Директорії Української Народньої Республіки зайняли Київ.
- 19. 1240. Татари зруйнували Київ.
- 21. 1761. Царський уряд скасував Гетьманщину.
- 23. 1873. Оснування Наукового Товариства імені Шевченка у Львові.

ГРУДЕНЬ

Хто під цю пору вийде з дому,
І білі дні, і білі ноги
Сніг білим голубом турчує
І припадає до вікна:
„Голубко сиза, задрімай!
Вже поле стить, ногує гай,
Поногуєш ти лиш одна.

І білі дні, і білі ноги.
Задивлений слиннуть озі,
Відкритим боляге огам.
І не стулить напнуті вії.
Здається, в полі ватра тліє,
Вежається хтось рідний там.

**

Як зимно і як мертво краєм!
Метіль сліди всі замітає.
Царице, хорони сірому,
Хто під цю пору вийде з дому,
Чия мандрівна путь є довга!
Хогби саньми шляхи озовагаь,
Хогби гасом горніла віха,
Щоби ніхто з шляху не з'їхав.

ОКСАНА ЛЯТУРИНСЬКА

ПРИГАДКА НА ГРУДЕНЬ: Робити підсумки річної праці, відбувати збори організацій і товариств, продовжувати культурно-освітню працю, влаштовувати Свято-Миколаївські дитячі імпрези та поробити підготову до Коляди на харитативні цілі ЗУАДКомітету під час Різдвяних Свят.

З НОВИМ РОКОМ!



КАЛЕНДАР

Що таке календар?

Слово календар походить від латинського "calendarium", а це знову від слова "calendar", яким означувано початок кожного місяця.

Основою кожного календаря є астрономічні зміни дня й ночі, періоди місяця й пори року. День і ніч, себто доба, у всіх народів уже від найдавніших часів служили на означення короткого протягу часу. Довший протяг часу, наприклад рік або ряд років, під такий спосіб мірення не підходив, тому всі народи почали користуватися місяцем і його астрономічними змінами від одної повні до другої і цей протяг часу також у багатьох мовах задержав назву місяця. Рік після всіх майже календарних систем виносив двадцять місяців по 29 і по 30 днів. Але що ні рік, ні час обороту місяця не виказують круглого числа днів, тому поставали різні системи для обчислювання часу, а кожна система тим самим творила окремий календар.

На протязі віків постало багато календарів; деякі з них задержалися ще по нинішній день. З важніших це календарі: єгипетський, грецький, жидівський, китайський, перський, юліанський і ліліанський або григоріанський.

Єгипетський календар.

У старинних єгиптян мірилом часу був рік, що складався з 12 тридцятиденних місяців і 5 додаткових днів. Цей період часу відповідав більш-менш протягові часу, в якому відбувалися розливи Нілю, а саме Ніль, головна ріка Єгипту, виступала з берегів що 365 днів і 6 годин. Через кожних чотири роки розливи відбувалися на один день пізніше і тому початок року автоматично посувався взад. У зв'язку з цим на протязі 1461 років зміни в природі, тобто пори року і розливи Нілю, відбувалися тільки 1460 разів, значить лишався зайвий рік. Щоби його усунути, єгипетські астрономи завели так званий період Сиріуса, що зачинався днем першого місяця в момент сходу зірки Спрія. Зайвий рік зовсім відкидали і цей період обнімав 1460 соняшних років.

Грецький календар.

Основою числення часу у греків був спочатку місячний рік, зложений з 12 місяців по 29 і 30 днів. згодом установили вони період восьми років, в якому до другого, п'ятого і восьмого додавали по місяцеві. З огляду на те, що цей період виказував різницю півтора доби, грецький астроном Ментон в 430 році перед Христом, запропонував 19-річний період, в якому 12 років мало б по 12 місяців, а 7 по 13 місяців. Різниця виносила тільки $\frac{1}{4}$ доби. В часах Арістотеля, астроном Калімах зладив період 76 років, в якому рік обнімав $365\frac{1}{4}$ днів, тобто такий сам, що і в юліанському календарі.

Жидівський календар.

Жидівський рік основувався на рухові місяця довкола землі і ділився на звичайний і переступний. Звичайний рік має 12 місяців, а переступний 13. Днів в місяці є 29 і 30. Від греків прийняли жиди ментон-

ський, 19-літній період. Початком доби вважають жиди захід сонця. Уживаний тепер у жидів календар походить щойно з XI. століття по Христі і уложив його рабін Гіслель Ганасі.

Перський і китайський календар.

Перський календар подібний був до єгипетського. Рік складався спершу з 365 соняшних днів і ділився на 12 місяців по 30 днів. Крім цього додавали по 5 днів до кожного року. В XI. столітті перський календар змінили і від того часу що чотири роки почали додавати по одному дневі. Потім це робили що п'ять років.

Основою китайського календаря є місяць і соняшний рік при 19-річному періоді, в якому сім років має по 13 місяців, а решта по 12. Місяць зачинається повнею: доба ділиться на 12 годин.

Юліанський календар.

Юліанський календар постав в 46 р. по Христі в часі панування Юлія Цезаря. Спочатку римський календар виносив 304 днів і ділився на 10 місяців, а саме: березень, квітень, травень, червень, липень, серпень, вересень, жовтень, листопад і грудень. Коли римляни завоювали Єгипет, прийняли вони від єгиптян їх календар і додали ще два місяці: січень і лютий. Щоби як слід урегулювати справу календаря, Юлій Цезар запрошив з Єгипту астронома Созігена і цей зладив новий календар, який зберігся до наших часів під іменем юліанського.

Юліанський календар має $365\frac{1}{4}$ днів. На кожні чотири роки, три були звичайні і числили 365 днів, а четвертий був переступний при 366 днях. За переступний рік вважали той, якого два останні числа без решти діляться на чотири. Додатковим днем в переступному році день 24 лютого, який рахували два рази. Початком року був перший день березня, а основним роком числення 707 рік від заснування Риму. Пізніше початок року перенесено на день 1. січня. Юліанський календар прийняла церква на Нікейському соборі в 325 році по Христі.

Григоріанський календар.

Соняшний рік виносить 365.2422 днів, а після юліанського календаря $365\frac{1}{4}$. Наслідком цього повстає там різниця, а саме 0.0078 дня менше. Ця різниця протягом 128.5 років нарастає до одного дня, так що юліанський календар постійно відбігає від початку соняшного року. В XVI. столітті ця різниця виносила вже 10 днів. Тоді то астроном Людовик Лілій зладив проект нового календаря, який затвердив папа Григорій XIII. і видав приказ завести такі зміни: замість 5. жовтня 1582 р. вважати 15. жовтня 1582 р. і переступним роком вважати кожний четвертий рік, але ті роки, що винчаються двома зерами, вважати звичайними крім тих, що діляться без решти на чотири. Новий календар названо григоріанським або новим стилем, хоч у дійсності повинен він називатися ліліанським в честь свого творця.

Різниця між юліанським і григоріанським календарями виносила в 1582 р. 10 днів, в 1700 р. 11 днів,

в 1800 р. 12 днів, а тепер вносить 13. Оба ці календарі християнські, це значить, що числять початок ери від народження Христа, а цілий рік присвячений або пам'яті святих або різним християнським торжествам. Християнський календар в юліянському стилі датується від VI століття і є твором римського абата Діонізія Егзигна. Прийнявся він дуже поволі. Католицька Португалія прийняла його в XV віці, православна Росія щойно в XVIII віці, а єгипетські копти не узнають його по нинішній день.



ПОАЗБУЧНИЙ ВИКАЗ СЛОВ'ЯНСЬКИХ СВАТІХ

Богодар 9. листопада.	Красислав 17. квітня.
Богомир 13. січня.	Любомир 1. травня.
Богуслав 29. квітня.	Любомира 21. III., 24. III. і 24. VII.
Богухвал 18. березня.	Любослав 12. квітня.
Богдан 19. березня.	Любомир 10. листопада.
Богдана 6. лютого.	Людослав 30. листопада.
Богдар 27. травня.	Лютослав 26. жовтня.
Боймир 6. січня.	Мечислав 1. січня.
Божена 14. березня.	Милослав 3. липня.
Божеслава 31. травня.	Милош 25. січня.
Болеслав 22 VII. і 19 VIII.	Мирон 17. серпня.
Борис і Гліб 9. серпня.	Мирослав 26. лютого.
Бронислав 16. жовтня.	Мирослава 26. липня.
Будислав 1. березня.	Мстислав 8. січня.
Ванда 23. червня.	Мстислава 9 березня.
Вислав 7. VI. і 9. XII.	Олег 7. серпня.
Витослав 22. січня.	Ольга 24. липня.
Вірослав 27. лютого.	Остромир 4. серпня.
Властимир 23. жовтня.	Пребислав 22. жовтня.
Войтїх 23. квітня.	Предислав 23. лютого.
Володимир 16. I., 9. IV. і 28. VII.	Перемислав 13. IV. і 30. X.
Володимира 9. I. і 11. VIII.	Прибислав 27. січня.
Володислав 3. квітня.	Радивой 10. липня.
Володислава 13. грудня.	Радомир 28. I. і 16. XI.
Всеволод 6. листопада.	Радослав 15. липня.
Вячеслав 15. IV. і 28. IX.	Ратимир 19. січня.
Годислав 22. березня.	Ратислав 2. червня.
Годимир 31. жовтня.	Радослав 2. III і 8. IV.
Горислав 28. листопада.	Ростислав 17. I. і 4. IX.
Гнівомір 8. лютого.	Славобій 25. лютого.
Гримислав 12. жовтня.	Славомир 17. V. і 5. XI.
Дам'ян 27. вересня.	Славомира 23. грудня.
Держислав 16. липня.	Станислав 5. II., 8. V. і 18. XI.
Добромир 4. I. і 5. VI.	Станимир 2. жовтня.
Доброслав 10. січня.	Судомір 2. квітня.
Довгослав 18. червня.	Святополк 1. VI. і 25. IX.
Домослав 15. січня.	Святослав 7. I. і 3. V.
Збігнєв 17. III. і 1. IV.	Святош 12. березня.
Збоїслав 28. червня.	Томир 27. листопада.
Здислав 29. січня.	Томира 24. травня.
Здобислав 30. липня.	Томислав 21. грудня.
Земислав 13. жовтня.	Яромир 11. IV. і 28. V.
Зимовит 19. жовтня.	Ярополк 18. січня.
Ізяслав 6. липня.	Ярослав 21. I і 25. IV.
Казимир 4. березня.	
Казимира 21. серпня.	

Ця сама історія була й з календарем з новому стилі. Німці, як протестанти, довго не хотіли його прийняти, бо трактували це як приказ папи і прийняли його щойно в 1700 р. Англія прийняла його ще пізніше, а саме 1752 р., однак перед тим уряд мусів побороти великий спротив населення, який в багатьох випадках мав кривавий перебіг. Сьогодні новий стиль обов'язує серед всіх культурних націй, за винятком церков східних обрядів.

УРЯДОВІ СВАТЯ В КАНАДІ

Новий Рік, Велика П'ятниця, Великодній Понеділок, День Вікторії — 24 травня, День Народження Королеви — дату проголошується, День Домінії (Держави) 1-го липня, День Праці — 1-ий понеділок у вересні, День Подяки — назначується, День Замирення — 11-го листопада, Різдво — 25-го грудня.

У римо-католицькій провінції Квебек святкують ще й ці свята: Богоявлення, Попелева Середа, Вознесення, св. Івана Христителя, Всіх Святих, Непорочне Зачаття.

ДЕРЖАВНІ СВАТЯ В ІНШИХ КРАНАХ

Австралія — 26 січня — День Австралії
 Англія — 7 червня — День уродин королеви Єлисавети II.
 Аргентина — 25 травня — Травнева Революція, 1910. — 9 червня — Деклярація Незалежності, 1816
 Бельгія — 21 липня — День Незалежності, 1831
 Бразилія — 7 вересня — Деня Незалежності, 1822
 Голляндія — 30 квітня — День уродин Королевої Юліани — 5 травня — День Визволення, 1945
 Греція — 25 березня — День Незалежності, 1821
 Домініканська Республіка — 27 лютого — День Незалежності, 1844
 Індія — 26 січня — День Республіки, 1950
 Ірляндія — 17 березня — День св. Патрика
 Італія 4 листопада — День Перемоги, 1918
 Китай — 17 лютого — Новий Рік, 10 жовтня — День Республіки, 1911
 Куба — 20 травня — День Незалежності, 1902
 Мексико — 16 вересня — День Незалежності, 1810
 Нова Зеландія — 26 вересня — День Домінії, 1907
 Норвегія — 17 травня — День Конституції, 1814
 Пакістан — 14 серпня — День Пакістану, 1947
 Перу — 28 липня — День Незалежності, 1821
 Південна Африка — 31 — травня — День Унії, 1910
 Польща — 3 травня — Конституція 3 травня, 1791, 22 липня — День Визволення, 1944
 СССР — 7 листопада — Жовтнева Революція, 1917, 5 грудня — Сталінська Конституція, 1936
 Туреччина — 29 жовтня — День Республіки, 1923
 Франція — 14 липня — Збурення Бастилії, 1789
 Чехословаччина — 28 жовтня — День Незалежності, 1810
 Швайцарія — 1 серпня — Національне Свято
 Швеція — 6 червня — День Конституції, 1809

ПОРІВНЯННЯ ГОДИНИ В АМЕРИЦІ І У ШИРОКОМУ СВІТІ

ЗДА мають т. зв. „звичайний час“ — Стандарт Тайм — від 1883 р., а 19 березня 1918 р. Конгрес доручив Міжстейтовій Торговельній Комісії встановити докладний час для різних зон країни. ЗДА поділена на 3 зони звичайного часу, якими є часові зони Східня, Центральна, Гірська і Тихоокеанська. Час у тих зонах рахується від 75-го, 90-го, 105 й 120-го полуденника на захід від Грінвічу. У кожній з отих зон час є повільніший (пізніший) на 5, 6, 7 чи пак 8 годин від часу Грінвічу.

На межі між Східньою часовою зоною в ЗДА і Центральною лежить напр. місто Arolachicola на Флориді, зараховане до Східнього часу (зони). На межі Центральної і Гірської зон такі міста користуються центральним звичайним часом: Мардо Мекенсі, Савт Дакота; Філіпсбург, Кензас; Стоктон, Кензас; Плейнвіл, Кензас; Елліс, Кензас; — всі інші в тій самій смузі — мають гірський звичайний час. Всі місцевості на межі між Гірською і Тихоокеанською часовою зонами вживають гірського звичайного часу, за винятком м. Гантінгтон у стейті Орегон, що має тихоокеанський час. Впродовж останніх 15 років назвака вгорі Комісія перевела різні зміни щодо часу для окремих частин країни. В тій самій морі:

12 година вполудне звичайного східнього часу
12 o'clock noon
Eastern Standard Time

11 година перед полуднем центрального часу
11 A. M.
Central Standard Time

Atlanta, Ga.
Baltimore, Md.
Boston, Mass.
Buffalo, N. Y.
Charlston, N. C. & W. Va.
Cincinnati, Ohio
Cleveland, Ohio
Columbus, Ohio
Detroit, Mich.
Miami, Fla.
New York, N. Y.
Newark, N. J.
New Haven, Pa.
Philadelphia, Pa.
Pittsburgh, Pa.
Washington, D. C.
Wilmington, Del.

Birmingham, Ala.
Bismark, N. D.
Chicago, Ill.
Dallas, Tex.
Des Moines, Iowa
Galveston, Tex.
Houston, Tex.
Indianapolis, Ind.
Kansas City, Mo.
Louisville, Ky.
Memphis, Tenn.
Milwaukee, Wis.
Minneapolis, Minn.
New Orleans, La.
Oklahoma City, Okla.
St. Louis, Wh.
Topeka, Kans. Kans.
Tulsa, Okla., Wichita

10 год. ранку гірського часу — 10 A. M.
Mountain Standart Time

9 год. ранку тихоокеанського часу — 9 A. M.
Pacific Standart Time

Albuquerque, N. Mex.
Boise, Idaho
Butte, Montana
Cheyenne, Wy.
Denver, Colo.
Helena, Ark.
Pierre, S. D.
Phoenix, Ariz.
Salt Lake City, Utah

Los Angeles, Calif.
Portland, Ore.
Reno, Nevada
San Francisco, Calif.
Seattle, Wash.
Spokane, Wash.
Tacoma, Wash.

Коли у Нью Йорку є 12 год. вполудне, то наступні міста у світі мають такий час:

Александрія	7	попол.
Амстердам	6	попол.
Атени	7	попол.
Багдад	8	веч.
Берлін	6	попол.
Бомбай	10:30	веч.
Бремен	6	попол.
Брюсель	6	попол.
Букарешт	7	попол.
Будапешт	6	попол.
Буенос Айрес	2	попол.
Варшава	6	попол.
Відень	6	попол.
Гонг Конг	1	попол. наст. дня
Данціг	6	попол.
Делі	10:30	веч.
Женева	6	попол.
Істанбул	7	попол.
Йокогама	2	попол. наст. дня
Київ	7	попол.
Львів	6	попол.
Ленінград	8	веч.
Лондон	5	попол.
Мадрид	5	попол.
Монтреал	12	впол.
Москва	8	веч.
Осьль	6	попол.
Париж	5	впол.
Ріо де Жанейро	2	попол.
Рим	6	попол.
Токіо	2	попол. наст. дня
Шангай	1	попол. наст. дня
Штокгольм	6	попол.
Тегеран	8:30	веч.
Цюріх	6	попол.

МІРИ І ВАГИ

12 інчів (inches) — 1 стопа (foot)
3 стопи (feet) — 1 ярд (yard)
5,280 стіп — 1,760 акрів — 1 миля (mile)
9 кв. стіп (9 стіп ²) — 1 кв. ярд (ярд ²), sq. yard
4,840 кв. ярдів — 43,560 кв. стіп — 1 акр (acre)
640 акрів — 1 кв. миля
16 унцій (ounces) — 1 пайнт (pint)
2 пайнти (pints) — 1 кварта (quart)
4 кварта (quarts) — 1 галлон (gallon)
27 11/32 грейнів (grains) — 1 драма (dram)
16 драм (drams) — 1 фунт (pound)
100 фунтів (pounds) — 1 сотнар (hundredweight)
20 сотнарів — 2,000 фунтів — 1 тонна (ton)
1 стопа — 12 інчів — 30.48 см.
1 ярд — 36 інчів — 3 стопи — 91.44 см. — 0.914 м.
1 миля — 63,360 інчів — 5,280 стіп — 1,609.34 м.
1 метр — 39.37 інчів — 3.28 (0833) стіп — 1.09 (3611) ярд.
1 кв. миля — 640 акрів
1 гектар (ha) — 2,471.04 акрів — 10,000 кв. м.

*15 серпня 1856



†28 травня 1916

Остан Тарнавський

І В А Н Ф Р А Н К О

У час трудни, на роздоріжжі
до нього тисячі очей —
а Він кидав їм слово
І шлях значив, немов Мойсей.

До нього погляди несеши —
а він: думайте що скажу...
За нею в мріях надуманих
він бачив просторинь ясну.

І думав ти в руках він молот,
і кривчали його слова,
бо в серці віра, що розколює
завієу тьми, неволі, зла.

Хоч шлях трудний був, шлях пустинний,
виходив Авірон не раз,
і не зрадив він багатьох невинних,
пророцтвом яким: Та прийде час...

В той мить дум, що вбив варту
те обітовану землю,
І хоч пройшли роки, мов дари,
то він живе, він ще не вмер.

Написав д-р Лука Луців

15-го серпня 1956 року минає 100 років, як в селі Нагуєвичах, Дрогобицького повіту в Західній Україні, народився найбільший син цієї частини української землі — Іван Франко. Він був найстаршою дитиною заможного селянина Якова, який, крім праці на ріллі, займався ще й ковальством. Яків Франко, крім Івана, мав ще трьох синів і одну доньку. Мати Івана Франка мала ще одну доньку, коли вийшла заміж за другого чоловіка, після смерті Якова. Цей другий її чоловік називався Григорій Гриник із сусіднього села Ясениці Сільної, про якого Іван Франко дуже гарно висловлювався, бо він був нашому письменникові не вітчизном, а дійсним батьком.

В народній школі і гімназії

Франків батько Яків був працююча людина. І цієї роботаючості навчився від батька і Іван, який ціле своє життя тримався засади, що людина і весь наш нарід зможуть здобути собі краще майбутнє тільки послідовною працею. До сільської школи ходив Іван в сусідньому селі Ясениці Сільній, де мешкав у свого дядька, Павла Кульчицького, материного брата. Цей дядько опікувався своїм небожем два роки (1862-1864), бо пізніше Іван перейшов до народної школи в Дрогобичі. Вже в Ясениці Іван навчився читати й писати по-українськи, польськи й німецьки та рахувати й служити до Служби Божої. Від 1864 до 1867 року вчився Іван Франко в так званій „нормальній“ школі оо. Василіян у Дрогобичі. Тут сільський хлопчина Іван був посміховищем цілої школи. Учні сміялися з нього, бо він ходив в сільській одежі і був неслівний в порівнянні з міськими хлопцями. Та вже при кінці першого року учні цієї школи почали шанувати Івана Франка, бо він здобув перше місце в класі. Того ж року помер його батько, але ним по-батьківському опікувався згаданий вище його добрий вітчиз. Своєю працею і здібностями Іван Франко добився того, що всю народну школу і гімназію проходив як перший, другий або третій учень.

Про дитячі роки Івана Франка та про його навчання в школі находимо багато згадок в його оповіданнях „Малий Мирон“, „Грицева шкільна наука“, „Олівець“, „Schoep Schreiben“, „Отець гуморист“, „Борис Граб“, „Гірчичче зерно“. В оповіданні „Малий Мирон“ змалював автор сільського хлопчика, який не міг бути таким, як „узі люди“, бо глибше бачив усе те, що діялося навколо нього, хотів знати причини всіх явищ. В оповіданнях „Отець-гуморист“ та „Schoep Schreiben“ показав автор, як деякі вчителі змущалися над сільськими учнями. В оповіданні „Борис Граб“ змалював І Франко учня гімназії, який не дбав про свій зовнішній вигляд, але зате був першим учнем у класі. Цей Борис Граб нагадує самого І. Франка, який, як про це згадав від у своїй автобіографії, читав ті самі літературні твори, що й герой його оповідання — Борис. А читав Франко багато, вже в гімназії прочитав він найважливіші твори світової літератури, а

з української прочитав твори Т. Шевченка, П. Куліша, О. Стороженка, Марка Вовчка, Панаса Мирного і Ст. Руданського. Коли Франко був учнем 6-ої класу (1873 р.), вмерла його мати, і він став круглим сиротою. В 1874 році Франко скінчив 7-му гімназійну класу і вперше пішов подивитися поза Дрогобицький повіт. Він відбув довшу прогульку по Підкарпаттю та Карпатах і бачив Стрий, Синевідсько, Побук, Бубнище, Тисів, Мізунь, Велдіж і Лолни, а пізніше ходив в західному напрямку, до Волосянки за Туркою. В 1875 році він здав матуру і переїхав до Львова, де записався на університет. Тут почав Франко і свою громадську та політичну працю, і тому треба згадати, які були тоді суспільні, політичні та громадсько-культурні відносини не тільки на західних українських землях під австрійською займанщиною, але й на східних, що стогнали під ярмом російського царату.

Положення українського народу в 70-их роках минулого віку

Василь Симович писав, що „Іван Франко належить до того типу письменників, які безпосередньо беруть участь у громадському житті, які своїми ідеями гонять громаду і своє власне життя стараються погодити з цими ідеями.“ Тому треба „додивлятися до всіх духових проявів у житті України, а головним чином Галицької України від сімдесятих років XIX віку, — бо кожне нове суспільно-політичне явище нерозривно зв'язане з ім'ям Франка“. (Іван Франко. „3 вершин і низин“, Київ-Львів, ст. 16).

Коли І. Франко проживав дитячі й молодечі роки, важке було життя українського народу. Михайло Грушевський так про це говорив на 25-річній ювілей Франкової творчості у Львові 1898 року:

„Піднесення української ідеї в російській Україні в 40-их роках, коли їй надано характер суспільно-політичний і zarazом поставлено на ширший ґрунті європейських змагань, було слідом задушено урядовими репресіями. Розбуджена шумом європейської революції стрепенулася Галичина, але заснула слідом наново, а під час того сну підміняно національні принципи 1848 р. теорією панрусизму — москвофільства, а народлюбні змагання консервованням галицької нужди. Приборкана Україна не могла прийти в помір. Тільки з кінцем 50-их років починається там знову рух, правда — дуже недовгий, бо притиснений вже в 1863 році, але його відгомін зараз дав себе чути в Галичині. Національна ідея віджила тут. При активній і безпосередній участі українців з-під російської окупації засновуються в Галичині перші національні часописи, а коло них скупляється гурток молоді, зв'язуються перші народні інституції. Та які скромні були перші кроки національної й поступової роботи, і які то труднощі треба було перебороти для здійснення плану національної праці! — Ті славні наші галицькі обставини, де українцями з якимись вільнішими

гадками не було попросту за що зачепити руки! Та вічна нагінка за кожним енергійнішим проявом українського життя! Та підзорливість до всякого поступовішого кроку, всякої свобіднішої гадки! („Літ.-Наук. Вістник”, 1898, IV том, ст. 119-121).

М. Грушевський закінчив свою промову на тому ювілею такими словами: „То ж коли ми, зводячи свій культурний балаєс при кінці століття, можемо виказати за ті останні десятиліття такий великий поступ, такі великі здобутки, то це є велика заслуга тих поколінь, що осягнули їх, перед цілою історією народу”. А до тих поколінь він зараховував „одного з найважливіших їх репрезентантів, одного з найголовніших робітників тих пам’ятних часів” — Івана Франка, що мусів працювати серед „тих незвичайних перешкод, які вимагали великого посвячення і героїзму.”

Сам Іван Франко писав про 70-ті роки в Галичині так:

„В тодішнім москвофільстві доживали свого віку ідеї абсолютизму і бюрократичного чиновництва. Що робить уряд, те єдино розумне, мудре, корисне; всяка критика — це безумство, або навіть безбожність. Я пам’ятаю, як цинічно радувалися тоді священики-русифіли російській забороні українського слова (1876 р.), як величали мудрість російського уряду, що одним циркуляром розбив „польську інтригу” над Дніпром (це значить — українство).

А народовецький табір малочисельний, розкинений по краю, малоосвічений, не міг вийти ще з кулішівського козаколюбства, обертався в сферах минувшини або язикових питань.

І українство народовців і москвофільство москвофілів були чисто теоретичні, була навіть якась тиха згода в обох партіях не говорити про ті партійні різниці простому народові нічого, держати його навіть і в цьому питанні в повнім незнанні. Коли трапилося кому з русинів виступити перед народом — то дві кардинальні точки були в їхніх промовах: ми всі русини і повинні тридатися купи, і ми, поперед усього повинні дякувати цісареві за його безмірні добродійства і просити в нього ще того й того. Ані основ конституційного життя, ані азбуки економічної та соціальної науки ніхто не пробував вислічити народові. До самого 1880 року вся маса нашого народу жила в поглядах, що найвищу і єдину владу у державі має цісар, що він може все зробити, і від його волі все залежить”. (Літ.-Наук. Вістник, 1901, XV том, ст. 1-2).

Ми навмисне навели оцінку тодішнього політичного становища нашого народу з-під пера М. Грушевського й І. Франка, бо вони були найбільші авторитети в цій ділянці і найкраще знали ту добу, в якій самі діяли. Інтелігенція обох політичних напрямків сперечалася за те, чи вживати твердого знаку при писанні слів, а народ важко бідував, але про це тоді ніхто не дбав.

Стогін іде по селищах убогих,
Діти гуртами на задавку мруть,
Сіна нема й стебельця в оборогах,
Гине худібка по долах розлогих,
Воли ревуть.

А дорогою „тягнеться віз — секвестратор іде в село по податки”.

В поемі „Наймит”, написаній 1876 року, змалював Іван Франко в постаті наймита — „наш народ, що поту лле потоки над нивою чужою”.

В устах тужливий спів, в руках чепіги плуга —
Так бачу я його;

Нестаток, і тяжка робота, і натуга
Зорали зморщками чоло.

Душею він дитя, хоч голову схилив
Немов дідусь слабій,

Бо від коліски він в неволі пережив
І в труді вік цілий.

Де плуг його пройде, залізо де розкриє
Землі плідної пласт,

Там незабаром лан хвилясте жито вкриє,
Свій плід пшениця дасть.

Чому ж він зрібною сорочкою окритий,
Чому сіряк, чуга

На нім, мов на старці, з пошарпаної свити?
Бо — наймит він, слуга.

Та поет не тільки стверджував терпіння українського народу, він тоді, 1876 року, вірив у те, що наш народ буде „своїм паном”.

Ори, ори й співай, ти велетню, закутий
В недолі й тьми ярмо!
Пропаде пільма й гніт, опадуть з тебе пута,
І ярма всі ми порвемо!

Він побідить, порве шкарлющі пересуду —
І вольний, власний лан
Ти знов оратимеш — властивець свого труда,
І в власнім краю сам свій пан!

Громадсько-політична праця Івана Франка

І. Франко бачив на власні очі важке положення українського народу і вирішив всі свої сили присвятити боротьбі за покращання тієї долі. В одній із перших своїх поезій він хотів би мати силу, щоб „в бою сильніше стояти”. Франко боровся за кращу долю свого народу не тільки на політичній арені, але також і своїм пером як журналіст і як письменник.

Дай і вогню, щоб ним слово налити,
Душі стрясать громовую дай владу,
Правді служити, неправду палити
Вічну дай страсть!

Силу рукам дай, щоб пута ламати,
Ясність думкам — в серце кривді влучать,
Дай працювати, працювати, працювати,
В праці сконать!

У Львові Франко зближився з гуртом тієї студентської молоді, яка видала свій журнал „Друг” — орган „Академического Кружка”. Цей гурт молоді був під впливом москвофільської партії, яка вважала, що українська мова — це тільки діалект російської мови. Але швидко під впливом Михайла Драгоманова Франко став свідомим українцем. М. Драгоманов надрукував три листи в журналі „Друг”, в яких обороняв українську мову в літературі для народу. Він писав:

„Ми повинні по зможі старатися висловляти наші думи готовою мовою „хлопів”, а де це неможливе, там повинні творити слова в душі народної мови і як-найбільше зрозумілі для народу”.

Драгоманов писав, що інтелігенція повинна посвятити своє життя на те, щоб передати народові світову цивілізацію, бо інтелігенція могла витворитися тільки тому, що народ працює, обмиваючися своїм потом.

Ці Драгоманові листи в „Друзі” зробили велике враження на Івана Франка. „З них довідався він, що треба читати з європейських літератур і який напрям надати своїй власній творчості літературній. Під їх впливом знайшов він щодо народності, щодо мови, щодо літературної творчості, розуміння політичних, культурних і соціальних питань певний шлях, який був вирішним для цілого його життя”. (Д-р М. Лозинський. „Іван Франко”. Відень, 1917 ст. 8-9).

Франко в тих роках (1876-1877) займався більше літературною як громадсько-політичною працею. Та в 1877 році його заарештовано, і він просидів в тюрмі повних 9 місяців. Арештували його за соціалізм і за зв'язки з М. Драгомановим, якого галицькі польсько-австрійські уряди вважали шефом темної соціалістичної організації. Вийшовши з тюрми, Франко почав більше цікавитися програмою соціалізму, хоч „правовірним соціалістом”, як він сам пізніше заявляв, ніколи не був. Він використовував соціалізм, який борювався проти всякого поневолення.

Франко нав'язав зносини з польськими соціалістами, бо думав, що, працюючи між ними і з ними, він допомагає справедливій розв'язці польсько-української проблеми в Галичині. Він писав соціалістичні програми польською мовою, дописував до польських соціалістичних часописів, хоч незабаром міг переконатися, що й польські соціалісти — це такі ж шовіністи, як і інші польські партії, які змагають до панування над українським народом. Під час тієї Франкової соціалістичної діяльності, його другий раз заарештовано в Коломиї 1880 року, і він просидів у тюрмі три місяці.

В 1881-1882 роках Франко співпрацював у місячнику „Світ”, що його видавав разом із Іваном Белесем, а від 1880 року, коли почав виходити народовецький часопис „Діло”, містив статті і в цьому часописі, а ще пізніше і в народовецькій „Зорі”. В 1883 році Франко написав реферат про економічні справи Галичини, який виголосив на всенароднім вічі у Львові директор „Народної Торгівлі” Василь Нагірний. Цей реферат справив глибоке враження на учасників цього віча, які з'їхалися з цілої Галичини, що досі майже не цікавилися господарськими справами. Співпраця з народовцями не велася й далі, до чого спричинявся і М. Драгоманов, який закликав Франка до чистої радикальної лінії в політиці.

В 1887 р. Ів. Франко став членом редакції польського радикально-поступового щоденника „Кур'єр Львовскі”, в якому працював десять років, не занедаючи при тому й літературної праці та публіцистики українською мовою. 1889 року Франка третій раз заарештували, і він просидів у тюрмі 10 тижнів.

В 1890 році число прихильників М. Драгоманова так збільшилося, що вони могли подумати вже й про видавання свого власного органу „Народ”, а восени цього року оформилися в першу українську політичну партію. Ця партія видавала, крім „Народу”, ще й популярного „Хлібороба”, а пізніше „Громадський Голос”. Франко був постійним співробітником цих часописів, а деяких то й редактором.

Франко тоді подумав і про закінчення своїх університетських студій, і в 1894 році у Відні здобув титул доктора філософії за працю про Івана Вишенського. 1895 року Франко пробував стати професором Львівського університету, але, хоч цей університет і признав йому право бути професором, міністерство освіти до цього не допустило і номінації Франка не затвердило.

Від Радикальної Партії Франко аж три рази кандидував на посла: раз при виборах в 1895 році до галицького союму, а другий раз під час виборів до австрійського парламенту в Відні 1897 року. Поляки при допомозі виборчих надужитів („криваві вибори” Казимира Бадені) не допустили до вибору Франка, якого народовці не підтримали масово, хоч і не ставили проти нього свого кандидата. Третій раз кандидував Франко на посла в Тернопільській виборчій окрузі 1898 року, але й тоді перепавав меншістю десяткох голосів.

Одначе І. Франко не зневірювався в політичній праці і 1899 року став членом-засновником Національно-Демократичної Партії, до якої належав і М. Грушевський. Франко спочатку багато писав в органі нової національної партії, але пізніше відійшов майже зовсім від активної політичної праці і зайнявся літературними та науковими справами.

Отже, Франко належав ступнево до трьох партій, згідно з своїм переконанням, що ті партії найкраще можуть працювати для добра українського народу. Тому ні одна теперішня партія не має права анектувати його як „свого”, бо в цьому вона була б подібна до комуністичної партії, яка невірно твердить, що Іван Франко — „ї”. Франко — це власність усього українського народу, і ті, що приписують його до свого вузько-партійного гурту, тим самим зневажають пам'ять цього великого сина української землі.

Конфлікт Івана Франка з громадянством

Суспільно-політична праця Івана Франка причинилася до того, що між ним і українським громадянством виник конфлікт, який тривав довгі роки. Сам Франко пізніше заявляв, що майже 20 років він прожив „серед переслідування властей та ворожечі громадянства”. Після арештування Франка, громадянство відвернулося від нього, уважаючи його за „виклиненого з громадянства”. Ніхто йому не допоміг, коли його заарештували, втікали від нього на вулиці, коли він вийшов з тюрми. В своїй родині не міг він знайти зрозуміння для своїх ідей і співчуття для своєї долі, бо селяни віддавали дітей до школи на те, щоб пізніше бачити в них „пана”, а не політичного в'язня, якого жандарм, немов злочинця, приводить до села. Громадянство вороже поставилося до Франка і за його погляд на релігію. Тоді в деяких колах європейської інтелігенції вважали, що наука суперечить релігійним догмам, і гадали, що через кількадесят років люди перестануть вірити в Бога.

Минули від того часу десятки років, але релігія не тільки не загинула, але ще більше скріпилася, і скріплюють її не лише прості, неосвічені люди, а вже найпередовіші вчені й філософи в своїх теоріях світобудови прийшли до визнання найвищої сили, що керує всесвітом.

Д-р М. Довганич у статті вже книжечці про І. Франка, писав про цей „розрив“ між громадянством і Франком так:

„Скласти всю вину за це на тодішнє громадянство, зокрема на його визначніших діячів, — було б односторонньо й несправедливо. Безперечно, винні вони були і недостаткою розуміння для нових ідей і нетолерантністю для відмінних поглядів і такою особистою злобною супроти людей іншої думки. Але і вони були також плодом свого часу і відносин і, виступаючи проти нових ідей і їх провідників, були переконані про слушність своєї справи. При тому ще й те треба взяти на увагу, що й вони були залаяні тим політичним режимом, який налягав на український народ в Галичині й супроти якого були безсильні. А ідеї, які під впливом Драгоманова голосили Франко і його прихильники, давали представникам того режиму нову зброю проти українського народу. Словом, не знімаючи вини з осіб, треба пам'ятати, що це був пердусім суспільний конфлікт. А що він так особливо важко наліг на Франка, винні цьому важкі обставини життя нашого народу”.

До виникнення цього непорозуміння причинилося й те, що Франко не зазнав ніколи особистого щастя. Ще в молодих роках померли йому батько й мати. В школі товариші й учителі ставилися до нього з погордою, як до селянського хлопця. В подружньому житті (Франко одружився в 1886 р. в Києві) він не знайшов щастя, бо дружина не могла заакліматизуватися у Львові в нових для неї обставинах, і вічно душевно нездужала.

Та щораз більша Франкова літературна слава здобувала йому прихильність дедалі ширших кол українського громадянства, і сам Франко 1904 року заявив, що „не треба пережитого ним в ті роки брати так трагічно,” як це дехто робить.

Літературна праця І. Франка

Іван Франко має, після Т. Шевченка, славу найбільшого українського письменника. Коли б хтось захотів видати все те, що він написав у ділянці літератури, літературної критики, публіцистики й науки — то на це треба було б кількадесятьох великих томів. Бо немає ані однієї галузі літератури, в якій він не працював би. А. Крушельницький у книжці „Іван Франко”. (Поезія), написав: „Історик нашої культури не буде вагатися при означуванні осередку духового життя й головного чинника, діяльного коло відродження нашого народу на переломі ХІХ і ХХ віку. На кожному кроці, в кожній області він стрінеться з безпосередньою діяльністю І. Франка, або з його великим впливом”.

Між літературними творами найцінніші речі дав Франко в ділянці поезії, новел та оповідань. Франко не мав часу шліфувати свої твори, головним чином в першому 20-тилітті своєї творчості. Про це найкраще розповів він сам на своєму 25-літньому ювілеї в 1898 році.

„Коли кину оком по нинішнім зборі, то запитаю себе: Задля чого зібралася тут така велика і світла громада? Думаю, що не для моєї особи. Я не вважала себе ані таким великим талантом, ані жадним героєм, ані таким взірцевим характером, щоб моя особа могла

взирати всіх до себе. Двадцять і п'ять років я був тільки пекарем, що пече хліб для щоденного вжитку. Я завжди стояв на тім, що наш народний розвій має бути міцною стіною. Муруючи стіну, муляр кладе в неї не тільки самі грамітові квадрати, але як випаде, то і трускі і обломки, і додає до них цементу. Так само і в тім, що я зробив за ті літа, може й знайдеться деякий твердий камінь, але певно найбільше буде труску, і цементу, котрим я заповнював люки і шпари. В кождім часі я дбав про те, щоб відповісти потребам хвилі і заспокоїти злобу дня. Я ніколи не хотів ставати на котурни ані задати себе; я ніколи не вважав свого противника занадто малим і я виходив на всяку арену, коли боротьба була потрібна для прояснення справи. Я знаю, що з моїх творів дуже мало перейде до пам'яті будучих поколінь, але мені це байдуже; я дбав поперед усього про теперішніх, сучасних людей.

Як син селянина, вигодуваний твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю мойого життя тому простому народові. Вихований у твердій мужицькій школі, я від малку засвоїв собі дві заповіді: Перша, то було власне почуття того обов'язку, а друга, то потреба неастанної праці”.

В цій ширій Франковій сповіді бачимо, що поет і письменник, Іван Франко, аж надто скромно дивився на свою письменницьку творчість, бо між його творами є й такі, які не втрачать своєї мистецької вартості аж поки житиме український народ.

Франкові поезії зібрані в таких великих збірках: „З вершин і низин”, „Мій ізмарagd”, „Із днів журби”, „Давне й нове”, „Зів'яле листя” і „Semper tiro”.

Про його поезію „Наймит” ми вже згадували. В поемі „Каменярі” змалював поет тих, які „ломали скалу, рівняли правді путі”, хоч і знали, що „щастя всіх прийде по їхніх аж кістках”. В довшій поемі „Панські жарти” представив Франко панщизняні часи на Україні і 1848 рік, коли то скасовано панщину в австрійській займанщині:

Великдень! Боже мій великий!
Ще як світ світом, не було
Для нас Великодня такого!
Від досвіта шум, гомін, крики,
Мов муравлисько все село
Людьми кишить. Як перший раз
„Христос воскрес” заспівали,
То всі мов діти заридали.

В поемі „Іван Вишинський” змалював Франко ченця — релігійного діяча й письменника 17-го віку, який вирішив кінець свого життя прожити в печері на Атоні. Коли до нього приїхали послы з України, він відмовився вернутися, бо посвятився службі Богові. Та пізніше він пригадав собі, що Бог велів служити народові, і просив Бога, щоб чудом переніс його на рідну землю. Йому здавалося, що Бог вислухав його молитви, і він вийшов з печери по соняшному шляху — промінням.

І він радісно піднявся
і перехрестився тричі
і благословив промінний
шлях, що скісно в море пішов.
Він нічого вже не бачив,
тільки шлях той золотистий

— і як Сарну лет до моря —
і студія — і тьма щас.

До найкращих Франкових творів належить його поема „Мойсей“, в якій він змалював біблійного пророка та його душевну боротьбу між службою своєму цародові й Богові. Жиди збунтувалися й не хотіли слухати свого пророка — Мойсея, хоч він для них тільки жив і з Божого наказу вів їх до обіцяної землі.

О, ізраїлю, якби ти знав,
Чого в серці тім повно!
Якби знав, як люблю я тебе,
Як люблю невимовно!
Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, будище мєє,
І краса і держава.
Я весь вік свій, весь труд тобі дав
У незломнім завязттю, —
І підеш ти в мандрівку століть
З мого духа печаттю.

Мойсей зневірився Богові і вмер, не дійшовши до Палестини. Він зневірився тоді, коли йому Азazelь, лихий демо пустині, показав нещасну долю ізраїльського народу. Та в Єгови найвища цінність — це не матеріальні добра.

Хто вас хлібом накормить, той враз
З хлібом піде до гною:
Та хто духа накормить у вас,
Той зіллється зо мною.

До найкращих творів Івана Франка належить і його збірка ліричних поезій — лірична драма „Зів'яле листя“. Слабосилний герой цієї драми кінчає життя самовбивством, але Франко не писав її з думкою про заперечення життя, бо він сам ніколи не був песимістом і все своє життя провів на те, щоб боротися проти лиха й „лупати скалу“ всякого поневолення.

Франко написав багато новель і оповідань, в яких змалював тодішнє життя українських селян, робітників і інтелігенції. До найкращих між ними належать „Сойчине крило“, „Як Юра Шикманюк брив Черемош“, „Терен у носі“, „На дні“, „Під оборогом“, „Лесишина челядь“ та інші.

Не мав Франко часу на те, щоб докладніше опрацювати свої повісті, бо часто писав їх уривками, друкуючи в періодичних журналах. Деякі його повісті написані з натуралістичною докладністю, інші як історична повість „Захар Беркут“, з ідеалістичним забарвленням. В „Захарі Беркуті“ бачимо боротьбу тучольців-верховинців проти татарського наїзника. В ній Франко переніс свої думки про громадство, яким він тоді захоплювався, в часи XIV віку.

З інших Франкових повістей згадаємо „Основи суспільности“, „Для домашнього огнища“, „Великий шум“, „Перехресні стежки“, „Борислав сміється“ та „Воа constrictor“.

Між кількома драмами Франка найкраща п'єса „Украдене щастя“. Часто виставляли його п'єсу „Учитель“, в якій герой бореться проти темноти селян та зловживання польської адміністрації.

Гарні твори залишив Франко в ділянці дитячої літератури. Його „Лис Минята“ ще й досі появляється

Божими відданнями і в найпопулярнішому українському дитячій бібліотеці.

Ми згадували, що Іван Франко, покінчивши практичну політичну працю, присвятив себе літературі та науці. Тоді встиг він написати багато наукових праць з ділянки етнографії, історії української літератури, мови та літературної критики. Ті його праці містилися в десятках томів „Літературно-Наукового Вісника“, „Записок Наукового Товариства ім. Шевченка“, в „Житті і Слові“, а деякі були друковані як окремі видання.

Останні роки життя Івана Франка

Десятиліття від 1898 до 1907 року можна вважати за найщасливіше в житті Івана Франка. Правда, не мав поет щастя в родині, та зате мав дещо кращі умови праці в порівнянні з попередніми роками, коли мусів відбиватися на всі боки від своїх і чужих. Тоді Франко написав найкращий свій твір-поему „Мойсей“ (1905) і видав збірку поезій „Semper tiro“. Тоді він спромігся купити собі власну хату у Львові, яку дуже любив.

Та вже з початком 1908 року Франко важко захворів. Здавалося, що він швидко помре, але його сильний організм переміг недугу, і смерть прийшла до нього аж 28 травня 1916 року. Впродовж цих вісьмох років Франко гарячково працював, хоч власними руками не міг писати. В 1913 році громадянство святкувало 40-річчя літературної праці Франка. В першому році війни Франко знову поважно занедужав, і ним піклувалися Українські Січові Стрільці, які просили його замешкати в своєму захисті. Навесні 1916 року поет перейшов жити до свого дому, де 28 травня замкнув очі навіки.

Похорон Франка був великою народною маніфестацією. Хоч це був третій рік війни, в ньому взяло участь коло 10,000 осіб. Процалася з своїм великим сином українська земля через представників селян, робітників і інтелігенції. Явилася українська молодь усіх львівських шкіл, представники центральних організацій і делегація Українських Січових Стрільців, яка мала честь нести домовину Покійного. Під час похорону виголошено промови від Загальної Української Ради, Наукового Товариства Шевченка та інших українських культурних установ, від преси, від Радикальної Партії, від Бойової Управи, Українських Січових Стрільців, від Соціалістичної Партії та від чисельних інших товариств і організацій. Згадаємо про це для того, щоб показати, як змінилася думка українського громадянства про Івана Франка. Був час, що це громадянство соромилося й боялося зустрічатися з Франком. Тепер воно масово зійшлося, щоб виявити йому свою пошану.

А сталося це тому, що громадянство знало, що зробив для нього впродовж більш як 40-річної праці Іван Франко. Коли він починав працювати як той каменярь, що лупав скелю темноти й байдужности свого народу, той нарід майже не мав своїх організацій. Тепер він був зорганізований в політичних партіях, мав свої центральні економічні установи, своє рідне шкільництво. Майже в кожному селі були читальні „Просвіти“, кооперативи, кружки „Сільського Господаря“, молочарні, ощадності каси, руханкові

товариства „Січей” і „Соколів”. З тих „Січей” і „Соколів” та з Пласту тисячі молоді зголосилися в 1914 році, на заклик свого політичного проводу, до Українських Січових Стрільців, які своєю кров’ю здійснювали ті думки, про які Іван Франко писав ще тоді, коли вони були чужі й незрозумілі загалові українського громадянства. Він писав, що самостійна Україна — це не якась далека нездійсненна мрія, — вона лежить біля наших ніг, і треба тільки працювати щоб вона стала ділом.

Український нарід під час похорону Івана Франка прагадав собі, що його поет ще в 1883 році співав йому про волю й самостійність України.

Розпадуться пута вікові,
Тяжкі кайдани,
Непобіджена злими ворогами
Україна встане.
Встане славна Україна,
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сяну річки
Одна, нероздільна.

Цю Франкову пісню співали тепер тисячі соколів і січовиків, як співали його ж пісню-гимн „Не пора, не пора”, в якому говорилося про те, що

Не пора, не пора, не пора
Москалеві й ляхові служити!
Довершилась України кривда стара, —
Нам пора для України жити.

(1880)

Франко не дожив до тієї хвили, коли дзвони київської Софії повідомляли весь український нарід про те, що „встала славна Україна — щаслива і вільна” і про те, що вона була „одна, нероздільна”. Але його праця не пішла намарно, його творче слово залишиться вічним скарбом українського народу. А те слово міцне й могутче, як про це він сам писав:

Слова — полова,
Але огонь в одежі слова —
Безсмертна, чудотворна фея,
Правдива іскра Прометейя.

Величі Івана Франка не можуть зменшити ті неправдиві голоси російських комуністів, які тепер твердять, що Франко все своє життя дбав тільки про те, щоб український нарід став слугою російського народу та подивлявся його культуру. Франко ще в 1889 році називав країну теперішніх російських комуністів „красм крайностей жорстоких”, в якому „козацька воля спить в степах широких”. Франкові слова, адресовані до царської Росії, дуже добре характеризують і теперішню комуністичну тюрму народів:

Тюрмо народів, обручем сталевим
Ти обціпила їх живі сугави
Й держиш — не для пожитку, не для слави,
А лиш для жиру клеветам мерзенним.

Отак пастух попута коні в полі
Через ногу: здаєсь, три ноги вільні;
А йти вони, ні бігти незусильні —
То ржуть, гризуться спільники неволі.

Отак і ти попутала народи,
Всім давши зверхні вигляди свободи,
Щоб одні одних гризли і душили.

Іван Франко, який все своє життя боровся за волю одиниці і волю народу до самостійного життя, не міг би погодитися з тими, які тепер окупували Україну, „давши їй тільки зверхні вигляди свободи”. Коли б тепер жив Іван Франко, то його російські комуністи називали б „буржуазним націоналістом”, як це вони роблять із його приятелем і товаришем спільної праці для добра України, Михайлом Грушевським, якого замучили на засланні в Москві.

Сто років минає від народження великого сина української землі — Івана Франка. Український нарід у вільному світі згадує його з глибокою пошаною та вдячністю і вірить в його слова із заспіву до поеми „Мойсей”:

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, вперешся Бескидом,
Покотиш Чорним морем гомін волі,
І глянеш, як хазяїн домовитий
По своїй хаті і по своїм полі.

Ол. Гай-Головко

ВУЛИЦЯ ФРАНКА

Люблю я вулиці замріяного Львова,
де кожний камінець — невимовлене слово
страждань, наруги і тяжких подій...
Але найбільш бувало на одній —
на вулиці над Стрийським парком,
що, мов дівча, біжить кудись.
Над нею клени розплелись
і плинуть хмарок золоті байдарки,

як в синім морі. Ще недавно тут
ходив пророк сподіваної волі
і в’язанок пісенних жмут,
немов мечі на бранным полі,
лишив знедоленим. Взяти,
і, як вогонь спажнув в народі,
Мечі священні піднесли
і заспівали гимн свободі.

ЛЮБОВ У ЖИТТІ ІВАНА ФРАНКА

Написав Володимир Дорошенко

В житті багатьох визначних людей — і чужих і наших — жінки й кохання до них грали велику, не раз трагічну роллю. Досить пригадати життєписи хоча б наших великих гетьманів — Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка й Івана Мазепи, або письменників, напр. Шевченка, якому доля не щастила в його намірах одружитися, або П. Куліша, що задурився був у Марковичці (Вовчку), й ін.

Франко теж належав до тих, що не зазнали щастя в любові. В листі до А. Кримського з 16 серпня 1898 року признавався він, що на його життя й літературну творчість мали значний вплив його взаємини з жіноцтвом.

Були в нього хвиливі захоплення, що не полишили такого впливу, хоч напр. Уляна Кравченко хвалилася, що одна поезія в „Зів'ялому листі“ стосується до неї. Франко гарно ставився до покійної постки. Він власне вивів її в люди, видавши першу збірку її поезій із своєю теплою передмовою. Кажуть, що подобалася йому й Ольга Білинська, пізніша Окпишева, що була учителькою в Добромилі. Франко приїздив до неї з Бол. Коцовським, що був її тіточним братом.

Але пережив він у своєму житті двічі палке кохання, що кожного разу тривало яких десять років і дійсно мало величезну вагу в його житті і творчості. Нещасливі були ці кохання. Перша Франкова любов була Ольга Рошкевичівна, донька о. Михайла Рошкевичя, пароха с. Лолін. Була ця любов взаємна і Франко вважав Ольгу за свою наречену, але несподіване арештування Франка в 1877 році за його ніби приналежність до таємної соціалістичної організації й пізніше судовий процес, розбили цю любов. Батько не дозволив Ользі одружитися з „скомпромітованим“ юнаком.

Була це любов, сказати б, ідеальна. Франко довго мучився, не мігши забути своєї коханої. А коли врешті час притишив біль його серця по її втраті, цілу його істоту заповонила друга, просто стихійна, ірраціональна любов до іншої жінки — польки Целіни Журовської, що була повною протилежністю до тихої й лагідної Рошкевичівни.

Кохання до Целіни було безнадійне, бо вона не відповідала на нього з свого боку. А втім, Франко був уже в тому часі по слові з Ольгою Хорунжинською, з якою познайомився в Києві в 1886 р. Кохання до Журовської страшенно гнітило й мучило Франка знов яких десять років. Воно то й найбільше відбилося в його творчості, як про це сам він признається в згаданому вище листі до Кримського.

Любов до Ольги Рошкевич і перше арештування

Франко вже в гімназії багато читав і пробував писати. Гімназію скінчив з відзначенням і записався на львівський університет, де теж не марнував часу. Перед ним, здавалося, стелився світлий шлях, як перед майбутнім письменником і вченим. Йому всімалося й родинне щастя. Скінчивши сьому класу, поїхав Франко на феріях в літку 1874 р. до свого учня Яро-



Ольга Рошкевичівна

слава Рошкевичя в Лолін, де батько Ярослава о. Михайло був парохом. Тут прожив із місяць і закохався в Ярославовій сестрі Ользі. Вона теж його полюбила. Відтоді Франко почав бувати в Лолині, листувався з Ольгою і допомагав їй у самоосвіті. Батьки не мали нічого проти того, щоб вони побралися, надіючися, що Франко з часом стане професором університету.

Свої радісні й тіркі переживання, зв'язані з любов'ю до О. Рошкевичівни, висловив Франко яскраво в листах, до неї писаних. Він запевняв її, що ніколи не забував і не забуде за неї й, де не буде, у Львові чи Відні, скрізь буде вона провідною зорею в його діяльності. Заразом дбав за її самоосвіту й розвиток у неї гуманного світогляду. Вагання її наповняли його сумнівами. Журба — писав він до неї — Іла тоді його душу і він благав, щоб вона розігнала його сумніви й увіллала надії в його серце, що налеткатиме до неї аж до смерті. Писав, що вона з своїм спокійним темпераментом ледве чи може уявити собі, що відбувається в його душі. Він кермується почуваннями до неї, а не розумом. А коли одного разу Ольга, розгнівавшись на нього за його жартівливий вислів, заборонила йому писати і відіслала йому книжки, не написавши ні словечка, це його дуже пригнобило. В розпучі писав він, що живе у безупинних памороках,

виродився у розкошу, а не в біді. Але ці гірки щодня змінялися радісними, як це воно звичайно було у закоханих. Не вважачи на хвилині непорозуміння, що нановими гіркотою Франкову душу, ця його перша любов була, безперечно, найщасливішою добою в його житті, хоч не раз і мучила його нерішучість коханої й ті вагання щодо одруження.

Але всі його мрії про майбутнє щасливе життя в любові і спільній праці з коханою дружиною раптом присли під несподіваним ударом. 12 червня 1877 року Франка арештовано за його нібито участь у соціалістичному гуртку й, хоча цього йому не доказано, все ж таки засуджено його на шість тижнів ув'язнення. Це був для Франка страшний удар, вагітний своїми фатальними наслідками для всього дальшого його життя, яке цілком, можна сказати, знівечив.

Але, хоч яке було прикре ув'язнення, проте ще гірше ждало Франка по виході з тюрми. Тепер просто не можна уявити, який переполох викликали серед галицько-українського громадянства арештування й засуд Франка та його товаришів. В очах львівських громадян молоді „кримінальники“ виглядали не знати якими страшними „злочинцями“, „анархістами“ й „нігілістами“, які ніби-то взяли собі за ціль повалити існуючий у державі політичний і суспільний лад. Цей переляк ще збільшувала польська преса, що використовувала арештування й процес для під'юджування віденського центрального уряду взагалі проти українців, як непевного в краю елемента, що зиркає в бік Росії. Ув'язнені юнаки — це мовляв царські агенти, якими керує відомий анархіст Драгоманів, провідир російських нігілістів.

Не дивниця, що статечні люди, особливо залежні від вищого начальства, майже виключно польського чи спольщеного німецького або й свого українського, уникали всякого контакту з небезпечними вороголюбниками. Батько його коханої, о. М. Рошкевич, не був винятком. Він теж відцурався „кримінальником“, стративши плекані недавно надії на Франкову світлу кар'єру. Тепер він і думати не хотів, щоб його донька стала дружиною колишнього арештанта, людини політично заплямованою, яка до того ще, на його думку, скомпромітувала його самого й доньку, бо коли в зв'язку з згаданими арештуваннями пішли по всій Галичині ревізії, то не минула вона й хати о. Рошкевича. І хоч не знайдено при ревізії нічого підозрілого, бо Ольга завчасу поховала Франкові листи і брошури, які він давав їй читати, все ж о. Рошкевич був на Франка страшенно обурений. Заборонив йому бувати в його домі, перехоплював його листи до доньки, а врешті (із кінцем літа 1879 р.) змусив Ольгу вийти заміж за брата Кобринської, Володимира Озаркевича.

Вийшовши з в'язниці, Франко, не зважаючи на заборону о. Рошкевича, все ж таки потай з нею листувався, пацієт вони себе взаємно відвідували. Важко вони обоє переживали лихо, що на них спало. Як сильно любив Франко О. Рошкевичівну, свідчать оці уривки з його до неї листів уже по арештуванню. Писав він до неї, що не може собі навіть представити, на які зійшов би дороги, якби прийшлося розстатися з нею назавжди. „Я тепер ажень пізнав, який неоцінений скарб для мене твоя любов“ — звірювався він їй. Листи її його тішили, а відвідани зробили „таким сильним, здоровим, відволеним, веселим, охочим до

роботи, що бачився, тепер зможу поролокати важкі трудощі, які мені посліdnими часами насувалися“.

Франко повідомляв свою любов, що її фотографія стала для нього „правдивим джерелом потіхи й радості“. Щовечора — признавався він — як уже всі сплять, я з півгодини задивляюся на неї і забуваюся зовсім. Я такий тоді щасливий, чую, як нові сили будяться, нові думки напливають. А за це все лиш тобі одній дякувати. Я пригадую собі твої слова, що твоє остаточне образування, розширення твоїх понять і т. д., це моє діло! То був для мене завеликий і незаслужений комплімент, — так воно зовсім не є... Я лиш подумав собі тоді, що дійсно це би була немаловажна річ для мене звалити, скільки понять і вражінь я завдячую тобі, — скільки нового елемента ввійшло в моє життя через знакомство з Тобою“.

А коли перед ними стала в усій своїй грозі розлука, писав Франко до Ольги тремливою рукою: „Люблю Тебе, тільки не так, як давніше, а сто раз глибоше, щиріше, сердечніше, відколи знаю, що й ти скомпромітована, як я, що й ти терпиш.“ Сам чую аж надто добре, що стративши тебе, стратив би всяку опору в житті і пропав би, як пес на ярмарку“. В розпучі думав Франко про самогубство. Наготівив собі пляшечку вивару з отруйного зілля й держав її в своїй шухляді. Та від того заміру здержували його сльози, якими заллялася була Ольга, коли він у присутії злого гумору не відповів був на її питання: „Чи ти мене не любиш?“

Та в тодішніх відносинах не довелось їм побратися. Радилася Ольга його, що їй робити супроти налягань батька, щоб йшла заміж за Озаркевича, а Франко відписав: „Вважай, що моя доля — вітер у полі і хто знає, куди мене кине. Вважай, оскільки ріжниця між долею мосю й Озаркевича й рїшай!“ Нерішуча Ольга піддалася намовам батька. Сестра її, Михайлишна, докоряла їй, що не боролася за свою долю.

Втрату коханої дівчини Франко тяжко переболів. Кілька разів мав вибух крові, на щастя не дуже сильний.

Ольгу довго він пам'ятав. Навіть написав вірш на її вінчанню, присвятив їй, як вона вже вийшла заміж своїм переклад Гайнового „Скону богів“ і навіть ще пару літ по шлюбі писав до неї листи в різних літературних справах*).

Про свою першу любов згадував Франко і в своїй літературній творчості: в поезії („Картина любови“) й прозі (оповідання „На Дні“), як про це сам писав до А. Кримського в листі з 16 серпня 1898 р., додаючи, що втрата Рошкевичівни була для нього „тяжким ударом“.

Те, що каже Андрій Темера в „На дні“ про свою любов до Гані, є ніщо інше, як оповідання про Франкову любов до Ольги. В присвяченій Ользі поезії — „Картка любови“, датованій 1. V. 1878 р., Франко ще не тратить надії „пробить стіну, котрою людська злість — нас, друже мій сердечний, розділила“.

Він вірить „Що будь, що будь, а ти навик моя!“

Своїй коханій присвятив Франко багато більше поезій, з яких чимало ще не опубліковано. Без сум-

*) Історію кохання з Рошкевичівною дуже докладно розповів М. Возняк у нарисі „Перша любов Івана Франка“ (Див. Календар Укр. Нар. Союзу на 1927 рік, ст. 35-55) за Франковими листами до Рошкевичівни.

тією до неї відносяться оці поезії „З вершин і низин“: „Тріолет“ („І ти лукавила зо мною“) й наступна „Я не лукавила з тобою“, що є ніби відповіддю Ольги на закиди, починені в „Тріолеті“:

„Ти ж думаєш, я сліз не лила,
Но ночах темних не тужила?
А все лукавство в нашій строю
Дорога наші віддалило,
І серця наші розлучило,
Та нашої любови не вбило“.

Так виправдує Франко свою кохану, вкладаючи в її уста думку, висловлену того ж таки 1880 р., 9-го квітня, в іншому вірші, що мовляв:

Не в людях зло, а в цулах тих,
Котрі незримими вузлами
Скрутили сильних і слабих
З їх мукою і їх ділами”.

На мою думку, про любов до Ольги говориться в поезії „До NN“ з грудня 1883 р.:

„Будь здорова, моя мила,
Я не твій!
Розлучила —
Нас могутча сила.“

На мою думку про любов до Ольги говориться також у 3-му вірші „Споминів“:

„О, бо я зазнав раз щось такого,
Що хоч ще повним щастям не було,
Так дуже близько вже було до нього.
Як щастя — швидко надійшло й пішло.
У біднім, прозаїчнім тім життю,
Це був момент казочний і кинучий,
Це був неначе той брильянт блискучий,
Що хтось знайшов загублений в сміттю.
І відки це мені прийшло і як,
І чом прийшло і чом пропало живо, —
Я й досі збагнути не міг ніяк.
Одно лише я чую справедливо:
Тоді пізнав я, що в життю за смак,
І чим бува любов, святес диво.“

*

Втрата цього дива була дійсно страшним ударом, що зівечив усе життя Франкове. Це одного бо нещастя, що його зустріло в пізніших роках, не сталося б, як би був він одружився з Рошкесвічівною. В усякому разі не було б тієї хвороби, що зломилася його фізичні й духові сили в розквіті його творчості.

Закохання в Ц. Журовській

Усі Франкові біографії, що досі появилися, не згадують ні слова про нещасливу любов Франка до чарівної польки, любов, що вибухла просто з стихійною силою й майже десять років палила його душу. Тільки порівнюючи не так давно ввійшла на нашу тасмніця цього його кохання. Сталося це в часі першої большевицької окупації, коли засновано Музей ім. Івана Франка. Співробітниця Музею збирали всякого роду матеріали, що відносилися до великого сина Галицької України, а між ними й відомості про його знайомих і друзів. Тоді збрали вони й відомості



Целіна Журовська

моєї про цю польку — Целіну Журовську, замужем Зигмунтовську.

Рубець цієї тасмніці відслонила в пресі п. Марія Струтинська, одна з згаданих співробітниць Музею ім. Івана Франка. В 1942 р. вона подала у лівівському літературному часописі „Наші Дні“ коротку інформацію про цю Франкову любку, а десять літ пізніше доповнила її статейкою в ч. 17 літературного додатку до „Свободи“ 1952 р. під заг.: „Омана, що зродила перлини“ (про „Зів'яле Листя“ І. Франка). Нижче я використовую, крім цих друкованих інформацій п. М. Струтинської, також її відповідь на мої запити, подані у листі з 17. IX. 1955 року, доповнюючи ці відомості з інших джерел, передовсім із творів самого Франка.

В листі до А. Кримського з 16. VIII. 1898 р. Франко сам згадує про свій роман з Журовською та вплив його на його творчість. Він признається, що впливом кохання до Журовської були його твори: „Маніпулянтка“, „Зів'яле Листя“, дві п'єски в „Ізмарагді“ й повість „Лелюм-Полелюм“.

На жаль, про саму героїню Франкового роману, поза тим, що подала п. Струтинська й оповів сам Франко в „Маніпулянтці“ та в поезіях, навіяних любов'ю до неї, знаємо мало. „Маніпулянтку“ не можна розглядати, як до кінця автобіографічну річ. Там тільки взаємні стосунки з Целіною, його чисти й почування до неї є відображенням стосунків Франка до предмету своєї шаленої пристрасти, а решта — то вигадка автора.

Очевидно, відповідає дійсності й те, що там говорить про зовнішній вигляд його коханої, про її службу на пошті.

Франко дав героїні свого оповідання навіть ім'я Журовської Целіна або в скороченні — Целя. Як і в оповіданні, Целіна Журовська була сиротою, без батька й матері, тільки жила не в родині приятеля її дідуся, а в своїй тітці. Служила вона на пошті як так звана „маніпулянтка“: приймала рекомендовану кореспонденцію й видавала листи *poste restante*. Була молода (за оповіданням мала 18 років) й гарна собою. Стоколоса, себто Франко, побачивши її вперше на пошті, надаючи листа, не міг укрити свого зацікавлення її подиву. Портрет Целіни, поданий у „Маніпулянтці“, списаний безумовно з натури. Мала великі, чорні очі; гарні, мов із слонової кости виточені рамена й шию; голову з коротко обстриженим м'яким, як шовк, попелястим волоссям, розділеним над чолом на дві рівні частини; два ряди білих, рівних і дрібних зубів, що виглядали з-поза ніжних, рожевих губ; довгі вії; звучний голос.

Побачивши таку кралю, Стоколоса — Франко так нею був зачарований, що почав частіше приходити на пошту, впиватися очима в кожний її рух і чатувати на вулиці, коли вона йшла до свого уряду або верталася додому. Але тільки він не осмілювався промовити до неї. Ішов здалека, а як часом не міг обминути, щоб не зустрінутися з нею лице в лице, то кланявся непомітно і тікав що сили. По кількох місяцях таких німих зальотів написав до неї перший лист, несмілий, надрапанний очевидно тремтячою рукою, незручний у стилістиці, записаний від початку до кінця дрібними, немов судорожно в різні боки виправляваними буквами.

„Я справді трус — писав — не супроти небезпек і противностей життя, бо з ними я борюся від дитинства і то досить щасливо, але супроти тих, кого люблю. Боюся зробити їм найменшу прикрість і через те нераз роблю її мимоволі, а це мучить і болить мене ще гірше, ніж їх самих“...

В своїх листах називав Стоколоса Целіну — янголом, що покорив його життя, казав, що без неї не може жити. Панно Целіно, — признавався він, — любов моя справді така, що затроїла б Вам життя. Гаряча, пристрасна і заздрісна любов чоловіка з великим засобом фантазії, гарячої крові і самолюбства, чоловіка, якому доля в дотеперішньому життю поскупилася на все, що можна назвати взаємністю її особистим щастям“. Це буквальноні виписки з оповідання, які малюють Франкові почування до Целіни Журовської. Багато місця цій неподіленій любові присвятив Франко і в своїй поетичній творчості. За винятком однієї тільки поезії, що відносилася до Ольги Ропкевичівни („Твої очі, як те море“, жм. I, 7), ціле „Зів'яле листя“ — це опис його кохання. В цих поезіях Франко ширше говорить про те саме, що в короткій формі читасмо в „Маніпулянтці“. Виливає жаль, що укохана цурається його, а він не може без неї жити: гірка мука для нього її не бачити, та не менша, як і побачить.

Почування його до Целіни виявлені може найповніше у вірші: „Під хатою Журовської“:

Покоїк і кухня, два вікна в гартері,
На вікнах з квітками вазонки,
В покою два ліжка, підхилені двері,
Над вікнами білі заслонки.

На стіпах годинник, п'ять-шість фотографій,
Простенька комода під муром,
Насеред покою стіл круглий, накритий,
І лампа на нім з абажуром.

На кріслі при ньому сидить мось щастя,
Само, у тужливій задумі:
Когось дожидає, чийсь хід, мабуть, ловить
У вуличнім гаморі й шумі.

Когось дожидає... Та вже ж не для мене
В очах її світло те блима!
Я, сумерком вкритий на вулиці стою,
У рай той закрився очима.

Ось тут мось щастя! Як близько, як близько!
Та як же ж далеко навіки!
І красться серце, та висохли сльози,
Вогнем лиш пашіють повіки.

Гаряче чело я в долоні сціпивши,
Втікаю від тихої хати,
Мов ранений звір той тікає у нетри,
Щоб в своїм берлозі здихати.

(„Зів'яле листя“, жмут III, 5).

В передмові до 1-го видання „Зів'ялого листя“ Франко ні слова не сказав про автобіографічний характер збірки. Але варто зазначити, що гіпотетичного героя „Зів'ялого листя“ схарактеризував він майже тими самими словами, що й Стоколосу в „Маніпулянтці“: „був це чоловік слабої волі та буйної фантазії, з глибоким чуттям та мало здібний до практичного життя“. Він „улюбився був у якусь панночку, дістав від неї коша, а потім мучився своєю любов'ю довгі літа, поки його улюблена не вийшла заміж.“

В передмові до 2-го видання Франко до певної міри признавався до автобіографічності збірки, зазначивши, що передмова до 1-го видання є не більше, як літературна фікція, але не бачив потреби давати ключ до пояснення поодиноких віршів. Мовляв, „і без автобіографічного ключа вони мають самостійне літературне значення“. Розуміється, але для нас „Зів'яле листя“ має тим більше значення, що є його власною сповіддю, а не літературною фікцією.

Те, що оповів Франко про свої відносини до Журовської в „Маніпулянтці“ й „Зів'ялому листі“, потвердила вона сама незадовго перед своєю смертю. А саме, коли за першої большевицької окупації Галичини повстав у Львові Музей ім. Франка, то колишня Франкова коханка тричі відвідала цей музей і розповіла його співробітникам про те, як Франко познайомився з нею і як вона до цього ставилася. Франко — казала вона — приходив на пошту, надавав при суміжному з її віконці поручені листи, потім став передавати у її віконечку листи *post-restant*, адресовані до неї, але вона на них не відповідала. Він увечорі, йдучи мовчки позаду, проважав її додому цілі місяці, але вона ніколи не промовила до нього ні словечка. „Чому?“ запитали її службовички Музею. — „У мене був тоді жених, відповіла вона, — хоч тітка й не погоджувалася на нього і таки нас розлучила. А втім, мені подобалася брютети“. (Порівняй „Наші Дні“,

рив І, т. 6 [травень 1942] ст. 7-8). Крім того, казала вона, Франко не мав ні „позиції“ ні „доброго прізвища“ („Свобода“, літ. додаток, ч. 17, ст. 1). Франко — не мав ні того, ні другого, а в додатку був рудий.

М. Струтинська здогадується, що в поезії „Похорон пані А. Г.“ (Зів'яле листя" жмуток І, 16) Франко мав на думці тітку Журовської. Описує він у цій поезії, як стояла його кохана при домовині, та й себе, що „стояв увесь холодний“ близь неї.

У Журовської збереглися дві Франкові листівки, написані багато років після його, а також і її, пізнішого одруження. Ці листи забрав у неї Денис Лукіянович. М. Струтинській доводилося їх читати і в своїй статейці в „Свободі“ подала вона уривок однієї з них, що вривався в її пам'ять: „А тому кидаю ці слова на вітер, а може вони дійдуть до Ваших рук і нагадають Вам на мить старого варіята, що йому Бог не дав дару забуття“.

Та „старий варіят“ до самої своєї смерті не забув за свою колишню кохану. В 1915 р., під час гострого вибуху нервової недуги своєї дружини, яку довелося відвезти до дому нервово-хворих, запросив її Франко займатися його господарством.

Вона (тоді вже вдовиця Зигмунтовська по чоловікові), прожила з своїми двома дітьми у Франковій віллі декілька місяців. Звичайно жила в Брюховичах під Львовом, де мала свій власний дімок. Большевики сконфіскували були його, але повернули їй його заходом Франкового сина Петра, що був директором Музею й допомагав їй матеріально.

Померла Журовська-Зигмунтовська, зломана паралічем весною 1941 р. До цих відомостей про Журовську, поданих М. Струтинською в „Наших Днях“, можу додати ще дрібку зі згаданого її листа до мене. Одружилася Журовська з Зигмунтовським, що був скарбовим урядовцем, в 1890 році, повдовіла в 1896.

Ще перад „Мазідулаткою“ торкнувся Франко своїх взаємин із Журовською в повісті „Лель і полель“, що її написав по польськи на літературний конкурс у Варшаві 1887 р. Любов Калиновича до Регіни, описана в цій повісті, виданій в українському перекладі М. Возняка аж у 20-их роках, має безперечні автобіографічні риси. А втім теми нещасливого кохання торкнувся Франко і в інших своїх творах, як от у драмі „Украдене щастя“ (Михайло Гурман і Анна), у повістях „Основи суспільности“ (відносини між о. Нестором Деревачьким і Олімпією Лісовицькою) та „Перехресні стежки“ (Євген Рафалович і Регіна Скальська).

З цього бачимо, яку велику рану заподіяла його психіці нещаслива любов спершу до Ольги Рошкевичівни, а потім до Целіни Журовської, звичайно у нас малюють Франка, як стійкого громадського діяча, народного трибуна, далекого від сумних роздираючих душу рефлексій і душевної боротьби, непохитного борця й поза його політичною діяльністю й перейнятою суспільними мотивами поезією майже не добачають тієї душевної драми, що мучила його цілих 20 років! Не добачають живої людини з людськими нервами, почуваннями, бажаннями й поривами, що їх незаспокоєння наповняє її душу сумом і журбою, від яких тая людина гине.

„Я боротись за правду готов,
Рад за волю пролити свою кров,
Та з собою самим у війні
Не простояти довго мені“.

Цей мотив не раз звучав у Франковій поезії того часу (Пор. М. Зеров „Франко — Поет“ у збірці „До джерел“, Львів 1943, ст. 137 і далі).

Боротьба з самим собою, між громадськими й сімейними обов'язками та своїм серцем довго й сильно мучила Франка. Та вкінці він її виграв — устояв.



Василь Бобинський

З ПОЕМИ „СМЕРТЬ ФРАНКА“

Гадюкою звивається дорога...
Куди, куди біжить дорога ця?
Каміння, глід, жар, згага і знемога...
Немає їй ні краю, ні кінця...
Усі квітки жоретокій хтось роздав,
З крилець надій райдужний пил обтряс...
... Дрогобич, Львів, Самбір і Станіславів,
Залізний кінь, жандарм, багнет, шупас.
Жахливе сам-на-сам в бруднім готелі,
Вмирання з голоду три довгі дні,
І — крик конаючого на пустелі —
Апокаліпса-візія: на дні,
Голодний жар, беззуба змора смерті,
І... сон в жару... чи й справді вірний друг
... А там — чи ж може хлопецький син умерти,
Де стигне сад і тершо пахне дуг?
Де янтарем бренить пшеничне поле,
Біжать на став купаться зграї верб,
Де з сонця вдень збирають нектар бджоли,
А ніччю зорі жне небесний серп...

Стривай, постій, задумана хвилино!
Він утомивсь, охляв і знемага...
Та кат-життя не відає спочину,
І вже повітря тне ляск багота!
І вже, мов суп, жандармський хижий кіготь,
Що й цю дробину забуття розгріб,
Бо що їм там життя людини? — Віхоть!...
Зопрів один? — Чорт з ним! Ще с снів...
Гайда, гайда в дорогу, в спеку, пішки
В самі жива, — гайда, гайда вперед!
Пливуть лани, гай, ставки, обніжки...
Піт очі їсть... Поблискує багнет.
Не пускають хижі, гострі кігті.
Вжирасться в підшви ринь, пісок.
А що комусь там злізуть з пальців нігті?
— Хто б там пустим журивсь? — Це дріб'язок...
А що комусь на плеснах шкура репне?
Це теж пустяк... Гайда, гайда вперед!
Що на стежках червона кров заскрепне?
І вродить мак? — Блищить, як змії, багнет...

ІВАН ФРАНКО В ОЧАХ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА В РР. 1926 - 1933

Написав Василь Мудрий

У минулорічному календарі „Свободи” (за 1955 р.) опублікував я спомин про будову надгробника на могилі Івана Франка. На цьому місці бажаю до деякої міри доповнити цей спомин.

Будова надгробника тривала довго, бо тягнулась від 1926 до 1933 р. У зв'язку із збірками на надгробник, конкурсом на нього та реалізацією самої будови було велике листування з поодинокими громадськими діячами, мистцями, з селянськими та робітничими організаціями, а навіть із сільськими та міськими організаціями. Із цього листування та з особистих контактів з українськими людьми з найрізномірніших наших середовищ збереглося у моїй пам'яті багато помічень та вражень про великий пієтизм до Івана Франка, як поета і письменника. Навіть діти писали листи до Комітету будови надгробника Іванові Франкові з сугестіями, як повинен би виглядати надгробник.

Весь цей цінний матеріал пропав. Шкода його, бо з нього видно було тодішній стан збірного національного ставлення цілого галицького й до деякої міри волинського українського громадянства до Івана Франка.

Був, наприклад, один проєкт, щоб тлінні останки Івана Франка перенести до Нагусвич. Над гробом висипати велетенську могилу і цойно на ній побудувати гідний пам'ятник поєтові.

Був інший, подібний до попереднього проєкт, щоб закупити на Личаківському цвинтарі більший простір, вибудувати високу могилу з тесаного каменя в формі стягої піраміди і цойно на ній побудувати пам'ятник Івана Франка. Діти просили, щоб на надгробнику були в списі творів поета, твори для дітей як „Абуказимові капці”, „Коваль Вассім”, „Лис Микита”, „Прягоди Дон Кіхота” та інші.

*

Всі письма до Комітету будови були відповідно мотивовані. Доволі багато громадян звертало увагу в тих мотивах тільки на поетичну творчість Івана Франка і на ніяку іншу. В кількох випадках підкреслювано, що І. Франко не тільки написав поему „Мойсей”, що сама могла його увіковічнити, як поета, але й був українським Мойсеєм і тому надгробник на його могилі повинен представляти постать Івана Франка в імпазантній ролі Мойсея. Один греко-католицький священник радив, щоб сюжет до надгробника взяти із поеми Франка „Панські Жарти”. Цікаво, що в обговорюваних листах ніхто не звернув уваги на символіку „Каменирів”, яка послужила згодом П. Литвиненкові сюжетом до проєкту надгробника, який і поставлено на могилі Івана Франка.

У минулорічному моєму спомині про будову надгробника є згадка про конкурс, розписаний на надгробник. На конкурс були надіслані дуже різномірні проєкти, але переважали і були нагороджені самі архітектонічні, авторами яких були інженери-архітекти. Це були не так надгробники, як радше гробівці

у виді пірамід, мініатюрних грецьких селтинь з колонадою, або великої плити на гробі, покритій мармуровим плоским дахом на колонах. В конкурсі брав участь й Ол. Архипенко. Він прислав тільки рисунок, що нагадував гробовець Наполеона. Тільки над мармуровою домовиною замість копули святині Інвалідів, звисав на коломнах стилізований дах. Все у мармурі! Символіку каменярів використав у своєму проєкті різьбар М. Бринський, але в далеко менше вимовний спосіб, як С. Литвиненко, який не брав участі в конкурсі.

*

До редакції щоденника „Діло” теж напливали різні статті з сугестіями на тему: як повинен виглядати надгробник Івана Франка. Але були і статті загального характеру, що характеризували Івана Франка, як поета, як письменника, як літературного критика як ученого і як людину. Авторам їх були люди з різних середовищ, але цих статей не публіковано, бо про Івана Франка писали на сторінках „Діла” з тієї нагоди фахівці, себто літературознавці та науковці.

Пригадую собі, що між тими, надісланими від різних діячів з краю статтями про вагу будови надгробника на могилі найбільшого сина галицької землі, була одна, яку я добре запам'ятав. Вона не була друкована, тільки передана Комітетові будови надгробника. Її автор стояв на становищі, що на могилі Івана Франка мусить стати гідний і мистецької вартості надгробник. Але для вшанування пам'яті Івана Франка це замало, бо той самий Комітет, що реалізує будову надгробника, повинен при нагоді зібрати гроша на надгробник розписати рівночасно і збірку на повне видання творів Івана Франка. Тільки одне получене з другим може причинитись до належного відсвяткування пам'яті Івана Франка. Автор був переконаний, що на таку ціль збірка дасть поважні фонди, а крім того налевно найдуться численні месенати, які візьмуть видання деяких томів із творчості Івана Франка на свій особистий рахунок.

Ця ідея не була нова, але нашла тільки поновлення у цьому проєкті з нагоди будови надгробника Івана Франка. Ще в 1913 р., коли святкували сорокліття творчості Івана Франка, покійний Юліян Романчук на Ініціативному Комітеті для святкування цього сорокліття виступив був з проєктом повного видання творів Ювілята, тоді вже поважно недужого. Цей проєкт не здійснився, бо треба було передусім допомогати недужому. Комітет будови надгробника Івана Франка такого відповідального завдання на себе взяти не міг, бо воно було обмежене тільки до будови надгробника. До цього були покликані тодішні наші чільні установи такі як „Наукове Т-во ім. Шевченка” чи „Просвіта” або обі ці установи разом. Видання всіх творів Івана Франка вимагало цілого штабу фахових сил і дуже багато капіталу, а його саме тоді в нас було дуже мало. Це були



Погруддя Івана Франка, роботи О.І. Архипенка

часи поважної економічної кризи та зубожіння нашого громадянства в Західній Україні і в тому й обох названих установах.

Ніколи про видання творів Івана Франка ніхто не думав. Аж по другій світовій війні взялась за це під більшовицьким режимом Академія Наук УРСР, точніше її філія у Львові. Знаємо, що над цим виданням працював пок. Михайло Возняк, але працювали й інші — ціла велика редакційна колегія. Як далеко поступило це видання всіх творів і праць Івана Франка мені невідомо. Але досі я ніде не стрінув ніякої вістки про те, що це повне видання закінчене. Навіть якби воно було закінчене, то до нього ніхто з нас не може мати довіри. Бо в цьому збірному виданні напевно багато буде пропущеного, а ще більше цензурованого та „виправленого“. Таким чином, якщо таке повне видання творів поета там і появилось б, то воно все одно було б безвартісне. Тут, в Америці, про повне видання творів Івана Франка важко думати, бо багато з них напевно бракує і їх добути з краю тепер неможливо. Список творів і праць Івана Франка охоплює цілу книгу.

Самих поетичних збірок є так багато, що не знати чи всіх їх тут можна б дістати. Не зашкодить тут бодай деякі з них назвати, як поеми „Смерть Каїна“, „Мойсей“, „Іван Вишенський“, „Панські жарги“ а далі збірки: „Мій Ізмарагд“, „Semper Tiro“, „Зів'яле листя“, „Із днів журби“, „Давне й нове“, „З вершин і низин“. До рідкості мабуть належать тут драматичні твори: „Учитель“, „Украдене щастя“, „Будка ч. 29.“ та віршований „Сон князя Святослава“. Про прозові

твори, як і про збірки оповідань та про повість, шкода й згадувати. Всіх їх тут напевно нема.

У 1956 р. припадає 100-ліття народин і сорок-ліття смерті Івана Франка, цього велетня українського духа. Не може бути сумніву в тому, що святкування цих роковин в Америці не обмежиться до трафаретних концертів-академій, але вийде поза ці банальні межі та найде у відповідній формі кращий вплив пошани для творчості поета. Цією найреальнішою формою пошани буде видання збірки найкращих поетичних творів Івана Франка і збірки вибраних його прозових творів. Вимовною мірою культури громадянства у всіх народів було і є вшанування пам'яті їх великих синів. Чим це вшанування реальніше, тим воно цінніше. Коли ж воно обмежене виключно до фраз, то краще, щоб його взагалі не було. Варто пригадати, що в роковини Гете появилось у Німеччині понад двісті наукових праць про його творчість і понад сто різних видань його творів, а в тому аж три повних видання. Те саме було в роковини Шіллера.

Франкові завдячує дуже багато не тільки наша національна культура, але й вся наша українська духовність. Без нього вона тепер не до подумання.

*

Був час, коли Іванові Франкові робили багато прикрасів свої ж таки українські брати. Був час, коли він стояв на порозі світлої наукової кар'єри, але до неї не допустили свої ж земляки. Був час, що великий Франко заробляв на хліб насущний у полях, бо не міг найти екзистенції серед своїх. Це скоро змінилось. Наростало нове покоління, яке виховувалось на його творчості, яке черпало, як з криниці, знання із його публікацій про культурне життя заходу, яке орієнтувалось в літературі на те, що рекомендував Франко. Одне, а за ним друге і третє покоління були засоромлені тим, чого зазнав Франко від їхніх батьків чи дідів. Вони то робили для нього 25-літній ювілей літературної праці, а згодом і сороклітній. Вони боліли над його мукою та недугою, що загнала його до гробу. Вони дали йому в найконечнішому часі місце у стрілецькому Захисті! Вони його харчували, вони будували йому нагробник і я певний, що вони і тепер з нагоди двох великих річниць цього генія української землі віддадуть і в Америці гідно та достойно честь його пам'яті та причиняться до утривалення його творчості.

*

Для мене на ціле життя лишилось незабутнім факт, як то маса селян і робітників з найдальших закутків Галичини та Волині з'їхалась була на свято відкриття нагробника Івана Франка у Львові. Але річ не в тому, що з'їхалась, а в тому, з яким ентузіазмом та глибокою внутрішньою скупченістю вона переходила суцільними рядами коло нагробника під час дефіляди, і як згодом, коли роз'язався похід, ця маса розкуповувала фотокартки з нагробником, святочні жетони і портрети Івана Франка. Ці селяни й робітники їхали здалека, оплачували кошти дороги і не жаліли ніяких надзвичайних витратків, щоб тільки взяти участь у святі, що було тільки малесенькою сиплотою частинки великого Довгу, що його мало і мас по нинішній день українське громадянство супроти

І. Франка. Ї бачив пізніше членики із тих селян та робітників на академії в честь Івана Франка, переважно на галеріях львівського оперного театру, як вони зі зворушення плакали і під час промови незабутнього Богдана Лепкого, слухаючи деклямації незрівняного поет. Геніка Березовського.

Так було. Ці селяни й робітники добре відчували, що Іван Франко це їх здобуток, це їх гордість, бо він кров із крові і кість від кости належав їм.

А що ж буде тепер на українських землях, коли

в цьому жовтєвому році комуністична пропаганда „преднесе” українському селянству й робітництву брехнею підшиту агітку про Івана Франка, як про найбільшого приятеля „русского народу” і комунізму? Цій большевицькій неправді, цьому большевицькому фальшуванню історичних фактів, зв'язаних з Іваном Франком та його творчістю, мусить протиставитись в першу чергу американська громада та представити цього велетня українського духа в правдивому і вірному світлі.

УКРАЇНСЬКІ ПОЕТИ ІВАНОВІ ФРАНКОВІ

Максим Рильський

ФРАНКО

Син Яця-коваля, Іван рудоволосий,
Рибалка і мудрець, поет і каменяр,
Не надився на блиск і на позверхній чар,
На Чайльд-Гарольдів плащ, на Лорелєї коси.

Заглиблений у книг нових і давніх стоси,
Він слухав голоси з низин і з-понад хмар,
І хоч хитався він, та мав високий дар
Гніт ненавидіти і люд любити босий.

Дорога у житті самотньому тяжка;
Навколо ворогів закрадливість лукава,
Панки, що „люблять Русь” для ласого шматка...

Та ранив важко він беркута і удава,
І проміж нас живе ясна і чиста слава
Малого Мירוпа,* великого Франка.

Любомир Дмитерко

НА ЛИЧАКІВСЬКОМУ ЦВИНТАРІ...

На Личаківському цвинтарі у Львові,
Де Іван Франко спить вічним сном,
Дерева у весняній обнові, —
Мов вінок лавровий над чолом.

Безліч літ кують з дерев зозулі, —
Мов безсмертя вірні вішуні,
Та сусіди генія поскулі,
Не почують гомону весни.

Тільки він живе у кожнім слові,
В співі птахів, шелесті беріз, —
Не лише на цвинтарі у Львові,
Не лише весною, —
Завжди й скрізь!

Богдан І. Антонич

ФРАНКО

Не легко відійти в країну вічності німу,
Хоча яка була б дорога буднів трудна й сіра.
На сто вузлів сплелись думки з землею, й аж йому
Життя з долоні випало, немов розбита ліра.

Учитель і поет, виховник, будівничий, що
Було для нього кожне слово чином, кожне ділом,
Не Музам дань складав і не собі співав, а щоб
Шляхи майбутнього в мету спрямовувати сміло.

Підвівся і, відклавши пісню, мов гребець весло,
До гнівних зір війни молився віщо в ніч весінню
І з ложа смерти слав думки на шлях, що ним шло
Його надхненням виховане днів тих покоління.



Д-Р ЛУКА МИШУГА

„У ВІВТОРОК, 8-ГО ЛЮТОГО 1955, О ГОДИНІ 11:45 ПЕРЕД ПОЛУДНЕМ, ПІСЛЯ ДОВГОЇ І ВАЖКОЇ НЕДУГИ, ВИСПОВІДАВШИСЬ ТА ПРИНІЯВШИ НАПІСВІТНІЙ ТАЛІНИ, НОМЕР У НІЙТРАЛІ СТ. ВАРНАБАС У НЬО ЙОРКУ Д-Р ЛУКА МИШУГА, ДОВГОЛІТНІЙ ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР „СВОБОДИ“, ВІДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДІЯЧ ТА ДУХОВИЙ І ФАКТИЧНИЙ ПРОВІДНИК АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ УПРОДОВЖ ОСТАННІХ ТРЬОХ ДЕСЯТИЛІТЬ, ПРОЖИВШИ 68 РОКІВ. ПРИЧИННОЮ СМЕРТИ БУЛА НЕВИЛКУВАЛЬНА НЕДУГА ПІСТРЯКА В ШЛУНКУ, ЩО ОПІСЛЯ ПЕРЕКИНУЛАСЬ І НА ІНШІ ЧАСТИНИ ТІЛА. ПОХОРОНИ ВІДБУЛИСЯ, ЗГІДНО З ЙОГО ОСТАННЬОЮ ВОЛЕЮ, НА ДРУГИЙ ДЕНЬ ПІСЛЯ СМЕРТИ ІЗ ПОХОРОННОГО ЗАВЕДЕННЯ М. ЛИТВІНА В НЬОАРКУ ДО МІСЦЕВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ТА НА „ЗАВЖДИ ЗЕЛЕНИЙ“ (ЕВЕР ГРІВ) ЦЕМЕНТАР. ІЗ СМЕРТЮ Д-РА ЛУКИ МИШУГИ УКРАЇНА ВТРАТИЛА ОДНОГО ІЗ НАЙВІРНИШИХ ТА НАЙВІДМІНІ ТРУДОВИЦІВ ДЛЯ ІІ ДОБРА СИНІВ, АМЕРИКА ВТРАТИЛА СВОГО ПРИКЛАДНОГО ГРОМАДЯНИНА, А АМЕРИКАНСЬКІ УКРАЇНЦІ ВТРАТИЛИ СВОГО ЛІДЕРА, ПІД ЗНАКОМ ЯКОГО СТОЯЛА ПОЛОВИНА ІХНЬОЇ ІСТОРІЇ“.

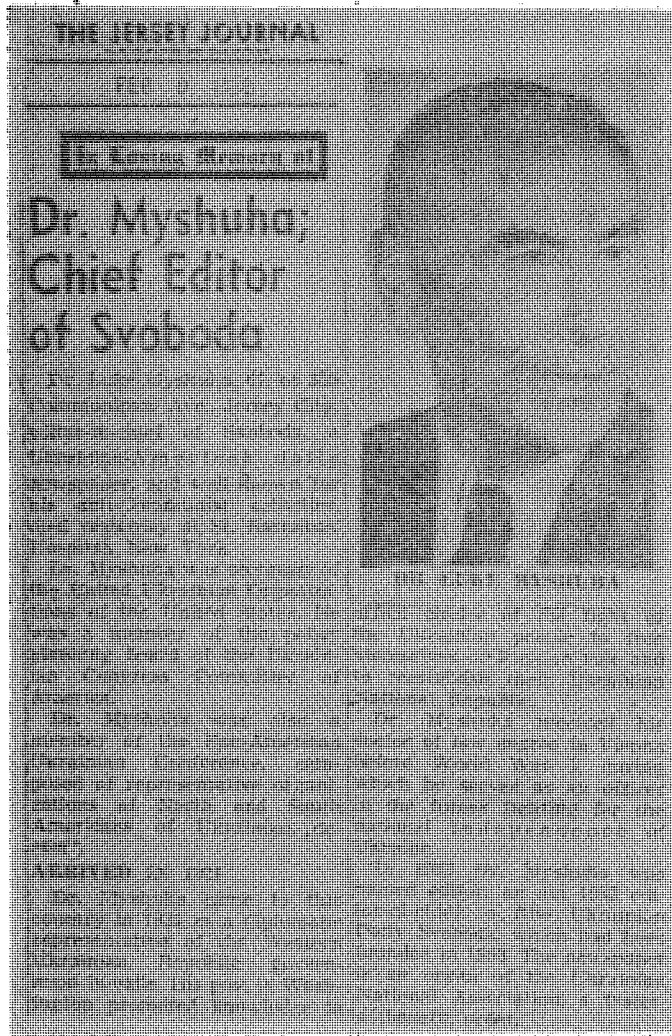
Це є дослівне повідомлення, що появилася великими літерами через цілу обведену чорними ряжками першу сторінку „СВОБОДИ“ з 10-го лютого 1955-го року. Смерть д-ра Луки Мишуги була бо справді великою своїм смутком і втратою подією, яку запісуеться на перших сторінках та яка входить до історії.

Хто був са. п. д-р Лука Мишуга? Американським українцями, як і великій частині українського народу, не треба відповідати на цей запит, бо відповідь вони знають і глибоко відчувають. Для історії запишемо тільки деякі загальні дати і факти з його життя, основний дослід і опис якого ще очікує та, віримо,

вже швидко діждеться свого автора і окремої публікації.

В Українській Загальній Енциклопедії, том II, стор. 712, подана така коротка інформація: „МИШУГА, 1. Лука, сучасний український громадський діяч, братанич Олександра, діяч „Українського Об'єднання" в Америці й співредактор щоденника „Свобода"; 2. Олександр, український оперовий співак, ліричний тенор (1853-1922), виступав на оперових сценах італійських, польських, російських, німецьких, перед світовою війною мав у Києві свою школу співу”.

Сл. п. д-р Лука Мишуга народився 30-го жовтня 1887 року в містечку Виткові Новім, Радехівського повіту біля Львова в Західній Україні. При фінансовій допомозі свого славного дядька Олександра, закінчив середню школу у Львові в році 1906 і університетські студії у Відні в році 1911, де й здобув диплом доктора правничих наук. Судову практику відбув у Львові, а адвокатську в Жовкві у відомого українського правника й громадянина д-ра Короля.



Відгомін смерті д-ра Мишуги в американській пресі. На фото — вістка з фотографією, поміщена в „Джерзі Джорнал". Подібну вістку з фотографією подав був „Нью Йорк Таймс" та інші часописи в країні.

З вибухом першої світової війни д-ра Л. Мишугу не взяли до австрійської армії з уваги на його слабу фізичну будову. Не зважаючи на те, він вже навесні 1915 року вступив в ряди Українських Січових Стрільців та виконував службу на Волині у Володимирі Волинському, широко організуючи місцеве українське життя, зокрема шкільництво, що у великій мірі причинилося до піднесення української національної свідомости серед місцевого населення та поклало основи під організацію майбутньої української влади.

По розвалі Австрії д-р Мишуга створив у Володимирі Волинському Українську Раду, проголосив прилучення Волині до Української Соборної Держави з урядом в Києві та zorganizував місцеву владу на Волині. Його спомини з того часу про Волинь були надруковані початково фейлетонами в часописі „Республіка" в Станіславові, а опісля видані окремою брошурою.

З Волині д-р Мишуга вернувся до Галичини і був приділений до державного комісаріату в Радехові біля Львова. Перебувши тиф при відступі УГА, він в 1919 році був приділений від уряду УНР, як четар, до очолюваного генералом Юнаковим генерального штабу Головного Отамана, що перебував тоді в Кам'янці Подільському та керував воєнними операціями на Україні, включно з відомим походом на Київ в серпні 1919 року. Між іншим, д-р Л. Мишуга написав першу вичерпну вістку-історію того походу в брошурі: „Похід Українських Військ на Київ", що початково була друквана фейлетонами в офіційному органі уряду ЗУНР „Український Прапор", а опісля видана окремою книжкою. Так само стрілецький часопис „Стрелець", що появлявся на Великій Україні, видав кілька його брошур, м. ін. „Про суди на Україні", про адміністрацію на Україні та низку інших.

В грудні 1919 р. д-р Мишуга, разом з урядом ЗУНР, переїхав до Відня, виконуючи різні доручення. Уряд, зокрема, вислав його в різних важливих місіях: був секретарем очолюваної д-ром Костем Левичьким місії ЗУНР до Риги в 1921 р., виїжджав, разом з д-ром Осипом Назаруком, в окремі місії, на розмови з тодішнім совєтським амбасадором в Копенгазі, Літвіновим, і т. і. В 1920-21 рр. в згадуваному органі уряду ЗУНР „Український Прапор" появилась фейлетонами і опісля окремою брошурою його праця про Карпатську Україну з 1919-20 рр., де зібрано вперше основні матеріали про український характер Срібної Землі.

В половині 1921-го року уряд ЗУНР вислав д-ра Л. Мишугу з місією до Вашингтону, де вже існувала українська місія на чолі з д-ром Лонгином Цегельським. Приїхавши до Вашингтону та перебравши провід місії з кінцем того року, д-р Мишуга повів широку акцію Позички Національної Оборони, яка — разом з місією — тривала до половини 1923-го року і дала в результаті 138,500 доларів фондів на потреби тоді вже екзистуючого уряду ЗУНР. Всі ці фонди зібрав д-р Мишуга численними поїздками й виступами по всій українській громаді в Східних Державах, нагромаджуючи при цьому на найбільшій труднощі збоку не тільки несвідомої маси, але й розполітизованих та переважно ліво наставлених тоді лідерів тієї маси. Виродовж тих двох років не було ані одної суботи, неділі й свята, під час яких д-р Мишуга по два-три й більше разів не виступав перед народом на вічах і



ПОМЕР Д-Р ЛУНА МИШУГА

У ВІСІРОКІ 8-ї ЛЮТОГО 1918, О ГОДИНІ 11-ї ВІДПОВІДНО, КОЛИ ДОСКО І ВАЖКОЇ НЕДУЖІ ВИСТРОЄДІВ ПІНІЄ ТА ПРИКІНЦІЦІ НАРІСВЯТІЦІ ТАМНІ ПОМЕР Д-Р ЛУНА МИШУГА СІ. БАРНАБАС У ЛЮ КОРНУ Д-Р ЛУНА МИШУГА ДОКЕРІЛНІЙ ГОЛОВНІЙ РЕДАКТОР "СВОБОДИ" ВИВІЛІЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ШІЦІ ТА ВУХОВНІ І ФАКТИЧНІЙ ПРОВІДНІК АМЕРИКАНСЬКОЇ УКРАЇНЦІВ УПРОДОВІ ОСТАТНІХ ЧАСІВ ДОСВІТИТЬ ПРОШІВІЦІ ІЗ КОРИ ПРИЧІННОЮ СМЕРТІ БУЛА НЕВІДЛІКОВНА НЕДУЖІ ПІСТУЛІЦІ ІЗ МІСЦІВІЦІ ІЗ СІСІЦІ ПЕРІКІНУЛАСІ І НА ІНЦІ ЧАСТІНІ ТІЦІ БОУХОВНІ ПОЛІННОГО ВІДУІЦІСІ ЗІДНО З ТОЮ ОСТАТНЬОЮ КОЛІЦІ НА ДРУГІЙ ДЕНІ ПІСІВ СМЕРТІ БІ СМЕРТЮ Д-Р ЛУНА МИШУГІ УКРАЇНА ПІРАТІЦІА ІНІЦІО І НАВІВІРІЦІЦІ І НАВІВІЦІ ТРУВІЦІЦІ ДІЦІ І КО-БРА СВОІХ СІЦІВ, АМЕРІКА ЕТРАТІЦІА СВОГО ПРИКІВІЦІНОГО ЕТОНАДІНІЦІА, А АМЕРИКАНСЬКОЇ УКРАЇНЦІ ЕТРАТІЦІА СВОГО ЛІДІРА ПІД ЗНАКОМНОГО СТОЛІА ПОЛІВІЦІА ІХ ІСТОПІ.

НА ПРОЩАННІ

ОСТАТНІ МОМЕНТИ
Д-Р ЛУНА МИШУГА



ВІДНА КОМУ ПАМ'ЯТІ

ОСТАТНІ ЗАРАДІЦІЦІ СІ. П. Д-Р ЛУНА МИШУГА
ВІДНА КОМУ ПАМ'ЯТІ



Остання фотографія сл. п. д-ра Луки Мишуги (в пла-тці зліва) в Редакції „Свободи”, перед його відходом на перевірку до лікарні, з якої він уже ніколи не вернувся. Відходячи до лікарні, д-р Мишуга всемо на цю тему жартував у розмові із своїм співробітником, ред. А. Драганом.

зборах та розбуджуванням національної совісти й свідомости не закликав до жертвенности й допомоги в українському державному будівництві. Під час тих виступів д-р Мишуга набрався був деяких недуг, які не покинули його й до самої смерти. Крім виступів на народних зібраннях, д-р Мишуга в тому часі, з одною тільки допоміжною канцелярною силою, продавив українську дипломатичну місію у Вашингтоні, виконуючи всі її складні завдання, від презентації перед американським урядом починаючи, а на видаванні українських державних паспортів та інших консульських і канцелярських формальностей кінчаючи.

В тому самому часі теж в Канаді велась акція Позички Національної Оборони, якою керував д-р Осип Назарук і якого представив канадійським українцям у Вінніпегу 34 роки тому власне д-р Мишуга. Ця позичка в Канаді принесла тоді 28,000 доларів.

Після закінчення місії у Вашингтоні в кінці 1923-го року, д-р Мишуга став головним ініціатором Об'єднання Українських Організацій в Америці й опісля впродовж 17 років його генеральним секретарем. Об'єднання несло весь тягар української політичної й громадської акції на терені З'єдинених Держав і збрало коло пів мільйона доларів на різні цілі, головню на Визвольну Боротьбу. Це не без причини в українському революційному жаргоні на Рідних Землях та закордоном в Європі називано долари „мишугами”.

Фото на сторінці поруч: Перша сторінка (зменшена) числа „Свободи” з 10-го лютого 1955-го року, присвячена в цілости сумній події смерті д-ра Луки Мишуги.

Після двох років постійного співробітництва в „Свободі”, д-р Мишуга з днем 1-го квітня 1926-го року став співредактором „Свободи”, отже 29 років тому. Двадцять два роки, він, аж до своєї смерти, був головним редактором цього найстаршого й найбільшого українського щоденника у вільному світі.

Коли після Об'єднання був створений в 1940 році Український Конгресовий Комітет, д-р Мишуга був його головним співтворцем і до кінця свого життя його активним членом. Таку саму роль він відграв у створеному в 1944 році Злученому Українському Американському Допомоговому Комітеті, членом якого був постійно аж до часу, коли всілякі зовнішні й внутрішні труднощі в тому Комітеті заставили його літмом 1953 р. прийняти головство та очолити ЗУАДКомітет.

Д-р Мишуга був членом Виділу Наукового Товариства ім. Шевченка в ЗДА.

Мало кому відомо, що всі дев'ять книг про Україну й український нарід та його історію, літературу, культуру й змагання, які появились досі старанням і коштом Українського Народного Союзу, різних, переважно американських авторів, перейшли найбільш дбайливу обробку власне д-ра Л. Мишуги. В останніх роках, вже занепадаючи на здоров'ю, д-р Мишуга очолював Редакцію вже майже завершеної під його проводом англомовної Енциклопедії Українознавства, матеріали до якої приготувало НТШ у Сарселі і яка вже в найближчому часі буде здана до друку старанням і коштом Українського Народного Союзу. Великим бажанням д-ра Мишуги було подбати ще про англомовне видання твору про гетьмана Івана Мазепу та його добу. Саме такої праці бракує ще до загального комплекту англомовних видань УНСоюзу, призначених для поширення правди про Україну й український нарід в англомовному світі.

Крім цілої низки окремих праць, м. ін. теж і про свого славного дядька Олександра, про „Жінку в троках Шевченка”, видану теж англійською мовою, крім безлічі оригінальних промов та доповідей на найрізноманітніші теми і з найрізноманітніших нагод, крім максимального вкладу у „Свободу”, д-р Л. Мишуга є теж автором основної праці про українців на Західній Півкулі, відомої „Пропамятної Книги” Українського Народного Союзу, виданої в 1934 році, як теж автором або співавтором численних інших видань, в останньому з них „Українці у вільному світі”.

В американській політиці сл. п. д-р Л. Мишуга був національно-демократичних переконань і завжди з гордістю називав себе українським націоналістом, навіть тоді, коли ця назва на американському континенті не належала до популярних і коли від неї намагались відмежуватись різні громадяни.

Це тільки дуже короткий і дуже загальний огляд життя і праці сл. п. д-ра Луки Мишуги. Його життя, його багатобічна і така плідна праця, його творчість і його величезна ідейна спадщина будуть одним з найінтересніших джерел для дослідника нашої бурхливої і багатой на події доби, що стояла і стоятиме під знаком Луки Мишуги.

А. Д.

ЗА ДУХОВИЙ ЗВ'ЯЗОК З УКРАЇНОЮ

Написав Д-р Ярослав Падох

Прикметою людських спільнот, як і людини, є змінливість. Змінливість поглядів, заінтересувань, змагань, яким ці спільноти присвячують свої труди і працю, а далі способу життя і мети життя. Ця змінливість є благословенством для одиниць і загалу, бо вона не дозволяє їм вдоволитися осягненим і відомим, розкошувати спокоєм, але штовхає їх на нові шляхи, веде на нові змагання і пригоди й спонукує їх, часто коштом осягнених здобутків, здобувати нові, невідомі, і, як же часто, здавалося б, неосяжні.

Але змінливість, може бути й найбільшим нещастям, однаково для одиниць, як і народів, коли перейде розумні межі. (Порівняйте Франкове: „Фантастичне щоб осягнути, топчуть рідне й знайоме“). Затрачується пошана для минулого, ціна для набутого, вривається золота нитка зв'язку з минулими віками, з колишніми поколіннями, зв'язку з духовою батьківщиною. І як в основу людського поступу лягла туга до нового, невідомого, так не менше підвалиною того сталася традиція: пам'ять минулого, цінування і прив'язання до нього. Бо тільки опертя на здобутих осягах, тільки зав'язання сучасного до минулого — запевнює новим змаганням успіх і тривкість. Неймовірно швидкий ріст нашої цивілізації і культури здійснився тільки внаслідок гармонійного єднання духа поступу і традиціоналізму людського роду.

II

Ці загальні міркування набирають особливої актуальності в нашу еміграційну добу і то в особистому і національному аспектах. Звійшовши поволі чи поневолі в чужий світ чотирьох континентів, перебуваючи під владою невідомих нам, писаних і неписаних, законів життя і співжиття, ми часто прибираємо задалегідь оборонну поставу і старасмося протиставитися течії нового життя, або без ніяких застережень і роздуми даємо себе поносити тій новій, невідомій течії. І так з екстремі нерозумного традиціоналізму для нас лише один крок в нерозумну екстрему заперечення цілого нашого минулого життя в ім'я безоглядного пристосування до нових умов.

Наслідки того відомі і для одиниць і загалу: роздвоєння душі людини і втрата громадян для старої батьківщини. А користь новим батьківщинам від того невелика.

Статися громадянином країни, здобути батьківщину — це щось далеко інше і трудніше від здобуття громадянського сертифікату. Те, що є продуктом вікового зв'язання людини і її безчисленних поколінь з землею, підсонням, расою, наслідком вікового і тисячелітнього спільного життя в домі і недолі — того змінити або замінити не зможе ні рік, ні п'ять, ні більше років під чужими зорями і під чужим сонцем. Нову батьківщину здобувається куди більшим часом і куди більшим коштом.

А коли воно так — то чи прамішій і чесніший буде наш еміграційний шлях, коли проведемо його від квітчастих левад нашої батьківщини до битих гостинців гостинної країни нашого поселення і коли

зв'яжемо наші життєві дороги минулого і сучасного, керуючись і розумом і серцем?

Розум наш збагачується в кожний трудний день життя в країні нашого нового поселення. Серце наше налялося добром ще в старому краї. В одних повніше, в других менше щедро. Але, щоб вдержати рівновагу між розумом і серцем, між вимогами сучасного і зобов'язаннями минулого, між конечностями плоті і конечностями духа — одним і другим з нас треба передусім — постійних і міцних зв'язків із батьківщиною.

III

Закони природи, яким підлягає життя людини і нації, не знають застою. Коли життя не йде вперед, воно вертається назад, до загибелі. Не залишиться назавжди живим наше серце привезене з батьківщини, коли не знайде відсвіження і скріплення в джерелах, що випливають з неї.

Колись до війни були сотні тих цілющих джерел, які не переставали бити і які вдержували земляків у зв'язку із рідною країною. Часописи, книжки, і мільйони листів із рідної землі й від рідних, а передовсім часті поїздки туди й ніколи незречене право й надія бодай на старість вернутися до прабатьківських порогів. Скільки між нами було таких зворушливих перелетних птиць, які сливе кожного року, як тільки придбали трохи грошей, їхали до краю, щоб оглянути батьківську хату, докупити морг ґрунту або збудувати стодолу та й знову вернутися сюди до праці. Як бджоли мед до вулика, вони несли грошові опадності до рідного краю, привозячи звідти відсвіжене серце, сповнене любови і прив'язання до всього, що рідне.

Сьогодні ці безпосередні фізичні зв'язки з Україною порвалися. Не відпливають сьогодні кораблі ні на Львів, ні на Ужгород, ні на Київ. Пропав мед роками й десятиліттями зношуваний з американських левад до українських вуликів, пропадає в багатьох дедалі надія побачити рідні сторони. Висихають поволі джерела рідної традиції й опорожняються ще недавно такі гарячі для батьківщини серця.

Щоб спинити той процес, щоб зберегти для батьківщини її розпорошених дітей, щоб спонукати їх не лише любити, але й працювати та жертвувати для неї, треба заступити розірвані безпосередні зв'язки із нею зв'язками посередніми, фізичне замінити духовим. Треба оживити рідну традицію та надихнути її свіжим вогнем.

IV

Не злічити засобів, якими можна і треба будувати й поглиблювати духовий зв'язок іміграції з рідним краєм. Писане й живе слово в безлічі його відмін, пісня й танок, театр і образотворче мистецтво. Всі ці засоби треба поставити на будівництво двох основ духового зв'язку з батьківщиною: знання її сучасного й минулого сантйменту до неї. Познайомлення з рідною землею, її потребами і її змаганнями (не виключно політичними!) — ця українознавча праця виросла,

після втрати безпосередніх зв'язків з Україною, до найважливішого національного завдання. Їй повинні присвятити найпильнішу увагу всі творчі і патріотичні сили нашої національної спільноти.

Цей обов'язок окремо обтяжує наші поцейбічні організації, між ними передусім Український Народний Союз і всі його відділи. Бувши найстаршою й найбільше поширеною організацією наших земляків поза краєм, УНСоюз є у великій мірі відповідальним за збереження при національній спільноті й ідеї не лише сімдесят тисяч своїх членів, але й на багато більшого числа. Було б зайвим повторяти, що сила й значення УНСоюзу не в наполегливо зібраних ним мільйонах. Всім відомо, що в основу УНСоюзу не лягла сама господарсько-обезпечена мета. Від самого початку і досі УНСоюз вважає за свою першу мету гуртувати українських земляків і їх цілі, скріплювати їх любов до батьківщини та спонукувати їх помагати їй у її безприкладній неволі. В ході історії цієї 60-літньої організації національна робота в ній посилювалася й посядалувала, але ніколи не переривалася. А втім, у час безпосередніх зв'язків іміграції з рідним краєм — це завдання УНСоюзу не було так гостре і так відповідальне, як тепер, коли ці зв'язки не існують.

Не є завданням цієї статті подавати конкретні засоби боротьби за душі наших земляків в ці трудні дні. Буде на те час, коли прийде до реалізування наміченого й розроблювання точної програми цієї роботи. Зате завданням її є підкреслити можливо твердо й переконливо нові завдання, які поставили перед нас усіх нові умови, в яких знайшовся наш край і наша іміграція. Вони вимагають незрівняно більше посилення і куди більше жертвених зусиль для збереження духового, коли фізичний неможливий, зв'язку наших земляків на чужині з батьківщиною і її традицією. Усвідомлення цього великою громадою УНСоюзу і перодовсім його провідними шарами й оживлення цієї не нової для них ділянки діяльності може запевнити те тільки реалізацію наміченого завдання, але й конечний успіх в загальному масштабі. Створення по-

стійних комісій для планування та переводжування в життя широкої національно-освідомної праці, як при централі, так і при відділах УНСоюзу, було б першим, великим і конечним кроком в цій невідкладній акції. Чи треба при цьому додавати, що розгорення такої роботи незмірно скріпить нашу національну спільноту поцейбіч океану, а разом із нею і то в першу чергу УНСоюз?

**

Не щоб крякати чорним вороном, віщуючи лихо, але щоб скріпити наш похід до київських Золотих Воріт й притягнути до нього тих, що відстають і вже відстали, б'ємо на тривогу: одним ударом нещасного меча розірвано всі наші безпосередні зв'язки з батьківщиною. Послаблюється й наш духовий зв'язок з рідною землею і її традицією. Не зважаючи на помітне оживлення нашого життя в ЗДА з приїздом нових тисячів національно свідомих земляків, наша заморська громада ввійшла в стан кризи, чи не найбільшої з усіх, які досі переживала. Від переборення її буде залежати в дальших десятиліттях питання існування або неіснування української громади в цій країні, а в роках ближчих — наша спроможність допомогти у визвольній боротьбі України, а хто відас, може навіть саме здійснення вікової, заповітної мети нашої нації.

Перебороти цю страшенно загрозливу кризу пощастить нам тільки тоді, коли усвідомимо собі своєчасно небезпеку та зробимо заходи, щоб їй протидіяти. Розбудова і поглиблення духових зв'язків з Україною є те, єдине, що на потребу. Вона може вирівняти втрату безпосередніх зв'язків із нею.

Оживити висихаючі джерела прив'язання до батьківщини, спертого досі на тісних зв'язках з нею, сповнити їх наново цілющою водою рідної традиції і рідного сентименту значить: зберегти і поповнити дорогоцінні, бо якже жорстоко проріджені, ряди борців за кращу долю нації.

Чи не висока це мета й чи для неї не варто жертвувати і труди і кошти?



ЗЕМЛЕЮ УКРАЇНСЬКОЮ

УКРАЇНА В ПОЕЗІЇ

Зібрав Богдан Кравців

ВІД ХВИЛЬ ЛАБОРЦЕВИХ...

Від хвиль Лаборцевих до Нестосу й Говерлі
де Черногорський кряж, мов на сторожі, огав,
держави юної кордони розпростерлись
по килимах лісів і полонинських трав.

Там в'ється з ватер дим і тужко на трембіті
блукає в далину землі мосі спів,
на срібних вересах іграє вільний вітер,
дзвенить на гранях скель і котить млу з верхів.

Там папороть цвіте, чудна, як пера паві,
у бердах, де трощить ялиці гнівний грім,
і вуйко бродить там за медом золотавим
в джемелиному гнізді, липкім і запашнім.

Там Довбуш приходив, що волю ніс у тайстрі,
опришківських пісень там чути ще луна
у глушині борів, де пошочі чугайстер
вже нявку розірвав у синьлах не одну.

Там Довбуш приходив, що волю ніс у тайстрі,
така мала й вузька країна верховин:
Але тісна була всіх велетнів колиска —
тим дужче вабила потому широчинь.

Святослав Гординський

—*—

ПОДОРОЖ НА ЗАКАРПАТТЯ

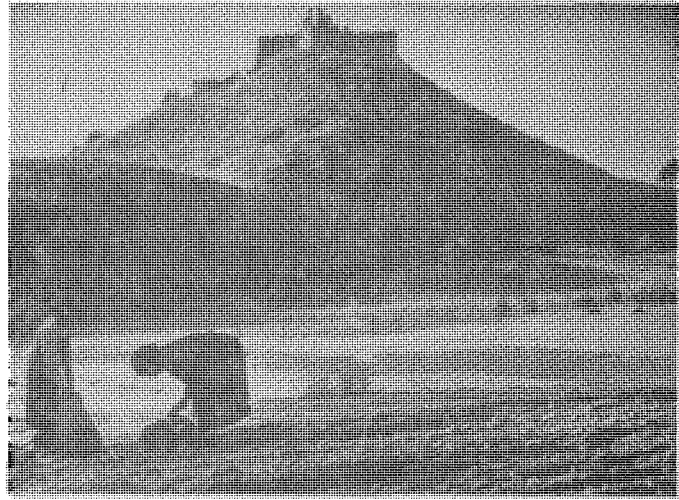
Карпати... Млиста давнина
При цьому слові вирина.
Вона в борах лежить туманом,
Та повинить відсвітом рум'яним
Ї сучасність огниа.

Карпати... Темними лісами
Ви оповиті, і над вами
Ширяють в синяві орли.
Віки залізно тут пройшли
Безповоротними шляхами.

Карпати... Тут у гушні,
Де роги оленя рясні,
Колись любима панська здобич,
З чагарником рясніють обіч,
Токус готур навесні, —

Спадас голуб на ялицю,
Висока сосна ронить глицю,
Де в давні липучи літа,
Дзвенить легенда золота
Про Довбуша і Кобиліцю.

Потоки вічно-молоді
З верхівів ринуть. У воді
Хлопоцуться петруги-форелі,
Рибалки сходяться веселі
Перепочити по труді.



Під замковою горою в Хусті (Густому) на Закарпатті

Благословенна ти, країно,
Зелена, світла полонина,
Флоари і трембіти звук...
Та скільки невимовних мук
Ти витерпіла тут, людино!

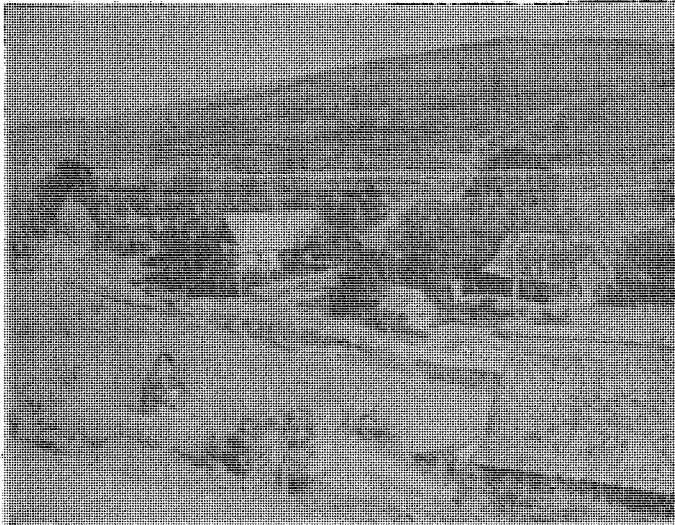
Максим Рильський

—*—

ЛЕМКІВЩИНА

(Із „Елегії про співучі двері”)

На кичерях сивасті трави,
черлений камінь у ріці.
Смолиста ніч і день смуглявий,
немов циганка на лиці.
Розем'яні палкі потоки,
немов коханці до дівчат,
злітають до долини глибоких,
що в снівній мряці тихо сплять,
і куриться із квітів запах,
немов з люльок барвистих дим.
Дрижать ялиці в вітру лапах,
голосять шепотом дрібним,
течуть униз краплини шуму,
немов з гарячих шнів смола.
Сповитий в зелень і задуму
п'є олень воду з джерела.
Квітчає сонце снить в кришці
на мохом стеленому дії.
Кущем горючим тазмиці
виходить ранком з глибини.
Співає цуца сном кудлатим,
прадавним шумом загуло.
На шпилі гір, неначе лата,
пришните до лісів село.



Село Гирова коло Дуклі на Лемківщині

Тут сиве небо й сиві очі
у затурбованих людей.
Сльота дудить і шибі мочить,
розмови стиснені веде.
Під сивим небом розстелялась
земля вівса та ялівцю.
Скорбота мохом оповила
задуману країну цю.
Як символ злиднів виростає
голодне зілля — лобода.
Відвічне небо і безкрас,
відвічна лемківська нужда.

В ташмих кручах давня Лада
ворожить хлопцям молодим.
В церквах горить Христовий ладан
і куриться молитви дим.
На небі тільки сині зорі
вислухують благальний спів
людей, що прості та безкрилі,
цілуючи в німій покорі
брудні обніжки віктарів
устами чорними від пилу,
що їхні губи припорошить,
молішя шлють Христу і Духу,
щоб допоміг здобути гроші
на хліб, на сіль і на сивуху.

Земля не родить, віс вітер,
на полі мох, мов теплий одяг,
а люди, як у всьому світі,
все родяться, терплять, вмирають.
Пожежі й повені проходять,
лишаючи лиш пустарі,
рокочуть війни і мшають,
змінюються володарі,
літа плывуть, мов гірські води,
і про опришків дощ осінній
вже тільки спомини виводять.
Чымало бур так прогуло.
Лиш ти однакове й незмінне,
далеке лемківське село.

Вогдан Ігор Антонович

НА Д ПРУТОМ

(Гомін гір)

II

Прудка ріка. Тисячолітня рінь.
На гострих скелях — письмена камінні.
Росте під древнім сонцем мудра тінь
верхів, завмерлих в зелені петліній.

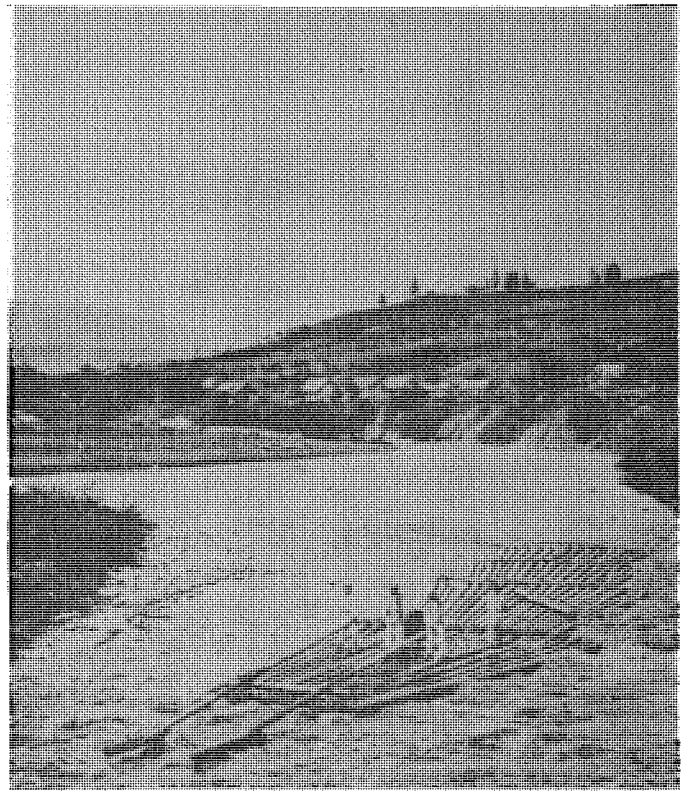
Співає нурт — тисячолітній спів!
Помислити — ніщо тут не змінилось!
Проходили народи. Гнів гримів.
Гучала кров. І важко серце билось.

Але минулось. І спускались зноу
над мирний вечір лагідні отари,
і квітла, наче папороть, любов,
і верховинський місяць сіяв чари.

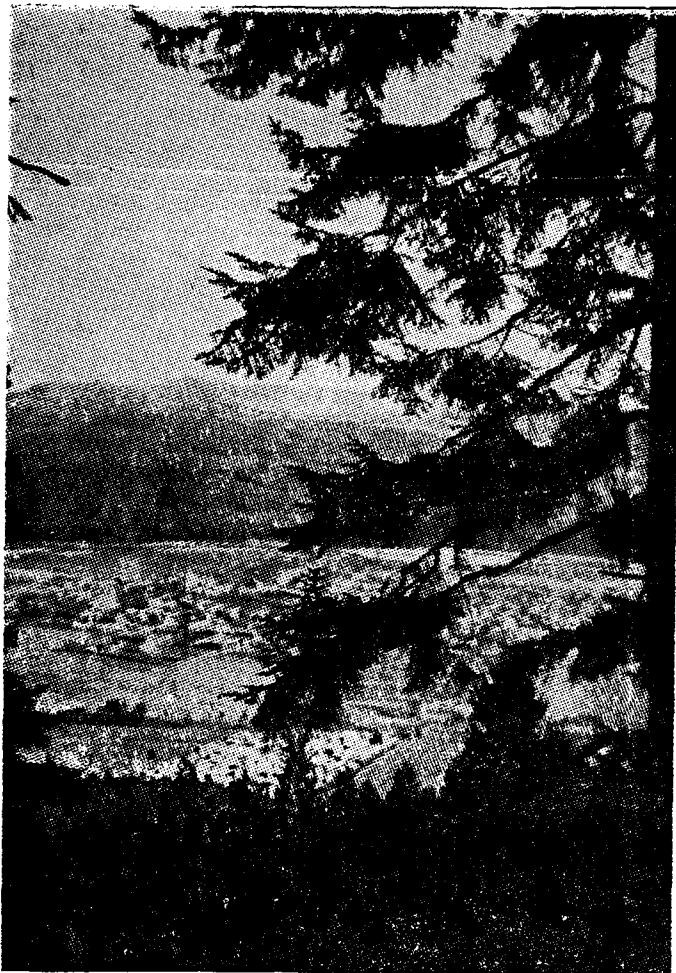
То ж, поки час, ний тишу і чебрець —
протиотруту всім твоім отрутам.
Це тільки перехід, а не кінець,
це — молодість пронається над Прутом.

III

Тут спізнені черешні. Дика рожа
це квітне, хоч на долах — вже живна.
— О, земле рідна, зноу ти нова
і я отут, як гість із Запорозжя.



Гуцульські дараби на Черемоні



Вид на містечко Сколе в Карпатах

Смереки, ялівець, густа трава.
Та Прут шумить. Його не затривожать
ні ханці, ні каміни бездорожжя,
ні людські тіні, ні земні слова.

Від полонини віс прохолода.
Чим вище, тим трудніш безкрилий крок
людини. Та зате ж яка свобода
в цих хвилях гір, в срібних півнях річок!

Ще трохи — й майже степовий, неспитий —
Ось в груди вдарить вітер з України!

III

Та й буйно грас вітер на Гюверлі!
Зіг'явсь хребет в зелених грибах рун.
Тут, цесно, виш потоп, ревів бурун
і так закляк в хвилястості завмерлій.

Хай знову тиша — перебором струн,
але чи ж довго ще тривать перерві, —
гримів же тут хорал гарматніх лун,
на зелені багріла ж яра червінь.

Облуться десь заціновий й штилі,
плаї й бори, вертепи і печери,
всі нетри й надри дrevньої землі.

Ген вдалині, в надобрійній імлі
каптяста скеля щирить обрис гострий:
То Довбуш снить, чекаючи на постріл.

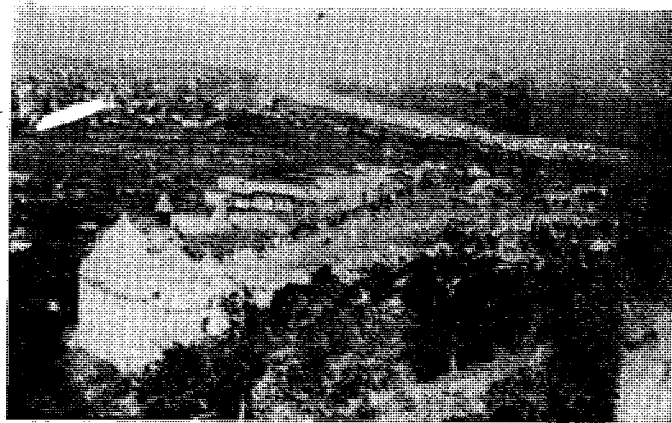
20-30. 8. 1937

Свген Маланюк

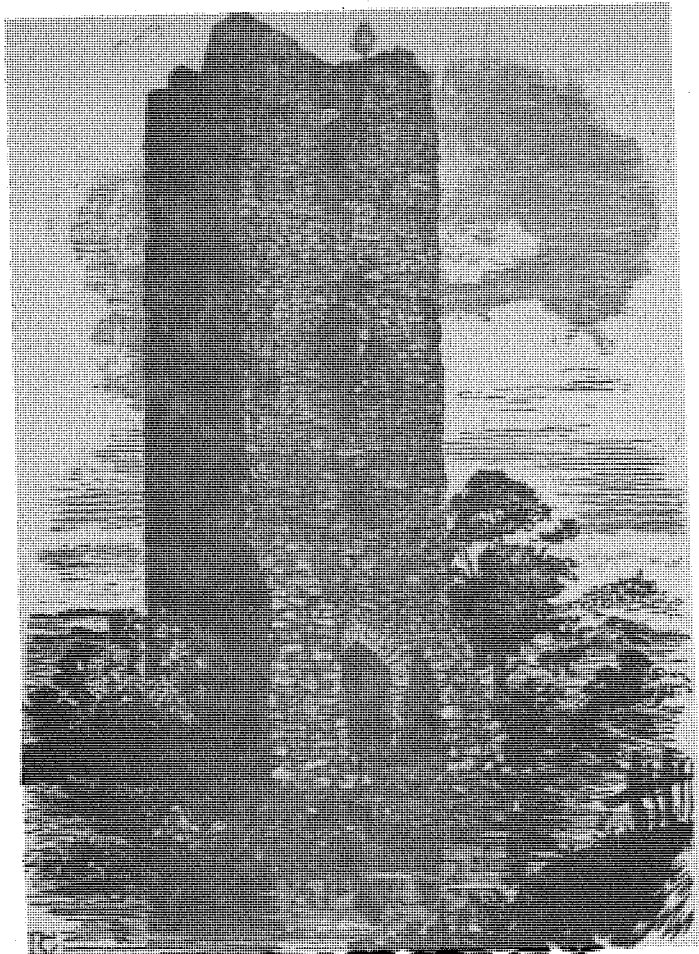
ГАЛИЦЬКЕ

(Уривок із „Листів з Парижа“)

...Ось при відхиленім вікні,
де зорі грають піччо в теніс,
я мрію про минулі дні,
скажім — романтик запізнений!
Та незалежне це, сильнійш
за мене і не покорити
вже дике серце, що колиш
обвіяв полонинський вітер!
Дивлюсь опертий на вікно,
як у віддаленості млісто
втиснулось на іскристе дно
в тривожнім сні велике місто,
як стихнув непорушно брук,
як все прицудилось довкола,
і ввесь заедухує у стук
свого серця... Бо ніколи
його не зміню вже. Воно
все непокірне й вічно хвиже
не облакавитья вином
ніяких зоряних Парижів!
Воно спується й бродить десь
по дебрах галицького ліса,
де над мочарами бредє
ночами філософський місяць,
де віття гостролистих верб
веде таємні розговори,
де плещє хвилями Дністер,
де шуться в небо темні гори, —
воно приедухується там
і переловлює в туманах



Вид на містечко Галич і Дністер



Данилова вежа в Холмі

Ті, що лишилися там живі,
Схилиють плечі над плугами,
І сіють просо татарів
Із гостроверхимй шапками.
Там вис зголоднілим неом,
Блуканючи простором, вітер,
Там пацують кумисом
І кажуть смак його хвалити.

Звідтіля лиш часом, уночі,
Проб'ється хтось ушлав крізь води,
І довго, з жаху тремтячи,
Сказати слова він не годен.

III

Тут, на межі прадідних окраїн,
Де слави слід старої ще не щез,
Він став стрункий, одна з найперших степ,
І з книжних башт він зорить у безкрає.

Він не забув, він досі пам'ятає,
Як гомонів простором брязкіт лез,
Як захід слав кривавий блиск ножеж
І як удар кришався Бурундай.

Ще не скінчилась лиховісна гра,
Але, як древис, випнула гора,
Вершки дерев гойдаючи на вітрі.

Над ними веж каміння вироста,
І пружиться їх горда висота
Над лядську зраду і монгольську хитрість.

Святослав Гординський

ВОЛОДИМЕРІЯ

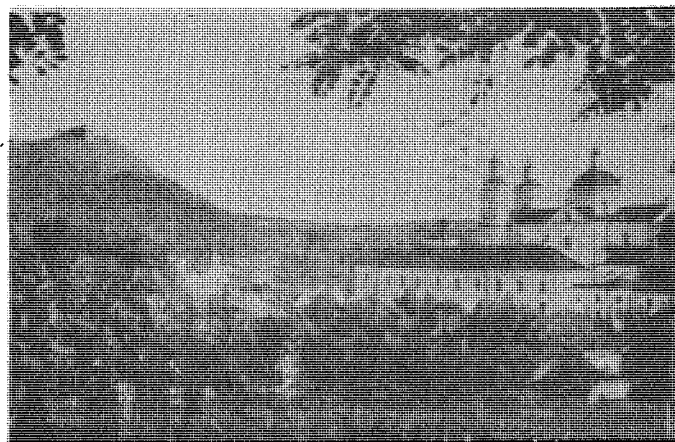
Уласові Самчукові

Земля замчиськ і городищ,
де кожен камінь б'є глаголом
в щити тисячолітніх тиш,
що над щербатим видноколом
ще стережуть летарг століть.
Ржавіс жито. Жухне гречка.
Заснув Остріг, Почаїв снить
і в снах маячить Берестечко.

Віки поразок і звитяг,
Але — ні козака, ні смерда
й, замість Богданових ватаг,
ввижаються полки Ольгерда.
От з'являється — і задуднять
шляхи потіхою походу,
і сиралий кінь на схилі дия
скупасться у Сисіх Водах.
І відпливе ординський вал,
в стел несучи жахливу славу,
і довго буде чути чвал,
і видно загрозу криваву...
Але за мить зникає все:
Знов рівнина лягас низько.
Ось хлопчик скулений пасе
товар над висхлим торфовиськом

Ідуть копці здовж межі,
косар крилатим кроком крочить.
Поміж стернями шлях біжить
пазустріч примерку і почі —
де ген, на тлі клублястих хмар,
на чорноті пічної бурі,
величчїстю князівських мар —
Любартові зардіють мури.

Євген Маланюк



Лицей і гора королеви Бони в Крем'яниці на Волині

осінніх почей крики та
короткі вистріли пагана
незаних вершників, огні,
іржація, свисти тасмичі —
і знов ліси...

А ранком гнів
на штиках карних екснедичій —

О мрії зоряних почей!
Ніколи я й не снів, не марив,
що Захід полум'ям висече
уста прочанина варвара!

Святослав Гординський

ЛЬВІВ

Могутом став він земному лопі
І, повен пихи, голову підніс:
На степ подільський, буковинський ліс
Зорять копця зіниці ясні й сонні;

Юр молитовно звів свої долоні,
В силветах веж церковних біль завис,
Бо в місті пишному чужий, підступний кріс,
В столиці Льва забави вітрогонні.

Ви, що живі, і ви, луно століть,
О, Янова Хрести, Личакова берізки,
Почуйте голос і страшний, і близький, —

Так мовить Бог наш: — Знайте і мовчіть!
Збудую тут твердиню в вічнім гарті,
Як камінь гордоців, як камінь, що на варті.

1926 р.

Юрій Луна



Ол. Новаківська

Святий Юр у Львові (олів)

МОЄ МІСТО

В осінній млі така прозора мить
Минулих днів, розстріляних прапнелем;
(Ще вчора бачив я його цілунків слід,
Додому ідучи повз мури цитаделі!)

Встаси ти важко з мли квадратами будов,
Лише віки звели безжурно і високо
На куполи твоїх старих церков
Граційний ренесанс і пристрасне барокко.

Твій ринок, у рядах похмурих кам'яниць,
Де вікна підняли зчорнілих гзимсів брови,
Тривожно задививсь у темряву сторіч,
Заслуханий іще в останній зойк Підкови.

Зіп'явшись на щити гранітні, коло брам
Там ждуть уперто льви, насуплені і злючі,
Щоб кинутись до віч твоїм майбутнім дням,
Багряним дням, що прийдуть неминуче.

Святослав Гординський

ХОЛМ

I

Все впертіша й довша
Стас боротьба,
Ляхи — від Мазовша,
Від сходу — орда.

Впав збурений Київ,
— Де ж меч твій і щит?
Ще блиск панагії
З Холму лиш блищить.

На варту окраїн
Там скликує ріг,
Данило збирає
Синів трьох своїх:

Зійшлись удолині,
Шумлять корогви,
На багрі і сині
Чуд-грифа й леви.

Зриваються коні,
Копятами б'ють,
Куди до кордонів
У куряві путь?

Немає вже стриму —
Тут чорних навал,
І меркне від диму
Небесна емаль...

II

А там, де плещеться води
Під подувом хвиляста смуга,
Списи монгольської орди
Виблизкують потойбіч Буга.

Озерет мені був за колеску,
 В бодотах я родився і зріс.
 Я люблю свою хату поліську,
 Я люблю свій закуренний ліс . . .
 Що там тропики, пишні пампаси!
 Загляньте-но в пущу до нас! . . .
 Я оддав би за неї одразу
 І Тибет і Урал і Кавказ.
 — А поліське похмуре болото?
 Пів Полісся вода залила . . .
 Тільки де-не-де хутір самотній,
 Тільки де-не-де клаптик села.
 Хоч у злиднях живемо, у бруді,
 Та привілля яке на весні,
 Коли виставиш вітрові груди
 І летиш і летиш на човні.
 А вода і хлопоче, і плаче,
 Захлинається в лотій злові.
 Ну, скажіть, в кого серце гаряче,
 Як весну навесні не любить?
 І укривють безкраї простори
 Бідокурі човни й чайки,
 Тільки слухай, як води говорять

В буйнім заспіві свята весни . . .
 Тільки слухай, як хвилі хлопочуть,
 Як нестримано повинь гуде:
 Зайвий рух — і за обрій заскочив
 Зайвий рух — і на вік пропадеши.

А коли зарежоче негода, —
 О, тоді не жартуй із води! . . .
 Як для неї, чортяки не вгодиш —
 Ох, зазнаєш же, брате, біди . . .
 Попокрутить тебе, поповертить,
 Зажене, де й Макар не бував:
 Не одного закрутить до смерті,
 Не одна пропаде голова.
 Проквітнуть сивовусі тумани
 В свою пащу Тебе і човна,
 І ніколи, ніколи не встанеш
 У болоті із глейкого дна.
 А на ранок, як сонце прогляне,
 Як затихнуть горласті вітри —
 Тільки хвилі гудуть неустанно
 Й риботніням болото ятрить.
 Та на березі ходить, блукає
 Пів села, заглядаючи в ень:
 — Ну, а може таки приблукає
 На човні чоловік, або син . . .

Так гартус природа до бою
 Нає із самих малесеньких літ.
 Ми зрослиєш, побраталієш з водою,
 І живемо, як вмисмо жити.
 І не дивно, що любимо змалку
 Буйну воду і буйні піски:
 Наше серце — це серце рибалки,
 А життя наше — книга борні . . .

Дмитро Фальківський

Красо України, Подолля!
 Розкинулось мило недбало!
 Здається, що зроду недоля,
 Що горе тебе не знавало!

Онде балочка весела,
 В ній розішні, красні села,
 Там хати садками викриті,
 Срібним маревом повиті,
 Коло сел стоять тополі,
 Розмовляють з вітром в полі.

Хвилюють лани золоті,
 Здається, без краю — аж знову
 Бори величезні, густі
 Проводять тасмну розмову.

Он ярочки зелененькі,
 Стежечки по них малененькі,
 Перевиті, мов стрічечки,
 Збігаються до річечки.
 Річечка пливе, берег рвучи,
 Далі, далі по-під кручі . . .

Красо України, Подолля!
 Розкинулось мило, недбало!
 Здається, що зроду недоля,
 Що горе тебе не знавало.

Леся Українка

ЗАБУВШИ ДАВНЄ, ТЯСМИН ТИХО СПИТЬ . . .

Забувши давнє, Тясмини тихо спить
 між берегів, що їх любила слава,
 Високий цвіт здіймається на плавах,
 як сонний нев важка гора лежить.

Край вітряків, край мовчазних могил,
 незнапа предкам гуркотить машина;
 козярять кінь чутливими ушима,
 і стомлено ступає древній віл.

Як буйно розливається шалля!
 І соняшник підняв яскраву гринку;
 мов дівчина, із рук паликого дня
 пручається веселий вітер дзвінко . . .

Не лічить літо соняшних годни,
 нечутно діє спливаються в сторіччя,
 Цяте безпечно давнє узграняччя,
 нових людей плекас Чигирин.

Олекса Ющенко

КАНІВ

Впала чайка, спустились крила
 На прозорий річки сіньцювіт,
 Мов невидима рука скоєла,
 і вона не в силі підлетіть.

Га, черкнувшись яєпої хвилі,
 Раптом легким помахом крила
 В височінь знялася, повна сили,
 І за собою радість понесла.

Трепетну, що душу оп'яняла.
І сміялась чайка і блажить,
І хотілось в пісню перелить
Світлу радість, що навкруг витала.

Так і ми — уклонимось горі,
Квіти покладемо на могилу,
І відчусмо безмірну силу,
Як та чайка вранці на Дніпрі.

В. Свідзінський

ЧЕРНЕЧА ГОРА

I

Хмарніс, Хвилі темносні
в мильних відблисках зорі.
Шумливий дощ передосній
нас зустрічає на Дніпрі.

Уже й зорі давно не видно,
з очей зникає дальша,
лише з туману, мила й рідна,
гора Чернеча виріна.

Зійшли в задумі . . . Коло неї
і хвилі тихше гомонять,
на ній тронди і лілеї
багряним полум'ям горять.

І вітер стих, затих помалу
і дощ, що сів без кінця,
і життєдайне сонце встало
над світлим образом співця.

II

Навкруг живе: Дніпро і небеса,
мильнива даль, лани широкополі,
і на горі — як радість і краса —
твій вічний дуб, і клепя, і тополі.

Ми тихо йшли, світ сляв і брєнів,
так ніби тут і не було могили . . .
Ти нас живий на цій горі зустрів,
і ми з тобою довго говорили.

1938 р.

Євген Фолін

КНІВ

Над містом в темряві — вогнистий хрест.
Знявся догори, як сяєво пожежі,
вечірніх ліхтарів протест —
Що ніч загарбала барвисті межі,
схилила день за видюкрут, за Брест . . .
Над містом в темряві вогнистий хрест.

Вогнистий хрест, накреслений над містом,
оповідає всім, що ні, не вимер
наш славний рід! Людеських осель намістом
верус дотепер Великий Володимир.
І в небі символом яскравим і вогнистим
падає хрест, накреслений над містом.

7. 6. 1922

Юрій Дараган



Софійський Собор в столиці України — Києві

ЗОЛОТІ ВОРОТА

Німа, похилена стіна
стоїть на пагорбі крутому,
немов застигла давнина
навічно в образі сумному.
Над нею сон і пил століть . . .

А поруч пісню живою
Фогтац, не знаючи спокою,
про весня й радощі шумить.

1938 р.

Євген Фолін

НАД ХОРОШИМ ЧОРНИМ МОРЕМ . . .

Від важкої трамонтани тріпотять

серця і райни

і суворий владар-вікінг — свій провадить корабель.
Він проходить у тумані, обминаючи Одесу,
де живі буденні люди атакують скумбрію.
Не вдаватися в усмішку. Я не вірю у легенди.
Сивий вікінг —

тільки пісня у ребальчиних устах.

Ереды співав сонетом про Бретонку ідишчю,
ну, а я про одеситку —

трамонтану

і пісні!

I — повірте —

сто раз легше оспівати снів Бретані,
ніж схопити кольорити одеситок

і розмов,

що трактують про кохання і до речі, — про затоку,
що над нею — трамонтана,

а під нею — скумбрія!

Люди добрі!

Показуйте! Про подібні гарні речі
можна мріяти і далі. —

Без початку.

без кінця!

Над хорощим Чорним морем тріпотять

серця і райни

І суворий владар-вісник — свій провадить корабель.
Він проходить у тумані, обминаючи Одесу,
де живуть буденні люди і найкращі із жінок!

Олекса Влизько

КРИВОРІЖЖЯ

Поле, та поле, та вітер,
вітер, як плач дітвори . . .
Іноді гори кварциту
і одинокі копри.
Лунами вибухи дальні
рвуться, мов вигуки злі.
Линуть глибокі копальні
в серце залізне землі.
Серце тремтить і зітхас
дзвонами кайла і плит,
в ньому продольні безкраї
рве без жалю динаміт.
Лине у темі неозорій
праці напружена путь,
лямпочки Вольфа, як зорі,
там під землею цвітуть.
Чуши, свистять коногони
дику і радо в імлу,
й кліті, з рудою вагони
мчать без кінця по стволу . . .
Залпами вибухи дальні,
і в неозорій імлі
линуть нестрямні копальні
в серце залізне землі.

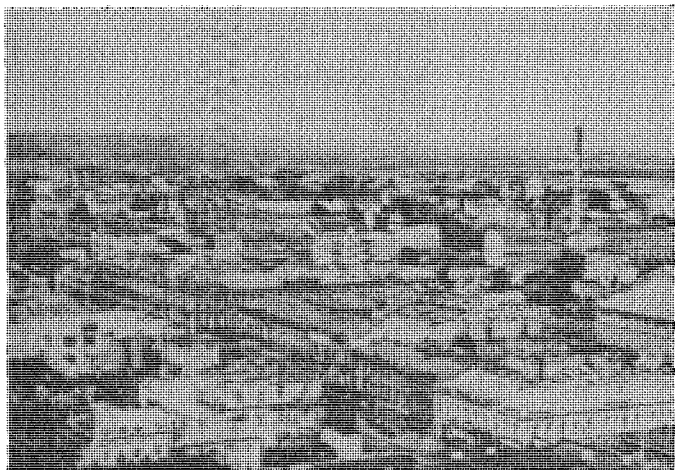
1927 р.

Володимир Сосюра

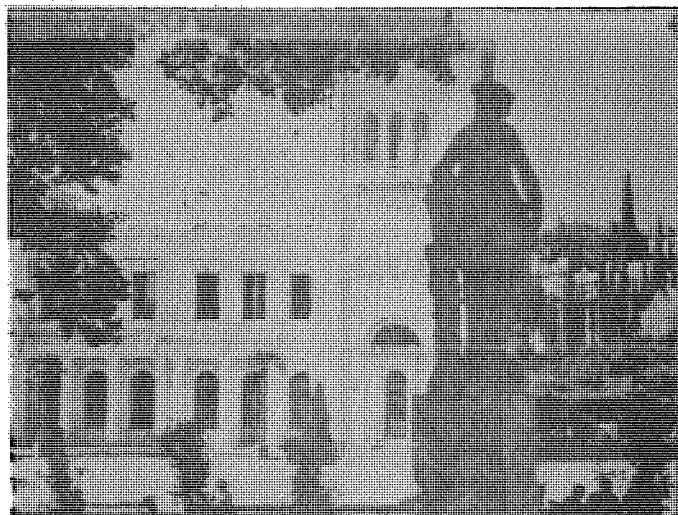
НАД СТЕПОМ ТАВРІЇ . . .

(Із „Пейсажів“)

Над степом Таврії ударила гроза,
дощами щедрими упала над хлібами.
Шуміло все кругом — і, зайнята вітрами,



Поділ у Києві



Палаці і парки в Ялті на Криму

у плавнях гнулася, співаючи лоза.
В просторі темному губився небозвід.
Не добереш, звідкіль прогляне ранок сніий.

Лиш юний соняшник в одвічному стремлінні
злотаву голову вес повертав на схід.
1938 р.

Свєтл Фомін

МАРІЮПІЛЬ

Розгорнувся чорний Маріюпіль . . .
Це над морем задимлене місто,
де табунці хаток-шкаралунок
понизались, як разки намнета.

Димарями знялись руки вгору
і гукнуть: „Ось тут сталеварні!“ —
потягус їдко сіллю з моря
і запосить рибою з базарів . . .

Невмируще залізне обличчя
б'є загарбник жорстоко і топче, —
воно живе й сторічним кличе:
— Я із сталі і видержу, хлопці! . . .

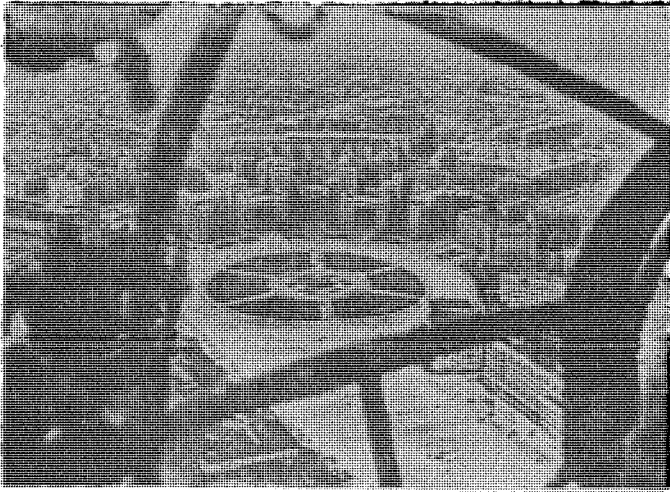
Порт прадісом щоглів похитнувся,
б'ють у пробій і хвилі, і мени, —
Маріюпіль гордо посміхнувся
і на море зорить чорним левом . . .

Ярослав Курдидик

ДОНБАС

(Пісня про вугілля)

Ми розрубам вогненний цеп
і нас знову оточус степ
і в його трав'яному мовчанні
нас розмова зірок зустрічас,
із-під рейок холодний полтинь
погорілою юністю диха,



Вид з літака на спалений в 1941 р. Харків

пшениці по ярах залягли,
перелілки озвалися тихо.
Та в полищому чаді степів
дух вугілля почувся тобі,
і чернозему латане сито
розіп'яли шпилі антрациту.
Духом трав і дорогою п'яний —
хоч вина він і в рот не бере —
чує юний товариш Каляшник
гул зарубних і дизелів рев,
бачить в череві ночі далекі
від землею прокладені штреки, —
хоч на дні голубої ропи
дишуть росами сонні степи,
хоч вогку і спресовану тишу
навіть поїзд руба, не коляше.
Зустрічаючи шив ватерпас,
цвіт горбів, колосисті яруги —
мій сунутник

славить Донбас,
побратим мій співає вугіль.
Вугіллям, вугіллям
вагітний степ.
Чорна металургія
на вугіллі росте.
Підземні добра
багатші за траву.
На вугіллі витоплюють
залізо і чавун.
Донецькії кряжі —
соняшні плати.
Без вугілля не ляжуть
ні рейки, ні мости.
З ним етелемо дороги
в одвічних болотах —
і з ним лише й від нього
країна зацвіта.

Піднімаймо ж з глибу,
з пащера трави
вогнеосні скиби —
дух наш бойовий!

Терень Масенко

КУБАНЬ

(З книги сонетів: „Мальовнича Україна”)

Що біг коня? Безсильний шал розгону!
Хуткіш летить між круч Кубань прудка,
Гуркочучи з Ельбруса павпрашка
До вільних піль з гранітного полоцу.

Реве буй-туром по глухих кутках,
Ревінням будить скель хмуриу колоцу,
Тасмний чар лісів і тину сонну
Вітаючи станицю й козака.

З височини орел шукає в зорі
Козуль, що мчать між урвища суворі,
Де на шпилі стоїть красаунь-джайран,*)

Милуточнєв криштальним сном Ельбруса,
Та карачасць з ййла до улуса
На віслоку везе густий айран.

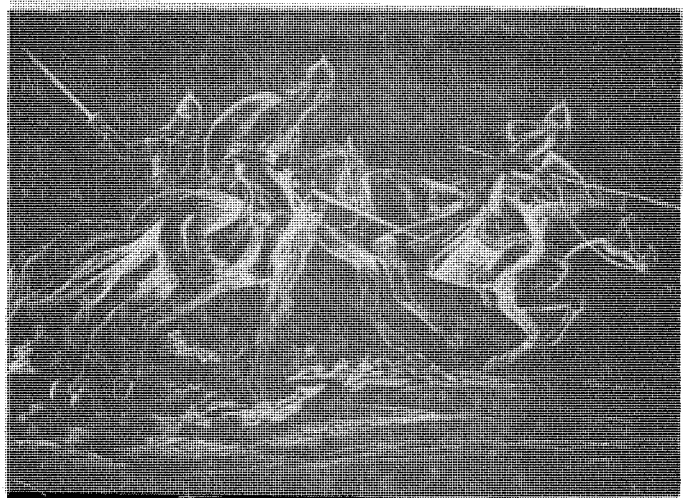
Н. Щербина

КАВКАЗЬКЕ

Де зазирають в прірву скелі,
де, як поема, барвний світ,
над дном маленької оселі
— мов стрічка синій оксамит.
І тільки гук прудкої річки
та дикий спів із верховин,
то з мінарету тужко кличе
старий і синий музич.
Не знаю, деє згоряє сонце,
прозорний день вже сповелів...
Зникають піби в ополонці
пам'ята молитовних слів.

Юрій Дараган

*) Джайран — невеликий гірський олень з високими міцними рогами. — Карачайці — тюркеський народ, що живе в міжгір'ях Кубані й Теберди. — Ййла — полонина. — Улус — вул, село. — Айран — козяче кисле молоко.



ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ

3 нагоди 375-річного ювілею

Написав проф. Володимир Сізунський

Старовинне місто Остріг — визначний культурний осередок не тільки Волині, але й цілої України, славний своєю Академією, друкарнею і мистецькими пам'ятками, заслуговує особливої уваги і пильного вивчення. Вже сама назва показує, що це був важливий укріплений центр, твердиня, первісно з системою валів і „тинів“, давність яких сягає старокняжих часів. На жаль, цей виїнятковий і важливий адміністративний і культурний центр старої України, дуже слабо досліджений і невивчений в належній мірі.

Заснування Острога, за одними джерелами сягає 1291 року, за іншими — приходить в 1325 році князем Данилом Острозьким, що походив з київського княжого роду. Однак найбільший розцвіт Острога припадає на XVI століття — добу ренесансу, відродження античності, коли ціла Європа здобуває незвичайні досягнення в розвитку науки, освіти, мистецтва.

В культурному відродженні України саме Остріг відіграв виїнятково велику роль, місто і замок князів Острозьких, особливо за доби кн. Василя Константиновича Острозького (1526-1608), що його популярно звали, за іменем його батька — Константином Константиновичем. В свій час був це дуже впливовий магнат, був старостою Володимирським, маршалом Волинської землі і Київським воєводою, не кажучи вже про те, що його великі маєтки на Волині, Київщині, Галичині а навіть на Закарпатті ставили його в незалежне становище, навіть супроти королівської влади.

Князь К. К. Острозький, як великий провідник і завзятий оборонець українського народу та його відродження, дбав передусім про освіту і виховання для свого народу, для чого створив з Острога центр науки.

Заснування школи вищого ступня в Острозі припадає на 70-ті роки XVI століття, найбільш правдоподібно, на рік 1570. Спочатку ця школа називалася колегією, популярно також „Триязычний лицей“. Як школа вповні висока, типу університету, стала в 1580 році, під назвою Академія або популярно „Греко-слов'янська Академія“.

Програма навчання в Острозькій Академії була широка, і в ній подібно до інших вищих шкіл доби Ренесансу, вчили властиво всіх наук, які в той час були знані і доступні. З мов навчали слов'янську, грецьку і латинську. Викладава мова, офіційно називалася „словенською“ в дійсності у великій мірі уживали живої української мови, про що свідчать писання професорів Академії, де зустрічаємо багато народних слів і висловів. Наука мови, себто тодішньої книжкової мови, стояла на високому рівні, як це свідчить граматична праця вихованця острозької Академії Мелетія Смотрицького, що створила цілу епоху в граматичній церковно-слов'янській (староболгарській) мові і була підставою для модерної мови сіх слов'янських народів.

Найвищі класи Академії, що називалися класами філософії і богослов'я, в дійсності, подібно до інших



Кн. Константин Острозький

західньо-європейських вищих шкіл, не тільки вивчали стислу філософію і богослов'я (в сучасному розумінні), але також інших „вільних наук“ вищого ступня. Нам достовірно відомо, що в Острозькій Академії викладали і вивчали математику, яка включала всі математичні дисципліни в тому обсязі, які були тоді відомі, а саме — арифметику, геометрію й астрономію. Так звана арифметика включала також альгебру і початки вищої математики; геометрія поширювалася на початки тригонометрії і практичного землемірства. Викладали також мистецтво, але в якому обсязі, нам невідомо, крім звісток про музику.

Академія скучувала чималий гурт учених, педагогів, літераторів і студіюючої молоді. Це відмічали і новіші українські письменники XVII століття. Наприклад, Захарій Копистенський в своїй „Паліодії“ пише про Острозьку Академію, що там „знаходилися славні промовці, філософи та інші різні вчені; знаходилися і славні доктори в грецькій, слов'янській і латинській мові вивчені; знаходилися і математики і астрономи превибірні, межі которими визначний математик і астроном Лягос.“

Першим ректором Академії був Герасим Смотрицький, родом з містечка Смотрича коло Кам'янця Подільського. Свою громадську працю він розпочав у Кам'янці, як міський писар, згодом в Острозі, як вчений з літературним хистом і ректор Академії. Про нього писали поляки-сучасники, що він „великий свого часу в руському народі муж.“ Аналізуючи писання Г. Смотрицького, переконаємося, що його мова зближена до живої народної мови, пересипана українськими приповідками, дотепами та іронією. Наприк-

лад, про зміну календаря, що викликала велику полеміку, боротьбу і була в ті часи проблемою дня, Г. Смотрицький пише: „Календар предков старий дороги правос далеко заблудили, сонце днів причінило, місяць ймена свої помешал, звізди біг свої потеряли, — заразом, яко довтіпний лікар й расторонний строїтель, одрізал члонкі здоровіе, которіе еще стояли нішто при тілі церковном... чи то відати, чи в пеклі чога направляти не казано, бо то реч еще старшая ніж календар.”

До Герасима Смотрицького близько стоять його учні („жаки”) Мелетій Смотрицький і Клирик Острозький, що послугоувалися тим самим способом писання, гумором, іронією та живою народною мовою. Останній — автор відповідей Потієві, відзначається ліричною і поетичною формою своїх творів; крім того він пописується своєю вишколеністю та знанням св. Письма і Отців Церкви, а також світських авторів, наприклад „Листів Петрарки”.

Після Г. Смотрицького, дальшим ректором Академії був грек Кирил Лукаріс, що перебував в Острозі кількома наворотами в межах років 1594-1598, згодом став царгородським патріархом і нарешті заслужений і страчений турками в 1638 році. Крім того, поміж професорами Академії були ще два інші греки з римською освітою — просвітки Цинифор Мосхопул і Діонісій Палеолог. Останній ішов, з доручення кн. К. К. Острозького, в якісь справи, правдоподібно уїйних, до Риму.

Дам'ян Наливайко, походив з містечка Сатанова на Поділлі, брат славного козацького ватажка Северина Наливайка. Цей останній розпочав свою військову кар'єру саме в Острозі, де служив у міліції кн. Острозького. Дам'ян Наливайко був священиком, знав латинської та інших мов, редактор збірок перекладів і автор українських, народних віршів.

Христофор Філарет Бронський чільний представник реформації і раціоналізму, вихованець західної Європи, автор богословсько-полемічних трактатів.

Василь Суразький (очевидно з Суражу, сучасний Сузан в Криму), інакше званий „Острозький” — автор богословсько-полемічних трактатів.

Архімандрит Никифор Мосхопул, вихованець західно-європейських шкіл, подібно до інших професорів Острозької Академії.

Учні Острозької Академії діставали солідну освіту і згодом займали високі становища у світській і церковній ієрархії. Поміж ними згадаємо Гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного. Деякі абсолюенти Острозької Академії продовжували та удосконалювали свою освіту закордоном. Наприклад, маємо такі відомості про одного з них — ієромонаха і архидіякона Кипріяна, що вчився в університетах у Венеції і Падуї. Його книга перекладів толкувань Ів. Золотоустого, виданого в Києві в 1624 році, так рекомендує автора: „Кипріян, сущій от града Острога, муж во елинском діалекті искусний, в Енетіях (Венеції), Патави (Падуї) любомудрствований, в св. горі Атонській пожившій”.

Взаємини Острога з Італією, і зокрема з Венецією доби ренесансу були постійні і тривалі. Звідтам Острозька Академія діставала книжки, друкарські та інші матеріали. Та це і не тяжко було досягнути, бо на



Герб князів Острозьких 1580 р.

великому шляху, що лучив Західню Україну з Угорщиною та Італією, князі Острозькі, вкінці XVI і до початку XVII стол., мали великі землі на Закарпатті, з центром у великому „Білому замку” на Маковиці (округа коло Бардієва і Пряшева). Недалеко від цього замку, при дорозі, що веде до бардієвської „квасної води”, зберігся ще донині дуже оригінальний кам'яний пам'ятник кінця XVI стол., поставлений на честь бувшого власника Маковицького замку Г. Шереди і відновлений 9-го липня 1590 року „князем Іваном Острозьким, графом тарновським і палятином волинським із своєю жінкою Сусанною Шереди” (оригінал латинською мовою).

Тісно зв'язана з Академією, Острозька друкарня, що стала широко відомою своєю великою видавничою діяльністю. Остріг видав коло 30 книжок, протягом, порівнюючи короткого часу 22 років. Деякі з тих видань відомі лише з назв та фрагментів книг, інші зовсім невідомі і недосліджені.

Важливими пам'ятками наукової і літературної школи в Острозі, що тісно зв'язані з Академією, авляються такі видання:

„Грамматика словенська азыка”, друквана в Вільні в 1586 році, що була попередницею знаменитої граматики Мелетія Смотрицького. В передмові Граматики 1586 року читаємо, що ця грамматика „з газофилакїи славного града Острога з щедробливого его милости (кн. Острозького) ласки видана для поученія и вѣрозуминія божественного писанія”. З інших видань інтересні „Хронологія Римши” і „Лямент дому князів Острозьких.” Але найбільшою подією було видання в 1581 році Біблії — першої друкованої повної Біблії на цілому просторі східної Європи, що наслідувалася в Москві щойно 82 роки пізніше (1663).

Звичайно, що видання Біблії було заслугою професорів Острозької Академії, як велике діло тогочасної вчености і літературної праці. Для цієї складної праці острозький гурт учених приступив з величезною підготовчою працею. Для перевірення і порівняння найстарших текстів, були вислані довірені особи до Болгарії, Сербії, Греції і Близького Сходу, де вони

ШКІЛЬНИЦТВО НА УКРАЇНІ В 16-17 СТ.СТ.

Написав Михайло Палій

В 9—10 ст. ст. формується перша східно-слав'янська держава, з осередком в Україні, в Києві над Дніпром. Великий Князь Володимир у 988 р. приймає християнство з Візантії, а разом з тим до українських слов'ян переноситься і візантійська культура та письмо.

Уже Володимир Великий (980-1015) заводить в Києві першу школу, про яку старий український літопись каже: „Послав нача поимати у нарочитие (визначних) прибіеників чади дѣти й даати нача научение книжное, матери же чадь сих плакахуся утвердили вѣрою, но аки по мертвых плакахуся” (Повість временх літ, за Лавлент. списком С-Петербур. 1910, ст. 116, рік 988). з цього можна бачити, що дітей набирали перше силою, і матері плакали по них. За часів князя Ярослава Мудрого (1015-1054) Київська держава набуває вищого розквіту. При соборі Св. Софії в Києві формується бібліотека. Князь Ярослав відкриває в Новгороді школу на 300 хлопців. У цей час являється перший видатний український письменник митр. Іларіон. Літопис, описуючи князів 11—13 ст.ст., згадує, що були вони письменні, а про князя Всеволода каже, що він знав п'ять мов. Наука на той час була церковно-релігійною.

У домонгольській добі Україна досягла великого культурно-освітнього розквіту. На жаль, прийшли події, що спинили його. Це був наступ татар. Орда в р. 1240 знищила Київ та інші осередки української культури.

Після занепаду Києва, його політичну й культурно-освітню роллю перебирає Галицько-Волинська держава на західних українських землях. Вона перейняла від Києва його духову спадщину й зберегла його духовий доробок. У цій добі української історії продовжується й посилюється зближення України до Західної Європи. Алеж сама освіта та школи ще довго, майже до кінця 16 ст., зберігають форми й дух попередніх часів, раніше утворену традицію.

Це зближення позначається, з одного боку, переходом українських земель під володіння литовських князів, опісля об'єднанням литовсько-українських земель з Польщею (1386), завершеним Люблинською Унією (1569), а з другого — знову занепадом політичного й культурного значення Візантії (1453) і південних слов'ян (1389 — серб., 1393 — болг.). Це спричинилося до ослаблення взаємин України з тими країнами і тим самим зменшило культурні впливи, що досі йшли з тих країн.

У 14—16 ст.ст. Західню Європу характеризує гуманістичний та реформаторський рух, що збільшують інтерес до освіти й спричиняються до розвитку науки. Постають університети в Німеччині, Швейцарії, Франції та інших країнах, між ними й в Польщі. Єзуїтські школи відкриваються й на Україні. Українська молодь охоче вступає до шкіл, що дають не лише знання, але часто також прищеплюють протестантські або католицькі погляди. У наслідку це відривало їх від православної віри. Православ'я було найголовнішою національною ознакою українського народу в 15—17 ст.ст.

Сьогоднішньому означенню українець (колись — русин) відповідало слово „православний”. Втрата молоддю людиною старобатьківської релігії тягла за собою й втрату національності. Українська молодь, що здебільша вчилася в польських школах, полонізувалася, бо єзуїтські та протестантські школи в Польщі були суто польськими. Таке негативне й шкідливе з національного погляду явище мусіло звернути на себе увагу українського громадянства і викликати заходи до створення своїх національних православних шкіл, що давали б науку й виховували молодь в національному дусі. Тодішні найвидатніші й національно свідомі громадяни добачали причини політичного й культурного занепаду в бракові освіти та добрих організованих рідних шкіл. До розбудови українського шкільництва беруться, як окремі особи, так і церковні братства.

З поодиноких осіб у справі творення українських шкіл вславився князь К. Острозький, що заснував кілька православних шкіл на Волині, — в Острозі, Турові, Слуцьку, Володимирі і т. д. Найбільше значення мала організована ним в Острозі у 1577 р. Академія, що її звали тримовною. При Академії згуртувалися письменники й учені, творили своєрідне наукове товариство. Викладали в Академії не лише місцеві православні, але також славні учені з інших країн, з іншим віровизнанням, напр. знаний математик, філософ і астролог Ян Лятос з Краківського університету, грек Кирило Лукаріс, що пізніше був патріархом царгородським.

В Академії, як основні дисципліни, вивчалися: церковно-слов'янська і грецька (на латинську й польську менше звертали увагу) мови, болословіє, філософія, математика й астрономія. Своєю структурою, складом та програмою вона цілком відповідала західно-європейським університетам того часу. При Академії зорганізовано бібліотеку й друкарню. Найголовнішою пам'яткою наукової праці Академії було видання повної слов'янської біблії в 1581 р., текст якої з невеликими змінами вживається у всіх церквах православного світу й досі. Крім того, видано друком багато інших книжок, як Новий Заповіт, псалтир, часослов, молитовник, а також багато публіцистично-богословської й полемічної літератури з проводу унії православної церкви з Римом. Про Острозьку Академію маємо перші документальні відомості з 1581 р. у Антона Посевіна, який пише: “Habent autem ii duces, qualis est Ostrogiae et Slucensis typographias et scholas, quitus tus schisma forvetur.”

Завдяки Академії, бібліотеці, друкарні та скупченню тут видатних наукових сил, місто Острів наприкінці 16 та на початку 17 ст.ст. стало вогнищем наукового й культурного життя на Україні.

Праця Острозької Академії мала велике історичне значення й полишила по собі помітні сліди на довгий час. Звідси вийшло багато науковців, які стали професорами інших середніх шкіл на Україні, — в Турові, Володимирі, Слуцьку й інших містах. З її вихованців були й основоположники інших шкіл, про які згадка



Київський Восвода Адам Кисіль

збрали найстарші біблійні тексти. Потім була переведена велетенська праця над редакцією й опрацюванням текстів. Цікаве це видання також тим, що тут в оформленні і друкарській штуді спершу в українському друкарстві помітні венецькі впливи.

Оцінка діяльності великого мецената української культури, науки і мистецтва кн. К. К. Острозького, як відомо, дуже різноманітна, особливо, коли оцінювали її зі становища якоїсь одної релігійної групи. Однак погляди на відношення цього достойника до віри свого народу сходяться на тому, що князь К. К. Острозький цинив моральність, дисципліну, культуру сторінку християнської релігії, але не надавав особливої ваги догматичній сторінці релігії.

Як державний муж, типу справжнього суверена, кн. К. К. Острозький пильнував національної справи в цілому і не давав переваги якійсь одній догмі. Не забуваймо також, що це були часи сильних релігійних рухів і міжрелігійної боротьби поруч з відродженням науки, освіти і мистецтва. З одного боку унійні течії, з другого боку сильні течії реформації, які па-

нували в Польщі, центральній і північній Європі. — Зрештою кн. К. К. Острозький був толерантний до окремих релігійних груп та не міг не числитися з наставленням більшості свого народу, що стояв на старих традиційних позиціях — як протиставлення польським впливам.

І так кн. К. К. Острозький зберіг Академію від взаємно-руйнуючих релігійних екстремів й однобічної виключності. В Острозькій Академії були професорами вчені різних релігійних груп і світоглядів. Були там не тільки ортодоксальні православні, але інші, наприклад, римо-католик І. Лятос, прихильники унії з Римом, як Д. Палеолог і знову прихильники реформації і протестантизму, як Х. Бронський і Мотовило. Про Х. Бронського, що був перенятий раціоналістичними поглядами, каже М. Грушевський, що він, можливо, був і отвертий член якоїсь протестантської конфесії, яким його вважали прихильники унії, однак Бронський не мав більшого впливу на Острозьку Академію.

Отже, Острозька Академія, подібно до інших тодішніх вищих шкіл, типу університету, Західної і Південної Європи, достойно затримувала рівновагу і справді давала можливість плекати вільну науку.

Діяльність Острозької Академії була, на жаль, коротка і тривала всього коло пів століття, рахуючи від часу заложення школи (1570-1624). В 1603 році вмер князь Олександр — син К. К. Острозького, що залишився вірним своїй вірі і народності. В 1608 році пішов до гробу і сам кн. К. К. Острозький. Матки князів Острозьких перейшли в руки жінки римо-католички Софії з Тарнавських. Острозька Академія і друкарня почали підупадати і завмирати і згодом опинилися в руках єзуїтської колегії, що була фундována Анною-Альоїзою, внучкою князя К. К. Острозького.

Значіння Острозької Академії в розвитку української школи, освіти, виховання і цілої культури величезне і досі не було в належній мірі висвітлене та освідомлене. Вже самий факт, що Україна мала вищу школу типу університету 375 років тому, свідчить сам за себе. Завдяки Острозькій Академії розвиток української освіти і спеціально шкільництва, пішли швидким темпом і поширилися на цілій українській території. Безпосереднє відношення до Острозької Академії — себто засновані силами Академії, були школи у Володимирі, Турові (1577), Дермані, Слуцьку (1580), Львові (1586) і Києві 1615). Маємо, наприклад, відомості про заснування педагогічними силами Острозької Академії, школи у Володимирі на Волині. Як говорять тогочасні документи, Володимирський єпископ Теодосій Лазовський зі своєю капітулою „за напомненням вел. п. Константина кн. Острозького” переводять спеціальну фундацію для школи у Володимирі, „аби ховано два бакалери таких, жеби оден учил по грецку, а другий по словенску”. З інших документів знаємо, що в дійсності два такі „бакалери” (учителі) з Острога, вчили у Володимирській школі.

Безсумнівно також, що заснування Братської Школи у Львові (в осені 1586 року) не відбулося без впливу Острозької Академії.

ниче. З Академії вийшло багато національно-релігійних діячів, також видатних постатей в українській історії, як наприклад, запорозький гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний.

На жаль, Острозька Академія проіснувала недовго. Вона почала занепадати після смерти свого фундатора (1608 р.). Вже його наслідники відступили від своєї віри і національності. В той час, коли український наріччя втратив надію на допомогу своїх магнатів, береться до праці на користь національної культури третій стан — міщанство, що користувалося в містах магдебурзьким правом і в 16 ст. досягло високого економічного й культурного розвитку. В цій організації сил міщани користувалися урядом церковних братств та церковних організацій. Братства спочатку були товариствами суспільно-релігійного характеру, з часом вони поширили свою діяльність і стали займатися справами освіти й культури, закладали школи,



Петро Могила

бурси й друкарні. Ініціатива організації братств і їх праці вийшла зі Львова, де постало найдавніше братство при церкві св. Успенія (Волоській). Перші відомості про нього маємо з 1463 р. В р. 1586 це братство одержало від антиохійського патріярха Йоакима право етавропігії, тобто: 1. безпосередньої залежності від Царгородського патріярха, 2. зверхності над іншими братствами й 3. права засновувати школи. Ці права згодом закріпив і поширив царгородський патріярх Єремія. Львівське братство заснувало, крім школи, ще й друкарню. Завдяки цій школі та діяльності її учителів, Львів став осередком культурно-наукового життя.

У львівській братській школі вивчали: граматику, реторику, діалектику, музику, Новий Завіт, частково філософію, етику, історію, арифметику та церковний спів. Звертали особливу увагу на грецьку та славян-

ську мови. По-грецьки писали й говорили. Згодом заведено ще мови латинську й польську. Львівська школа стала зразком для інших братських шкіл. До кінця 16 ст. засновано також школи у Вильні, Бересті, Рогатині, Перемишлі, трохи пізніше в Києві, Луцьку, Крем'янці, Стратині та інших містах. Не всі ці школи дорівнювали львівській, але всі вони ставили собі її за зразок. Крім того, існувало чимало шкіл протестанських та єзуїтсько-католицьких, які небагато чим різнилися від українських львівського типу, хібащо в останніх звертали увагу на рідну церковно-слов'янську та грецьку мови. Вчителі шкіл писали наукові книги: філософічного, історичного, полемічно-богословського змісту. Школи видавали різні підручники. З міст культурно-освітній рух поширився й на села, де виникли також братства, з лікарнями й школами, в яких дяки навчали дітей грамоти та релігії.

Після занепаду Львова, культурно-освітнє життя переходить до Києва, де в 1616 р. засновано братську школу, яку в 1632 р. митрополит Петро Могила об'єднав із своєю печерською школою і зреформував на колегію, надаючи їй характер західно-європейських шкіл із перевагою латинської мови.

Сам Петро Могила, син господаря молдавського, учився закордоном, в Парижі. Після свого висвячення на митрополита 1633 р., він висунувся, як один з найвидатніших культурних діячів України.

Церковно-слав'янський характер українських шкіл не давав можливості інтелігенції засвоїти всіх наукових цінностей із західно-європейського письменства, яке користувалося тоді виключно латинською мовою. Через те викладовою мовою в Могилянській колегії заведено мову латинську. На чолі Колегії стояв виборний ректор. Помічником ректора був префект. Через них обох митрополит правив колегією. Колегія мала такі класи: фара, інфима, граматики, синтакса, піїтика, реторика, філософія та богословіє. Час навчання в Колегії тривав 8 років. Митр. П. Могила посилав учителів Колегії до закордонних університетів для підвищення освіти. В Колегії вчилися діти всіх соціальних станів України. Крім українців та білорусинів, сюди йшли в науку москвини, румуни, болгар, серби, навіть греки й араби. Отже була вона осередком освіти для всього православного світу, а на її зразок заводили в себе школи й інші православні народи, особливо москалі.

Щоб поширити шкільну справу, митр. Могила заснував філії Київської Колегії в Вінниці, Крем'янці, Гоцці і Чернігові. В 1647 р. митр. П. Могила помер, але зорганізована ним Колегія продовжала свою діяльність ще багато років. В 1700 р. перейменував її гетьман І. Мазепа на Могилянсько-Мазепинську Академію.

До кінця 18 ст. Київсько-Могилянська Академія мала загальноосвітній характер. Опісля, в 1798 р., царське правління реорганізувало її на Богословську Академію і так існувала вона аж до 1917 р.

З Академії вийшли й навкруги неї групувались найбільш відомі наукові та культурні діячі України 17—18 ст., як Мелетій Смотрицький, Йоанкій Галатовський, Дмитро Туптало, Симеон Полоцький, Лазар Баранович, Інокентій Гізель, Рафаїл Заборовський, Олександр Безбородько, Мігури, Теофан Прокопович,

Стефан Яворський, Юрій Кониський і інші. Чимало української молоді для завершення своєї освіти їздило закордон до університетів Німеччини, Італії, Франції, а також до римської Академії. Найвищого свого розквіту Київська Академія сягає в часи гетьмана І. Мазепа, коли й набуває назви Академія, про що вже була згадка. Мазепа побудував для Академії великий двоповерховий будинок-палац. В 1715 р. число студентів Академії сягало 1,100. Таке число держалось протягом усього 18 ст. В часі її найвищого розвитку число студентів сягало 2,000.

Могилянська Академія була відгомном і останнім осередком західної культури на границі цивілізованої Європи. Коли порівняти її з європейськими високими школами, то треба сказати, що останні мали передусім конфесіональні завдання, а Могилянська Академія мала ще й національні, бо мусіла боронити український наріз від денаціоналізації та впливати на почуття національної окремішності. Українська народна мова поступово вводилася в академічну літературу, особливо в драматичні твори й поезію. Професура Академії своєю літературною діяльністю підготувала ґрунт і дала початок українському письменству 19 ст., генетично сполученому з книжним письменством 17—18 ст.ст. Взагалі ж культурно-історичне значення Київської Академії і її філій для українського народу надзвичайне.

Чужинці, що відвідували українські землі в 17 ст., свідчать про високий розвиток культури серед народу. Так, Павло Алепський, секретар антиохійського патріярха Макарія III, який подорожував по Україні в рр. 1664—56, пише, що всі діти вчать в школах, навіть сироти, а письменних людей багато не лише серед чоловіків, але й серед жінок.

Київська Академія була довгий час самотнім джерелом західної культури для всієї Східної Європи. Через те українське культурне життя мало вплив на формування культурного життя інших православних народів, а в першу чергу москалів. Вплив української науки на Московщину починається з половини 17 ст. Перші учні, що переїхали з Києва до Москви, зустрічали там непідготовлений для науки ґрунт, здебільша несприятливі умови для культурної праці, а тому деякі з них заплатили життям. З перших культуртрегерів найбільш відомий Симеон Полоцький, що був вихованком царевича Федора Алексійовича 1664 року і царівни Софії.

Становище зовсім змінилося після Полтавської баталії. Цар Петро I, намагаючись завести на Московщині європейські порядки, звернувся в основному до Голляндії, німецьких країн та України. Українська наука щодо цього мала перевагу, бо Москва була пов'язана з Україною та церковно-слов'янською мовою. Петро I забрав з України всіх видатніших наукових діячів та працівників і перевіз їх до Московщини. Так само, як колись Рим, занявши Грецію, забрав з собою грецьких вчених, Петро I по переведенні своїх реформ спирався на цих людей. Учених з України вивозили сотнями, і в Московщині у першій половині 18 ст. відомо їх вже понад 40 осіб. Так, Стефан Яворський був митрополитом рязанським і разом з тим керував всією російською церквою яко „містоблюстителъ патріяршого престолу". Яворський реорганізував т. зв.

грецьку школу в Москві на зразок Києво-Могилянської Академії. Теофан Прокопович, видатний проповідник, був ідеологом реформ Петра та російського абсолютизму. В літературі пояснював й обороняв ті реформи на основі відомого філософа Гоббеса (1588-1679). Сава Туптало, також знаменитий оратор, призначений митрополитом ростовським, вів боротьбу із „старобрядцями", що виступали, як найбільша реакційна сила, проти реформ Петра I. Також українські діячі були призначували на всі вищі місця російської Церкви, на яких розвинули широку діяльність. Так, Юстин Василевич був єпископом курським, Варлаам Голянковський — настоятелем Александро-Невської Лаври, де він заложив першу школу, з якої постанала Петербурзька Богословська Академія. Сильвестер Крайківський був ректором Законоспаської школи в Москві та митрополитом Смоленським, Йосиф Лазаревич — митрополитом ростовським, Іларіон Лежайський — архимандритом російської місії в Китаю, Філотей Ліщинський — митрополитом сибірським і тобольським, і багато інших. Поміж тими єпископами були й такі, що виключно присвячувалися поширенню освіти в Московщині, що закладали школи та були їхніми керівниками. В цій справі центральне місце посідала Московська Академія, в якій протягом першої половини 18 ст. стояли на чолі безперервно 18 українських ректорів, вчених-вихованців Могилянської Академії. Разом з тим в другій половині 18 ст. з України виходить низка видатних державних діячів Московського царства, як гетьман граф К. Розумовський, граф Заборовський, князь Безбородько, пізніше Кочубей.

Внаслідок виходу такої кількості українських вчених з рідних земель, протягом 18 ст. відбувається занепад культури, науки та шкільництва на Україні. Так, наприклад, за архівними даними, в 1768 році в трьох повітах Чернігівщини було 134 школи, з яких кожна припадала на 746 душ населення, вже в р. 1875, на цьому терені було тільки 52 школи, з яких одна припадала на 6,750 душ населення, а по всій Чернігівщині одна школа припадала лише на 17,143 душі населення.

Занепад українських старих шкіл входив у плани російського уряду, а головню цариці Катерики II, що нищила автономні права Гетьманщини й заводила загально-російський лад. Російський уряд вважав Київську Академію та школи на Україні взагалі за вогнище опозиції російському централізмові.

ЛІТЕРАТУРА

1. М. Грушевський: „Історія України-Руси" тт. 6—7. Київ-Львів, 1907-9.
2. М. Грушевський: „Культурно-національний рух на Україні в 16—17 ст.ст."; Відень 1919.
3. В. Віднов: „Школа й освіта на Україні". Збірник лекцій „Укр. Культура" ред. Дм. Антоновича; Подєбради 1940 р.
4. В. Віднов: „Шкільництво й історія школи до 19 ст."; Укр. загальна енциклопедія т. III, Львів 1934.
5. А. Яблоновскі: „Академія Київсько-Могилянська" Краків 1899-1900.

СТРІЛЕЦЬКІ ПІСНІ І ТРУБИ

(Розмова Михайла Гайворонського з Іваном Боберським, друкowana у львівському „Ділі” в березні 1916 р.)

• Малюнки арт. мал. Мирона Левицького

...Ви хочете довідатися про спів і музику у стрільців? Добре, я розкажу.

Був я зараз спочатку у Львові в першій сотні. Ми мешкали в Академічному Домі, а їли в академічній кухні при вул. Осолінських, там варили і обслуговували при столі львівські панночки. Товаришка Калина Величківна пекла пшницлі, Знамениті пшницлі. Її сестра Орися помагала. Варили і подавали на стіл також товаришка Кудликівна, висока Гузарівна і інші.

Потому перейшли ми до бурси на вул. Петра Скарги. Товариш Марків варив нам їсти, той, що у нас дістав малу срібну медалю, а недавно на італійським фронті здобув золоту медалю. Варив добру мамалігу. Ви ж її раз кушали, як приходили на оглядини касарні.

В сотні були добрі співаки. Був Коберський Левко, любив дуже спів, співав другим басом, помер в Волівці. Був небіжчик Павлів Микола, погіб в бою і лежить десь за Болеховом. Не знаю, як те село називається. Він співав першим тенором. Добрий тенор, дуже добрий. Оба з Самбора, справні хлопці. Сух тоді не був ще хорунжим, але вістуном. Бас П. Лежить тепер в Карпатах коло Явірника. Провадив патрулю, дістав кулю в чоло. Йшов ще кілька кроків і повалився на другий світ. Був по maturі, з філії львівської гімназії, співав у львівській „Січі”. Абрисовський Василько, І. бас-баритон, попав в полон як простий стрілець. Опинився в Ташкенті, я читав це в „Ділі”, укінчений правник, організатор еокільського життя на Личакові. Гаврилко Михайло, — я осідлав того степового коня, казав стати до хору, хлопці взяли його в середину і мусів співати І. басом. З'єднав я собі його через те, що розложив пісні від нього на чотири голоси і вчив хор співати. Зелений Антія, бувший голова спортової „України”, співав П. тенором. Дістався як хорунжий в неволю під Семиківцями. Мав дуже приємний сталевий голос.

Ми співали маршові пісні. Йшли Львовом з Петра Скарги на Український Город на вправи або на Перзенківку, далеко під ліс або за Високий Замок коло Кайзервальду. Пісню, яку грала оркестра на 1-ім дивізі до вправ:

„Нумо ж братця до зброї
на герць погуляти”.

Або:

„Гей з-за гори чорна хмара встала,
То не хмара, молоді гузари.”

Ага, був там і Ріпецький Стефко, І. бас з Самбора, тепер вістун, Остап Коберський, тепер хорунжий, І. бас також з Самбора, був Загребний Гнат з Станиславова, тепер підхорунжий, співав П. тенором. Палів Дмитро, — здається зі Станиславова, не знаю добре, — співав І. тенором.

Ті найбільше впадали в очі.

Я зібрав гурток знайомих коло себе ще в Академічному Домі. Зараз стягалися другі до нашої сотні, бо в нас було більше інтелігентів і життя було жи-



Михайло Гайворонський

віше. До нас належали оба Вахнянини, що прилучилися вже в Академічному Домі. Худоцавий Вахнянин Богдан, професор від природи з Перемишля, співав П. басом; об'ємистий Вахнянин Бицьо, також П. басом. Черник Федь співав П. тенором. Знаєте, що то за спортсмен, бігає добре, копає м'яч далеко, добре стріляє і добре співає.

Василь Дідушок співав з нами. Сотник разом з нами. І. тенором. В його голосі чути було якийсь металічний звук, який вибивався понад всі голоси. Любив вибирати пісню: „Ой там за Дунаєм, молодець гуляє”, бо дуже легко йшлося коло того. Казав співати: „Козак виїжджає, дівчинонька плаче” до маршу або як ми стояли. Також пісню:

„Пливе човен, води повен,
Та все хлюп, хлюп, хлюп, хлюп,
Іде козак до дівчини
Та все тюп, тюп, тюп, тюп і”.

Було ще много інших хлопців, що співали. От П. бас Мицик Василь, тепер десятник, Вудкевич вістун, ага, от забув Семеця Василя. То був хлопчисько! Співучий, говірливий. Бувалий в світі. Подорожував по Росії і Німеччині як копальняний робітник. Любий товариш!

Ми співали йому:

„Ой що то за шум учинився?
То Семець на дівчині оженився”.

З початку обурювався, що ми хотіли, щоби жевився, а потім сміявся. Він співав І, тенором чи ІІ, не знаю вже. То був академік десь з Бережан. Зник мені з очей з початком тамтого року. Не знаю, де тепер співає. Як ступав, то підкидався на пальцях неначе на пружинах і хитався то вліво то направо.

Я зайнявся співаками так, що 2-га чота була майже самі співаки, до 60 люда. Мешкали на 1-ім поверсі в дяківській бурсі на Петра Скарги. Два вікна виходили на Петра Скарги, а два виходили на капусту в городі коло лічниці. Зберемося не раз по вправах перед вечером в городі і співаємо. Кожний веселий, кожний хотів би, щоби співати, що йому найліпше. Зацінаємо тим, що всім найбільше подобається: „Закукувала та сива зозуля”, „Гуляли, гуляли”, „З округків”.

Як ступасмо в похіді, то на переді йде 1-ша чота: старші студенти, учителі, професори. В першій чвірці йшов Андрій Мельник, високий, стрункий. Був тоді простим стрільцем, без заросту, тепер сотник з золотими звідками і довгою бародою. Першу чоту провадив музикальний Гнатюк Михась. Тепер він чотарем в Свистільниках, веде „стару войну”. Грає залюбки на скрипці. Мав шаблю і все викидував її лівою ногою, щоби дзенькала і не дісталася між ноги.

В першій чоті були найвижчі і найстарші а ми в другій чоті були дещо нижчі, молодші, але найголосніші. Ми були грудьми сотні, бо ми співали. Як ми хотіли, так мусіли всі йти. Який крок ми тримали, такий мусіли всі тримати. Пішла 1-ша чота наперед, то ми тримали решту сотні так, як самі хотіли.

Другу чоту провадив Яремкевич. Рухливий, жвавий, непосидючий хлопець, свобідний і певний себе в кожному отруженні. Все усміхався. Любив дуже спів, але не співав. Я як диригент мусів узнати його голос за співацьку нулю, хоч він роздавав ним прикази співацькій чоті.

Третю чоту звали ми „Самбірцями”. Було в ній найбільше з Самбора. Жили з собою дуже же товариски, бо були з одного міста. Відзначувалися живістю. Наших підгірян ціхує, перед подолянами — запал.

Провідником чоти був самбірчанин, небіжчик, Левко Коберський. Плечистий хлопець, давній пластун, відважний, завзятий, дбав незвичайно про свою чоту. Хлопці його дуже любили.

Хто провадив спочатку четверту чоту, я забув. Він був суперарбітрований, — чи як Ви радите нам говорити, висуджений, — а потім дістався до війська. Низький хлопчисько, добряга, щирий товариш сотника Семенюка, малий ростом, носив великі черевики і давав прикази хрипким голосом. Пізніше переняв провід Кучабський Василь. В тій чоті були здебільша селяни, що перші вступили в стрільці. Спокійні, робучі, карні.

Всі чотири чоти мали свої окремішні ціхи. Це не раз помагало, а не раз шкодило. З тих всіх, що були на самім початку в сотні, не знаю, чи знайшлося б ще двадцять, так війна пересуває людей з одного кута в другій, або нищить.

Тридцятого серпня позавторічного року поїхали всі стрільці до Стрия. В Стрию прийняла нас оркестра, зібрана на борзі, з-поміж стрільців. Тим зайнявся Іванів Гриць, музикант зі стрийської сокільської оркестри, який тепер грає в стрілецькій оркестрі на баскрилівці і є старшим десятником. Приняли нас на

станції, провадили в місто, водили на вправи і пригравали при вправах. Хто оркестрою орудував, — не знаю.

Але, як ми виїжджали на Угорщину, то не можна було взяти оркестри. Наша команда казала лишити інструменти і музиканти пішли з нами без нічого.

Їдемо зі Стрия на Мадярщину. Хор в возі для шісткох коний співає всяку всячину. Сотник Гутковський в оливковім строю з левицом на шапці-мазепинці прийшов до нас десь перед Синевідськом з іншого воза і на його почин почали ми думати над піснею до мадярської мелодії, щоби її мадярам заспівати. Сотник і ми всі в вагоні докидували стрічки і з того вийшла стрілецька пісня про „сотника — як сметану”:

Гей ви хлопці молодії, раз, два, три!
Вже вороже серце мліє, раз, два, три!
На ніщо ми не зважаймо,
Лиш до бою поспішаймо, раз, два, — раз, два,
раз,, два, три!

На переді сотник іде, раз, і т. д.
Він до пекла з нами піде,
Бо він хлопець, як сметана
Має рангу капітана.

Перший чотар як та змія, раз і т. д.
Звуть 'го хлопці Гамалія,
Другий чотар, як дитина, —
В нього личко, як малина.

Третій чотар хлопець гідний, раз, і т. д.
Ліпший ще, як батько рідний,
А четвертий, не казати,
Любить нас, як рідна мати.

Вже коло Скольного слова були готові і вагон гудів від угорської, рубаної мелодії.

В селі Страдичеві коло Мукачева, де ми розмістилися, я ходив між сільською молоді, щоби підслухати їхні світські і церковні пісні. Вони ввечір сходилися, луцили кукурудзу і співали. Я записав і розложив їх на голоси.

Як ми співали в церкві Службу Богу, то вже „Святий Боже” ми співали тамошнім напівом. Селяни дивувалися.

По селі співали ми тамошні пісні:

„Через гору ворон летів,
Неодин м'я мадяр хотів
А я його не хотіла, —
Бо він чорний, а я біла.”

А потім:

„Рецеце, казалас, буде шлюб наш,
Рецеце, як зап'ємо альдонаш.
Ти мя завше зводила,
Рецеце, біда би тя побіла.”

На кінець:

Дівчино, прощай, прощай!”
„На войнойку йду, йду!
Гей вороний коню —
Заграй підо мною!

Нераз накладали ми малярські капелюхи, накла-дали через плечі волохаті гуні і сиділи коло дівчат, що тіпали на терлицях копоплі. Місяць світить — а ми говоримо й співаємо. Це було між церквою і двором при дорозі. Раз йде сотник Гутковський селом, дивить-ся на дівчата, а ми обернені плечима до нього в во-лохатих гунях, співали на два голоси. „Красно спі-васте!” Ми не відозвалися. Він нас не впізнав. Це було добре вже по 9-ій годині. Як би був приловив, то були б ми порядно в арешті сиділи. Я потім Гу-цьові розказав, а він: „А то з вас драби-ошуканці!”

Але людям сподобався наш спів. Дивувалися, що співаємо в церкві і на селі те саме, що вони. Тими піс-нями ми собі їх з'єднали. Помагали нам всім, чим мо-гли. Ми переняли від них деякі малярські пісеньки. От хоч би ту, що розпочинається: „Szerep legel”.

Ми співали її як папури, не розуміли змісту, а спі-вали тому, бо мелодія дуже характеристична, типово малярська, речитатив з синкопами, неначе палка бесіда з сильними акцентами, місцями пристрасна, місцями сумна, то знову весела. Стрільці співали кілька таких пісень. Я записав слова і мелодії.

Як десятого вересня пішла сотня на Веречки, то і хор пішов з нею. Пішли ще співаки з інших сотень, бо кожний рвався в поле, як почув, що Дідушкова сотня відходить. З мукачівської рівнини дісталися ми в гори, в село Завадку за місточком Веречки над рікою Латіркою. На верхах гір ставили полеві сторожі і че-кали на ворога. Та частина, що оставала по службі в селі, перебувала по будах і стодолах, в хатах мало, бо хатки маленькі, а люди неначе хоровиті. Друга чота мешкала в великій стодолі одного господаря, який пі-шов опісля з нами з своїми кінями, а його син чи наймит служить до нині в нашій „трени”. Всі спали за-гребані в сіно. Я спав на тоці, і Сушко Роман, тоді про-стий стрілець, тепер провадить сотню, і стрілець Яки-мів, тепер підхорунжий, в оркестрі грає на флеті, і Ва-силько Абрисовський. Коло нас на ліво була стодола 3-ої чоти і 4-ої чоти, а напроти нас за дорогою стодо-ла 1-ої чоти. Стодоли — дуже великі а сіно з полонин.

Ми мали гітару. Я її приніс. Йшла по руках, бо ніхто не хотів її носити, і опинилася у мене. Я нею займався. Мандоліну також хтось мав. Якийсь витри-валий в двиганню. Не пригадую собі хто, бо то вже досить часу минуло. Товариш Якимів мав з собою пікольо. Деколи грав, здавалося, що сопілка. На гіта-рі грав я, Абрисовський, Ріпецький, на мандоліні крім нас ще інші, не пам'ятаю вже ані їх лиць, ані імен. Ми стояли в селі Завадка, по малярськи — Ракочі шалас, а наші полеві сторожі йшли поза Вербіж на Малий Бескид.

Я пригадав собі ще Назарака Юлька. Був у нас від самого початку. Дістав дві медалі хоробрости. Спі-вав І. басом. Говорив веселі монологи свого укладу. Реготалися хлопці. Малював дещо, трохи писав. Ці-кава була його комедія про Гнатюка: „Штурм на по-лукупки”, ціла стихом писана. Ми мали її виставляти на Різдво в Зденевій. Не знаю, де вона поділася. В Зденеві зачав я писати до того музику, але зачався загальний Руескzug і все пропало. Назарак переніс-ся до війська, тепер недавно, з кінцем грудня мину-лого року. Мав свою гадку, був безсторонній, сати-рик, не належав ні до одних, ні до других. Пішов до



... як десятого вересня пішла сотня на Веречки,
то і хор пішов з нею ...

війська як підхорунжий. Уложив пісні: „Слава, сла-ва отамане!” „Алярм, хлопці!”, „Нема в світі кращих хлопців!” „Товариші, ми до штурму багнет нало-жім”. Він ходив на малярську академію в Кракові. Ли-шив свої краски і кистки та пішов до стрільців.

В Кіралісаллячі, де зібрався II-ий курінь, від-були ми пробу і співали в церкві. Як раз була неділя. Ми не минали нагоди на Малярщині, щоби не за-співати в церкві. Де могли, там співали. Я до нині маю малий молитовник, де є повичеркуване усе, чого угор-ські українці не співають. У них екстенії коротші. Я питав ще священника в Страбичеві про це і перечерк-нув, що зайве.

В січні почався Vorrueckung — наступ. Борба за борбою. Куріні тратять хлопців. Нові сили приходять. — Пішли бої на Татарівці, Кливі, Маківці. Це був прикрий час. Як би не пісня, були б ми подуріли, а так зійшлися на хвилинку, заспівали і лекше стало. Нераз веселив нас Качор своїми піснями. Сміялися хлопці до розпуку. Він і Михайлів, Федь і Мицик спі-вали збиточні коломийки. Пісня давала розраду. — Часть стрільців була в Грабівці, а часть в Головець-ку. На Маківці в стрілецьких ровах стріляли нераз хлопці під такт пісні. То з 1-го куріня були. В при-ступах згинуло там багато товаришів.

З нашого хору лишилося ще чотирьох товаришів. З цілої давньої сотні зробилася одна чота. Була це те-пер 3-тя чота, а 1-ша, 2-га і 4-та чота зложилися вже з нових стрільців, які пізніше наплинули, або пе-рейшли з інших чот. Хороба, рани, смерть зробили, що в сотні лишилося лише кільканадцять людей, які служили від самого початку при стрільцях.

Була половина травня і мене відвезли хворого до Варплянки до кадри.

Я віз з собою деякі композиції. Між ними мелодію на хор до слів „Після бою”. Віддав я це сотникові д-рові Волошинові. В кадрі правив хором товариш Гринішак Лесь. Був я хворий, але ніхто не знав, що я мав тиф. Я також цього не прочував. Йшов я раз похилений вулицею і почув спів хору. Мало не омлів

я на місці. Слова моєї мелодії: „Кривавий танець про шумів, як вихор з полонини”. Я здригнувся. Притупився до плота і слухав.

Притомність мене покинула і мене відвезли з Варплянки до шпиталю в Мункачі. Коло мене ходило двох українців з Росії і їм завдячую моє життя.

Гімназист з Полтавщини був близький, кривий композитора Лисенка, а другий був фельчером. Оба полонені ходили коло хворих. Гімназист рослий хлопець, стрункий, але похилений дещо вперед з руським волоссям. Мовчазний, а як говорив, то голос йшов йому м'яко і протяжно. Фельдшер високий, кремезний, в віці 20 років, чорнявець, веселий і говірливий. Один пильнував мене одну ніч, другий другу, щоби я не кидався і не втікав. По трьох тижнях гарячки приходив я трохи до здоров'я. Вони виводили мене попід руки на двір. Була чудова погода, весна в розцвіті. Ми сідали разом і говорили про Україну. Фельдшер знав відносини ліпше від гімназиста. Приносили мені лімонаду, щоби я оповідав про українські відносини в Австрії. Вони бачили наші школи, виділи дещо наших книжок і це було для них казкою. Мій знайомий, укінчений філософ, почав мені присилати з Відня книжки. В тому шпиталі було багато закордонних українців з Херсонщини, більша часть робітники, цікавилися нашим рухом. Дивно мені було, що ті з Херсонщини почували себе гордими і свободними, а ті з північних губерній були більше покірні. Херсонці були рослі, високі, очі в них мудрі, живі, чоло високе; як говорили, запалювалися і стискали п'ястуки. Видно було робітницькі руки, якими працювали.

Наші лянштурмаки і бранці з Херсонщини посідають і слухають наших пісень або розповідають собі про свій край. Зачали до мене приходити „Діло”, „Свобода”, „Вісник”. Всі цікавилися часописами. Інтересна для них була історія України, друкована в „Свободі”. Ніколи ще щось такого не читали. Я мусів їм читати і пояснювати. Нераз говорили ми три години про одну сторону в „Свободі”. Часом було мені прикро, що я не знав далеко більше, бо допитувалися про всячину як мудра дитина, дивилися мені в очі і чекали нетерпеливо на відповідь.

Моя хвороба тривала півтретя місяця. Як реконвалесцент чи там виздоровець вернув я до кадри. Я був ще обезсилений і мене дали до евіденційної канцелярії підхорунжого Гриня Грицяя, що незвичайно докладно провадить головну книгу, де є записаний кожний стрілець і його стрілецька служба, коли вступив до стрільців, яку робив роботу, які мав відпустки, коли був ранений, чим відзначився. Я не міг при цій роботі всидіти. Мене тягнуло в поле. Хлопці пішли наперед і зблизилися до Золотої Липи, а я залишився позаду. Прийшли нові рекрути, і я позволив собі звернути увагу отамана д-ра Гірняка, чи не далось б оснувати стрілецьку оркестру. За дозволом отамана вищукав я музикантів між рекрутами. При тім був мені дуже помічний стрілець Рабій Юліян і десятник Баландюк. Ми роздумували, як би роздобути інструментів. Рабій поїхав з двома стрільцями до Самбора і привіз понад 300 корон датків від товариств в Самборі і кілька інструментів.

Випадково навинувся нам під час нашої розмови про цю справу на дворі, коло управи, малий стрілець, 16-літній, і каже до мене: „Пане десятнику, у нас в

Вовчийці була сокільська оркестра, а інструменти поховано перед Москалями. Їх буде можна визичити через панотця Селянського. Я похвалив його за це, що став мені в пригоді, і зараз післав тих двох возом до Вовчинця, бо я був зайнятий в писальні. Музиканти, члени „Сокола”, пішли були на війну, а о. Селянський визичив нам понад 20 інструментів з якнайбільшою ввічливістю.

Я поїхав з чотирма стрільцями до Стрия і зайшов до тамошнього „Сокола”. Товариство мало перед війною знамениту оркестру і позичило нам тепер ноти, розписані на поодинокі інструменти, пульти і яких вісім інструментів.

В поборенні перших труднощів поміг багато підхорунжий проф. Угрин, який старався усувати сумніви у рішаючих осіб і підписував, де треба, заporуку.

Почали ми вправляти. З тих людей, які я зібрав, деякі не вмiли нічого на дутих інструментах грати, але були музикальні і мали велику охоту до науки. Одному стрільцеві дав я альтівку, хлопчисько не приходило на другий день. Шлю післанців. Голоситься пізніше, каже, що був хворий. Аж по кількох тижнях сказав мені таке: „Мене хотіли відогнати додому, але я зголосився, що вмiю грати на трубці, щоби лишитися при стрільцях в оркестрі. Я в життю на трубці ніколи не грав. Для того лишився я на квартирі, і товк хроматичну скалю раз там, раз відтам, щоби не вишло, що нічого не вмiю.” Це був гімназист Осипко Кухтин, що вмiв вже на скрипці і гітарі і співав в Дрогобичі і Бучачі в хорі сопраном. Дігнав нас на трубці і осягнув своє. Є далше при стрільцях. Розумний хлопець.

В науці помагав мені стрілець Роман Лесик. Я тоді був десятником. Мені надали той ступень 14-го лютого 1915 р. в Славську. Дуже добре пам'ятаю ту мою історичну дату. Тепер я, як бачите по ковнірі, підхорунжий. Іменовано мене полковим приказом в жовтні або листопаді минулого року. Ми оба, я і Роман Купчинський, автор кількох стрілецьких пісень, стали одного дня підхорунжими. Лесик Роман, заступник в проводі оркестри, також підхорунжий. Іменований пізніше. Мовчазний, задумливий для других, але зі мною отвертий, говіркий. Він був диригентом гімназійної оркестри в Перемишлі і грав на всіх інструментах.

Євген Якимів, тоді десятник, тепер підхорунжий, також мені помагав. Він з коломийської гімназії, був учеником львівської консерваторії і вчився там на флеті.

Спочатку було в оркестрі 25 членів. Головну увагу звернули ми на секунди, які були слабо обсажені. Вони були вже дещо ознайомлені з музикою, бо між ними були селяни з січової оркестри в Лісниках. Всі уміли вже дещо „Сокільський марш” Ярослава, і цей кусник заграла наша оркестра на своїм першій виступі перед управою запасного куреня в Боднаріві.

Запасний курінь перенісся з Боднарова до Гнильча. Це був довгий похід. Ми йшли з села до села. Назв вже не пам'ятаю. Люди виходили в кожному селі, щоби побачити своїх синів або знайомих. Вони знали, що це їх стрільці, і виносили на дорогу все, на що їх було стати. Десь в селі перед Галичем побачив я бабусю, що тряслася від старости. Дивилася, як ми

переходили, відда, які то молоді хлопці йдуть, і хрестила нас рукою.

Похід йшов через Галич і ми думали про часи, коли туди ходили наші полки. Тепер видів Галич знову своє військо. А наша оркестра грала марша, аж ноги рвали землю під собою. Груді подавалися вперед і шия простувалася гордо.

В Гнильчу дістала оркестра читальню на хату. Недокінчений, щойно латами оббитий будинок на горбі, напроти школи, де д-р Вовідка лічив своїх мародів. Ми помагали йому в ліченню безперестанними пробами на трубах. Спершу грали ми поволі, опісля чим раз скорше. В Гнильчу нас вже застали, коли оркестра грала: „По морю, по морю”.

Нас відвідав також полковий лікар д-р Ковшевич. Тоді заграла оркестра перший раз стрілецький марш мого укладу. Я старався віддати в нім суміш гадок і настроїв, які крутилися з початку в стрілецьких головах, а опісля вирівнялися і злучилися в одну поважну думку.

В Гнильчу доповнилася оркестра новими добрими силами. Через крилошанина о. Рабія в Самборі дістали ми грошей, поважну суму, і докупили кілька нових іструментів. Оркестра є на удержанні нашого офіцерського збору і для того мусить також користати з датків суспільноти, коли має стояти на висоті свого завдання.

В жовтні пішли ми в поле з новими сотнями і опинилися в Вівсю, де селяни незвичайно щиро до нас відносилися. Тут відбувалася віднова стрілецького устрою, доповнювалися і перетворювалися сотні. Я відкрив музикантів з бувшої сокільської стрийської капелі, знайшов музикантів з інших оркестр, особливо

в сотні Вітовського, пішов до полковника Коссака „зголосив слухняно”, що є люди, які би мені придалися. А що полковник цінить оркестру, бо любить музику і сам грає на скрипці, то видав полковий приказ, що люди, які вже грали в оркестрах, можуть зголоситися до мене. Прийшло кількох і оркестра складається тепер разом зі мною з 30 осіб і має дуже добру обсаду.

Обсада оркестри:

Флет: підхорунжий Євген Якимів.

Клярнети: Десятник Осип де Губ'як Кульчицький. Грає залюбки для своєї приватної розривки мелодію: „Ти пуйдзеш гуром, а я долином”. „Гуром” тягне дуже високо, а „долином” дуже низько. При клярнетах є дальше десятник Степан Маланюк, вістун Михайло Шепета і стрільці Шпурлакевич і Стефанів.

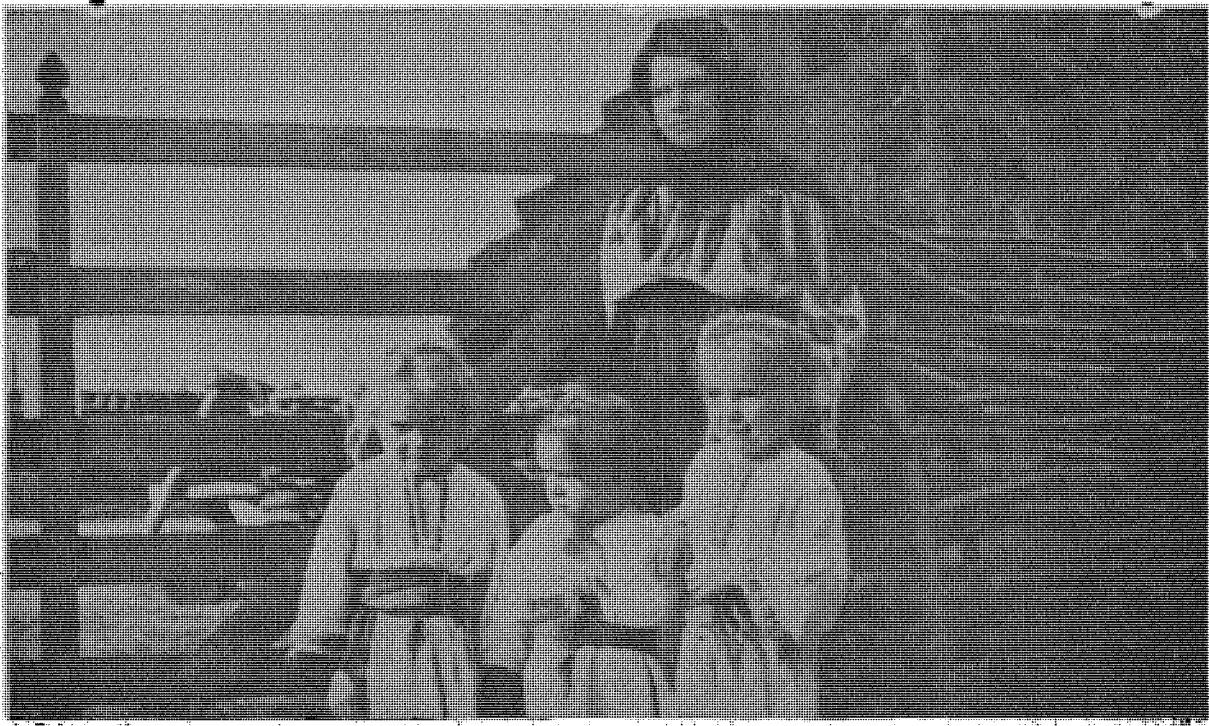
Перші крилівки: Заступник диригента підхорунжий Роман Лесик, старший десятник Дмитро Туранський, десятник Володимир Пилип'як, стрілець Семен Капустяк.

Другі крилівки: Десятник Юліян Рабій. Має нагляд над всіма інструментами, порядкує і дбає про їх стан, господар оркестри. Вістун Михась Головак, стрілець Яцко Панчак.

Секунди: Вістун Осип Кухтин, вістун Василь Головинський і стрільці Михайлів, Яцишин, Масвський, Онуфрик.

Баси-крилівки: Старший десятник Гринь Іванів, десятник Омелян Левицький, господар від нот.

На пузоні грає вістун Демчишин, на геліконі десятник Іван Васильків і вістун Володимир Ковальський, на бомбардоні бородатий і найвижчий між всіма вістун Чичулович.



... Люди виходили в кожній селі, щоб побачити своїх синів або знайомих. Вони знали, що це їх стрільці...

Ударяки (Schlagwerk): Десятник Ярослав Скопляк, вістун Андрій Мороз, Андрій Кігійчак, Юліян Левицький.

Диригент, на придніпрянській Україні кажуть „орудник” оркестри то я, підхорунжий Михайло Гайворонський.

Тепер хочемо зложити смичковий квартет. Ви думайте, товаришу Боберський, що я даром так багато оповідаю, аж горло змучилося. Мусите нам зі Скарбу Українських Січових Стрільців дати гроші на віолінчелю, віолу, скрипку — одну скрипку вже маю — а також на ноти. Тарабан також нам попсувався, декотрі пищики покривилися і подушечки в затичках стратили свою пухкість. Коли все запишете, що я говорю і допитуетесь ще більше, запишіть собі все. Нашу розмову мусите відчути і Головна Боева Управа і Скарб Українських Січових Стрільців. Хотів би я, щоби оркестра була „schlagfertig” на всякі вимоги і прикази.

Ми ведемо щоденник про всі події, які до нас відносяться. Веде його клярнетист Самбірський Осип де Губяк Кульчицький і записує навіть це, коли хтось візьме „ф” місто „фіс” і почує від мене за це: „ти діду”! Вечером від 11 до 12 записуємо події з цілого дня а кожний щось пригадає, що належить записати. Від часу до часу переглядаємо свою літопись і сміємося. „Артистична Горстка” поробила з наших виступів світлина. На одній видно оркестру і лише моє праве рам’я, як надає такт.

В Вівсю, де похований лежить підхорунжий Берегуляк, що поляг над Стрипою, служила нам до проб прегарна шкільна зала і ми тут найбільше навчилися. При перестрою сотень приїжджали старшини з корпусу і оркестра грала при дефіляді. Дефіляда на полі, опісля похід в село, потім стоїть оркестра перед школою і грає аж всі перейдуть.

З Вівся пішли ми на становища там, де Ви нам тепер привезли любистки з Відня. Нашу хатку виділи Ви. Хатка маленька, два вікна забиті, одно дошками, друге цеглою, а в третім є три шибки. Позакладаємо свічки на багнетах і граємо. В одній кімнаті є високе ліжко, що сягає від стіни до стіни. На підлозі, під ліжком спить п’ятнадцять, а на горі на ліжку також п’ятнадцять. Стелимо собі то соломкою то полотном з наметів. Недавно загорілася нам наша хата від пожеви в сусідній стодолі, але стрільці загасили вогонь за чверть години. Я тоді був якраз в іншому селі на нараді „Артистичної Горстки”. Москалі сидять часом кульками з шрапнелів, але ще не подірали ані одної труби. Під час боїв повнимо службу санітетів і стоїмо тоді під приказами полкового лікаря д-ра Белея.

Ви чули у нас на Різдво, як виглядають коляди, коли заграв їх оркестра на 30 інструментах. Всі музикальні і немусикальні зрозуміли, що це щось гарного. Ми заграли п’ять коляд. Всіх зацікавило ведення коляди „Херувими Свят”! Це питома українська мелодія.

Частою прикметою нашої пісні є, що починається іншою скалкою, а кінчить іншою. Ця коляда переміює скалкою в половині мелодії. Значається в C-dur



...позакладаємо свічки на багнети і граємо...

а переходить в D-dur, підносить через це гадку і звертає увагу на зміст. Пісню починають unisono всі інструменти в один голос: „Херувими Свят!”, потім pianissimo самі клярнети „Архангели зрять”. Поволі доярється і мелодія виходить немов радість з того, що прийшов Христос, голосячи „Мир всім”.

В „Бог Предвічний” оповіщають інструменти велич Господню. Видимо цю велич в зорянім далекому просторі, як вона зближається. Іде до нас — мелодія могутніє — неначе з неба сходить. Тони віддають цю свідомість, що много перетерпить, щоби нас спасти. „І утішився”, мелодія тихшає, немов спокійна радість, що діло довершиться.

Коло оркестри гуртується хор. Співає в нім 16 членів оркестри і стрільці, що до оркестри не належать. Все ж таки оркестра є осередком музики і співу. Збираємо пісні, записуємо і шукаємо нові слова і нові мелодії. Збірник стрілецьких пісень виходить тепер з друку під опікою „Артистичної Горстки”, яка одержала тексти пісень з нотами і із шкідцями та світлинами.

Був час в Стрябичеві та Горонді, що стрільці співали:

„Ідуть наші добровольці через Мезетеребеш,
Чи то банда чи то військо, бігме, що нерозбереш”.

Тоді не мали ще порядного одягу, добрих чобіт і мали вердлі. Але з банди виробилася армія.

Прийшов час сумніву в Карпатах, виспіваний в пісні про журавлів. Побіди на Матівці, завзяті бої під Болеховом, під Галичем викликали гарт душі. Постають пісні про стрілецьку старшину Гринька Коссака, Семена Горука, Василя Дідушка і про стрілецьке військо, яке над Лятіркою, над Опором, над Дністром, над Липою, над Стрипою дало докази своєї справности:

„Кожний буде тебе знати, —

Що не мож українських стрільців заціпати!”

Поле творить свої пісні, запасний курінь свої, і кожна сотня, а навіть чота має свою улюблену пісню. Пісня є барометром настрою і роботи стрільців. Про це розкаже Вам ще не один стрілець...

ТАЄМНИЦЯ УСПІХІВ І РОЗВОЮ УНСОЮЗУ

Написав Степан Куропась

На підставі відомих нам правил науки фізики нічого в світі не діється без причин. Тому й У. Н. Союз постав не без причин. Були великі і поважні причини, які спонукали перших українських піонерів в Америці зійтися у день Вашингтона 1894 р. в містечку Шамокін, Па. і покласти там перші основи під організацію, що сьогодні має назву У. Н. Союз, який нараховує понад 70,000 членів і 18 мільйонів майна.

Перші основоположники У. Н. Союзу здавали собі з того справу, що розвій У. Н. Союзу буде мати багато перешкод і колод на своєму шляху. Перша наша імміграція політично невироблена, невідомо, мало-образована, мусіла ясно сказати, хто вона є і який У. Н. Союз, тоді ще Руський Народний Союз, вона буде. При допомозі тодішніх її провідників, патріотів священиків вона виробила статут організації, що проіснувала довгі роки і дочекалася 60-ліття. Творити такий статут тому 60 літ було легко. Не було тоді в Америці українських політичних партій, що хотіли б перепачкувати до статуту свої доктрини, отже не було спорів про те, чи треба над „і“ поставити крапку чи ні! Статут був короткий і ясний. Це у статуті У. Н. Союзу тому 60 літ видвигнуто вперше гасло „свобода народам і людині“. Це гасло в повному значенні того слова, видвигнене піонерами українського життя в Америці, це перша таємниця зросту У. Н. Союзу. Згадану тезу боронили всі конвенції У. Н. Союзу і між конвенціями боронила її і пропонувала „Свобода“ аж до сьогодні.

Коли йшло про Україну і про її боротьбу за звільнення, У. Н. Союз і „Свобода“ від самого початку проголосила — Свобода народам! В часі, коли рідний край ще думав про цесаря і співав „Боже буде покровитель“, У. Н. Союз і Свобода вважав Австрію і Росію окупантами. Про це свідчать „пожовклі сторінки“ „Свободи“.

Другою таємницею постійного зросту У. Н. Союзу — це молодь. Проблема молоді й досі не сходить зі сторінок наших газет. Ведеться жива дискусія про те, як задержати молодь в наших рядах. Дискусія жива й інтересна, але вона питання конкретно не розв'язує, бо дає лише вказівки, як до справи взятися. Відомо, що т. зв. старі не хочуть здавати позицій в кожному громадянстві, не тільки у нас. Вони, правда, проголошують, що світ належить до молодих, що в молоді лежить будучність нації, але вмирають на своїх по-сільських чи сенаторських стільцях, вмирають „в офісі“. Все ж таки молоді не дають за виграну. Кандидують і здобувають позиції. Так було завжди і так є досі і це є нормальне явище. Тільки з трудом, так би мовити в боротьбі, добути позиції висувать добрих народних робітників.

Проблему молоді розв'язав У. Н. Союз задовільно, як на американські відносини. Він причинився до того, як теж і подбав про те, що на терені Америки повстала Ліга Молоді Північної Америки. Ліга виховала разом з У. Н. Союзом таких молодих провідників як

брати Шумейки, збирала союзову молодь як Іванчук, Гурський, Пізнак, Волошин, Бакад, Лисогір, Мельник, Комічак, Лютвиняк, Данько і багато імен, що досі відомі по наших громадах і відділах У. Н. Союзу від Міссісіппі до Нью Йорку. Переломовою була конвенція У. Н. Союзу в 1937 р. у Вашингтоні. До уряду ввійшло багато нових головних урядників (тоді ще молодих), які по конвенції мусіли оправдати свої мандати. Від того часу У. Н. Союз пішов раптово вгору. Конвенція дала молоді спорт і спортового директора п. Германа, дала теж 5 тисяч доларів на спортову акцію. І так, як гриби по дощі, росли союзові спортові дружини, відбувалися змагання. Паралельно для конкуренції в спорті поставали й інші спортові дружини, як М. У. Н. і ім Союз помагав теж фінансово, бо її члени були союзовцями. Іздили спортові дружини з Шикаго до Дітройту, Росфорду, Клівленду, іздили з Нью Йорку на Захід. Спорт з'єднував людей головно Союзовців і темперавав політичну гарячку. Правда були нарікання, що молодь грає „в болі“, а не інтресується народними справами, але це вийшло У. Н. Союзові на здоров'я, бо політикою не може кожний громадянин займатися, це справа політичного проводу, а не як тепер, що кожний предсідник якоїсьбудь організації — це політик. До року по конвенції була в Америці вже сильна сітка „бейзболових“ дружин. З нагоди річного засідання уряду У. Н. Союзу в Шикаго в 1938 році, влаштувала наша союзова молодь т. зв. Бейзбол Турнамент, в яких взяло участь шість дружин. Тодішній предсідник У. Н. Союзу бл. п. Микола Мурашко дивувався, як до року можна було все це з нічого створити й іменем У. Н. Союзу грату люовав за це п. Іванові Когутові (тепер у Шамокін), провідникові Турнаменту. І так спорт виховав для У. Н. Союзу нових робітників, нових добрих секретарів відділу, підніс ім'я У. Н. Союзу серед наших громадян і показав, що У. Н. Союз не є лише обезпеченням на життя, але й обезпеченням від скорого вивародовлення.

В парі з тим мусів У. Н. Союз дати нашій молоді ще й підручники в англійській мові про Україну, щоб молодь мала що читати, мала тему в розмові з американцями. І починаючи від Чемберлейна „Юкрейна ей субмерджен нейшен“ до останньої книги „Україна 20-го століття“ — вся та література це не лише джерело знання про Україну для американців, але й для нашої молоді чи там вже не молоді, а тут роджене покоління. Нажаль під час війни затихло все. Молодь постарілася і не підховала доросту і своїх наслідників, і так втратила зв'язок з новими поколіннями. Треба нової революції, нового перелому, щоб дістати нові кадри молоді. Таким революційним вчинком У. Н. Союзу було купно Союзівки. Коштує вона багато грошей і буде ще коштувати, та так вже воно є, що це не лише матеріальний, але й духовий доробок У. Н. Союзу в безпереривному ланцюгу його зросту і успіхів. Крім хліба треба ще для життя і

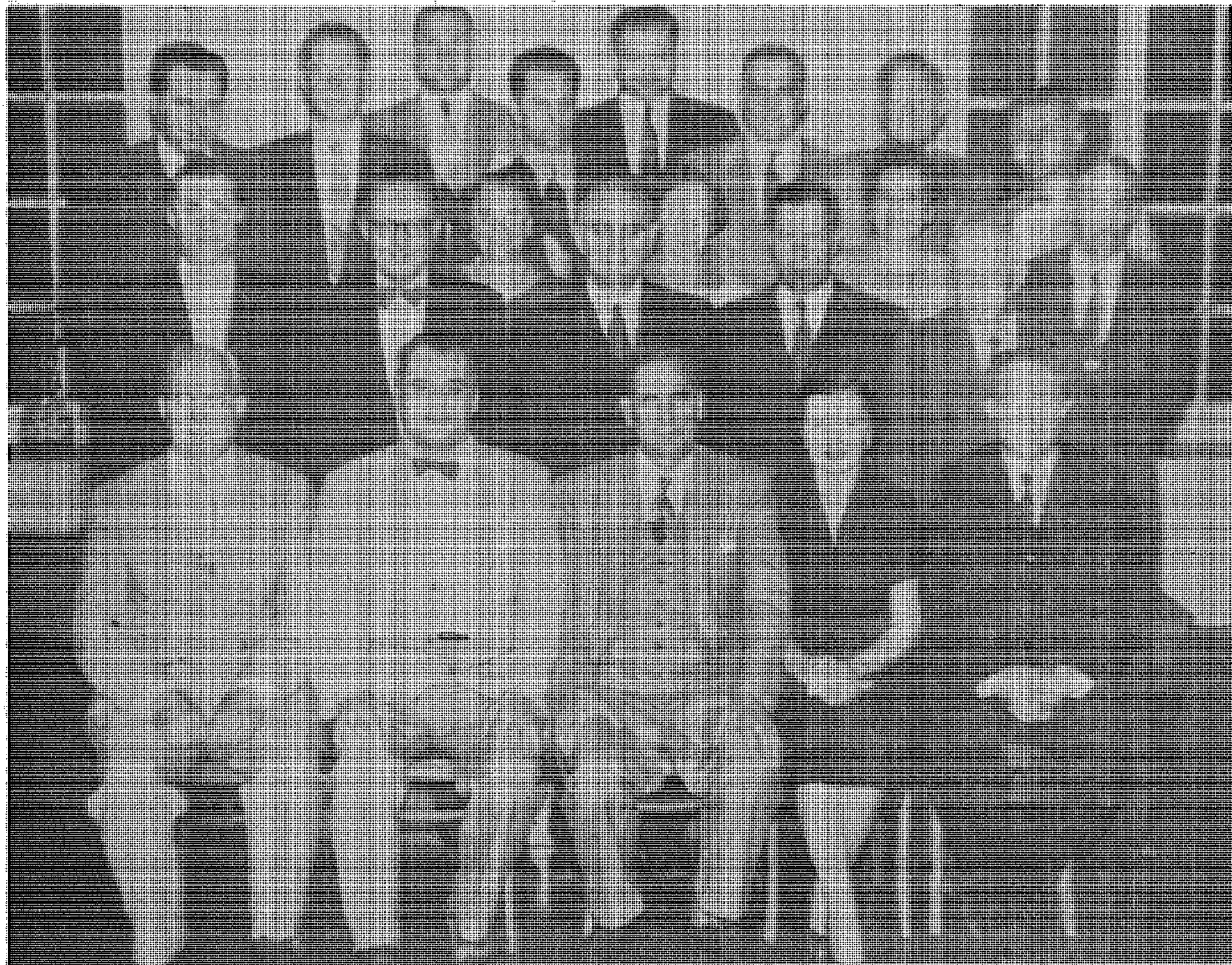
слова Божого, треба науки, культури, треба виховання. На довшу мету Союзівка виплатиться. Треба тільки, щоб У. Н. Союзові допомогли його власні відділи. Їм теж крім грошей треба мати ще іншу ціль — духове життя. На курси українознавства в Союзівці повинна прийхати молодь з усіх відділів, за свої або відділові гроші на те, щоб побачити на власні очі ту велику працю їх батьків.

Третьою тасмницею успіхів У. Н. Союзу є його „тверде слово”. За час свого існування Батько-Союз ніколи не кривив душею.

Коли на клівлендській конвенції йшов спір про те, чи ми русини чи українці, У. Н. Союз сказав тверде слово: Ми українці! Русинів ми не цураємося, але

на будуче будемо себе звати українцями по нашій власній волі, а не так, як нам наказували окупанти українських земель. Кілька тисяч членів втратив тоді У. Н. Союз і та втрата потрясла його основами. Але не заломила його, бо нові кадри українців скрипили його саме тому, що У. Н. Союз мав відвагу сказати тверде слово. Тому помиляються ті, які думають, що У. Н. Союз дбас тільки про забезпечений бізнес, а всім іншим не цікавиться. Всі ті тасмниці розвою У. Н. Союзу, які я вичислив, далеко не вичерпують всіх тасмниць життя У. Н. Союзу. Але вичислені тасмниці—Воля народам й людині, Молодь і Тверде слово — це були ті основні принципи, на підставі яких жив і розвивався У. Н. Союз.

ГОЛОВНИЙ УРЯД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ



Сидять у першому ряді (від ліва): Роман Слободян — головний касир, адв. Михайло Пізнак — заст. гол. преде. Дмитро Галичнин, — гол. предсідник, Геновефа Жеребняк — заст. гол. преде. і Григорій Герман — гол. секр. Стоять у другому ряді (від ліва): гол. контр. П. Кучма, гол. контр. І. В. Іванчук, гол. радна Анна Чопик, гол. контр. д-р В. Галан, гол. радна О. Штогрин, гол. контр. інж. Ст. Куропась, гол. радна М. Демидчук, гол. контр. інж. В. Коссар, редактор „Свободи” А. Драган. Третій ряд (зліва): головні радні — Т. Шнікула, Вол. Дідик, Ів. Кокольський, д-р Я. Падох, В. Гуссар, Д. Шагала, М. Давискиба, А. Джула.

МОЇ ШЕФИ-РЕДАКТОРИ

(Із споминів журналіста)

Написав Іван Кедрин-Рудницький

Почав я працювати в журналістиці у 1919 році — 36 з гачком років тому. Не буду казати, що „мріяв від дитинства” про працю в газеті і що мене „тягло” до журналістики. Навпаки, коли за прийняттям в середніх школах звичасм, питали пізньою весною 1914 р. учнів 8-ої класи „1-ої академічної гімназії з рускою мовою навчання у Львові” (слово „український” було ще тоді в Австрії офіційно проскрибоване), який хто вибирає фах після своєї матури, я подав медицину. Через місяць після зложення іспиту зрілости вибухла війна, після чого прийшла російська окупація і університет у Львові був закритий. Але я, маючи дійсно „тягу” до медицини, зголосився до професорів, які вели на власну руку практичний семінар у міській клініці, і з групою студентів ходив придивлятися операціям проф. Баронча й потрохи вчився органічної й неорганічної хемії, що є, здається, літерою „а” в шкільній медичній освіті. Але це тривало дуже коротко. Вчасним літом 1915 року відступили москалі, прийшли знову австрійці, й мене взяли до війська. Вишкіл і школа резервових старшин, частинно на Мадярщині, частинно в Боснії, врешті на Моравах і в Шлеску, східній фронт, поранення і полон у Забайкальській області. Після вибуху революції весною 1917 р., як більшість молодих галичан-полонених в Росії, я, трохи хитрістю, трохи за допомогою старшого брата, що був тоді в Києві, опинився в столиці України. Працював у секретаріаті, потім міністерстві освіти, записався в університет, спершу народний, потім державний — вже не на медицину, а на історично-філософський факультет, бо на медичні студії не було ні грошей, ані часу. В ході революційних подій змінював кількакратно працю (працював у кооперації, був адміністратором будинку, на Прорізній вулиці, де приміщався „Молодий Театр” Леся Курбаса), втікав, або переходив, коли змінювалася влада, врешті, після зрадницького наступу большевиків на УНР зимою 1918-1919 року, я виїхав 29 січня 1919 р. з евакуйованими державними установами до Вінниці. Там зустрівся з своїм близьким товаришем із шкільної лавки, з яким разом здавав матуру, Данилом Будкою, братом канадійського, потім львівського єпископа, (Єпископ Никита Будка, вивезений большевиками в 1944 році, помер на Далекій Півночі, а про долю Данила нічого мені невідомо). Данило Будка — із ще трьома старшими журналістами працював в Редакції щоденника для Дійової Армії УНР „Ставка”. Всі редактори були „змлітаризовані”, але насправді підлягали міністерству преси й пропаганди — д-рові Осипові Назарукові. Я почав писати до „Ставки” і вступив до війська, Шкільна Управа з добре колишнім військовиком УНР відомим полковником (потім генералом) Лорченком (маленький, жвавий, із сивою борідкою), з приділом до „Ставки”. Це, зрештою, тривало тільки у Вінницькому періоді, бо при швидкій евакуації Вінниці я розпрощався зі „Ставкою” і подався на Проскурів-Кам’янець Подільський, будучи „подорозі” в сутичці з наступаючими большевиками під Ярмолинця-

ми. Але та „Ставка” залишилась мені в пам’яті, як перший часопис, де друкувались мої замітки і статті, напевне маленької тоді вартости.

Це була цікава газета: відрізана від цілого світу й усіх зовнішніх джерел інформації, вона, проте, мусіла заповнювати будь-яким матеріалом своїх великі 4 сторінки й зацікавлювати своїм змістом вояків на фронті. Це був той період диких вісток, що ними живився не тільки сірий вояк і рядовий громадянин, але й голова Директорії В. Винниченко, який вірив у „фіолетні промені”, що їх ніби привезли французи до Одеси, щоб пражити большевиків. Не дивота, що відомості, одержувані від міністерства інформації і військових чинників, не завжди — делікатно кажучи покривалися з правдою, а що не можна було на-світлювати правильно внутрішньополітичної ситуації, в якій, зрештою, не дуже орієнтувались і редактори „Ставки”, то рівень тієї газети не міг бути високий. З його Редакції, яка приміщувалась разом із друкарнею та експедицією у залізничному вагоні, пам’ятаю за прізвиськом тільки Данила Будку, надзвичайно милого, дуже гарного, смаглявого юнака, який в гімназії був завжди одним із найкращих і найталановитших учнів. Сидячи разом із ним на одній лавці, я був в тій упривілейованій позиції, що міг перший відписувати від нього математичні шкільні вправи. Будка щоденно ходив у Вінницю за інформаціями м.і. до згаданого вгорі міністра освіти й пропаганди д-ра Осипа Назарука.

Характеристика д-ра О. Назарука була вже не раз накреслювана в українській публіцистиці. Людина громадська, правдивий „гомо політикус”, з пристрасним темпераментом, він був запереченням толеранції й клясицизм зразком щораз нових еволюцій. Розпочав свою журналістичну кар’єру від анархістичного тижневика в польській мові „Справа Хлопська” видаваного, здається в Коломиї, жидом Анзельмом, — потім був членом української Радикальної партії і в її імені виїхав до Києва разом із Миколою Шухевичем в делегації до гетьмана Павла Скоропадського просити його, щоб він вислав Січових Стрільців на поміч у війні ЗУНР проти поляків, і, як сам про це писав, навколішках просив Скоропадського зробити це. Виїхавши з бажаним дозволом від гетьмана до Білої Церкви (Січові Стрільці мали бути пересунені в сторону кордону й „на власну руку” перейти галицький кордон), дав себе переконати, що важливішою справою є рятувати ідею української державности після проголошення гетьманом федерації з Росією, пристав до повстання, сам написав історичну повстанську відозву й став міністром в першому уряді відновленої УНР-республіки. Швидко потім, з дальшою евакуацією, переїхавши до Кам’янця, перейшов до уряду диктатора д-ра Євгена Петрушевича і вів у „Стрільці” кампанію проти уряду УНР, яку продовжував у Відні, в закордонному центрі галицького уряду. Висланий ним за збіркою грошей до Канади, перейшов знову до гетьманського табору (із зібраних грошей докладно

вираховався), „по дорозі” в ЗДА наробив багато ферменту, а після повороту до краю став одним із ідеологів католицько-клерикального руху, очолюваного й фінансованого станіславівським владикою Хомишиним. Як редактор „Нової Зорі”, був одною з центральних фігур західно-українського життя в 20-х і 30-х р.р., палким пропагатором українсько-польського порозуміння і противником навіть тієї легальної опозиції, що її вели українські політичні партії. Зрештою, безсумнівний український патріот, надзвичайно імпульсивний, темпераментний і „наладований” активністю, був надзвичайно цікавою постаттю, вартою пера талановитого белетриста-монографіста не тільки, як громадський діяч, політик і журналіст, але власне як повна внутрішніх суперечностей жива людина. Як редактор, — заповнював „Нову Зорю” власними довжелезними статтями і звідомленнями з різних зборів із „продовженням” в кількох числах, коли, з газетного погляду, той матеріал був вже цілком перестарілий. Робив це, як казав, „для історії”, записуючи докладно хід усіх нарад, на яких бував, — у грубому записнику, з яким не розставався. Проте „Нову Зорю” з її „ковбасами” люди читали — завдяки безпардонному й трохи розхристаному, але цікавому стилеві О. Назарука. Цікаво, що він, хоч дуже скупий (тільки на харч не жалував грошей, бо майже патологічно боявся „голодової смерті” й любив багато й добре з’їсти) — із стоїчним спокоєм прийняв втрату всіх своїх дуже поважних готівкових ощадностей в банку з вибухом останньої війни і виказував гумор та погоду духа на еміграції в Кракові. Там же помер передчасною смертю за обідом у свого приятеля й політичного однодумця п. Т.

**

Очевидно, що, згадуючи своє співробітництво в „Ставці” з деяким сентиментом, як перший видимий знак, від якого почалась моя професія журналіста, я горджуся ще більше тим, що ту професію почав вивчати від її підстав: від друкарської коректи, нічних дижурів при телефоні та міського репортажу. Такої абетки я навчався вже пізніше в „Громадському Слові” Олександра Саліковського у Києві. Цей чільний громадський діяч і політик, губерніяльний комісар Київщини, потім міністер внутрішніх справ, виявив особливі свої здібності редактора-організатора й публіциста в першому польському еміграційному періоді, як редактор „Української Трибуни” у Варшаві, що її заснував був д-р Евмен Лукасевич. (Польська влада закрила „Українську Трибуну” після появи в ній циклу статей Михайла Струтинського про польську політику в Галичині). Коли я був коректором і „нічим” в „Громадському Слові”, його головний редактор був на вершинах політичних впливів. Пам’ятаю його, як нині: вище середнього зросту, повнолиций, з сивючою гострою борідкою. Супроти часописних співробітників був надзвичайно строгий, на технічно-редакційний персонал кричав і лявся за найменшу провину, але ніхто словечком не протестував, шануючи його високий персональний і фаховий авторитет.

На товариський стопі жив я вже з своїм наступним головним редактором, вже на еміграції у Відні, в р.р. 1920-22. Забрив я туди, як персональний секретар останнього міністра фінансів уряду УНР на рідних

землях, Христофора Антоновича Барановського, який, виїздячи з України, хотів добути фонди, зложені за часів гетьмана Скоропадського в державних банках у Німеччині та Австро-Угорщині, і заснувати Українбанк у Варшаві і Данцігу. Х. В. Барановський не знав ані польської, ані німецької мови і тому прийняв мене на службу, яка, зрештою, тривала коротко, бо ніщо з отих гарних плянів не вдалося зреалізувати. Зрозумівши це, я попросився з ним у Відні і записався до університету (знову на філософічний факультет, з історією, як головним предметом). Тоді ж мене — на підставі кількох моїх нарисів про останні події в Україні — прийняв на постійного співробітника д-р Віктор Піснячевський, видавець і редактор тижневика „Воля”. І часопис і редактор були великої вартости. „Воля” виходила щотижневими зшитками по 32 сторінки здебільша „петитового” друку. Редакція містилася в одній із „льож” каварні „Централь” при Герренгассе у Відні. Це був час „високої кон’юнктури” для тодішньої еміграції, центром якої був Відень. У сусідній каварні „Герренгоф” містилися редакції тижневих газет — комуністичної „Нової Доби” В. Винниченка, ліво-соціалістичної „Вперед” Семена Вітика, там „урядувала” ліво-есерівська (соціал-революційна) група молодих діячів, як М. Шраг, Шерстюк і ін. під проводом Михайла Грушевського. Редакція органу закордонного центру ЗУНР (през. д-ра Євгена Петрушевича) „Український Прапор” містилась окремо. У Відні існували два посольства, двох Україн: Української Народної Республіки і Західно-Української Республіки, а пашпорти обох були респектовані австрійським урядом. Товариство українських студентів „Січ” у Відні нараховувало тоді понад 300 душ, а величезна більшість студентів були колишні військовики й урядовці...

„Воля” В. Піснячевського мала своє визначне місце в отій метушні тодішньої еміграції. Вона підтримувала закордонний центр УНР, але гостро критикувала його нездорові прояви під час перебування у Тарнові, — виступала проти обласної галицько-наддніпрянської гризні, давала статті, оповідання, хроніку українського й міжнародного життя, була цікавим і читаним журналом. За фахом д-р Віктор Піснячевський був поважним фахівцем лікарем-бактеріологом, доцентом медичного факультету в Одеському (Новоросійському) університеті. До речі, як у Галичині адвокати, так на Наддніпрянщині лікарі відіграли в громадському тогочасному житті чільну ролю: д-р Черняхівський, д-р Модест Левицький, д-р Іван Ліпа (батько), д-р Матюшенко, й ін. Піснячевський був фанатиком часопису, і його „Воля” була його світом. Високий, стрункий, злегка похилений, з руським гладко зачісаним волоссям, з маленькими вусиками, старомодною „пенсне” („цвікером”) на гострому носі, з саркастичною усмішкою на тонких устах — був типом інтелігента, що болів переживаною національно-політичною трагедією і спадав у розпуку, бачучи емігрантський розгартіш. Вікторові Піснячевському закидали, що він — безхарактерний, а його „Воля” — продажна. Цей дуже поважний закид мотивовано тим, що дійсно в тижневику час від часу появлялися статті цілком протилежного напрямку, за винятком комуністичного. Фактично Піснячевський, розпучливо шукаючи фон-

дів на видавання журналу, продовжував його життя продаванням місця на дану статтю: він сам у своїх передових статтях і ідеологічний стрижень журналу залишались незмінними. Звичайно, можна заперечувати оту методу набування капіталу, але комплект віденської „Волі“ на правду є скарбом інформації про ті цікаві роки. Помер Віктор Піснячевський ще в розмірню молодому віці у Чехословаччині, як практикуючий лікар, померла його молода, дуже гарна дружина, з якою він під кінець життя розійшовся, помер і секретар редакції Слюсаренко, пізніше професор СГАкадемії в Подєбрадах, після якого я перебрав був функції секретаря.

Найближчим часописом, в якому я працював, був уже львівський щоденник „Діло“. Працював я в ньому від вересня 1922 року до перших днів вересня 1939 року, з короткою перервою у 1925 році і в різному характері. Порекомендував мене туди полк. Євген Коновалець, з яким я близько зійшовся у Відні і з яким більш-менш одночасно вернувся до „старого краю“. (Євген Коновалець, який вийшов із націонал-демократичного табору, був членом Видавничої Спілки „Діло“, як і в 30-их р.р. інж. Андрій Мельник). Головним редактором цього найстаршого українського і єдиного тоді щоденника був Федь Федорців. Дрібний, худощавий, гарний з лиця, завжди чисто виголений, з густим темним догори зачесаним волоссям, яке рідко коли не було розбурхане, ходив злегка похилившись вперед з руками на спині, і був так би мовити, журналістом з уродження, від душі і серця. Клубок нервів, надзвичайно талановитий, глибоко громадський, був чільним членом тієї галицької інтелігенції нового, хоч вже не наймолодшого, покоління, яке в душі було соборницьке і розумово формувало соборницьку українську психіку. Політично належав спершу до того крила Трудової (перезваної так з Національно-Демократичної) партії, яка на своєму конгресі, що відбувся швидко після прилучення Галичини до Польщі рішенням Ради Амбасадорів з 15 березня 1923 року, прийняла т. зв. автономічну резолюцію: признаючи самостійну й соборну Українську державу, як ідеал і максимальну програму, рішала ця резолюція боротися за територіальну автономію в межах Польщі, як за мінімальну програму в даній політичній дійсності. Коли ж виявилось, що поляки, захоплені своєю політичною перемогою, зламали підписане міжнародне зобов'язання щодо автономії для Галичини і власний закон про неї та про заснування українського університету, хоч не пристав до т. зв. радянофільської течії, яка захоплювалась українізаційним курсом в УССР, проте співчував їй. Щойно згодом показалося, що тихцем писав статті до субвенціонованих советським консулятом у Львові „Нових Шляхів“ Антона Крушельницького, статті не так просоветського, як антипольського харатеру. Вплинула на це в чималій мірі та обставина, що його гарна дружина Софія, маючи театральні аспірації, дістала ангажемент до театру в Харкові (там вона й загинула, як і Антін Крушельницький та всі ті, що тоді потяглись в Україну, довіривши в можливість співпраці з большевиками). Естет і літературознавець, Федь Федорців був теж свого часу співредактором, разом з Миколою Голубцем і Михайлом Струтинським, журналу „Життя і Мистец-

тво“ і був „каварняним богемістом“ на скромний львівський масштаб.

Федь Федорців, страшенне — як уже згадано — нервовий і амбітний, не вмів у тих складних політичних 20-их р.р. жити в гармонійній згоді з Надзірною Радою і Дирекцією Видавничої Спілки „Діла“, хоч Редакція „Діла“ мала величезну свободу рухів. При найменшому спорі він зрікався, а коли приймали його зречення, тоді він швидко починав жалувати цього, завидувати і затроювати життя своєму наступникові. Таким чином між двома світовими війнами приходило до досить частої зміни на становищі гол. редактора „Діла“, а Федь Федорців кількома наворотами ставав ним, чи пак фактично виконував його функції при іншому номінальному гол. редакторіві. Помер у 1929 році після операції жовчевих каменів.

Десь у жовтні 1923 р. прийшли в „Ділі“ поважні реформи. Чільний громадський діяч, пізніший перший голова УНДО, д-р Дмитро Левицький, вплатив до Вид. Спілки титулом уділів певну квоту і зібрав від різних українських більших господарських устанів поважну суму на реорганізацію „Діла“, щоб поширити склад Редакції, побільшити об'єм газети і розбудувати друкарню Видавничої Спілки „Діло“. Сам д-р Дмитро Левицький став номінальним головним редактором, а фактичним, формально технічним, знову Федь Федорців. Д-р Дмитро Левицький — адвокат.* Але він сам рідко коли писав, а коли робив це, то завжди притягав до помічі когось із членів Редакції, не знав теж технічної сторінки редагування газети та друкарської процедури. Він був виключно керівником політики часопису і мав тонке вичуття, що в газеті добре, а що зле, погоджуючись з критерієм, що „добре“ і „зле“ покривається в засаді з поняттями „цікаве“ і „нудне“, при зберіганні, очевидно, громадського характеру і морального рівня газети. Дмитро Левицький присвячував „Ділу“ багато часу, яким міг довільно розпоряджати. Він був матеріально незалежний, заможний, а що не мав і дітей, ані не займався адвокатською практикою, то весь свій час міг присвячувати громадській справі. Мав величезне зрозуміння ваги часопису, як зброї у політичній боротьбі й інструменту для виховання нації. Не будучи ані особливо добрим промовцем, як було їх багато в усіх трьох галицьких політичних партіях, ані типом інтелектуала (як напр. д-р Володимир Старосольський, чи д-р Роман Домбчевський), він був проте безумовно індивідуальністю, маючи свої величезні прикмети: вмів ладнати з людьми, вмів їх годити, вмів їх гуртувати та вмів добирати собі співробітників. Він мав велику цивільну відвагу, і одночас мав велике почуття особистого й політичного такту й знаменито вів засідання у вужчому гурті, такі, як Екзекутиви й ЦК УНДО. Відзначався товариською культурою, вів у своїй віллі з своєю дружиною, що була відома просто, як „Пані Ася“ (тепер на Цей-

* Адвокатський стан видав в Західній Україні цілий поважний гурт найкращих і найчільніших журналістів, при чому деякі з отих діячів мали рішуче більший нахил до журналістичного стану, як до своєї вивченої професії, дармащо не всі вони могли вижити з пера. Пригадати прізвища: д-р Степан Баран, д-р Лев Ганкевич, д-р Володимир Охримович, д-р Лонгин Цегельський, д-р Лука Мишуга, д-р Осип Назарук, д-р Роман Домбчевський, д-р Володимир Старосольський, д-р Володимир Левицький, д-р Михайло Кушнір, д-р Матвій Стахів і ін.

лоні), отвертий дім для українського політичного й мистецького світу. Бувши одним із закладників, що їх вивезли москалі в 1914 році зі Львова, пережив кілька років спершу в Самарканді, Туркестані, потім в Києві, де заснував був Галицько-Буковинський Комітет, де зродилась ідея Січових Стрільців, врешті був послом УНР в Копенгазі. Не любив демагогії й оминав віча, зате був звеличником конструктивної праці: кооперативного життя, Рідної Школи, Просвіти, НТШ, видавництва. Високо шанував д-ра Костя Левицького й користувався теж беззастережною підтримкою цього останнього. Втішався, зрештою і сам авторитетом в рідному громадянстві, серед всіх „меншин” в Польщі та й серед поляків. Цікаво, що помер, вивезений більшовиками теж у Туркестані, де коротав вік, як засланиць царської Росії, тільки в Бухарі, а перед смертю заповідав перемогу українській Правді...

Але після низки гострих суперечок з Ф. Федорцевим, д-р Дмитро Левицький зрікся і головним редактором „Діла” став знову його колишній редактор з 1914-го року, потім секретар закордонних справ Західньої Української Республіки, врешті паризький кореспондент „Діла”, д-р Василь Панейко (тепер у Венезуелі). Його приїзд зустріли члени нашої Редакції насторожено, не знаючи, яка політична комбінація криється за нею. Відомо ж було, що д-р Василь Панейко є рішучим прихильником і властиво й автором концепції нової східньо-європейської федерації, яка — з погляду історії політичної думки — віддзеркалювала дещо Переяславську умову Хмельницького чи декларацію гетьмана Павла Скоропадського про федерацію з Росією. Тільки у спілці з Росією, мовляв, Україна може реалізувати і зберегти свою соборність та колонізувати східні землі. Члени редакції лякалися якогось „скоку”, про який ніхто їх не попереджував. До того ж ту настороженість редакційного персоналу скріплювала ще поведінка самого д-ра Панейка, тісно пов’язана з його вдачею. В. Панейко — людина високо освічена, пройнята духом західньої культури, звеличник Франції, вищесереднього росту з гарним блідим худим обличчям, був типом інтелігента-неврастеніка. Втікав від зборів і сходів, на яких сподівався немилої дискусії, не читав статей, які полемізували з ним, був персонально дуже чулий і тому нелегкий у співпраці. З членами Редакції взагалі не розмовляв, ніякої наради після свого приходу з ними не зробив, замикався в своїй кімнаті й нікому не казав, про що пише і чога бажас собі від інших. Члени Редакції, як сірі позаредакційні читачі, дізнавалися про погляди свого головного редактора щойно з видрукованої газети, — у тодішньому ж часі була маса актуальних проблем; в яких Редакція мусіла мати одностайне становище. Все це нас хвилювало і коли несподівано появилась в „Ділі” якась редакційна стаття д-ра В. Панейка, яка нас схвилювала (вже не тямлю її ближче) Редакція проголосила — дуже рідкий в історії преси — страйк. Це сталось несповна в місяць після приїзду д-ра В. Панейка до Львова. Вільність Надзірної Ради Видавничої Спільки „Діло” заявила за Редакцією і д-р В. Панейко від’їхав до Парижу, діставши, здається, відшкодування в формі піврічної платні.

Тоді головним редактором „Діла” став д-р Володимир Охримович. Він був, як раніше д-р Дмитро Левицький, тільки редактором номінальним, бо в Ре-

дакції не мав навіть свого стола і тільки щоденно в полудне навідувався туди, переглядав та одобрював, або змінював плян наступного числа та передискутував політичні статті. Секретарем Редакції і технічним редактором став тоді я. Володимир Охримович — це не був тип журналіста, ані теж адвоката, а вченого, професора. Маленький ростом, з гострою сивою борідкою, дуже короткозорий з грубими склами в окулярах, мовчазний, замкнений в собі, мав величезне знання і кристальний характер праведника Божого. Замолоду радикал, завзятий ліберал, потім один з основоположників Національно-демократичної партії, вивезений росіянами в 1914 році, як один із „закладників” зі Львова на Схід, перейшов ґрунтовну душевну еволюцію і, вернувшись до Львова після вибуху революції, написав книжечку „Як я навернувся до Бога”. Став побожною людиною, але не клерикалом. Був чинним членом Трудової партії і після повної невдачі дипломатичних заходів закордонного центру ЗУНР (Диктатора д-ра Е. Петрушевича) — вибрано його на партійному з’їзді у Львові в 1923 р. головою партії. Його публічні виступи відзначалися строгою діловістю, уникав всякого патосу, його промови відзначалися залізною логічністю. Не мав ніяких політичних ані редакторських амбіцій і приймав всі ті становища під сильним натиском, в розумінні, що дійсно вимагають цього від нього обставини і брак кращого кандидата. Завдяки цій своїй скромності і знанню користувався великою пошаною і моральним авторитетом. Його чесність доходила до такого абсурду, що він не переймав ніякої адвокатської справи, коли не був стовідсотково певний, що його клієнт дійсно невинний. Тому він, хоч знаменитий правник і людина загально відома, який міг мати величезну канцелярію, ледви животів. Він зневірився в свій адвокатський стан, який, мовляв, повинен би служити тільки правді, а не заробіткуванню. Раз він пояснював це нам, членам Редакції „Діла” образиво: Стоячи при вікні Редакції на 2-му поверсі історичного будинку у Львові на Ринку ч. 10, він показав головою на „ратуш” посередині великого майдану й напроти вікон Редакції: „Вачите цю ратушеву вежу? Кожний з вас може внести судовий позов зі зголошенням претенсії, що та вежа львівського ратуша — це його приватна власність. Я зобов’язуюся вам, для прикладу, вести цілий рік процес, поки докажуть вам, що це не ваша вежа. То ж яка тут правда?!” Найбільше, що боліло Володимира Охримовича в газеті, це друкарські помилки. Він буквально хворів, коли траплялось, що в якомусь числі „Діла” було чимало таких помилок. Слава Богу, що коректор „Діла” (він працював там до вибуху другої світової війни щось із 30 років), Михайло Лотоцький (тепер в ЗДА), мав філософську вдачу і на всі громи, що сипались на його голову за всіх головних редакторів газети, мав незмінну одну відповідь: „Газета є на те, щоби в ній були друкарські помилки”.

В 1925-му році, здається весною, впливовий ще тоді політичний діяч д-р Володимир Бачинський (скінчив в 1926 році самогубством, паробивши раніше, під час своєї нервової недуги, багато неприсміяного шуму своєю акцією ніби для польсько-українського замирення), вніс до Надзірної Ради „Діла” скаргу проти мене за те, що я, без порозуміння з ним, помістив — зрештою, згідно з правдою — вістку про покликання його на

свідка в голосному тоді політичному процесі Штайгера (за атентат на польського президента Войцеховського у Львові). Бачинський стрінувся був в Карльсбаді (ЧСР) з полк. Євгеном Коновальцем і той сказав йому, що атентат насправді був ділом ОУН, і Штайгер невинний, — і це стало відомо. Проте Вол. Бачинський не хотів цього розголошувати й він розсердився на мене, совісного судового звітодавця. Надзірній Раді й тодішньому головному редакторові „Діла” Федорцеву, що прийшов знову після В. Охримовича, не хотілося воювати з Вол. Бачинським і вони звільнили мене з праці. Зараз потім видавець „Українського Голосу”, тижневої газети в Перемишлі, Дмитро Грегोलінський запропонував мені редагувати той тижневик і я переїхав до Перемишля.

Дмитро Грегोलінський — був цікавою людиною. Гімназіальний вчитель — належав до тих, зрештою в Західній Україні численних своїх співпрофесіоналів, які перевищували своєю освітою і зацікавленнями пересічний тип такого педагога. Він був фанатичним звеличником Вячеслава Липинського і мабуть найкращим в його часах знавцем творів того українського діяча й історика. Будучи ідейним гетьманцем — він переживав, як особисту трагедію розкол, який настав в партії „Українських хліборобів-державників” після розриву поміж Павлом Скоропадським і Вячеславом Липинським, фактичним ідеологом новітнього гетьманського руху. „Листи до братів хліборобів” були Євангеліям для Грегोलінського. Був цілою душею відданий своєму „Українському Голосові”, який після закриття всієї української преси поляками в 1919 році, був якийсь час єдиним українським часописом на Західній Україні. Той тижневик славився особливо своєю першою сторінкою: оглядом світових подій за минулий тиждень. Хоч я не був ніколи гетьманцем, а унр-івцем, і Грегोलінський дуже добре знав це, ми згідливо співпрацювали, порозумівшись раніше, що такого в тодішніх політичних умовах, цілком недоцільного ідеологічного спору на сторінках „Українського Голосу” не будемо заторкувати, а в статтях з нагоди історичних роковин будемо зберігати пристойний тон й історичну вірність. Зрештою, я був в Перемишлі коротко — два-три місяці — бо в травні 1925 року я виїхав, як кореспондент „Діла” до Варшави. Там я перебував 6 років, будучи від 1928 р. пресовим референтом Української Парламентарної Репрезентації і першим репрезентантом української преси в цен-

тральній організації всіх щоденників у Польщі, Клубі Парламентарних Звітодавців. Щойно в 1931 році покликано мене назад до Львова, до Редакції „Діла”. Це вже було за головного редактора Василя Мудрого, який став ним в лютому 1927 року. Він живе тепер у Нью Йорку і є активним громадським діячем і не лицьос ще писати його характеристики.

У 1936 р. він, як голова УНДО й Парламентарної Репрезентації, дістав на час виконання тих обов’язків, безплатну відпустку, а замість одного головного редактора створено тоді Редакційну Колегію з трьох членів: д-ра Івана Німчука, Володимира Кузьмовича (як зв’язкового з УНДО) і мене. Д-р І. Німчук (тепер в Едмонтоні) і Володимир Кузьмович (цей останній тільки інколи приходив до „Діла” й не мав там свого стола, — в 1939 р вивезли його більшовики і слух за ним загинув) мали чимало спільного: вони були обидва „100%-ми людьми”. Кристальні характери, люди глибокої освіти, великої особистості і товариської культури, тактовні, — це була насолода співпрацювати з ними, як водночас своїми приятелями. Д-р І. Німчук — великий фахівець та ентузіаст часопису, властиво був „шефом” інших постійних членів Редакції, яких тоді було разом з нами двома — 10, а я займався політичною сторінкою „Діла”, політичними статтями й напрямком, будучи членом ЦК й Екзекутиви УНДО.

Наше „Діло” було тоді великою газетою, мало 10 сторінок денно, 16 під кожну неділю, 24-36 під більші свята та мало ще окремі видання й щомісячну Вібліотеку повістей. Роки 1938-39 були найкращим періодом моєї журналістичної праці, не тільки тому, що я був тоді, так мовити, на шпилі журналістичної кар’єри, але й завдяки прегарним відносинам в тому репрезентаційному щоденнику, де панувала тоді повна гармонія між членами Редакції, Дирекції, якої головою був о. кан. Дам’ян Лопатинський (помер у Ньюарку в ЗДА) й Надзірної Ради, де головував д-р Кость Левицький з д-ром Дмитром Левицьким, як заступником.*

Як я стрінувся вперше в Нью Йорку з покійним д-ром Лукою Мишугою, якого знав ще з 1920-1922 р. з Відня, та як пізнав його, як гол. редактора „Свободи” — напишу може при іншій нагоді.

* Якщо автор цих рядків допустився у цих споминах, у найкращій вірі, якихсь неточностей, просить вибачити. Його пам’ять вже не така, як була раніше. І він буде тільки вдячний, якщо хтось доповнить заторкнені тут моменти власними заввагами.



ЗАБУТИЙ ТЕАТР

Написав Володимир Запаранюк

Осівню 1945 року, почав свою діяльність театр „Розвага” в Новому Ульмі над Дунаєм — Німеччина.

Починалася праця майже з нічого, не було достатнього театрального колективу, ні приміщення, ані театральних підручників (як казав пізніший керівник театру Йосип Мандзенко-Сірий, кожний підручник іде на вагу золота).

Були тільки окремі актори, мистці, музики й оперові співаки, але не було доброго організатора театру.

Перші спроби культурно-освітнього відділу табору не дали більших наслідків, бо не було відповідного керівника-режисера.

Були добрі наміри оперового співака і музичного композитора д-ра М. Антоновича, та не було відповідних сил, щоб підняти театральну справу в цілому.

З прибуттям полковника Йосипа Мандзенка-Сірого, що очолив театральну організацію, справа театру стала на твердий ґрунт.

Полк. Йосип Мандзенко-Сірий розпочав організувати передусім театральний колектив. Тяжка була праця, бо акторських сил було цілком мало. Новий керівник почав організувати ансамбль із самого початку. В першу чергу була зорганізована Театрально-Мистецька Рада, що мала виробити плян праці, намітити театральні сили з акторів професіоналів і здібних аматорів. До Театрально-Мистецької Ради ввійшли всі визначніші керівники поодиноких відділів майбутнього ансамблю. Почалася теж організація театральної оркестри. Праця була важка й відповідальна, але репетиції таки відбувались. Не було приміщення для театру, одягу, реквізиту та інших матеріалів, конечних для театру. Завдяки прихильності УНРРА й Управи Табору, зокрема її технічного відділу (п. інженери Ільницький і Корбин), збудовано з розбомбленої колишньої військової гімнастичної зали добре театральне приміщення з вигідною сценою. Завдяки талановитому декораторові п. Володимирові Клехновському-Клехові з'явилися декорації, заслони і інше приладдя, необхідне для того, щоб театр міг функціонувати.

На перешкоді стояли насамперед технічні труднощі: не було відповідного приміщення для репетицій, актори й цілий колектив мусли вести підготовчу працю в дуже тяжких умовах холоду і неустаткованості, бо театр не був ogrітий.

Але внаслідок впертої організаційної праці керівника Йосипа Мандзенка-Сірого, Театральної Управи і Мистецької Ради праця йшла вперед.

Зорганізовано педагогічні курси, на яких викладали визначніші діячі і професори як: Ігор Костецький — історію театру, проф. Леонид Білецький — український класичний театр, д-р М. Антонович — історію музики, мгр. Василь Бокій — спів і ноги, реж. Йосип Мандзенко-Сірий — дикція і міміка, реж. Іван Богомаз — грим, балерина Алмазова — балет і пластика.

Вироблено Статут Товариства Театру „Розвага”, в якому накреслено такі завдання:

1. Завданням Товариства Театру „Розвага” є плекання театрального мистецтва і пристосування його



Сцена з п'єси „Боярня” Л. Українки у виконанні акторів театру „Розвага”

до обслуговування культурних потреб українського народу на еміграції, а передусім на теренах таборів.

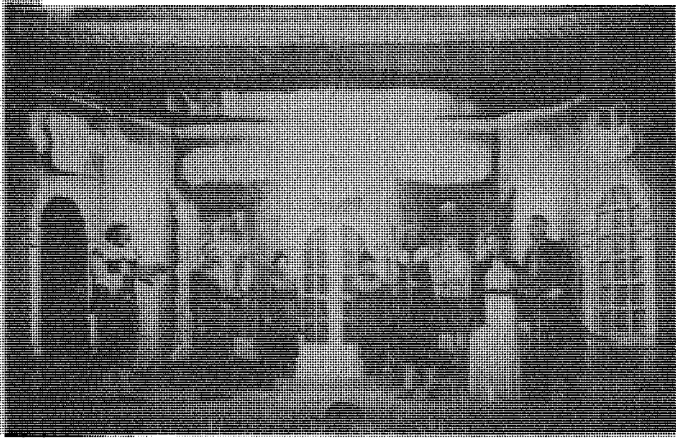
2. Для здійснення цього завдання театр „Розвага” провадить:

- а) студії окремих галузей театрального мистецтва і також загальні студії мистецької культури і
- б) уряджує прилюдні та камеральні покази мистецько-театральної творчості.

Опісля виявилось, що театральний ансамбль працює не даром, а такі сили, як пані: Бойчукова, Марія Мандзенко, Ірина Запаранюк, Софія Дорожинська, Люба Бохан, Ярослав Дац, Перепелиця, Алла Цівчинська, Люба Клехновська, Галина Янчик та панове: Лев Дорошенко, Іван Богомаз, Теодор Дем'яненко, Микола Герус, Михайло Лялька, Роман Саведчук, Михайло Ганицький, Борис Базилевич, Петро Прокопів, Володимир Балдис, Анатоль Каменів, Степан Мельник й інші виявили артистичне уміння й мистецькі творчі вартості, а пп. Володимир Клехновський-Клех і Леонид Василів показали з повною силою своє декоративне мистецтво.

Паралельно з драматичним відділом працювали ще й такі підвідділи: хоровий під диригентурою д-ра М. Антоновича й В. Майківського, музично-інструментальний під управою п. Яроша і балетний під управою досвідченої балерини Алмазової.

Все це дало можливість театрові поставити такі п'єси: „Боярня” Л. Українки, „Вкрадене Щастя” І. Франка, „Ріка” Гальбе, „Облога” Ю. Косача, „Ніч під Різдво” Гоголя, „Лісова Пісня” Л. Українки, „Мина Мазайло” Куліша, „Назар Стодоля” Т. Шевченка, „Катерина” Т. Шевченка, „Мартин Боруля” І. Тобілевича, „Бурлака” І. Тобілевича, „Безталанна” І. Тобілевича, „Бондарівна” І. Тобілевича, „Тітка” Й. Сірого, „На маневрах” Й. Сірого, „Лісовий цар Ох” Олеса, „На перші гулі” й „Куди вітер віє” Васильченка, багато ревій, скечів тощо.



Сцена з п'єси „Облога” Ю. Косача у виконанні акторів театру „Розвага”

Отже, керівник театру „Розвага” Йосип Мандзенко-Сірий працював не даром, з умінням вибирав сили для відповідних ролей, з твердою настирливістю доводив задумане до кінця, розробляючи детально постанову кожної п'єси, і вдержуючи дисципліну й повну гармонію в ансамблі, як цілості.

Згодом організатор театру „Розвага” Йосип Мандзенко-Сірий виступив на власне бажання з театрального товариства і його місце зайняв, як директор театру, д-р Мирослав Антонович.

З допомогою досвідчених режисерів І. Богомаза, Л. Дорошенка, Т. Дем'яненка та декораторів В. Клекновського-Клеха і Л. Василенка, театр наполегливо бореться з негативними проявами аматорщини й дилетанства.

Підбирає такі п'єси як: „Зозулина дача, або дивимось смерті в очі” Ю. Косача, драматичну хроніку в 14-х картинах, що змальовувала Київ на тлі німецької окупації, „Адвокат Мартіян” Л. Українки, „Казка старого млина” Черкасенка, „Людина без маски” Арнольда і Баха, „Ляйтенант Флаєв” М. Понеділка.

Остання п'єса не мала змоги бачити світла рампи в театрі „Розвага” через масову еміграцію членів театру за океан. Мала кількість залишених акторів далі провадила культурну працю аж до повного розв'язання табору в Новім Ульмі.

Ансамбль театру „Розвага” в складі біля 45 осіб задовольняв мистецько-культурні потреби не тільки в таборі Новий Ульм, але і в інших таборах, як: Авгсбург, Мюнхен, Регенсбург, Міттенвальд, Берхтесгаден, Інгольштадт, Діллінген, Штутгарт, Цуффенгаузен,

Людвігсбург, Ерлнген, Ельдванген, Старий Ульм та поставив ряд імпрез для американського окупаційного війська.

На підставі хроніки, театр „Розвага” поставив понад 200 імпрез, в яких взяло участь приблизно 100,000 глядачів.

Театр „Розвага” посідав ліцензію Кураторії ЦПУЕ та ліцензію американсько-німецьких властей, зареєстровану під ч. 171.

На підставі останньої ліцензії театр міг ставити мистецькі вистави і для публіки неукраїнського походження.

Рецензії про вистави ансамблю театру „Розвага” друкували такі часописи і журнали:

„Українська Трибуна”, „Час”, „Українські Вісті”, „Неділя”, короткі замітки подала „Свобода” в ЗДА, журнал „Арка” і „Пу-Гу”, канадійський „Новий Шлях” і також таборові бюлетені.

Тому, що театр „Розвага” був у тісному зв'язку з німецьким театром у Старому Ульмі, часто появлялися рецензії на виступи „Розваги” в „Донав Цайтунг”.

Театр „Розвага” посідав велике власне майно: костюми, декорації, реквізит та власне електричне спорядження, все це було великим набутком, як наслідок неабиякої праці, не тільки мистецько-режисерської, але й організаційно-технічної, під керівництвом адміністратора театру, автора цих рядків.

Не буду подавати до відома, якими дорогами доставалося матеріяли на реквізит, бо це зайве, але знаємо, що по розвалі Німеччини було важко дістати хоч би один цвяшок, а все ж таки все набулося, хоч не раз за велику ціну.

Ансамбль театру „Розвага” мав на меті виїхати в повному складі в одну із заокеанських країн, щоб продовжувати започатковану культурно-мистецьку працю. Автор цих рядків, подбав про ашуранси майже для всіх акторів на виїзд до ЗДА, однак не усім судила доля виїхати, частина членів ансамблю театру „Розвага” і до сьогодні скитається по таборах в Німеччині, чи по санаторіях.

До речі треба згадати, що в театрі „Розвага” була повна консолідація, взаємна пошана та вироблена дисципліна.

Може в цьому скромному спогаді я оминув імена деяких членів театру, але це тільки тому, що не маю повного списку складу ансамблю.

Подаю оцей короткий і неповний спогад про театр „Розвага”, щоб будучий історик українського театру, мав хоч скромний образ про його працю, вложену в скарбницю української мистецької культури.

СУЧОК В ОЦІ БЛИЖНЬОГО

Написав Ікер

Взагалі існує таке уявлення, а недавно навіть я читав потвердження його в одній еміграційній газеті, що американці — це народ грубий, неделікатний, хоч би, наприклад, тому, що чоловіки не відступають в собєях місця жінкам...

„Сидячого”, очевидно.

Не буду забирати слова в обороні всіх 160 мільйонів американців, бо й не маю приємности всіх їх знати. Мої спостереження відносяться виключно до Ньюйоркської Метрополії, де живу безпереривно шість з половиною років.

Отож, щодо цих собєєв... Так, це правда, що під час т. зв. „година поспіху” ніхто нікому не поступається місцем, не тому, що не хоче, а тому, що не може. Вагони підземок так „зашпунтовані” народом, що той, хто може і хотів би встати, не всилі підвестися з лавки, а той, що хотів би сісти, не годен видобутись з натовпу. В тих пекельних годинах про якусь куртуазію шкода й балакати та й ніхто тоді про неї не думає.

Але я належу до тих щасливців, що не мусять товктися собєями: подорожую собі щоденно автобусом, з горішньої частини міста на „давнтавн”, або, як кажуть, на нашу Україну. І маю нагоду і час (шість з половиною років!) спостерігати різні цікаві з’явища, що теорію про неделікатність американців у дечому підважують.

Замітний факт: як „у нас”, в Європі, всякі елегантики зривались, мов опарені, коли в трамваю появлялась шикарна панночка, то в ньюйоркських автобусах навпаки — відношення чоловічого роду до молодих, шикарних пань буває наскрізь холоднокравне, можна б навіть сказати — не джентльменське.

Натомість молодші і старші чоловіки майже завжди відступають місце на лавці бабусям, інвалідам, сліпцям, вагітним жінкам, жінкам з малою дитиною на руках, навіть муринкам і порторіканкам. І ніколи я такого не бачив, щоб у автобусі їхали стоячи монахині, або старші віком священики.

Цікаве, що особи духовного стану користаються особливою увагою людей, від яких ніхто і не вимагав би забагато ввічливости, чи делікатности. Маю на думці спеціально кольорових типів ньюйоркського „давнтавну”, що їх заслужено, чи незаслужено кличуть „бомами”.

Такий собі безтямний п’яничка інколи їде добре вже зачмелений, але коли помітить біля себе особу духовного стану, що їде стоячи, він зараз пробує піднятися на ноги і з комічними реверансами запрошує зайняти його місце. Деяке збентеження виникає тоді, коли він сам таки не може встати з того місця. До речі буде відмітити, що такими версальцями бувають, переважно, айриші.

П’ять з половиною років живу постійно в околиці „вотерфронту”, отже у секції, що не втішається доброю славою з огляду на близьке сусідство великих корабельних „доків”. Це не є жадна тайна, що тут мають свої вихідні бази професійні гентстери, тут пишню процвітає торгівля наркотиками та клубляться інші пороки новітнього Вавилону.

А проте... Коли мій автобус прокочується 42-гою вулицею коло хвіртки костела Св. Хреста, то майже завжди так буває, що три, або чотири руки піднімаються догори, щоб непомітно підхилити капелюха...

Після тих спостережень, що, зрештою, кожному, як то кажуть, неупередженому обсерваторові кинуться у вічі, — як же прикро вразив мене епізод, який тут хочу описати.

Літом м. р. в столиці славного стейту Нью Джерзі, Трентоні, відбувалося одне з наших безчисленних ювілейних свят на площі місцевої української церкви. Як звичайно в таких випадках буває — зранку відправлено Богослуження і Панахиду, потім була довга, дуже довга офіційна частина, потім концерт, а вже після того всього учасники свята позасідали в затінку, при пікнікових столах, щоб трохи потрапезувати.

Але трапився такий клопіт, що людей було трохи більше від столів, крісел, чи лавок і не кожний мав щастя добитися „сидячого” місця. А хто зарвав яке крісельце, то беріг його, наче ока в голові.

Бачу, при двох столах поруч розтаборилось веселе товариство з молодих пань і паніз. З розмови видно, що сидять недавні європейці. Голосно перехваляються, що це вони були ті розумні, які не пішли слухати скучних промов, а твердо засіли при столах, на початку свята. А тепер збирають плоди своєї передбачливости.

Молоді пані й панове при обох столах творили, мабуть, одне товариство, бо часто мінялися місцями, переходили від одного стола до другого. Під час такої „мандрівки народів” бували моменти, що одне, чи друге крісло стояло порожнє, але під пильною обсервацією.

І ось тепер — сцена: до одного із столів наближається священик, середніх років, але вже посивілий і згорблений. Бувший дивізійний капелян. На ногах був від самого ранку, бо насамперед правив Службу Божу і Панахиду, потім брав участь в офіційній частині, говорив промову і сам вислухав безмежне число інших промов. Видно було, що падав з ніг від перетому.

Підходить до стола, бо бачить одне порожнє крісельце. Чемно питає підстрижену істоту жіночого роду, що сиділа в сусідстві, тримаючи на порожньому кріслі гладку, точену руку:

— Прошу пані, чи крісло вільне?

— Ні, прошу отця, зайняте.

— Та я бачу, що ні...

— О, то мій чоловік на ньому сидить. А він там, при тамтому столі.

— То як ваш чоловік вернеться, я віддам. На хвилюк присяду, бо ніг не чую.

Священик положив свою руку на спинку крісла, та в цій хвилині піднімається від сусіднього стола рослий, расовий мужчина, літ 35, загорілий, мускулярний, модерний Аполлон. Стає перед священиком, грізно зміривши очима його згорблену постать:

— Отче, ви чули, що ця пані казала?

— Що таке?..

— Що це крісло зайняте?
 — Так, але хвилино ніхто на ньому не сидів, отже я думав...
 — Отче, вам сказано зрозумілою, українською мовою, що крісло зайняте. Прошу лишити його в спокою!
 Аполлон вхопив у свою не-аполлонську вже руку спідку крісла і тріснув ним до землі з такою енергією,

що аж дивно, що всі чотири ніжки не відпали. Потім обернувся на п'яті і з міною переможця відмахерував назад до другого стола.

Змішаний, оголомшений священник якось боязко оглянувся, втиснув голову між рамена і зник у натовпі.

А крісло так і залишилося порожнє...



З таборних буднів на скитальщині.

ДОЛЯ ДІТЕЙ СТАЛІНА

У всьому вільному світі нащадки відомих людей і носії історичних імен користуються повною свободою, байдуже, що сталося з їхніми батьками і не зважаючи на можливу зміну політичної ситуації. Тут не карають за вчинки батьків чи навпаки. Совети поступають інакше. Відомо, що син Троцького був убитий за наказом Сталіна. Але Сталін тоді не враховував, що подібна доля може колись стрінути і його власних дітей.

Недавно подавали часописи, що син Сталіна, генерал авіації Василій, пропав без сліду після смерті свого батька. Ці відомості були підсилені дипломатичними звітами з Москви, що їх опублікувала вся західня преса. Наприклад, нейтральні швейцарські газети подали, що після арешту Берії, сина Сталіна перевезено в околицю Мурманська, але залишено на свободі. По розстрілі Берії і його прихильників, між якими було багато генералів і високих старшин, генерала Василя Сталіна заарештовано, посаджено в тюрму в московській Луб'янці, а потім вислано в табір примусової праці десь у Північному Сибірі. Коли дочка Сталіна Светлана енергійно домогалася у Ворошилова і Маленкова звільнення свого брата, то і її арештовано і таки ж вислано кудись у Сибір. Ці відомості в загальному стверджують і американець Нобл, який вернувся із заслання в Советському Союзі, де пробув повних десять років без жадного присуду і навіть без вручення йому акту обвинувачення.

Австрійська газета „Оберестерайхше нахріхтен“ з 7. лютого надрукувала листи колишнього польського полковника Владека Сиропкіна, який був особистим приятелем Василя Сталіна. Сиропкін колись учився у Москві, а потім довго працював в апараті МВД при штабі маршала Рокосовського у Варшаві. Тут він вирішив порвати

з советською системою і втік до Югославії. Мин. року Сиропкін опублікував три листи, одержані ним від Василя Сталіна! Останній з них датований 18 вересня 1954 року і має поштову печатку поправно-трудоного табору в Бийську на ріці Об. У першому листі, писаному в Бийську через три місяці після смерті батька, Василій Сталін пише, що він був засланий за те, що сильно вилаяв Маленкова.

В другому листі Василій Сталін пише, що він тяжко працює у вугільній шахті. Останній, третій лист із Бийська повний цензурних викреслень. Він написаний Василієм Сталіном вже із таборової лікарні. В цьому листі Василій пише, що він тяжко захворів на дизентерію. По одержуванні листів від Василя Сталіна полковник Сиропкін часто був допитуваний польськими і советськими органами безпеки. Сиропкіна питали, для якої мети він продовжує своє листування із Василієм Сталіном. Страх перед репресіями за цей зв'язок був однією з причин втечі Сиропкіна до Югославії.

Отже тов. Маленков вислав Василя Сталіна в табір примусової праці.

Якщо ці повідомлення правдиві, то тепер Василій Сталін відчуває всю теплоту системи, що її створив його рідний батько.

Революція поїдає своїх дітей. І яка примха долі: у грудні дуже врочисто відзначають у Москві річницю з дня народження Сталіна, але його дітей вислали туди, куди він вислав мільйони людей і їхніх дітей. Це знову доводить, що в Сов. Союзі не має нікого, абсолютно нікого, хто був би певен свого завтрішнього дня або своєї свободи чи навіть життя.

ОСТАННЄ ТУРНЄ ПО РІДНІЙ ЗЕМЛІ

Написав Ярослав Климовський

... перешкоди, які ми мусимо поборювати, є часто нашим благословенням. Поборені труднощі не тільки вчать нас перемагати, але й гартують до майбутньої боротьби.

Шарпе

Ні одна, мабуть, ділянка нашого культурного життя не пов'язана так щільно з долею народу і не знаходила в ньому такого широкого вияву, як театр.

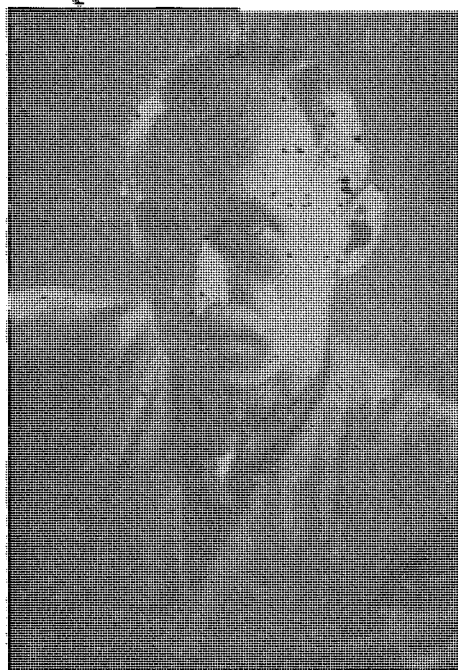
Коли в письменстві нашому пробивають шляхи одиниці, і коли воно залишається все таки не завжди доступне широким масам, — театр захоплює ті маси безпосереднім відзеркалюванням історії, рідного побуту й життя, доступніший, зрозуміліший від інших ділянок мистецтва для найширших шарів суспільства (головне — селянства). Рідний театр дає цим масам немирущу й цілющу духово-національну відживу, пламенне слово.

Тож можна без переборщення сказати, що український театр виконав передове завдання у розбуджуванні й виплекуванні національної свідомості народу впродовж цілого майже XIX-го та половини XX-го ст., коли уперше появляється на українській сцені безсмертна „Наталка Полтавка” Котляревського.

За польської окупації на західних українських землях навіть у Львові не було постійного театру, за виїмком коротких періодів, зате було чимало мандрівних театрів, як театр Й. Стадника, П. Карабіневича, М. Комаровського, І. Когутяка, Б. Сарамаци, Ю. Конюнева, О. Тимченка та інших, проте очі українського громадянства Західних Земель, за декілька літ до вибуху II світової війни, були звернені лише на два театри, а саме: на театр „Заграву” та на театр ім. Тобілевича.

Восени 1938 р. обидва ці театри злилися в один великий театр під назвою Український Театр ім. Ів. Котляревського. Цей урочистий акт злуки обох театрів відбувся у місті Косові, і годі забути цю хвилину зустрічі двох великих мистців сцени: Володимира Блавацького та Миколи Бенцалю. Зі сльозами радості вони стиснули собі руки, поцілувалися й хвилину стояли непорушно в дружніх обіймах. Ці двох, з певністю, з'ясували собі вповні велич докананого акту, як і взятого на себе завдання. Розуміли це також і ми всі. Тож, коли на другий день під час бенкету довелось нам вислухати силу високопатріотичних промов представників наших центральних установ, вони не викликали в нас особливого зворушення. Ми здавали собі вповні справу, що на гарних словах та обіцянках цих офіційних промов усе скінчиться, а весь тягар спочиватиме на провіді театру і на нас самих. Та це не зменшувало ані нашого запалу, ані самого завдання, яке лежало перед нашим новим театром. Західня вітка України діждалася справді такого театру, який повністю відповідав духові часу та гідно репрезентував українську культуру.

Творці цієї історичної злуки, славної пам'яті Володимира Блавацького — б. мистецький керівник „Заграви”, та Микола Бенцаль — б. мистецький керівник



Володимир Блавацький

театру ім. Тобілевича, із самовідреченням віддалися справі театру. Десятки разів їм довелось їздити в тій справі до Львова, незалежно від того, як далеко перебував їх театр в той час від західноукраїнської столиці. Не раз, зараз же після вистави, не вечерявши, треба було їхати до Львова та по кількогодинній конференції вертатися назад, щоб ще того самого дня встигнути на виставу, в якій брали участь. Публіка одушевлено вітала їх на сцені, не пізнаючи по них ні голоду, ні втоми.

У перерві актори, щоправда, не мучили своїх керівників запитаннями про вислід конференції, але вони самі, не втерпівши, розповідали своїм ансамблям усе докладно. Яку велику організацію представляв собою злучений театр, може посвідчити вимовно цифра: 65 осіб ансамблю. Щоб перевезти театр з місця на місце, потрібні були два автобуси і два вантажні авта, або один вагон для людей та один для декорацій і багажу, або одинадцять великих фір для людей і шість для декорацій та багажу. Можна, отже, уявити собі таку валку, що в'їздила до невеликого міста, і яке враження робила вона на наших людей та на польську поліцію.

І ось, коли так гарно заповідається розвій та діяльність театру ім. Ів. Котляревського, в три тижні після тієї злуки, нагло вмирає у Коломиї на удар серця Микола Бенцаль. Цей тяжкий удар і величезну втрату театр переживає дуже боляче. Всі члени театру носять чорні стяжки на знак жалоби. В театрі зупиняється праця над новим репертуаром, бо довелось робити переобсаду всіх досі граней п'єс.

В складі тодішнього театру, крім Блавацького з визначніших сил були такі: Кривіцька, Левицька, Совачева, Степова, Бенцалева, Кемпова, Слюзаріана, Рубчак, Паздрій, Боровик, Рудакевич, Яковлів. В склад управи театру, після смерті Бенцала, входили: Блавацький, Совачева та Євген Цісик (диригент оркестри). Контрольна комісія: Паздрій, Яковлів, а після уступлення Совачевої з управи — Паздрій зайняв її місце; на його місце увійшов Володимир Карп'як. Адміністративний провід: Волощук (з театру Тобілевича) та автор цих рядків (з театру „Заграва“). Внутрішнім адміністратором був Менделюк, секретарем мгр. Роман Мусій, скарбником і книговодом Л. Кемпе.

У новому репертуарі, крім „Марусі Богуславки“ (у якій „Марусю“ грали напереміну Кривіцька і Левицька), були ще такі п'єси: „Цариця Грузії“, кн. Сумбатова (картина з грузинського підпілля), „Кирка з Льолею“ Косача (була поставлена у напівгروتесковому стилі), „Муза на офсайді“ І. Керницького.

Товариські відносини цілого театрального ансамблю були зразкові. Була це не тільки фізія, але й симбіоза. Не було „загравістів“, ні „тобілевичівців“, як перед тим; театр творив одну „родину“, одушевлену одною ідеєю, одною метою. Це повне злиття обох театрів в одну суцільну цілість найкраще символізувало подружжя Рудакевичів: вона — з театру Тобілевича, він — бувший „загравіст“. То ж театр жив своїм внутрішньо-товариським життям поза фаховою працею і працював у дружній гармонії. По обов'язкових годинах праці було зорганізоване в театрі спортове життя: копаній м'яч — незабутній „Гонг“, якого головою був Блавацький; крім цього відбиванка, настільний теніс, плавання, шахи і т. п.

Назовні театр тішився великим моральним та матеріальним успіхом. Громадянство звичайно вітало і прощало театр квітами, і також бенкетами. Пригадую собі перші величаві Різдвяні Свята, влаштовані громадянством міста Дрогобича для театру, і приготовані Союзом України. Скрізь, у кожному місті, чи містечку, відчувався свій рідний ґрунт, рідна, тепла й сердечна атмосфера. Це давало театрові багато моральних сил, радість і зацікавленість у праці, хоч не раз доводилося переборювати силу важких перешкод, трудів та клопотів. Відчувався брак великих залів, недогідність сцен, не кажучи про всякі можливі перепони з боку польської адміністрації і взагалі польської влади.

Тій окупаційній владі на наших землях сіллю в оці був такий театр. Вона чіплялася кожної дрібниці, а головню двох речей, а саме: репертуару, який звала „вивротовим“, та ліцензії, видання якої навмисне затримувала, дармащо в цьому допомагали нам наші посли (д-р Біляк, д-р Витвицький, Тершаковець).

Не раз у таких випадках доводилося театральній адміністрації морочити собі голову і крутити, як швець шкірою, щоб добитися дозволу на виставу. Це був свого роду іспит з дипломатії та настирливості. Передусім, такий адміністратор театру мусів мати до цього відповідний одяг і „реквізити“. Одяг незвичайно елегантний та модний; „реквізити“ — „штитивний“ (дупкий) капелюх, тобто т. зв. „мельоник“, великий, з доброї шкіри портфель; кремові рукавиці, добрі цигарки та шоколадка (на випадок, як референт безпеки не курить), а крім цього треба було бути також щедрим

у даруванні безплатних квитків. Проте, часто-густо і ті всі засоби нічого і ніяк не помагали. Хочу тут розповісти про один з таких випадків.

Напередодні трагедії Карпатської України театр опинився в Підгайцях, а звідтіль мав їхати до Бережан. Тому, що у Підгайцях всі справи, зв'язані з адміністрацією театру, полагоджував Волощук, моя черга — були Бережани. Референт публічної безпеки Годлевські, побачивши мене у своїй канцелярії, дуже здивувався й сказав приблизно так: — „Невже ж ви маєте відвагу приїхати до Бережан в той час, коли ваші націоналісти передвчора вбили команданта поліції в Нарасві? Евентуально, не робитиму вам ніяких перешкод, але, як шеф безпеки, не можу вам заручити, що вашому театрові нічого не станеться, бо мої земляки більш як обурені з цього приводу“.

З цим приїхав я до Підгаєць. З уваги на винятковий випадок, наступного дня виїхали ми до Бережан утрійку: Блавацький, Волощук і я. Блавацький з Волощуком вернулися по полудні до Підгаєць.

Цікаво, що між місцевими громадянами було багато таких, що, не дивлячись на тодішні настрої збоку поляків, радили нам приїздити до Бережан. До тих самих Бережан, в яких декілька місяців тому, на ринку, під нашою церквою, була вже одна пацифікація, де серед багатьох інших побито о. Бачинського. Побив його один урядовець староства, чи скарбового уряду, худорлявий бльондин з борідкою. Між іншим, мені довелося бути свідком цього „шляхетного“ вдовища, бо саме відбував я в той час військові справи у цьому місті. Заки я з підхорунжим Шольцом, німцем з Катовиць, оперним співаком, що також відбував зі мною військові справи, надбігли, — о. Бачинського вже піднесено із землі скривавленого, а „народови богатер“ зник у юрбі бандитів. Може так навіть і краще сталося, бо зі злочинцем — як мене пізніше поінформовано — таки розправилися, декілька днів пізніше, наші студенти.

Нас притягнули б до судової відповідальності, тим більше, що вийшов був наказ, що забороняв втручатися військовим у будь-які вуличні замішання. До того ж тоді був виїмковий стан у гарнізоні, т. зв. „польові суди“ увійшли в діло. Українець та німець не мали б ніякого помилування. А треба признатися, що кров скипіла і руки засвербіли. Та хвилину пізніше підійшла до нас військова жандармерія і порадила нам йти до касарень.

Про цей випадок згадав я між іншим, для характеристики тодішніх настроїв польської вулиці і взагалі поляків до українців. А втім, цей стан тривав постійно впродовж двадцяти років польської окупації західно-українських земель.

Отож вертаюся до нашого театру та Бережан, де я залишився по виїзді Блавацького та Волощука, щоб приготувати все для театру, який за два дні мав розпочати тут свої гостинні виступи. На другий день вислав я шість фір, щоб привезти багаж, а по людей пішло два автобуси. На третій день ранком багаж був вже на місці, а о 12-й вполудень мали прибути автобусами люди. Та вже о 8-ій ранком цього дня, у залі „Боян“ на Адамівці, де мали відбутися наші вистави, з'явилася поліція й перевела ревізію в усьому театральному багажі. Тому, що ключі від багажу

мав реквізитор, якого в той час не було, — поліція порозбивала усі колодки прикладами рушниць.

Вийшовши за місто назустріч театрові, я хотів поінформувати ансамбль про ситуацію та повести його на замовлений обід до української кооперативної столовки. Та за містом довелося мені чекати ансамблю цілих чотири години. Коли я запитав потім шоферів про причину такого запізнення, — вони відповіли, що поліція примусила їх возити дві години „спацифікованих українців” до шпиталю, а других дві години вони мусіли мити з крові свої автобуси. Заїхавши до столовки на обід, ми не мали щастя з’їсти його спокійно, бо на дворі почувлися раптом крики розбещеної польської юрби, забрязчало шкло битих вікон, а за хвилину впала досередини поліція й почала переводити ревізію у харчівні. Нам поталанило якомсь вийти другим боком, через подвір’я та добитися спішною ходою до театральної залі. Актори вирішили порозходитися по своїх квартирах аж після вистави, і перша вистава відбулася щасливо, без особливих пригод. Зате на другий день за дві години перед вистазою юрба, зложена здебільша зі „стшельцуф”, побила до крові наших двох колег з технічного персоналу, коли йшли до залі — машиніста сцени Трояна і реквізитора Богуна. Декілька хвилин пізніше прибіг до гардероби задиханий Ярослав Палидович, член нашої оркестри, коли всі ми слухали останніх новин радія про упадок Карпатської України (м. ін. театр мав свій добрий радіоприймач) та повідомив, що в напрямі нашої залі наближається роз’юшена юрба, несучи домовину з написом: „Вже померла Україна”.

Ми не встигли залажити як слід дверей залізною штабою і втишити радіо, як знадвору почувся дикий крик получений зі свистом. Раптом посипався град каміння на вікна, з яких декотрі вилетіли з рамами, а відламки скла обсипали нас. Юрба намагалася виламати двері й дістатися до середини. Та ми мали таки в нещасті щастя. Хтось з юрби крикнув: „Гайдамацкі театр звял, — там нікого нема”.

Пізно вночі ми всі розійшлися темними провулками домів та чекали на дальші розпорядження управи театру. Вертаючися з Блавацьким і Палидовичами додому, звернувся до мене Палидович, щоб дати йому гроші на готель. Саме було це під готелем Бермана в Ринку. Хоч мене це здивувало дещо, бо Палидовичі мали дуже гарну квартиру. — Я дав йому останніх театральних п’ять злотих, тим більше, що й Блавацький, хоч не любив видавати останніх грошей — мовчав. Палидовичі пішли до готелю, а я, відпровадивши Блавацького, пішов на двірець і першим поїздом від’їхав до Перемишлян. В Перемишлянах прийшов нам з великою поміччю в такому ж скрутному положенні тодішній директор Українбанку — Осташевський, пізніший старшина і диригент дивізійного хору.

Коли театр наш приїхав через пару днів до Перемишлян, довідався, що через вікно того мешкання, в якому мав ночувати Палидович з дружиною, поляки кинули бомбу, яка розторошила ціле мешкання доченту.

Дуже часто після цього пригадував мені Блавацький цей випадок і радів, що ані він, ані я не відмовили тоді дати Палидовичеві цих 5 останніх злотих з нашої каси, у цю пам’ятну ніч. — Над нашим театром, —

говорив, — має опіку отой Найбільший Геній Сцени.

Більше, щоправда, таких пригод не траплялося нам, але зате, коли ми були в менших місцевостях, — адміністрація театру нераз тремтіла, коло час до часу, треба було дати нічліг двох-трьом молодим хлопцям, буцімто представникам якихось видавництв. Ми знали, хто вони, не тому, що вони дуже ввічливо зверталися до нас через „друже”, але як хтось не раз, не двічі подібних хлопців бачив, то мусів вже знати, з ким має до діла. Звичайно просили дати їм нічліг на окраїнах місцевости. Не заходили до театру і мало спали, бо багато часу витрачали на упорядкування своєї одежі, (прання білизни, цирування шкарпеток, гладження костюмів). Це бували дуже інтелігентні, симпатичні і невибагливі хлопці.

Коли мова про невибагливість, то також не раз було трохи клопоту з нашими хлопцями з театру. Звичайно, як приїхав театр на нове місце — наші молоді актори підходили до вивішеного на стіні списку і дивилися, які хто має квартири. Хай Бог боронить, щоб такого молодого адепта приділити до когось з нетитулованих.

Театр ім. Котляревського об’їхав тоді всі більші міста Західної України і чимало малих містечок, з різним щастям, в кращих та гірших умовах, часто в холоді й голоді, з дороги, просто на сцену, і зі сцени густо-часто у дальшу мандрівку. Але під ногами була рідна земля, а над головою українське небо. І хоч політичні умови поруч матеріальних злиднів, були дуже важкі, як видно навіть з цього коротенького спогаду, — праця йшла серед свого народу і для свого народу. Був запал, була віра, були молоді сили, молоді талановиті й віддані театрові люди.

Наприкінці нашого турне було тихо, як перед бурєю. В повітрі чувся подих неспокою, грядучого „невідомого”. Перші ластівки війни перестріли нас у Надвірній. Під час останньої вистави поліція викликала прізвища мобілізованих. Заряджувати виставою у Коломиї припала черга на мене. Рано був я вже в цій столиці Покуття й прочитав на мурах оголошення про загальну мобілізацію. Не зважаючи на це, упорався з рештою своєї праці, (більшу частину праці полагодив тиждень скорше, встиг відвідати могилу сл. п. Миколи Бенцала на якій вже було його погруддя, яке виконав скульптор С. Литвиненко). Підождавши, доки не приїде театр, попрощався та поїхав до Тернополя, де мав дістати умундуровання та від’їхати на фронт.

Велике число акторів мобілізованих, між ними і Волощук. Адміністрацію театру перебрав у свої руки І. Менделюк, беручи до помочі мгра Ярослава Бенцала (сина) та Романа Климовського (мого брата).

Піснадцять днів пізніше, як вступили большевики, по різних пригодах я вернувся з війська до Коломиї, а вже на другий день з Паздрієм поїхав до Станиславова, а Менделюк з Волощуком, що також вернувся щасливо, залишилися при театрі. У Станиславові ми вже не грали, бо через радіо візвали наш театр приїхати найближчим поїздом до Львова. Паздрій порозумівся телефонічно з театром в Коломиї, пізніше ми надали багаж і на другий день з’їхалися у Львові. На цьому закінчилося це останнє наше турне на рідній землі.

СВЯТА АТОНСЬКА ГОРА

Написав Вс. Вальзенко

У Великодні свята, як ніколи, душа людини наближається до Бога. Її тягне до церкви, до батьківщини, до святих місць на землі. В мирні часи до таких святих місць улаштовувалися багатолюдні проці, шляхи до них були виповнені прочанами.

Часи, на жаль, змінилися. Батьківщину відтято залізною заслоною, а численні святі місця урядовими приписами, військовими подіями та непереборними прикордонними формальностями. Тільки окремі люди мають щастя дістатися тепер до таких святих місць, одним з таких найсвятіших місць після Єрусалиму на землі, справедливо вважається Святу Атонську гору. — Брама до неба — так назвав її Святий отець Інокентій III; Папа римський.

Така висока оцінка не є випадковою: Атонська гора на протязі сторіч була центром християнської віри, містом куди звернені погляди всіх віруючих зі Сходу. Доводиться лише шкодувати, що за повсякденними турботами ми забуваємо або зовсім не знаємо про це сокровище на Землі нашої церкви.

Атон, як скорочено називаємо святу гору, уявляє з себе півострів на терені сучасної Греції, та омивається водами Егейського моря. Це гірська країна вкрита скелями, горами (найвища 1940 метрів), печерами та долинами, які утворюють надзвичайно мальовничий краєвид. Півострів укрито багатою рослинністю, високими деревами, під якими дзюрчать незчисленні струмки. Переважають тут ялинки, кипариси, каштани, лаврові дерева, олеандри, жасмін та інші квітучі рослини, що виповнюють повітря пахощами. Вже своєю природою та підсонням Атон нагадує правдиве небо на землі, схожий на стародавні біблейські місцевості та неначе наближає людину до її Творця.

Світло евангельської проповіді засяяло на Атоні в скорому часі по вознесінні Спасителя. Атонський півострів відвідала сама Божа Матір: — „Це місце дане під мою охорону самим Богом Спасителем — сказала Вона — за старовинною легендою. — Той, хто буде там жити й виконувати заповіді Божі, матиме всі земні блага з малою працею. Я ж буду покровительницею й обороною святої гори”.

Далі Атонська легенда оповідає, що в 8 сторіччі Божа Матір повторно з'явилася святому Петру Атонському й прорекла, що вона й надалі буде охоронницею цього святого місця, охоронить його аж до кінця світу та прославить мешканців гори по всій вселенній.

Треба зазначити, що ці пророцтва здійснилися: — Коли до 10-ого сторіччя Атонська гора була місцем оселення окремих ченців, що тікали сюди від світу, переважно греків, то вже в 10-ому сторіччі тут засновується перший монастир. Його засновник святий Атанасій виробив спеціальний статут для нього, порядок служб, які й досюгодні є зразком для усієї православної церкви. В скорому часі слава про цей монастир, названий Лаврою, розходить по всьому світу. За порадою до афонських ченців приходять князі й царі, воєводи й селяни. Усі тут знаходять

притулок, пораду, любов та Боже благословіння. Проте, не дивлячись на великий вплив, Атонська гора не перетворилась на центр світської влади. Силу свою ченці бачили в молитві, любові, наближенні до Бога, а не в пошуках слави чи грошей.

З часом Атонську гору крім греків заселяють й інші національності. Монастирі починають бути не лише центрами молитви, а й національної культури. В 13 віці засновується болгарський монастир, де вечний чернець Паїсій написав першу болгарську історію. В 12 віці засновується сербський монастир, в 13 російський, в якому доречі більшість ченців були виходцями з України та Волині. За ним твориться румунський монастир та інші.

Історія монастирів настільки цікава, що на ній варто коротенько зупинитися. Перша конституція Атону була дана візантійськими імператорами в 972 році. За нею було гарантовано повну незалежність монастирів. Сам устрій монастирів був дуже суворий. Діяля приписи св. Афанасія, за якими заборонялося приватну власність для ченців, день був завантажений молитвою та працею. На чолі монастиря стояв ігумен, який заряджував усім господарством.

В 14 віці цей устрій послаблюється і на зміну йому приходять принципи демократичний. Управління переходить до групи ченців, чого не знає жадна інша церква.

В 16 віці устрій ще послаблюється. Окремі ченці виходять з монастирів та оселяються в окремих будівлях, печерах. Частково вони живуть цілком самотно, частково об'єднані в невеликі чернецькі родини, які звуться с к и т. Таке об'єднання має власну церкву, священика й на життя заробляє працею, оброблюючи ділянки землі. Лишки продуктів ченці обмінюють на цукор, ладан, чай та інші речі в монастирях.

В 1783 році введено в дію нову конституцію, яка зберігається й досі. За нею все управління чернецькою республікою на Атоні передано 20 монастирям. Кожен з монастирів надсилає представника на виборчі збори. Останні обирають 4 ігуменів, які на чотири роки є найвищою владою на Атоні. Отже це є єдина в світі демократична чернецька республіка й одночасно єдина країна, якої досі по молитвах ченців не торкнулася жадна війна.

Атон ще й досі ніколи не пережив жадної війни, грабунків чи розгрому як інші країни світу. Навіть, коли 1430 року вся грецька держава підпала під турецьку неволю, Атон лишився непошкоджений. Турки призначили туди окремого комісара, який лише формально був владою і не вміщувався цілком в життя Атону.

Що уявляє собою Свята Атонська Гора на сьогодні?

Насамперед — це найсвятіше місце на землі після Єрусалиму. Вона також є єдиним об'єднуючим місцем для православної церкви. Коли на батьківщині церква приречена на підпільне існування, коли на чужині вона розколена й розсварена, лише Атон пронос аж досі чистим й незаплямованим прапором право-

славної віри. Так само Атон користується глибокою пошаною в інших християнських церквах, насамперед в католицькій церкві. Сам факт збереження Атону від воєн та революцій є найкращим доказом Божого провидіння. Сила атонських ченців в молитві та любові до ближнього, в чистоті життя, в надії на майбутнє — в тому, чого так дуже потребує сучасний світ.

Подруге Атонська гора є єдиним місцем, де збереглися пам'ятки старовини, коштовні бібліотеки, цінні документи особливо з слав'янських країн. Коли на батьківщині особливо на Україні численні стародавні документи знищено, Атонська гора є неоцінимою скарбницею, з якої не лише ми, а й майбутні покоління можуть користатися віками.

Лише на Атоні можна почути тепер дзвін до Служби Божої такої, як дзвони на Україні в 13-14 сторіччі. Лише на Атоні можна почути Службу Божу таку, як її правила в Києво-Печерській Лаврі за часів Митрополита Петра Могили. Всенощне бденіє під великі свята починаються тут увечорі та закінчується ранком при сході сонця. Понад 10 годин вдень правиться Служба Божа, за стародавніми уставами-приписами, яких тепер вже не почути ніде в світі.

Атон є одночасно місцем, де зберігаються численні святині православної церкви. Тут спочиває багато святих мощей славних чудесами, як от свашчено-мученика Пантелеймона, Атанасія та Петра Атонських та інших, прославлених у нас на Україні святих. На Атоні є численні образи Божої Матері, написані ще євангелистом Лукою й відомі в кожній українській родині, як от Скоропослушниці, Іверської та інш.

В сербському монастирі знаходиться образ Божої Матері Тросручиці, перед яким молився свого часу творець церковних пісень св. Іван Дамаскін й одержав чудесне оздоровлення своєї відсіченої правиці.

Цей образ є одночасно ігуменом цього монастиря, бо, щоб припинити спір при обранні ігумена Божа Матір заповіла, що вона сама управлятиме монастирем й образ її досі стоїть на ігуменському місці обличчям до Вівтаря.

На Атоні лежить частина Одягу Божої Матері, в честь якого як у православної так і в католицькій церкві встановлено спеціальне свято.

Тут зберігається образ Божої Матері „Достойно Єсть”, перед яким янгол записав на камені чудову пісню тієї ж назви, яка щодня прикрашає нашу службу Божу та численні незліченні інші святині.

Не мусимо забувати й культурно виховного впливу Афону: з нього вийшло не мало відомих учителів нашої церкви, патріархів, митрополитів, вчених ченців. Багато українських владик також пішли з Атону.

Зараз на Атоні існує 20 монастирів, понад 20 невеликих скитів та окремі оселення ченців переважно на півдні півострова.

Переважає частина монастирів грецькі. З слав'янських монастирів лише сербський Хиландарський монастир знаходиться в розцвіті та має подекуди зв'язки з батьківщиною. Проте й цей монастир не має допливу ченців. Грецькі урядові приписи забороняють прийом нових ченців зі слав'янських країн, в наслідок чого ці монастирі покищо приречені на вимирання.

Російський монастир, що в нормальні часи мав понад 5,000 ченців, складається насьогодні з 80 осіб, переважно старих та хворих. Молодшому з них тепер вже біля 70 років. Розкішні простори мешкання стоять пусті.

Така ж приблизно картина в інших східних монастирях.

Більше того, — грецькі урядові приписи категорично забороняють відвідини Атону особами, що народились в Східних країнах — на Україні, в Румунії тощо, в наслідок чого ченці позбавлені будь якої матеріальної бази для існування. Трьох українців, що живуть в сербському монастирі та кілька виходців з нашої батьківщини в російському монастирі навряд чи зможуть одержати зміну, відгороджені заслоною грецького уряду від своїх братів у вільному світі.

Зате досить підозрілу діяльність розвинув московський патріарх, який систематично надсилав туди „делегатії” й намовляв ченців перейти до його підпорядкування. покищо ченці тримаються уперто й не дуже прихильно дивляться на ці відвідини.

В випадкового відвідувача, якому вдається пробитися крізь грецьку залізну заслону до святого місця, повстає питання, як то так грецький нібито антикомуністичний уряд дозволяє вільно подорожувати до Афону советським „делегатіям” й одночасно зачиняє двері перед анти-комуністичними емігрантами?

Незабутнє вражіння по собі лишають оселення окремих ченців так зв. старців. Вони заселили південну, найбільше гористу частину півострова. Це окремі ченці, переважно літні люди різних національностей, що цілком відійшли від світу й у тиші та молитві шукають наближення до Бога.

Живуть вони в невеликих будівлях примітивного типу, в печерах, до яких можна дібратися звичайно лише по ливні або крутих гірських сходах.

Серед них є високосвічені люди, що посідали в світі високе становище й залишили цей світ для Бога. Ченці, що володіють багатьома світовими мовами, як й невчені селяни. Багато з них мають дарування від Бога прорікати майбутнє й справляють незабутнє враження для відвідувача, якому пощастить відшукати такого осельника й почати з ним розмову.

Не менш незабутнє вражіння справляє святкування великих свят на Атоні особливо найбільшого свята — Великодня.

Великдень розпочинається традиційною процесією опівночі під гомін усіх дзвонів (кількість яких з т. зв. билами), обчислюється десятками. Під час процесій виносяться великі святині, які виповнюють повітря неземними пахощами.

Не можна передати словами почуття, яке охоплює віруючого на Атоні й оплачуються довгі клопоти за нескінченими візами, неввічливістю грецьких чиновників, труднощі шляху по кам'янистих скелях гори, де власні ноги є єдиним засобом пересування.

Доводиться лише шкодувати, що це велике джерело віри відгороджене майже непереборними труднощами від нашого многотраждального народу не лише на батьківщині, але й на еміграції.

Св. Атонська Гора, Квітень 1955 р.



АНЕКДОТИ ПРО ПОЛТИКІВ І МИСТЦІВ

З малюнками П. Холодного, мол.

Граф Михайло Тишкевич, другий з черги голова Української Надзвичайної комісії на Мирову Конференцію в Парижі 1919 року, прив'язував у своїй дипломатичній праці велику вагу до історичних доказів. Ілько Борщак, член цієї делегації, збирав як історик для Тишкевича виключно матеріали про давні культурні взаємини Франції та України і граф Тишкевич залюбки користувався при різних нагодах зібраними для нього історичними фактами, пробуючи переконувати ними, як доказами, чужоземних дипломатів.

Одного разу запросив граф Тишкевич до себе на вечерю кількох видатних французів, між ними поетів Мезада і Магальона, відомого публіциста і діяча адмірада Дегуї, що були добрими приятелями України. Під час вечері оповідав гр. Тишкевич своїм гостям про великі симпатії українців до Франції і на доказ згадував, що й досі в селянських хатах в Україні висить портрет Наполеона. Такі, мовляв, відгуки походу Наполеона, від якого українські селяни ждали визволення, на Москву.

Коли пізно вночі гості вийшли від гр. Тишкевича, один із французів каже:

— Навіщо він нам таке оповідає про Наполеона? Чи ми такі наївні, щоб в це повірити?

— Бачите, — відповів другий — дипломати старої школи, такі як «наші», брешуть так, що їм не вірять інші, дипломати молоді брешуть так, що тільки самі в це вірять.



— Не треба! — відповів сам Ковжун, труп особисто при телефоні.

До відомого львівського фейлетоніста Галактіона Чіпка звернувся молодий письменник К.

— Я по-дурному почувалюся, колего. Недавно оженився і не знаю, як називати маму моєї жінки.

— Якто?

— А так, що тещею не хочу її називати, бо тещі мають не надто гарну оцінку в світі. А мамою теж ні — зогляду на мою маму. Біда!

— Зроби так, як я, — відповів Галактіон Чіпка. Я з початку кликав свою тещу „слухайте!“ — а згодом ми усі називали її бабцею.

Володимир Самійленко, відомий усім своєю поетичною зосередженістю й розсіяністю, не раз попадав у си-

туації, які йому нічого, крім прикростей, не принесли.

Одного разу, коли Самійленки жили в Чернігові, вяривдися Володимир Іванович із своєю дружиною Ольгою Степанівною й маленькою донькою Галею — тоді ще 2 літньою дитиною, на Десну ловити рибу.

Ольга Степанівна, що зпарившись на сонці, в приміській тіні явора заснула на березі, дитинка яку вкладали в човні — також, а Володимир Іванович задумався, зосереджено дивлячися на поплавець закинутий в Десну вудки.

Тихо. Ні шелесту довкола. Тільки коли-не-коли плесне риба на поверхні ріки та в голубіці неба кигикне чайка.

Нараз крик:

— Дитина, дитина водою поплила!

Володимир Іванович здригається, дивиться на ріку й бачить:

Човен відплив від берега й за течією води тихо собі обминає далекий закрут Десни.

Зірвалися на ноги, побігли. Захекавши, наздогнали човен, але нова біда: ні Володимир Іванович, ні Ольга Степанівна не вміють плавати. Що робити? А тут як на те ось-ось має надійти пароплав із Макошина, що, розгойдавши річку, може повернути човен.

Справу врятує хлопчина-пастух. Він кидається в воду, підпливає до човна й притягає його до берега з дитиною, яка собі далі спала, нічого не знаючи.

Аптеоза: хлопчина дістає на горіхи від Волод. Ів—ча, а Володимир Іванович, не маючи нічого сказати в своє виправдання, також добре „дістає на горіхи“ від Ольги Степанівни.

Два слова про Ольгу Степанівну Самійленкову.

В календарі „Дніпро“ на 1935 рік знаходимо цікаві спогади Наталії Дорошенківни про Володимира Самійленка з нагоди 10-ліття його смерті. Із цих спогадів довідуємося про один характеристичний епізод із життя дружини поета, Ольги Степанівни. Виявляється, що Ольга Степанівна, яка відома була з своєї гордої незалежної відважної вдачі козачки, що ніколи в житті не йшла на приниження й поклони, вчилась в дитинстві в московському інституті для шляхтянок, як донька полковника. Їй довелося вчитися там в одній класі з чорногорською князівною Міліцею Миколаївною, й душа її весь час бунтувалася, бачучи несправедливе відношення до князівни учителів, які все їй прощали, а інших карали за найменші провини.

Одного разу сталося так, що князівна щось закоїла, а свою провину звалила на неї, Ольгу Степанівну. Не довго думаючи, маленьке горде українське воєначка кидається до чорногорської князівни й вцеплюється її своїми пальцями в коси.

Зчинився страшний скандал, метушня.

А наслідок: відважну „хохлуцку“ „з місця“ звіділили з „шляхетного“ інституту.



Петро Холодний відомий у Галичині як малляр. Не всі знають, що почав надобре малювати, коли втратив рідний київський ґрунт з катедрою політехнічного професора і міністерською текою. Працював він невтомно завдяки своїй великій фізичній силі і пильності. Здавалось: малював із захопленням, а проте, коли вибирався на село з фарбами, не забував про іншу свою пристрасть — рибальство.

Бувало, вернеться П. Холодний із сільської прогульки і простісько біжить до редакції поділитись враженнями. Раз забігас з етюдами під пахою, весь сяє. І починає:

— Погода, так сказати, чудесна була... Сидиш собі у холодку, сонце жарить і не хочеться навіть ворухнутися... —

— Привезли багато? — питається один із членів редакції, підносячи голову з-над паперів, щоб тільки щось сказати.

— Е, ви зараз „привезли“! Настрій, так сказати, головна річ. Ставок ані не ворухнеться, левада пахне медом і так сидиш п'ять хвилини, десять і ждеш... —

— А потім?

— Потягнеш раз — ставок, наче ожив, такі коліри знасте... —

— І як довго ви працюєте?

— Яка там праця! — насолода. Навіть забуваси, що машь руку... і не затремить. А тут у місті нераз сядеш щось написати і рука труситься... Старість значить... —

— Но, покажіть, що маєте... — каже хтось.

— Не маю, дома лишив. Заходьте ввечір, зжаримо. А водочки принесить.

— Якто зжаримо? — питається хтось здивований. Та-ж кажете, що ви все намалювали.

П. Холодний дивиться з погордою на журналіста, що думає про образи і каже:

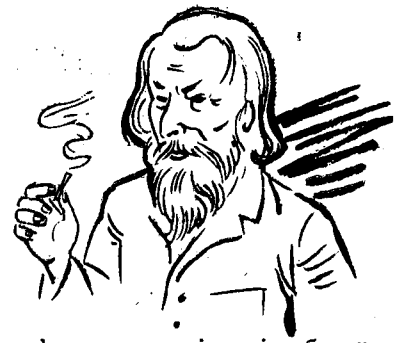
— Зараз пізнати, що виховався в місті. Гадає, що на лоні природи немає вже нічого кращого, як образи.

Бо весь час він ловив тільки рибку і нею прийшов похвалитись до редакції.

Малляр Новаківський заборонив учням курити. Одного разу увійшов в робітню і побачив як один з учнів відкладає цигаретку.

— Дивного пензля ви вживаєте, — каже Новаківський і бере цигаретку в руку. — Що ви ним малюєте?

— Хмари, пане професоре, — відповів бистроумний учень.



**

Один з журналістів поїхав на село, звідки походив відомий український письменник Х. Журналіст хотів зібрати дещо матеріялу для біографії Х-а з молодих літ, то ж завів розмову із зустрічним селянином. Згодом запитав:

— А ви знали Х-а?

— Знав, це той, що десь у Львові пише книжки. Але, коли б ви знали його брата! На цілий повіт годусь найкращі свині!

**

Радник дипломатичного посольства у Лондоні за уряду У.Н.Р. — київський адвокат Арнолд Марголін робив в Англії, що міг: — переконував дипломатів старого Альбіону чому незалежна Україна це кращий інтерес, ніж царська Росія, навіть Росія „Тимчасового Уряду“. Англійської мови не знав як слід, але вчився її скоро, скоріше, ніж по українськи. А що не було часу спершу її вчитися, а потім аж починати нею дипломатичні розмови, то шкварив, як умів, — сміливо і жахливо. Англійці терпіли і згідно із засадою свого товариського життя „не показували своїх почувань“.

Та одного разу, коли попробували нашої звичайної горілки напереміну з віскі, вийшли з форми; один у приступі щирости нахилився до одного з наших земляків, теж дипломата і спитав:

— Невже ж у вас між українцями нема своїх, що вміли б краще по англійськи?

А цей:

— Є, але не мають жидівської голови.



НА Д М І Ю С О М

(З блок-нота воєнного кореспондента)

Написав Іван Р. Костюк

Прекрасний, без однієї хмариночки на блакитному небі, гарячий серпцевий день 1943 року. Погано асфальтовані вулиці міста Юзівки, розм'якають у гарячому сонці. Місто залите безконечною кількістю всякого рода, призначення і тоннажу військових автомашин та густою юрбою вояків. Головами вулицями раз-у-раз пролітають закриті самоходи із значком Червоного Хреста. У повітрі пахне йодоформом та медикаментами. Понад дахами високих і вибагливих, як на більшовицькі умовини, будівель і маленьких, змиршавілих хатинок місцевого населення, понад високими насипами вугляних шахт і поруйнованими, спаленими та збомбардованими заводами — пролітають в залізо і сталь закуті крилаті птахи — воєнні літаки. Місцеве населення, ані крихітки не збентежене ні спекою, ні небуденним виглядом міста — просувається діловито крізь застави автомашин та гурти вояків, прямуючи хто куди. Одні в напрямі великого міського саду й на окраїнах міста, розташованих шахт — заводів, другі в напрямі головної вулиці, де по обох боках пишавуться великі й зі смаком, поєвропейськи, побудовані репрезентативні будівлі міського театру й кінотеатру ім. Шевченка. Усі лавки та сквери в міському саді обліплені вояками та цивільними. Малі „пацани“, що їх кличуть Мішами, Шурами, Колями та Вовами, в коротеньких трусиках, з замурзаними обличчями радо користають з холодної води, що тріскає з водограю, й купаються в розжареному сонці. Старші за них торгують з вояками, проноуючи їм кавуни, помідори, яблука, сливи і груші за німецькі цигарки і речі широкого вжитку. Ніхто їм в цьому не перешкоджає. Ще інші, розтавивши свої стайки зо щітками і пастами до черевиків по під мурами будинків закликають прохожих вояків: „Пан, пущен шуге“?! Розколісані та немилосердно скрипучі міські трамваї й тройлебуси, весело подзвонюючи, котяться по заржавілих рейках, неначе нагадуючи всім, що Юзівка, за більшовиків Сталіно — це „не гнила Європа“, а столиця багатющого Донецького Басейну, експлуатованого безжалісно північним ненажерливим сусідом.

У вітринах місцевої друкарні, за вікнами двох воєнних і однієї місцевої, в українській мові друкованої газети пишавуться великі, чорною фарбою мальовані лозунги: „На відтинку нашої армії ворог розпочав сильний наступ“ і „переможні бої наших з'єднань біля Білгороду, Орла та над Міюсом“, взято в полон багато тисяч більшовиків“ — гудять завішені на перехрестях вулиць та в парку, гучномовці, що подають німецькі бойові марші й солдатські пісні всуміш з сентиментальними українськими „Взяв би я бандуру“ та „Ой не світи, місяченьку“...

Юзівка, переживає останні дні бутної ще й тоді „непереможної Великонімецьчини“!

**

Яскраві світла прожекторів та різнокольорові світлові сигнали на далеких обр'ях вказують шлях валці

вантажних воєнних автомашин. Безкрас молочносинє небо, вкрите мільонами зірок — зависло неначе велике шатро над старою матір'ю землею. Земля диче гарячими випарами й п'янкими запахами степової трави. На небосхилі раз-у-раз прорізуються гострі промені світлометів, що шукають ворожих літаків. У повітрі чути зловіще шарудіння літаків, а з віддалі долітають глухі детонації артилерії.

Автомашини котяться по м'яких степових дорогах, по погано вимошених битих шляхах у напрямі на північ. Вояки, що густо розсілися на автомашинах, покурюють люльки та папіроски прикриваючи долонями зрадливі вогники. Напалечники та скрині з амуніцією, зложені по долівках автомашин, підскакують на кожній вибоїні.

**

Ніч пройшла — як з батога ляснув. У Макіївці — на першому посту, вже „зорі світ заповідали“. Місто походить на інші міста й містечка тогочасної України: руїни, звалища, румовища, бідні, запалі в землю хатинки місцевого населення, а з-за повалених тинів цікаві на все, широко розплющені очі дівчорі, збентежені погляди дівчат і молодич, збайдужілі обличчя глухих на все, загорнених в лажміття бабусь. Чоловіків не видно. Вони або в арміях, або на важких роботах у прифронтовій бойовій смузі.

Чергові постоянки: Хорунське, Покровське. Усі вони подібні одне до одного. Ті самі руїни домів, заводів, безконечна кількість щогол — телефонних і електричних, густа залізнична сітка з тут і там поперваними рейками, ті самі вибоїсті дороги, та сама сіра, винужденіла юрба дітей і жінок.

Сьогодні Спаса. З дивним дивом зацілілої, хоча „підкувальним оком“ пролетарської влади добре заєпалої церковці — долітають співи священика та вірників, що посилають свої молитви Всевишньому. Святять зілля та овочі цієї плодючої, але нещасної землі. ... До вояків, що розтаборились на постоянку біля своїх автомашин в тіні придорожних дерев — підходять жінки з кошиками і подолками, повними яблук, слив і груш. Говорять чистою, без найменших домішок московської тарабанщини, українською мовою. Вояки радо обмінюються за овочі тютюном, чаєм, милом та хлібом. Зав'язуються розмови. Біля вояків, що знають українську мову, звичайно більші гурти жіноцтва і дівчорі. За яблуками і грушами з'являються молоко, яйця, сир і масло. В обмін віддають: сірники, шигарки, мило, навіть пляшки доброї французької й голландської горілки. Ніщо не стоїть на перешкоді в зав'язуванні контакту людини з людиною.

**

Останній постій у великому прифронтовому селищі. Воно розкинулось по обох боках широкої степової дороги, що в тому місці переходить у степову балку. Хати бідненькі, але охайні, побілені, здебільша одно-

кімнати, з земляною долівкою та солом'яною стріхою. Довкруги хат білим вапном побілені кам'яні тини. Побіля хатинок — садки і городи. Посеред села глибокі колодязі, а на горбочку, в тіні дерев скромна церковця. Побіля хатинок малі шопи і клуні з одною коровою, козами чи вівцями. Кові, здебільша зареєстровані, разом з своїми господарями й підводами виконують важку прифронтову службу. На подвір'ях, біля хат побілені із глини та каміння груби-кухні, позаставлювані горшками й глечиками.

Діти — обдерті, замурані, одначе здорові й цікаві, як всі діти на цілому світі. Деякі з них із пообсмальованими та покаліченими руками й ногами. Це наслідки дитячої цікавості в призбируванні артилерійських стрілен і мін, яких тут, у прифронтовій смузі, скрізь багато.

Село бідне, як і його мешканці. Ідуть кукурудзяний хліб, картоплю і збиране молоко. Сметану відвозять молочарні, за що одержують мізерний приділ масла. Яйця і овочі міняють, як скрізь, за мило, сірники, тютюн, хліб, нитки, голки.

Вечері село заливається чудовою українською степовою піснею, що її співають дівчата, вертаючись із степу, або збираючись гуртами побіля хат та військових обозів. Пісня лине по селу, відбиваючись відгомном у балці, а їй назустріч із степу долітають чудові трелі степового птацтва, кумкання жаб по очеретах, бляння овець у загородах. І якби не світломети, що з сутінком являються на небі, не гуркіт літаків у повітрі, не голосні детонації фронтової лінії, не військові обози, та панцирні вози, здавалося б, що це — найкращі хвилини у твоєму житті...

**

І знову тиха українська літня ніч. І знову безкрає степове море купається в сяйві блідого місяця. І знову степове птаство заводить свої концерти, яких ніде, в жадній, найбільш вибагливій концертній залі не почути. І знову на обрії ті самі афекти, світломети та різнокольорові світла. Цим разом вони дуже близькі. Виразно відчувається найближче сусідство головної бойової лінії. Ритмічний клекіт різнокалібрової зброї — гармат і кулеметів — стає щораз сильніший. Неначе у відповідь степовому птаству вистукують свої ритмічні удари по барабані протилетунські гармати та гранатомети, а гомін кулеметів та рушниць неначе заграє інтродукцію до великої симфонії.

Похилені, обвішані зброєю і муніцією, темні сильветки вояків посуваються тихенько вперед. Це свіжо-прибула сотня йде на підмогу тим, що попереду. Повз вояків в протилежному напрямі проїздять тихцем ківні підводи, на яких за погоничів українські чоловіки. Миршаві коники пофоркують, босяко шулячи вуха на кожний постріл. На малих возиках дивний вантаж: трупи убитих та поранені тіла ще живих вояків... Це — криваві жива по останньому сильному ударі большевиків. Ранених везуть до шпиталів, а звідти — на заслужену відпустку, якщо зостануться в живих. Трупи хоронитимуть на воєнному цвинтарі, даючи їм заслужений вічний відпочинок. На їхнє місце йдуть нові — в гробовій мовчанці похнюплені постаті. Може завтра-після завтра везтимуть їх ці самі підводи...

Ще тільки артилерійські станогнища та похилені біля гармат постаті вояків, ще тут і там постать виступа, що несе важливі накази, ще декілька підвод з дивним вантажем людських тіл, і, після довгого, томлячого, безперервного маршу — сотня залягає на зміну свої нові позиції на передовій лінії.

**

Головна бойова лінія над Міюсом, річкою, що вливається біля Таганрогу до Озівського моря, була на той час добре розбудована і, як усі тодішні головні лінії на південно-східньому відтинку протибольшевицького фронту — творила важливу передмову позицію, об яку розбивались криваві атаки большевиків.

До розбудови цієї лінії, як і скрізь, у великій мірі спричинилось місцеве населення, яке силою зганяли німці. Окопи — висотою на 2.50 метра, шириною на пів метра, якими може проходити двоє людей з вантажем, з землянками-бункрами, місткістю на 6—10 чоловік, вкопаними глибоко в землю, грубою покрівлею із заліза й землі та двоповерховими лежанками для снання. Окопи тягнуться вздовж Міюс, віддалені від нього на яких 100 метрів та поперетинані численними побічними окопами-вуличками, які для новака становлять справжній лабіринт, в якому легко можна загубитись, і чого доброго, попасти в руки большевицьких стеж. Необережних вояків, що потрапляли до большевиків, чергового дня змушували говорити до „камерадів” через гучномовці-мегафони, проливаючи потоки большевицької пропаганди й грубої лайки на адресу Гітлера та його уряду, перебиті німецькою музикою із здобутих у німців грамофонових платівок.

Щокілька метрів розташовані обсерваційні точки із скорострілом, залізною плитою-охороною проти большевицьких „найперів” та двома-трьома вояками. В центральному приміщенні, в землянці, подібній до інших, приміщується командний пункт з телефонічною та радією централею відтинку. Перед окопами — дротяні засіки та заміноване поле, а там річка та ворожі становища. Позаду передової лінії — такі ж самі укріплення з запасом та вищим командним складом і приймальними пунктами для харчів, ранених і вбитих.

**

Життя на фронті або монотонне, невеселе, в якому кожний день подібний до попереднього, або небезпечне, різноманітне і для тих, що вміють приносовлюватися до обставин — прецікаве і... романтичне. Бувають дні, коли поза звичайною перестрілкою, стійками, сніданням, обідом і вечером, снанням та військовими заняттями, нічого цікавого не доводиться бачити й пережити. Але бувають дні й ночі, коли стає гаряче, коли починається — пекло на землі. Людина при звичається до всього і навіть з нецікавого може зробити цікаве, якщо цього захоче та якщо... потрапить.

Вдень, бувало, розтягнешся на сонці, а потім знімеш сорочку, випереш її в шоломі, повісиш на дроті від телефону, і — вже на вислід не приходиться довго ждати. Телефонний наказ від вищого командування: „Негайно зняти сорочку, дурака, що її вивісив, покарати позбавленням кантини”. А ще перед тим, поки

сорочка висохла, большевицькі снайперп вжили вже її за свою „шісс-шайбу“, і власник сорочки залишився без сорочки і без кантини... Або разом з вояками, що після служби полягали на вонці в ровах, повиходили із своїх нор польові миші і граються між собою, не звертаючи найменшої уваги на великих інтрузів, яким вони гризуть усі запаси сала, ковбаси та хліба в їхніх сховках. Або пишеш листа до дівчини, матері чи батька, або переглядаєш „свіжк“ (з-перед двох-трьох тижнів) пресу, що її разом з харчами розділяють по курнях, або слухаєш радіо, або граєш в шахи, карти, доміно, або гаряче і пристрасно дискутуєш на воєнні теми, або прислухася до безглузкої большевицької пропаганди, вилловлюючи з неї теми для балачок і анекдотів, або, коли ти маєш фантазію, „заклинаєш в ціла“ терпеливих слухачів своїми оповіданнями, або бавишся в кравця і латаєш діри в мунурі та шкарпетках чи, коли ти пристрасний курець, робиш за цигарки всякі „товариські послуги“ заприязненню з тобою воякам. Словом, як умієш, так і робиш, щоб мати за собою ще один день „бідн на фронті“.

А коли це ніч і над тобою зависне прекрасний, ясноголубий килим, прикрашений мільйонами чудових зірок і місяць уповні своїм широким ротом до тебе усміхається — от тоді ти дася думкам волно! Тоді степ — це безкрає море, по якому бушують твої думки, неначе кораблі. Тоді ворожі кулі, що пролітають понад твоєю головою, видаються тобі хрущиками, а ти їх ніби ловиш руками і кидаєш іншим за ковнір... Тоді ворожий літак, що нишпорить десь високо, видається тобі машиною до шиття, на якій твоя мати, коли ти ще був маленький, шила тобі пітанці. Тоді смертоносний гук ворожих гармат видається тобі іграшкою з твоїх юнацьких днів, коли бувало ти гатив немилосердно в барабанчик, який тобі купили на ім'янини, а цільні постріли ти уважав за поціли твоїх против-

ників із „катапулі“, коли бувало ти грався з ними „в жандарма і злодія“. Тоді поранених твоїх приятелів, опливаючих кровю, або вбитих, уважав за трусів — що дали себе „помацати“ в грі, а розвалени окопи і землянки для тебе ніщо інше як „помста“ твоїх противників, що віднайшли твою „кривку“ і переступили межі „веселої забави“... А коли ти любив у школі науку історії і пачитався оповідань про козаків і знаєш Шевченка напам'ять — тобі безпанські соняшники, що собі ростуть перед окопами, видаються шоломами хоробрих Ігорових русичів, що тут колись міряли своїми походами степи і поліи коней у недалекому Дону. Тобі ввижаються козаки, що колись різались тут з ордами, славні запорожці, що ганялись тут за турками й татарами і своїми грудьми захищали Рідний Край. Тобі стає весело на серці, і ти думками шмигляєш по степу, що стільки чару, стільки краси і стільки примани має для тебе.

Чорна, мов сажа, земля зорана, й гуєто засіяна залізними відламками гарматних стрілен. Вдень густа курява знімається над нею і значить нові попадання стрілен з гранатометів і гармат. Вночі вона стогне і нишком жалісться вітрові на свої рани.

„Ранена земля стогне й гуде. Вона не має нічого ласкавого для тих дітей, що в ній риються і знаходять в її норах притулок. Вона чужа для цих вестфальських, саксонських і баварських гренадерів, що б'ються і вмирають, це вони добре знають — за іншу, для них ріднішу землю, — написано в одному воєнному німецькому повідомленні.

Так, ця земля для них чужа й неласкава. Та не для всіх ця земля чужа: є між тими вестфальськими, баварськими, саксонськими гренадерами ще й інші стрільці, яким вона найрідніша, найдорожча в світі, вона ж лише, а ніяка інша — їхня Батьківщина.



З підсовстського життя. — Колгоспниці слухають прочитуваних із газет статей.

ПЕРЕД КАПІТУЛЯЦІЄЮ

Написав Ф. Мелешко

З малюнками арт. мал. М. Михалевича

Десять років минає з часу капітуляції Німеччини в другій світовій війні. Майже чотири роки німецька армія під зверхньою командою Гітлера перла вперед, захоплювала одну за однією малі й великі держави, ліквідувала мільйонові ворожі армії, забиравала озброєння соток дивізій і все військово майно. Німеччина опанувала майже всім військовим потенціалом західньої Європи (крім Англії). Захопила безмалого цілу Східню Європу. Потужність Німеччини здавалася непереможною так довго, поки не набрала повної військової сили Америка. Хто сьогодні, наприклад, не знає, що коли б не поміч ЗЛА, то від СССР залишилися б тільки одні гіркі спомины.

Я намірився згадати тільки про вузенький відтинок передкапітуляційного часу німецька армія здобула не тільки все те, що могутня німецька армія здобула за чотири роки, віддала за два, але й сама Німеччина стала окупованою. Мені довелося бути свідком, як на сході, на одному відтинкові, німці готувалися до наступу і пішли до нього. Перед моїми очима проходили тоді браві змоторизовані дивізії (Про це я писав і друковано було в Українських Вістях та Н. Днях). Несповна по чотирьох роках після того в центрі Німеччини, саме 5 квітня 1945 року перед моїми очима швендяли сумного вигляду рештки німецької армії.

Між різними чужинцями, яких так багато німці наловили й назвозили в свою землю, розпобсюджувалися вістки, що есесівці та гестапівці при відступах вистрілюють всіх тих чужинців, які попадаються їм на очі. Отож радили ховатися, поки не відійдуть німецькі війська і не прийдуть американські. Але цікавість людини часом, кажуть, погрожує смертю. Вже стало відомо, що Гельмштедт німці здали без бою. Ось ніби передові частини тієї армії почали показуватися в Граслебені, що лежить у яких десяти кілометрах на південний схід від Гельмштедту. В тому селі чи містечку була велика соляна фабрика, підземні амуніційні фабрики, що були розміщені в соляних шахтах і приймали в свос нутро — крім тих невільників, що там постійно сиділи, яких шість тисяч робітників. Були ще в одних будовах пововарня і гурмова фабрика, де й мені довелося коло півтора року працювати, поки не пощастило 15 березня 1941 року від'їхати на Холмщину до Грубешева, а 1 березня 1945 року вернутися сюди. Тепер усе те окрім пивоварні стояло. Гітлерівці амуніційне підземелля позривали і повтікали. Всі „Ост"-и, українці з таврами і без тавр, поляки, дуже непокірні голяндці, французи і т. ін. відразу стали вільними людьми. Всі повиходили на вулиці із своїх вільних і невільницьких помешкань, вирвавшись із-за дротів, із підземелля, покидали на призволяще бауерів і заповнили тепер вулиці Граслебена. Цей натовп мав різноманітний вигляд. Особливо сумний мали вигляд ті, що вирвалися з підземелля, не бачили довго світу і повдягані були в спе-



... а мотоцикли кидають, бо нема бензини ...

ціальний арештантський одяг — щось таке наче піжами ...

Недалечко за лісом у Марієнталі, між лісами було розташоване величезне летовище. До речі сказати, будувалося воно у великих розмірах й українськими руками, а в першу чергу тими, що їм німці „допомогли” вирватися з мадярських рук на Карпатській Україні. Тепер ми чекали, що ось воно буде ціле летіти в повітря — німці певно його підминували, а американці зруйнують бомбами, та замість того на ньому на височезній „цоглі” замаєв білий прапор. Місцеві німці зникли — куди не глянь усе чужинці. Ввесь цей великий натовп якимось сам собою перекопував, що есесовці та гестапівці не відважуються таку масу людей вистрілювати.

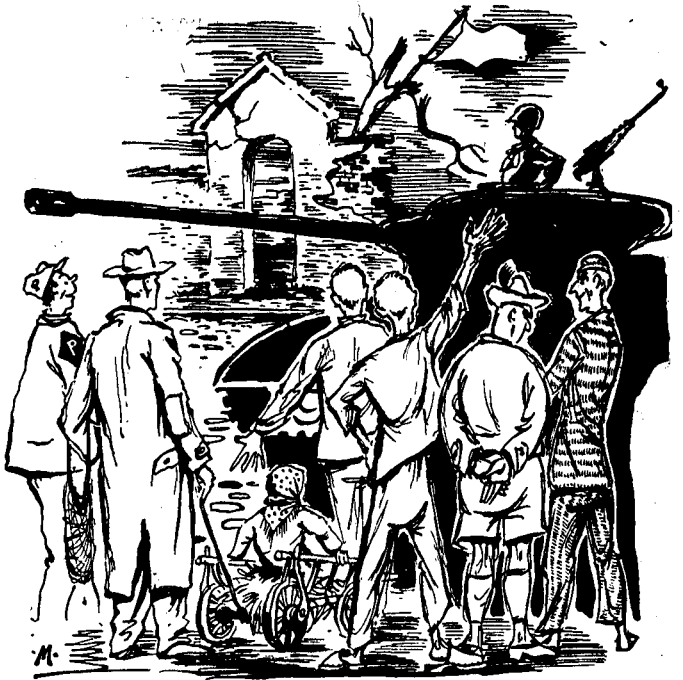
Ось і йдуть та ідуть гітлерівські воїни. Що ж це з ними сталося?! На чужих землях при наступках вони все були чепурні, виголені, відгодовані, а тут ось на своїй рідній — обшарпані, змучені, зарослі — неголені й нестрижені. Бредуть безладно, змішано до купи різні частини, чимало спеціальних на мотоциклах, деякі знімають із них свої власні пожитки, а мотоцикли кидають, бо нема бензини, і їх підхоплюють хлопчачки для своєї забави. Так же саме залишають вантажні й особові авта. Помітно, як деякі вояки заскакують до бауерів, там переодягаються, голяться і виходять на вулицю, щоб зустрічатися вже як цивільні люди тих ворогів, з якими воювали, а в очі не бачили ...

Коло одного зупинку між нами стоїть і уніформований німець. Полковник виступає з особового авта і кличе його до себе. Солдат підійшов, витягсь, полковник злісно гримас, називає зрадником, дезертиром, погрожує карою на смерть. Солдат докладає, що він не дезертир, а хворий і вийшов оде на вулицю із шпиталю, що он там у школі містяться. Полковник велить йому сісти на крило авта, вояк сідає, авто рушає, знову зупиняється, полковник велить солдатowi йти до школи й не стовбичити на вулиці. Нас же, чужинців, ніхто не зачіпає. Військові німці так поведуться, наче нас зовсім не помічають. Гадаємо, що це якісь тільки передові частини, щось таке наче команда виздоровленців, а головні сили ось ще тільки почнуть сунути, от тоді нам може й доведеться давати знати ногам...

Та ось на будинку бурмістра показується білий прапор. Настала тиша, новий спокій. Ми більше не маємо на що дивитися і стовбичити на вулиці. Я направляюсь йти додому. Бачу в глухій вуличці, коло одного будинку довга черга. Довідаюсь, що тут роздають чи продають якісь „бікси” може з м'ясом, а скорше з горохом. Стаю в чергу. Коли ось гість — невеличкий одномоторовий американський літачок. Низенько спускається, дзижчить, не по-німецькому, добре видно в ньому двох „пасажирів”. Хтось дістає білу хустку із кишені й починає вимахувати. Та ось кулемет закладає і почав посипати нашу чергу американськими „гостинцями”... Черга миттю розсипалася, наче просо з жмені. Я біжу, як і багато інших, у напрямку мого замешкання, щоб туди добігти, треба вискочити із села, пробігти шляхом порядний простір між полями. Літачок покрутився над селом, потім певно вглядів нас та й давай кропити... Довелося залагати в рові.

Але й ця небезпека скоро для всіх залеглих минула безшкодно — літак подався в напрямку Веферлінга. Люди поховалися. Я також на радість дружині та моїй доньці опинився в своєму помешканні. Але цікавість не давала спокою. Тим паче, що он уже шляхом, що веде із Граслебена на південний схід до Веферлінга повільно посуваються американські моторизовані частини. Скоро повертаюся на теж саме місце, з якого недавно очима „випроважав” недобитки недавньої погрози світові — рештки німецької могутності. Тепер сміливо стою навіть із малою Талью на возику. Німці також дивляться на своїх переможців. Стоять мовчки, зі затаєними подихами та певно з прихованою ненавистю. Обличчя напружені — одні бліді, інші аж посінілі. Недавні невільники, а особливо експансивні поляки — їх тут було чи ненайбільше — вигукують, вимахують руками, хустками. Поляки ще так недавно старалися приховати чи й зняти із себе обов'язковий припис „P”-(st), а тепер усі ним пишаються, поначіплювали. те „P” і на такі місця, де й не треба.

А зустрічати й подивитися тут справді було на що. Куди не глянеш — усе здавалось новеньким, чисте, різна зброя вилискувалася. Ні один вояк не йде пішки. Всі чисті, виголені, добре відживлені. Здається наче оце вони не з боями просуваються наперед по чужій ворожій землі, а йдуть на парадний перегляд. Та ось зацокали автомати, забухкали гармати. За-



... до Веферлінга повільно посуваються американські моторизовані частини ...

в'язався, видно, жвавий бій, десь у Веферлінгу, чи вже може за ним, невідомо з якими німецькими частинами, бо ті, що ми недавно бачили, ставити спротив американцям були нездібні та й дуже малочисленні. Та сутичка зупинила цілий змоторизований похід. Наперед подалися тільки легкі танки та в бронеавтах автоматчики, а на полях з одного й другого боку Граслебена так скоро вставилися батареї, наче раптом із землі виринули. Ніякого замішання, ніякої нервовості не помічалось. Видно американські війська на цей час ще й не за цілий рік походу від Атлантичного Океану і аж оце в центр Німеччини звикли до таких бойових „несподіванок”, десятки чи й сотні разів мали вже такі „випадки”, а тому були спокійні й добре знали і на цей раз, що той спротив довго не потриває. Та жвава стрілянина тривала всього може пів години. Похід посунув далі.

В повітрі літали плиточки шоколяди, цукерки, а головне жадібно ловились не тільки цілі цигаретки, а й недокурки, частенько просто з вогнем з американських уст діставалися до наших... Звичайно, чимало формацій різних частин розмістились і в Граслебені. Почалося братання різнонаціональних братчиків з американськими вояками. Поляки тут же намовляли американців до помсти над німцями за різні заповідія їм кривди. Але американці на те не реагували. Видно вони добре розуміли, що прийшли сюди воювати, а не помсту чинити.

Коли почало вечоріти, до двору гумової фабрики привезено не тільки ранених, а й декілька забитих. Значить який не був успішний похід перед кінцем війни, але все ж таки вимагав жертв, видно, аж до повної капітуляції німців.

УКРАЇНЦІ — ЧЕМПІОНИ СВІТУ

Подав Едвард Жарський

Хоч від наступних, XIII — з черги — Олімпійських Ігрищ, основна частина яких відбудеться у Мелборні (Австралія) від 22 листопада до 8 грудня 1956 р. ділить нас ще не цілий рік — а вже на сторінках спортової преси в усьому світі появляються редакторські двобої на тему: добудуть перемогу большевики — чи там СССР — над Америкою, чи ні? А що сьогодні спортові перемоги в гарячій атмосфері змагань міряється вище... політичних „холодних” воєн — то й де диво, що осяги на спортовій арені стають основою мірила політичної могутності. Олімпійська спортова гарячка виникла ще й із цієї причини, що зимова частина XIII-их Олімпійських Ігрищ відбудеться вже за декілька тижнів; мале альпійське містечко, Кортіна д'Ампеццо в Італії, буде свідком VII-их Зимових Олімпійських Ігрищ в днях 26 січня до 5 лютого 1956 р. І тут увесь світ буде мати нагоду приглянутися зблизька „червоної небезпеці” й витягнути відповідні спортові висновки для Мелборну.

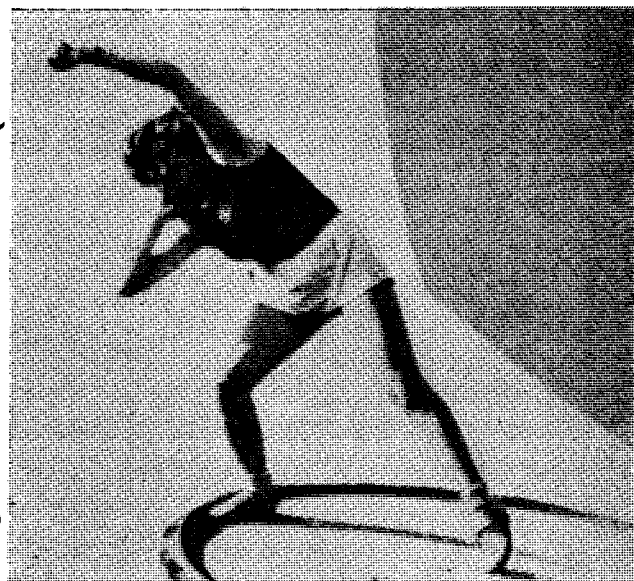
Правда, на останніх VI-их Зимових О. І. 1952 р. в Осльо ((Норвегія) большевики не брали участі, але продовж чотирьох років Шостої Олімпіади в зимових спортах сталися великі зміни; спортовці з-поза залізної куртини надщербили дотеперішню гегемонію скандинавських народів у ковзарстві чи лещетарстві.

На ковзарських стадіонах світу

Найприкришою — мабуть — справою для большевиків у цих перемогах було те, що світова преса витягнула на денне світло та спеціально підчеркнула, що переможці, чемпіони світу чи Європи, це не москалі, а... українці. Імена Ігоря Гончаренка, що в Токіо добув чемпіонат світу та осягнув нові світові рекорди в бігу на 5 км — 8:21,9 і 10 км — 17:38,7 і в 1955 р. став чемпіоном світу в бігу на 1,500 м — 2:20,6 —, чи Дениса Сакуненка, грізного суперника Олега й інших змагунів Європи й світу, — за одну ніч стали відомі у світі та видвигнули українських змагунів між спортову еліту. Побіч них залунали перемоги українських змагунів-ковзарок Р. Жукової, що добула першенство світу на 1955 р., чи В. Ісаєвої.

У лещетарстві перемогу на першенствах світу добуває В. Кузін (30 км. — 1:50:25, 50 км. — 3:02:58) і серед жінок Любов Козирева (10 км — 40:14).

1954 р. вдається гаківкарям СССР перемогти найкращих гаківкарів світу Канаду 7:1; але 1955 р. мусіли воєн знизити чоло перед канадійцями і програти 5:0 у грах за першість світу. Була це — може найбільш завзята й безоглядна боротьба, що її бачили будьякі арени; ішло тут не тільки про спортову перемогу, як радше про примат Заходу над Сходом, про вияв вартости вільної думки над скованим шабльоном. Цю перемогу Канаді добули українці, брати Ваврики, чільні гравці канадійської дружини. Не диво, що по їхньому приїзді до рідного міста в далекій Бритійській Колумбії над Тихим океаном ціле містечко з музикою вітало їх на стації і цілу ніч святкувало перемогу!



Марія Кузнецова

Лаврові вінки на козацьких головах

Та не тільки в зимових спортах виявилася тугість українських змагунів чи змагунів. Вже на останніх, XII-их Олімпійських Ігрищах у Гельсінкі (Фінляндія), велику несподіванку цілому спортовому світові роблять українці, добуваючи лаврові вінки, золоті, срібні та бронзові медалі. І. Гороховська, К. Калининчук, Н. Бочарова серед жінок, а Віктор Чукарин серед чоловіків стають неперевершеними зразками для рухливості цілого світу. У стрілянні крісом на 300 м. Анатолій Богданів є перший перед швайцарцями, фінляндцями, шведами, й ін. — Наслідниками легендарного Кожум'яки стають у дужанні клясичним стилем Борис Гуревич (вага мухи — до 52 клг. ваги тіла), — Яків Пункун (вага пера — до 62 клг. — а в вільному стилі І. Заядів (добуває 4 м. в вазі мухи). — У підношенні тягарів олімпійський рекорд і І-е місце добуває Іван Удудів (вага когута — до 56 клг. ваги тіла), що в сумі підніс 315,0 клг. — у півважкій вазі Трохим Ломакін — підніс в сумі 417,0 клг; 2. місце в середньопівважкій вазі (до 90 клг) займає Новак — 410,0 клг.

У легко-атлетичі лавровий вінок кладуть на голову Ніни Ромашкової, що в меті диском осягає новий олімпійський рекорд — 51,42 м.; бронзову медалю добуває Е. Горчак у меті ратищем — 49,76 м.; 4-те місце в стусані кулею займає Т. Тишкевич — 14,42 м. Із чоловіків змагаються у фіналах: Е. Буланчик (4 м. бігу 110 плітки — 14,5 за трьома американцями), В. Онуфріїв (3 м. у бігу 10 км — 29:48,2), П. Денисенко (4 м. жердка — 4,40 м.), В. Цибуленко (4 м. в меті ратищем — 71,72), М. Редькин (6 м. мет молотом — 56,55 м), І. Ярмиш (6 м. у ході на 10 км — 46:07,0).

У плаванні 200 м. клас. стилем киянки Марія Гав-



Перша Н. Откаленко

риш займає 6. м. — 2:58,9. У веслярстві двійка двійка Ємчук-Жилин займають 2. місце, за аргентинцями, а в двійній канадійці пара Орищенко — Перевожчик займають 4. місце.

Як на перший виступ на олімпійській арені — успіх поважний. Чергові успіхи приходять в наступних роках.

На першествах Європи

1954 рік стоїть під знаком молодого талановитого львівського спортсмена Володимира Куця; у міжнародному плебісциті за імення найкращого спортсмена у 1954 р. добуває він 2-ге місце за англійцем д-р Баністером, що перший у світі перебіг англ. милю нижче 4-ох минут. (3:59,4). Ще більшу несподіванку робить він, на легкоатлетичних першествах Європи в Берні (Швейцарія), 1954 р., де перемагає світового чемпіона чеха Затопека й англійця Четвея у бігу на 5 км. новим світовим рекордом 13:56,4. Був це біг, що нагадував часи легендарної трійки Нурмі — Рітоля — Віде. Чемпіоном Європи стали Е. Буланчик (Київ) у бігу 110 м плітки 14,4 с, М. Кривоносів у меті молотом 63,34 м (світовий рекорд), а з жінок рекордсменка світу Ніна Откаленко (родом із Дружівки, тепер її стягнули до Москви ...) у бігу 800 м — 2:08,8; П. По-

номарова (Ромашкова), у меті диском 48,42 м; М. Голубовича у бігу 80 м. плітки — 11,9 с. Побіч них вибиваються Н. Коняєва (Київ, 3-тє місце в меті ратищем 49,40 м.), Т. Тишкевич (3-тє м. в кулі 14,78 м), С. Бурдуленко (5-тє в п'ятизмагу), В. Цибуленко (4-тє у меті ратищем 72,39 м), Ю Кутенко (Львів, 5-тє в десятизмагу).

Гегемонію у руханці задокументували українки й українці на першествах світу в Римі; світовим чемпіоном стала Галина Рудько між жінками, й Віктор Чукарин між чоловіками; побіч них вибиваються Н. Бочарова, Г. Гороховська, Борис Шахлин. Своєю прецізією чи грацією у виконанні кожної вправи — викликають українці бурю оплесків багатотисячної юрби глядачів. На веслярських першествах Європи 1954 р. в Амстердамі (Голляндія) В. Шумакова (Київ) стає чемпіоном, а в славних змаганнях у Генлеї (Англія) пара київська Ємчук — Жилин елімінує не одну світової слави дружину.

Розголос в світі добувають українці своїми перемогами на стрілецьких змаганнях за першість світу у 1954 р. в Карракасі (Венесуеля); у стрілянні із малокалібрової пістолі по сильетках Н. Калиниченко добуває світовий рекорд—584 т. а в стрілянні до рухомої цілі перемагає В. Романенко.

З Відня йдуть у світ вістки про перемоги українських важкоатлетів у змаганнях за першість світу й Європи; чемпіонами стають Трохим Ломакін, Федір Богдановський, а І. Удудів стає віцепершунном. — В авіаційних змаганнях у Франції, при участі найкращих змагунів світу, вибивається Федюшин.

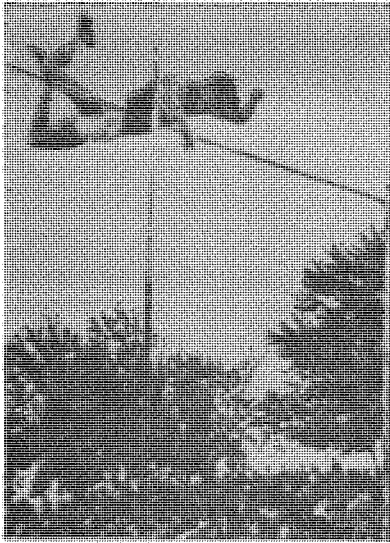
У переможному поході

Свої успіхи на міжнародних спортивних аренах продовжують українські спортсмени й у 1955 р. О. Гончаренко та Д. Сакуненко добувають 2-ге і 3-тє місце в ковзарських першествах Європи у Фалоні за С. Ериксоном.

У березні Н. Откаленко перемагає в бігу навпростець у Парижі; її пригоди з „ангелами хоронителями” — емвудистами, що стерегли усіх змагунів перед „вибранням свободи” — описувала „Свобода”. Декілька місяців пізніше — починається вона до досягнення нового світового рекорду в гінцях 3x800 м., що його разом із Л. Лисенко й А. Лапшин поправляє на 6:32,6. Новий світовий ре-



Вол. Куць



П. Денисенко

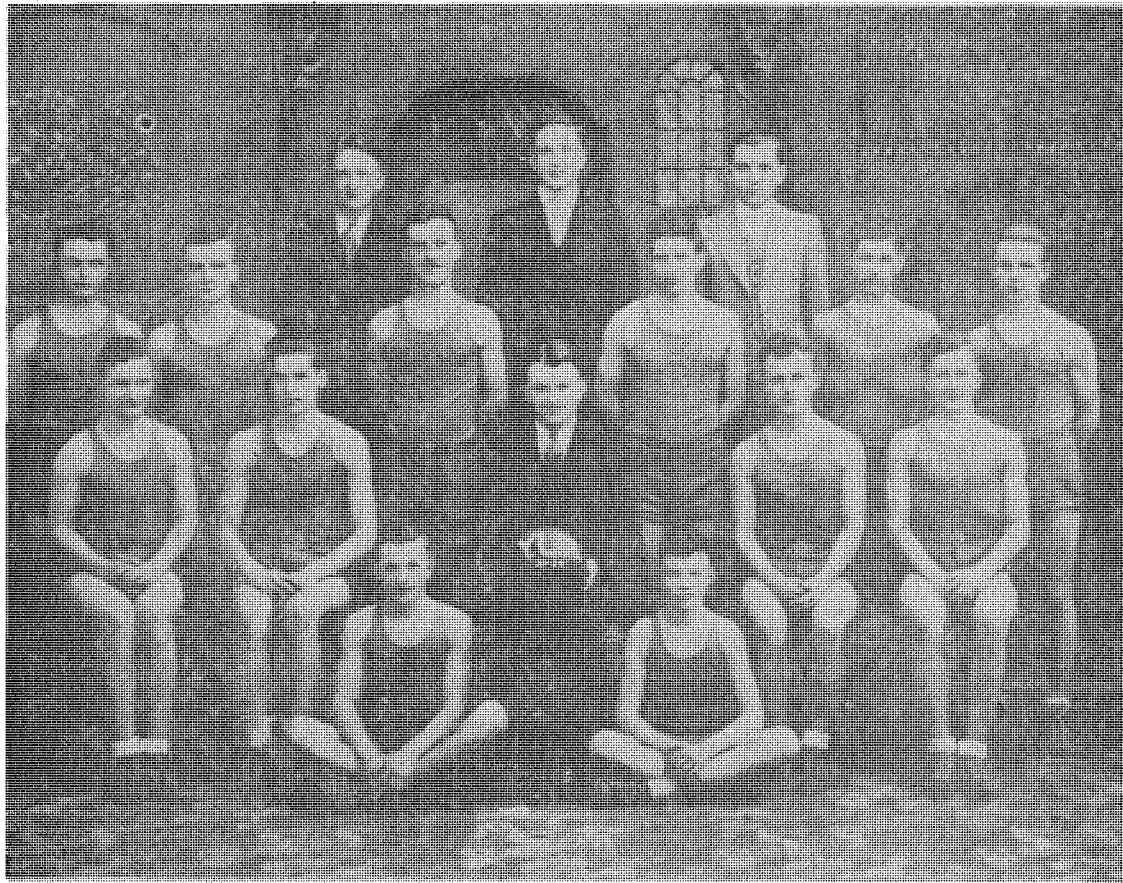
корт сягає в бігу на 80 м. плітки Галина Єрмоленко — 10,8 сек., а Ніка Мартиненко в жіночому п'ятизмагу — 4977 точок.

У Франкфурті н. Майном Борис Шахлін добуває блискучу перемогу у гімнастичних змаганнях за кубок Європи.

У важко-атлетичних (клас. стиль) змаганнях за першість світу в Кальйуе (Німеччина) — чемпіонами світу стають українці В. Сташкевич (легка вага), Г. Гамарник, В. Маніів, А. Мазур.

1955 р. очі цілого світу будуть звернені в сторону Мелборну; на олімпійській арені, у змаганнях за лавровий вінок, виступлять і українці; і хоч — не по своїй волі — вона заступатимуть барви жоретогого окупанта (Міжнародний Олімпійський Союз не погодився, щоб Україна виступала на ігрищах як окрема держава) — проте цілий світ знає, що нині Москва дослугується слави поневоленими народами. Але вже гряде цей день, коли поневолені Москвою народи скинуть її ярмо — й тоді блискучі перемоги українців стануть славою Вільної України.

З СПОРТОВОГО ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІМІГРАЦІЇ В ЗДА



Дружина відбиванки ПУН у Гемтремк, Мінн. в роках 1933-34, членом якої був пізніший відомий кіновий актор Іван Годяк, що помер 19 жовтня 1955 р. На фото (від ліва) — останній ряд: Іван Андрушко, Іван Газин, Василь Холєвк. У другому ряді стоять: Іван Васько, Іван Орис, Степан Кульчицький, Іван Фединин, Віктор Біцул, Павло Войтович. Сидять: Павло Войтинин, Іван Годяк, Степан Данилишин, Володимир Данилишин, Еміль Заблоцький. Спереду сидять: Михайло Данилишин і Василь Чорний

КАР'ЄРА

Написала О. Решетило

З малюнком арт. мал. Петра Холодного, мол.

Якби так можна одразу за одну ніч стати більшою і розумнішою за Нестора! Тоді б він не смів називати її жабою. І як насмішливо він це сказав! А все пішло через мушлю.

Ліда розповідала Оці, що коли притулити мушлю до вуха, то чути розмови манюсінських гномів. — А Нестор сказав, що це — фантазії. Потім вони почали сперечатися, і у висліді порвали дружбу назавжди!.. Ліда віддала йому голландські марки, його фотографію і, тихо схлипуючи, — шукала у татових книжках незвичайних, мудрих слів. Засипляючи, бачила себе — цілком дорослою, славною особою.

Але це не сталося за одну ніч. Роки поволі звивали пасма зацьятого змагу.

Ліда стала асистенткою професора Грега. Мешкала вибагливо, мала багато цінних дрібничок, оригінальні образи славних мистців. Тільки часом незрозуміла, трепетна самота захитувала її рівновагу.

Не раз увечері, коли приходила зі шпиталю змучема, несміливо знімались думки. — Для чого так працювати? Чи не належить їй відпочинок? Десять далеко за мурами міста виріють птахи в блакиті, — снується дим з паленого картоплиння, довжиться алея мінливих дерев...

Але зараз же переривала мрійливе дозвілля. Швидко підводилася за вигідної канали і знову строго, зосереджено вчисляла собі, що має ще конкретного зробити. Передусім — переглянути пошту. Мама писала: „Дикий виноград побагровів... ластівки вже збираються на церковній вежі... Далі так чудово зацвіли і айстри... Чи не могла б ти приїхати хоч на кілька днів? Ми всі на тебе чекаємо...”

Ліда вирішила поїхати.

Поїзд перетинав прямокутники переораних піль, задержувався на малих перестанках. — Далекі, синьомідні ліси замикали обрій. — Співподорожні нічим не були цікаві. Чись обличчя було задвлене у простори за вікном. Може знайоме? Ліда знову поглянула в тому напрямі. Саме тепер воно було звернене просто до неї. Нестор?! Вони привіталися. По кількох реченнях Нестор з перебільшеною веселістю нагадав:

Чи пам'ятаєте ви історію з мушлею? Чи треба було бути такою непримиренною?

Ліда насторожено відповіла, що привиди минулого іноді псують гармонію гарних хвилин. Нестор замовк.

Коли поїзд спинився, вони висіли. Ліда рівнялася до рівних, певних кроків Нестора. Осяяні незбагненим, виразніли його дорогі, дужі рамена.

Чому вона не відписувала на листи? (Тоді вони видавалися їй слабым копіюванням старих романів). Вона ж не мала часу, іспити за іспитами. Чи може притасна... давня образа?!

Нестор прощається, мусить вступити до панства Лісників.

Його долоні затишні — і приємні теплі.

Вдома було все подавньому. Татове крісло, колекція вудок, надзвичайних кактусів та рівні ряди старих, знайомих книжок. На вечерю була теляча печеня, „мамин плячок” і — довга розмова. Тато оповідав, що пструги в Лімниці, мабуть, перевелися, бо він не наловив їх так багато, як минулих вакацій. Мама оповідала, що морелі малоццо не примерзли тої весни, але вона приготувала досить конфітур, хоч і так нема кому їсти. Обоє питали, чи не знає вона яких нових ліків. Мама потребувала для радникової Рудської, бо нога в неї знов роз'ятрилася. А тато хотів щось проти ревматизму для директора Кордія.

Ліда відповідала на запити, хоч думки її тихо розсноровувались... ще раз, недавні спостереження. Що Несторова агресивна постава перейшла еволюцію. І його вії (темніші від заросту) кидали мрійливу, пристрасну тінь.

Може спитати мамі (так, цілком байдуже, як про інших знайомих), чи він одружений, і з ким? Ні. Нізащо!

По вечері вони вийшли на веранду, де на підлозі були порозкидані дитячі іграшки. Навіть її старий медвідь „Дедо” лежав безпорадно розтягнутий. Ліда



...Ліда оглянулася. На триколезі сидів хлопчик...

здивовано, іронічно спитала батьків, хто з них ще цікавиться іграшками. Мама почала пояснювати:

— Це діти Нестора. Вони наші недалекі сусіди. Ліля, ціп'ятко, що не вміє повбирати іграшок, їй буде два рочки на весну. А Данилко, „герой“, завсіди гарно поскладає. Йому буде п'ять. Але він дістав ровер позавчора, та й з радости забув... Пані Аня дуже мила особа.

Ліда турботно, виразно завважила, що волосся у мами цілком сиве, а голос хвилює приживаюю тую...

Їй стало холодно. Вона піддала думку вернутись у кінвату.

Другого дня Ліда йшла на прохід. На вогкому тротуарі лежало кольористе листя, немов грайливі, дитячі долоні на зажуренім лиці. Вивірки в'юнко плигали по галузках. Ліда йшла поволі і пригадувала собі, котре дерево було її деревом, і скільки їх було на тому боці.

Нараз хтось задзвонив за нею і голосно загукав: „Набик, бо я їду!“ Ліда оглянулася. На триколесі сидів хлопчик, з визивним жмутом ясного волосся.

— А правда, що мій ровер голосно дзвонить? — сміливо заговорив. — Тато вчора казав, що тепер не можна йти до бабці Залужної бавитися, бо пані доктор зараз дасть застрик. А я хотів тільки спитати, чи варто замінити мій ніжик за три австралійські марки. Я рано стукав так легесенько, але вона не чула.

Ліда слухала хлопчика, дивилася на його засмагли колінця, зворушливу подібність очей... Вона хотіла покласти руку на його раменю і йти так далеко тією самою алеєю... Але чомусь стояла мовчки, блідо усміхаючись. Нарешті, як спросоння, промовила: Нехай він прийде до бабці бавитися, вона не привезла з собою жадних застриків. А ровер його дійсно дуже голосно і гарно дзвонить.

Хлопчик круто завернув і ще раз задзвонив. Від'їхавши трохи, пристанув і помахав їй ручкою. Ліда відповіла йому таким же помахом. Довго дивилася услід за ним, стривожено, розгублено... Їй здавалося, що колеса ровера скреготіли настирливо: Ка-р'-с-ра, ка-р'-с-ра...

Вона рішуче приспішила крок.

СВІТ ЗЕМЛЕТРУСІВ І РЕВОЛЮЦІЙ

Написав Богдан Галайгук

Коли прочитаєте в часописі назву якогось латиноамериканського краю великими черенками, згори знаєте, що там вибух землетрус — або революція. Чому так часто дрижить земля між Ріо Гранде дель Норте та Магеляновою протокою — це вияснює нам геологія, на основі студій Андійських гір — дуже молодих і дуже високих. Чому так часто трясуть тими краями революції — це питання, сказати б, з царини „політичної геології“, є темою нашої статті.

На вступі одна заввага: високопарну назву революцій застосовують в Латинській Америці і до звичайних дрібних переворотів. В чому різниця? „В історії Болівії — сказав болівійський міністер закордонних справ Гевара Арсе в інтерв'ю з одним аргентинським журналістом — нараховують 118 революцій. Але лише три з них справді заслуговують на ту назву“. Перша — проголошення самостійности 1825 року. — Друга — 1898 року, коли справжня влада перейшла від великих землевласників та генералів до „королів цинку“. — Третя — 1952 року, коли прийшов до влади Пас Енстеноро з своїм Національним Революційним рухом, 115 інших, так званих, революцій — це були звичайні військові перевороти, збройні зударі між амбітними генералами чи групами генералів та політиків, що змагалися за владу в державі. Коли при таких переворотах заповідають навіть якісь соціальні реформи, ніхто не бере того на поважно. Коли переможці проголошують зміну конституції, насправді йде тут часто лише про дрібні, несуттєві зміни.

Зміна уряду — зміна людей, які є при владі без зміни устрою — може мати різні форми. У Голляндії чи у Швейцарії — це короткий епізод, ледве відмічений у пресі дрібним друком. У Франції — це катаклізм, у

висліді якого держава залишається на кілька тижнів обезголовлена. У Персії — це цілий водевіль, під час якого прем'єр плаче, опісля ховається під ліжко, врешті стає в піжамі перед військовим судом. В Латинській Америці — це часто військова парада, під час якої новий президент вмашеровує на чолі збунтованих військ кризь парадний вхід президентського палацу, а його попередник втікає через кухонні двері, до найближчої амбасади. При цій нагоді приходять вряди-годи до стрілянини, деколи навіть кількадевної. Але звичайно переворот добре підготований і проходить справно та скоро. Життя пливе у столиці нормально, люди довідуються щойно з часописів, що мають вже нового президента. Я бачив дві невдатні спроби військового перевороту, з яких одна була навіть дуже кривава. Під час обох на столичних залізничних станціях відбувався зовсім нормальний рух поїздів, а під час першої навіть не було перерви у вуличній комунікації, за винятком найближчої околиці президентського уряду.

Латиноамериканський військовий переворот — форма зміни уряду куди менш досконала як, наприклад скандинавська, але така менш небезпечна для країни ніж кабінетна криза перська чи навіть французька. Нема причини добачувати у ньому драму чи доказ нестабільности — варто хіба відповісти на питання, чому саме в Латинській Америці так сильно поширена саме та форма зміни уряду — непередбачена в конституції.

Вина не по боці тих, що роблять перевороти — вина конституції, яка зовсім недостосована до місцевої дійности та до місцевих можливостей. Конституція латиноамериканської республіки часто не скро-

сна на міру — це часто серійна мануфактура, made in USA, імпортована разом з Шевролетом і фільмами Параманту.

До речі, Латинська Америка не творить у цьому відношенні єдиного винятку. Тямимо, що, наприклад, передвоєнна Японія своєю конституцією не різнилася від якоїнебудь західно-європейської конституційної монархії — і тямимо теж, що не в парламенті рішалася доля держави, а в постійному змаганні між капіталістичними потентатами і армією. Коли до польської законодавчої палати приходив міністер війни і говорив нецензурні слова, або коли польських опозиційних парламентаристів брали до Береста на поліційний перевишкіл, то були це речі, непередбачені в конституції. Подібно було в цілій Південно-Східній Європі; напередодні другої світової війни Чехо-Словаччина творила єдиний демократичний острівець серед тоталітарного та напів-тоталітарного моря, єдина держава, де конституція приблизно відповідає політичній дійсності. Що ж — демократія вимагає, відповідного темпераменту або відповідного виховання. Наша демократія з'явилася у формі віча, ще в доварязьких часах — тому не диво, що вона відродилася в запорізькій республіці, а опісля в Центральній Раді. Росія таких традицій не має, тому не диво, що російська демократична республіка 1917 року відразу виродилася у фарсу Керенщини, що російська демократія скоро зникла з історичної арени, розчавлена між революційною та реакційною деспотією.

Як небезпечно приймати імпортовану конституцію, бачимо на прикладі Китаю. Була суцільною державою китайська абсолютна імперія до 1912 року — і є суцільною державою сьогодні китайська республіка під комуністичною диктатурою. Але в міжчасі китайська державність розплилася в повному хаосі. Виявилось, що в Китаї ніяк неможливо застосувати західних конституційних зразків.

Коли Латинська Америка звільнилася від обох європейських метрополій, єдина Бразилія залишилася монархією, майже до кінця 19 сторіччя. Коротко було монархією Мехіко (якому Франція пробувала вдруге накинати цесаря, в половині сторіччя), довше — Гаїті. Всі інші молоді держави прийняли республіканську форму відразу або після короткого вагання. Нічого дивного, що вони шукали готового зразку конституції, який могли б прийняти. І нічого дивного, що той зразок знайшли вони не в далекій консервативній Швейцарії і не у Франції, де республіка була така нетривка і така кровожадна, а на американському континенті.

Ніде правди діти: якщо прийняти, що взагалі конституція може бути позичена, то північно-американський зразок був кращий, ніж якийнебудь інший. За недовгий час свого існування молода американська республіка виявила подивугідну стабільність та життєздатність. Північно-американська конституція була, без сумніву, добра, але не на латино-американські умовини, бо історичний розвиток обох Америк ішов зовсім іншими шляхами.

Витворення доброї, стабільної демократії рідко приходить без революційних потрясень. Американці не потребували робити революцій, бо їх робили вже їхні предки — англійці. Війна Двох Рож чи революція

Кромвеля — це ж були ті породові бої, в яких прийшла на світ англійська демократія. Нова Англія продовжувала режим метрополії. Перші колоністи мали вже за собою демократичну школу і знали цілу демократію — адже це були біженці, переслідувані у давній батьківщині за релігійні й політичні переконання. Вони пильно вважали, щоб не мішатися з місцевим населенням, і тому залишилися повновартними англо-саксонами, в біологічному й психологічному сенсі, расою вповні здатною продовжувати й розвивати демократію — устрій, що розвинувся вздовж осі Атени-Лондон, майже невідомий поза арійським світом. Демократія може розвиватися лише між людьми, які живуть гуртом. Американці жили у своїх невеличких колоніях, нанизаних вздовж атлантийського узбережжя, вважали, щоб не розгубитися в порожнечі. Після усамостійнення, З'єдинені Держави пересували західний кордон поволи, в міру того, як ріс їхній людський потенціал: заселення Середнього й опісля Далекého Заходу не відбулося шляхом обезлюднення Нової Англії.

Повторюю ці, добре відомі Читачам, речі, щоб підкреслити те, чого бракувало Латинській Америці.

Перш за все, єспанські й португальські колоністи, які причаляли до американських берегів, не привезли з собою демократичних традицій, бо не знали їх у своїй європейській батьківщині. Не забуваймо, що в пам'ятному 1492-ому році єспанці ледве закінчили звільнення півострова від арабського панування, здобуваючи Гренаду — столицю останньої арабської держави на Піренейському півострові. Тобто — єспанці почали свою величну колоніальну епопею, ледве що закінчивши попередню воєнну епопею — „реконкісту”, себто — відвоювання своєї власної батьківщини. Під час війни нема місця на плекання вольностей. Об'єднана напередодні відкриття Америки Іспанія була авторитарним королівством. Не пережила реформи, яка принесла болючий удар європейській єдності і коштувала море крові — але рівночасно спровокувала палку полеміку, оживила думку; подібно як у нас — справа Унії. Іспанія залишилася вповні католицькою, викорінюючи релігійний розлам, як небезпечний для збереження національної єдності. Широко розповсюджена опінія про єспанський обскурантизм — це твір послідовної протестантської пропаганди. Насправді Іспанія осягнула була в 16 сторіччі незвичайно високий рівень духової культури — але не була це культура демократична. У сьогоднішніх єспанських наукових журналах, субвенціонованих урядом, можна зустріти думку, що це саме питомий єспанський політичний стиль і що ліберальна демократія — це щось чуже, імпортоване, неможливе до застосування на єспанському терені. Не рушаємо цього питання, що виходить поза нашу межу, але мимоволі насувається аналогія між керенщиною та єспанською демократичною республікою, яка, в ударі з Франком, розплилася в комуністично-анархістичному тероризмі.

Чи єспанському духові підходить чи не підходить демократія — не наше діло; для нас важливе те, що білі предки сучасних латино-американців не мали за собою такої демократичної школи, як колоністи Нової Англії. І були це не політичні біженці, а місіонарі, — і з другого боку державні урядовці, військові та аван-

турники, З'єднані З'єдинені Держави — твір спонтанної колонізації, Бразилія теж (ця остання з феодалним характером), але еспанська Америка — це моноліт, одноцілий твір еспанської політичної думки, запланований в Мадриді і послідовно здійснений по той бік океану суцільним адміністративним апаратом. Ані від аристократів, що займали керівні пости, ані від дрібної шляхти, що творила основні адміністративні та старшинські кадри, ані від простолюддя, що творило армію, можна було сподіватися плекання демократичних ідей. Думки французьких енциклопедистів знаходили в еспанській Америці симпатії — подібні, як на російському царському дворі: як модні ідеї, які кожна „прогресивна” людина повинна знати і повторювати. Поважніший, податніший ґрунт для них творила місцева, креольська інтелігенція — але ж бо вона була зовсім відсунена від державного життя, маючи в руках лише муніципальну адміністрацію: навики, всі поважніші становища були зарезервовані для чистокровних еспанців, уроджених в Еспанії. Міські ради (кабільда) — це був єдиний зрештою дуже вузький, терен, де латино-американець-креол міг проходити заправу до публічного життя. Саме ця ліберальна інтелігенція, вихована в ідеалізації французької революції, пробувала перещепити на рідний ґрунт північно-американську конституцію: нестача політичного досвіду не дозволяла їй оцінити реальної дійсності.

З огляду на свій не спонтанний, а лише керований характер, еспанська колонізація не йшла поступово, як на Півночі. Згідно з добре продуманим пляном — „великопростірним пляном” — вживаючи новішої термінології — еспанський уряд порозміщав свої залоги й оселі у стратегічно важливих точках велетенського простору від Каліфорнії до Чиле. Таким способом забезпечила собі відразу Еспанія колосальний простір, і тому не мусіла завойовувати його поступово, як, наприклад, Англія сточище Міссісіппі, а З'єдинені Держави Далекій Захід. Але таким способом розгубила вона еспанський елемент у безкраїх просторах та безмірних масах індіанського населення. Це витворило незвичайно трудні демографічні проблеми, яких до сьогодні не розв'язали латино-американські держави.

Вони занадто складні, щоб можна було з'ясувати їх вичерпно в цій статті, а тому вернемося до них іншим разом. Тут згадаємо коротко. Оселі занадто віддалені, населення занадто рідке, щоб могла витворитися суцільна громадська опінія, без якої неможлива національна єдність, демократичне підпорядкування особистих амбіцій та інтересів збірній волі і загальному добру. Невеличка біла панівна меншина серед маси політично - пасивного кольорового населення мусіла виродитися в олігархію.

Але та індіанська маса пасивна і в господарському розумінні: має дуже скромні вимоги і не творить

рянку для промислових виробів. Господарське життя пливе кволо, дає затруднення лише для невеликої кількості людей, зокрема освічених. А університетів у деяких латино-американських республіках без ліку-міри: зокрема ж правничих та гуманістичних факультетів, які не вимагають лямборторій та інших коштовних уладжень. Поза державною адміністрацією, нема для правника багато заробіткових можливостей. Тому то адміністрація не може zatrudнити всієї продукції правничих факультетів, постійно залишається надвишка, безробітна або дуже слабо матеріально забезпечена, яка невдоволена з існуючого стану і готова змінити його — шляхом перевороту. Якщо переворот вдасться, тоді „ті, що були останні, стають першими, а ті, що були першими, стають останніми” — і зараз таки беруться до підготовки нового перевороту, який дозволив би їм вернутися за бюрко. І так далі — da capo al fine.

Коли переворот не вдасться, змовники втікають до амбасад, користаючи з прийнятого в Латинській Америці права азилу. Коли вдасться, виходять з амбасад і розсідаються по міністерських фотелях, а ті, що до того часу сиділи у них, ховаються до амбасад. Коли вислід перевороту неясний, — трапляється, що нові біженці ховаються до амбасад, поки ще виїшли їх попередники; тоді в будівлях амбасад доходить до жалюгідних розходжень поглядів, які не завжди виявляються виключно у словах.

У прикордонних околицях починається після кожного успішного перевороту міграція у двох напрямках. Наприклад, вздовж парагвайського кордону, живе на аргентинській території парагвайська політична еміграція, що займається вичікуванням кращого завтра. Коли ж те краще завтра приходить, вона переправляється через ріку Парану, яка творить кордон — а на її місце напливає нова хвиля еміграції. До 1952 року жив у Буенос Айресі д-р Пас Естенсоро та багато інших біженців з болівійського революційного націоналістичного руху; тепер живе там чимало тих, які до 1952 року були при владі. Перпетуум мобіле назагал функціонує справно. Лише вряди-годи затнеться, і тоді режим стабілізується. Такий випадок трапився, наприклад, у Венесуелі, де один диктатор втримався при владі коло чверть сторіччя. На той час припадає велетенська розбудова нафтової продукції і, в зв'язку з тим, господарський розквіт країни.

Ми дали наскрізь схематичний образ, не входячи у подробиці, які різняться у поодиноких державах. Вийняток творять дві краще усталізовані країни з білим населенням, — Аргентина й Уругвай, та дві країни, де переважну більшість творить населення, щоправда мішане, але стоплене в один моноліт шляхом довгих століть метизації: Чиле (еспанці й індіани) та Бразилія (португальці й мурини).



КІСТЯК В АПТЕЦІ

(Правдива історія з минулих літ.)

Написав Ярослав Гриневиз

З малюнком арт. мал. Мирона Левницького

Кандидат на аптекаря, молодий Микола був сьогодні в лихій настрою. Це вже минає третій місяць, коли доля кинула його у мале підгірське містечко у стіп Карпат, де він мав навчатися складної та відповідальної вмілости реблення всіляких лікувальних мікстур та порошоків для добра населення.

— Те! пане дію! — говорив до нього його шеф пан Аполінарій, те! У школах ще ніхто нічого мудрого не навчився. Грунт — практика, пане дію, тільки практика, в тім уся мудрість. Аптека, пане дію, це не тільки виконавець лікарських рецепт, але часто, він сам лікар і довіреним порадником хворого. Ну якби ви, пане дію, найшлися у такій ситуації, коли до вас прийде н. пр. жулявий Петро, який живе на зарінку і скаже: Колька ми сперла дух, пане ягтикажу, рятуйте, бо до дохтіра далеко а до того нема грошей. — Ви б, пане Миколо, напевно втратили голову і не знали, що сказати. А я, — тут пан магістер фармацевтики Аполінарій прибрав достойний вигляд, — а я тоді до Петра: „У котрому місці відчуваєте кольку і як довго? Іли ви учора на вечерю: бульбу з квасним молоком чи з огірками? Поки й Петро мені відповість — а я йому тиць у руки флящину з олеум ріцині. — Випийте, Петре, на здоров'я ложку цього то і зараз колька уступить і дух відойде. А Петро візьме флящину, заплатить 25 грошів та й ще цмокне мене у руку. Бо, пане дію, грунт, це змисл орієнтації: хто з чим і по що. Тут не має часу на лікарські оглядини, бо тут аптека, а не лікарський кабінет.

Пан аптекар поглянув на стінний годинник. Микола похнюпив голову, ось зараз буде шоста година вечора і пан Аполінарій вийде, як звичайно, на партію тарока з місцевим бургомістром й учителем. Тоді молодий кандидат Микола має обов'язок лишатися у аптеці до години 11 вечора, поки не вернеться шеф, який мешкає у цьому самому будинку на першому поверсі. Тих п'ять вечірніх годин довжаться Миколі у безконечність, особливо з того часу коли він познайомився з панною Іванкою, яка приїхала зі Станислава, де вона вчиться у гімназії, на шкільні ферії до батьків.

Пан Аполінарій вийшов і в аптеці залишився Микола, який зрезигновано став за лядою і мішав порошок якоїсь складної лікарської рецепти, що їх можна було цілком добре заступити кількома таблетками аспірини. Але від чого доктор? Він теж мусить на цьому світі жити. А на дворі — як гарно! Який місяць! Як вилискуються зорі! А як рохкають жаби! Вимріяна хвилинка на прохід із милою під ручку...

Подумав кандидат Микола, потер чоло, відклав аптекарську вагу і тягарці на бік і піднявся. За хвилину він найшовся у мешканні шефа пана Аполінарного. Там у одній з комнат заваленій старими аптекарськими книгами і цінниками стояв прикріплений до підстави людський кістяк. Бо заки пан Аполінарій перейшов на аптекарство, студіював трохи медицину, і з цього

часу залишилася у нього пам'ятка: людський кістяк спрепарований після всіх вимог науки.

Кандидат Микола витавив цей кістяк із кута і поніс його сходами у низ. Тут він дбайливо усталив його аптекарську ляду, поклав на нього стару маринарку аптекаря, прив'язав на очодолах кістяка окуляри і приглянувся своєму ділу: за аптекарською лядою стояв людський кістяк, дещо згорблений як буває пан Аполінарій, коли стоїть задуманий під час виконання свого важкого аптекарського діла.

Кандидат Микола свиснув з задоволення і за хвилину вибіг з аптеки, залишаючи її двері відчинені. Він помчав туди, де мешкала панна Іванка.

**

Того самого вечора, у недалекому селі над Прутом захворіла газдиня Палажка. Чи це її завіяв „цуг“, чи, як їмость, кажуть дістала „емігрену“ — розболіла Палажці голова, а до цього ще й усі зуби. Це вже хіба, що вхопив її „ревматизм“ від ріки, де вона прала білля. Зварила Палажка чаю з усякого зілля: із де-



... кістяк вишкірив до неї усі зуби і нагве моргав до Палажки...

в'ятисилу, м'яти, шалвії, бабки і скрипу. П'є чай і полоче ним зуби. Та біль не уступас.

Пшла Палажка у містечко до аптеки. Чоловік Палажки був саме годі з наймитом з вівцями на полонинах, тож вона мусіла йти ніччю сама. Біль при-спішував її кроки. За пів години вона була у містечку, а далі найшлася недалеко магістрату, в сусідстві яко-го була аптека. Тут і там проходили міщани, чути було голоси із коршми, і гавкіт собак. Палажка ду-мала тільки про свій біль. І про те, як її привітає аптекар: „Як дужі? — скаже він. „Миром — як ви” вона відповість, а далі то вже хіба розплачеться, так сильно болить їй голова. — Найшовшися під будин-ком аптеки, Палажка хотіла потягнути за ручку від дзвінка, бо це ж уже вечір, однак двері аптеки були трохи відхилені. Вона відхилила їх наостіж й уві-йшла у середину. Її голова була загорнена аж у три хустки, щоб по дорозі було тепло і щоб „цуг” не вхопив її дужче і через те вона добре недовиджувала. В аптеці не було надто ясно — світилась тільки олив-на лампка під образом якогось святого. Палажка приготувала собі промову до аптекаря і почала гово-рити, „як ласка ваша, пане аптикажу — дайте мені

лік від болю...” Та не докінчила. Чи це їй здається? Чи це сон чи ява? То певно через той „рихматизм” у голові, що вона не пізнає аптекар'я: за аптекарською лядою стояв у одязі аптекаря людський кістяк з оку-лярами на носі. Кістяк вишкірив до неї усі зуби і наче моргав до Палажки.

Заверещала Палажка несамовитим голосом, а по-тім покинув її біль зубів і голови і вона зімліла впала на долівку.

**

Годину пізніше вертався додому по виграній ба-талії у тарока пан Аполінарій. Двері аптеки були від-чинені. На підлозі лежала без пам'яті Палажка. За аптекарською лядою стояв повагом в одязі пана Апо-лінарія і в його окулярах кістяк. Кандидата Миколи не було.

Вернувся Микола із зустрічі з панною Іванкою десь попівночі. З паном Аполінарієм у нього довгих розмов не було, бо кістяк так і стояв ще за лядою і на лавці охкала приведена до пам'яті й болю апте-карем газдиня Палажка. Він спакував нашивдку свої речі і поїхав у світ шукати шефів, які не грали б у тарока і не мали кістяків.

СУЛЬФОАМІДИ Й АНТИБІОТИКИ

Написав д-р Франц Наумик

Останні десятиріччя принесли нам великі досяг-нення не тільки на полі технічному — розбиття ядра атому — але також на полі відкриття нових ліків, значення яких є епохальне, бо поставило лікування багато недуг на зовсім іншому поземі, як воно було досі.

Якже відкрито ті спасенні ліки? При яких недугах їх вживають? Як вони діють? На ці питання поста-раємось відповісти загально.

Коли такої міри вчені як: Lister, Pasteur, Koch, Besredka, Behring, Мієснїкофф, та інші ствердили, що причиною багатьох недуг є мікроби, всі зосередили свою увагу на винайденні таких ліків, які б убивали мікробів, що спричинюють недугу, однак самому ор-ганізму не шкодять. — Одним словом роблено за-ходи, щоб усунути не прояви недуг, але побороти причину, яка їх викликає.

Визначний вчений Paul Ehrlich намагався ви-найти ліки, які, якщо їх одноразово ввести до орга-нізму хворого чи то через стравохід чи в формі за-стрику, зробили б „дезинфекцію”, убиваючи всі мі-кроби. Такий спосіб лікування назвав він “Thegaria sterilisans magna” Однак до такої „стерілізації” ор-ганізму наука ще не дійшла.

В 1932 році німецькі хеміки Mietsch і Klarer сен-тетично з суміші бензолу випродукували речовину до фарбування вовняних і бавовняних матеріалів. Проф. G. Domagk з патологічного інституту у Вуп-перталі почав експериментувати з тією речовиною і ствердив, що вона є неоцінним ліком в недугах, при-чиною яких є гнідні мікроби і що та речовина черво-ної барви містить в собі т. зв. сульфоаміди.

Свої досвіди провадив Домагк на мишах і кріли-ках. Тим лябораторійним звірятам впорскував він гнільні мікроби і викликавав в них сепсу (загальне закаження). Опісля знову впорскував червону, речо-вину, яка вбивала в організмах мишей і кріликів усі гнільні мікроби. Контрольні миші і крілики за-ражені мікробами таким самим способом, але без впорскування вище згаданої речовини, по короткому часі гинули і при розтині Домагк стверджував велику кількість гнільних мікробів.

Такі самі досвіди провадив Домагк, заражуючи поодинокі органи мишей і кріликів гнільними мікро-бами і після впорскнення червоної речовини дійшов до надзвичайних вислідів. За свій винахід проф. До-магк дістав ноблівську премію, однак цойно по дру-гій світовій війні, бо уряд третього Райху забороняв своїм громадянам приймати якінебудь закордонні від-значення.

Вдосконалених сульфоамідів почали з успіхом уживати в лічництві.

Проф. Домагк твердить, що мільони воєків другої світової війни завдячують життя сульфоамідам.

В клінічному вжитку є тепер такі сульфоаміди: prontosil rubrum, prontosil suluble, prontalbin, albucyt, eubasin, uliron, uliron C, neouliron, sulfapirydin, sulfatiazol tybatun, eleudron і marfanil.

Дальшими досвідами стверджено, що сульфоаміди викликають в організмі біологічний процес дещо подібний до процесу, що його спричинюють сироватки. Він полягає на частинному ушкодженні мікробів та в гамуванні їхнього розмножування, крім того в мо-білізації білокрівців, які фагоцитують (пожирають)

ушкоджені вже мікроби. Щоб процес фагоцитозу міг наступити, організм має бути здатний до цього, іншими словами кажучи, не дуже перехворілий. Підтверджується тим, що сульфоаміди не діють на гнільні мікроби або діють в дуже малій мірі, наприклад, в посуді.

Другим великим здобутком на полі лічництва є відкриття т. зв. антибіотиків. Так само, як при відкритті сульфоамідів, справу вирішив випадок. Проф. Alexander Fleming, який працював бактеріологом в одному із лондонських шпиталів, одного разу посіяв до скляної посуду культурні гнільних мікробів (стафілюкоків). По якимсь часі побачив він на цій культурі грибки подібні до грибків на хлібі, які мають назву *penicillium notatum*.

В цьому не було нічого надзвичайного, бо грибки могли потрапити з повітря, але оглядаючи культуру під мікроскопом, Флемінг завважив, що на тому місці, де є грибки — гнільні мікроби неначе зникли. При дальшому експериментуванні вчений переконався, що грибки пеніциллом нотатум є неначе отруєю для мікробів гниття. Дальше він почав підживлювати грибки вже окремо в чистих культурах й опісля розпускати їх в фізіологічному розчині кухонної соли і цю рідину впорскувати лябораторійним звірятам, яких заражував стафілюкоками. Висліди були блискучі. Всі звірята подужали. Так постала пеніциліна, яка є чудесним ліком при недугах, причиною яких є мікроби гниття (стрептококи, стефілюкоки, менінгококи, пневмококи і інші).

Сульфоамідів і антибіотиків уживають у гуманній і ветеринарній медицинах. Пеніциліна не діє при тифі, паратифі, малярії і туберкульозі. Комбінація сульфоамідів й антибіотиків в деяких випадках дає добрі висліди.

За свій геніяльний винахід Флемінг дістав від короля титул сера і нобелівську премію. У хвилині, коли пишемо ці рядки, серце великого вченого і добродія людськості Сер Александра Флемінга перестало бити. Помер він в Лондоні на 73 році трудолюбного жит-

тя. Похоронили його з королівськими почесами. На похороні були делегати майже з цілого світу, бо Сер Флемінг був добродієм всього людства. Імя його перейшло до пантеону безсмертних, як одного з найбільше вчених і дослідників.

Вчені Cheyn і Florey з університету в Оксфорді удосконалили пеніциліну. Сьогодні маємо різні типи пеніциліни як — G, F, K, X, O — найчастіше уживається тип G.

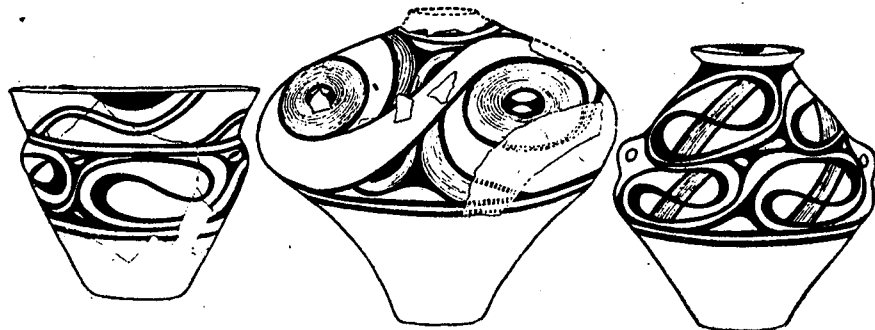
Ще перед кількома роками антибіотики були продукувані лябораторійним способом і тому дуже кошовні. Сьогодні продукується їх фабрично і вони стали доступні для кожного, хто їх потребує.

Флемінг вказав дорогу і слідами за ним пішли інші вчені, почали провадити досвіди в тім напрямі і винайшли інші антибіотики і так Meloney і Johnson з *Bacillus subtilis* виділили антибіотик BECITRACIN. Finley із плісні *streptomyces limosus* видістав антибіотик TERRAMYCIN. Децо пізніше Duggar з Lederle Laboratories з грибка *Streptomyces aurefaciens* одержав антибіотик AUROMYCIN, який крім забийчого ділання на гнільні мікроби відзначається тим, що доданий до корму свиням і дробові, як індікам, кўрям, качкам спричинює їх скорший ріст і прибування на вазі (до 30%). З оглядів господарських це має кольосальне значення.

Великою однак ревелаяцією в лічництві було відкриття професором Зельманом Ваксманом з Rutgers університету Streptomycin і децо зміненої dihydrostreptomycin. За свій труд і винахід дістав Ваксман нобелівську премію. Добув він стрептомицин з грибка *streptomyces griseus*. Є це антибіотик, який убиває мікроби туберкульози. Перед кількома тижнями преса принесла вістку, що винайдено ще один антибіотик, який убиває мікроби туберкульози, назва його vegomycin.

З інших антибіотиків мусимо ще згадати про tyrothricin та chloromycetin. Є їх багато більше.

Вчені цілого світу невпинно працюють і може вже незабаром почуємо про винахід зовсім інших ліків.



Глечики т. зв. трипільської культури, що існувала на Україні в 4-3 тисячоліттях перед нар. Хр.

ЛЕТУНСЬКІ ВІДДІЛИ КОРОЛІВСЬКО-КАНАДІЙСЬКОЇ КІННОЇ ПОЛІЦІЇ

Капітан Рибальського судна коло західного бережжя Канади кілька років тому був дуже збентежений, коли однієї літньої днини побачив, що в його напрямі летить малий морський літак урядового вигляду; на тлі низьконавислих хмар виразно зарисувалися обриси літака, на кадовбі якого видно було літери „МП” — безумовно знак Королівсько-Канадійської Кінної Поліції, (РСМП).

Капітан здивувався ще більше, коли той літак осів на хвилях коло його судна, а пілот з літака, неначе патрульний поліцай на шляху, дав йому знак зупинити судно; опісля два констеблі перебралися з літака на чардак судна, виказалися судовим наказом й арештували одного пасажера. Той чоловік був пошукваним вбивником.

У такий спосіб описує Джеймс Горнік, торонтський летунський репортер, типовий спосіб діяння Летунського Відділу РСМП. Його стаття п.н.: „Літаючі Вершники Канади” появилася в квітневому числі того знаменитого інформативного канадійського журналу, що ним є „Імпірієл Ойл Ревю”. Горнік порівнює літак РСМП до „літаючого коня”. На основі даних за 1953 рік „вершники” РСМП пролетіли 517,288 миль, тобто так, немов би, відбули 20 подорожей довкола світу. „Літаючі кіннотчики” можуть преземлитися кожної хвили, майже на кожному місці Канади, своїми морськими літаками, літаками з лещетами і звичайними — на колесах, виконуючі завдання такі неймовірні, що їх описи читаються неначе повість.

Летунський Відділ РСМП перевів обрахунок сьогодні майже винищених лебедів-сурмачів, слідив і слідить за контрабандистами, викривав грабіжників, підглядає за нелегальними дестиларнями алкоголю, проводить протипожежні патрулі в лісах, фотографував місця катастроф і стихійних нещастя, скидав своїх парашутистів, рятував немовлят і відшукував тіла погиблих.

Слідження за контрабандистами є однією безперервною акцією. За останніх кілька років пілоти літаків РСМП багато разів спостерігали сліди на снігу і спрямовували туди суходільних слідчих у погоню за групами контрабандистів, які займаються постійно пачкуваням з ЗДА до Квебеку і Надморських провінцій цигарок й електричного приладдя. Неодню пачкарське авто забрали митники тільки тому, що літаки РСМП запримітили його сліди на рідко вживаній пільній дорозі.

Літаки РСМП служили як судові залі, в'язничні келії, шпитальні кімнати, а деколи просто як місце для ночівлі. Вантаж, що його вони перевозили, був найрізномодніший: від палива почавши, на замороженій рибі, умово хворих пацієнтах і поліційних собаках скінчивши.

До всього спосібні поліційні пілоти РСМП виконують багатогодинні патрулі над Північно-Західніми Територіями для щеплення звірят проти скаженнини або щоб вбити вже захворілі на цю недугу; деколи вони пошукують за банковими грабіжниками, подібними до тих трьох бандитів, що тепер відсиджують 10-літню в'язничну кару у федеральній в'язниці за грабїж 40,000 доларів з саскачеванського банку. У

погоню за тими грабіжниками викликано літак РСМП з Ріджайни і ще перед вечором того самого дня його пілот відкрив сліди грабіжників і спрямував туди суходільних поліцаїв.

Уже у 1931 р. літак був помічним засобом в одному з найвизначніших в історії РСМП кримінальних випадків, а саме при ліквідації вбивника Альберта Джансона, т. зв. божевільного трапера з-над ріки Рет. Джансон, який жив самітником коло Юконського шляху, вбив одного разу констебля. Для відшукування вбивника в тій дикій околиці треба було помочі літака, яка виявилася успішна: місце перебування Джансона устійнили і в перестрілці з ним його вбито.

У 1932 р. констеблі РСМП почали летунські розшуки за нелегальними продуцентами руму. Звичайно на літаку обсерваторами були констеблі РСМП, які радієм подавали свої помічення до швидких патрульних човнів. Але офіційно створено Летунський Відділ РСМП щойно у 1946 р. Сьогодні патрульні групи того Відділу переводять рухливі дії на терені цілої Канади від океану до океану, розпоряджаючи 11-ти літаками і 32-особовим персоналом, в тому числі 14 пілотами.

Керівником того відділу є інсп. Даглес В. Давсон, що має за собою 15 літ служби в РСМП, а під час війни був командантом ескадри літаків РСМП. Літаки РСМП це справні машини — пристосовані до понадлишових летів транспортовці (т. зв. „бушлейнс”) і один вишкільний літак. Єдиним озброєнням літака РСМП є пістолі, що їх мають при собі члени залоги.

Завданням Летунського Відділу РСМП є забезпечити для РСМП загальний транспорт, транспортувати в'язнів, умово хворих пацієнтів, лябораторійний персонал й експонати, поліційних собак і поліцаїв, які ведуть розшуки з допомогою тих собак; з-черги — відбувати рятункові лети і для запобігання лісовим пожежам, патрулювання з метою зберігання дичини, фотографування околиці, де сталося нещастя чи катастрофа, втримування постачального зв'язку з ізолюваними відділами РСМП.

Для легшого розпізнавання кожний літак має назву якоїсь птиці, що її назву добирають відповідно до останньої букви реєстраційного знаку літака. Ось нпр. літак з бази Форт Смит має реєстраційний знак: СФ-МПЛ, а тому дібрано йому назву „Лун”; літак СФ-ФГВ з Ванкуверу має назву „Врен”; літак СФ-МПП в Черчіл має назву „Партрідж”; літак, що його визвали до знищення таємного складу газоліни, має назву СФ-МПФ — „Фалькон”.

Ці „птахи” РСМП є розміщені від Сейнт Джанс в Ньюфавндленді до Вікторії в Брит. Колумбії, а інші в Принс Альберт, Вінніпезі, Едмонтоні та Роккліф. Кожна летунська одиниця РСМП має пілота і механіка — оба в ранзі підофіцерів. Чимало з пілотів РСМП є кол. летунами Королівсько-Канадійського Летунства (РСАФ), але щораз більше є таких, які вже після війни на свій кошт навчилися літати. Польовий одяг тих констеблів, хоч і не відповідає вимогам РСМП щодо одягу її членів, є пристосований до арктичних важких умов. Це легка тепла одежа, шита на зразок випробованої у тих умовах ескімоської одежі.

Літаючі канадійські детективи мусять бути загартованими твердими людьми, винахідливими і досвідченими в житті на далекій півночі. Тому, що лети відбуваються понад територією, де немає добре устаткованих летовищ, навігаційних помічних засобів ані найновіших інформацій про стан погоди, летуни РСМП мусять бути приготовані на всяку можливу трудність. І цікаво, що пролетівши мільйони миль, літаки РСМП не мали ані одного випадку, хоча не раз уже були три-вожні сигнали.

Пілоти РСМП від першого моменту натрапили на одну цікаву, хоч тим не менше дуже серйозну трудність: як запобігти, щоб зацікавлені літаком тубільці в далеких оселях півночі, прибігши оглянути поліційний літак, не пошкодили неуважним дотиканням тен-

дітної, полетком гонити поверхні хвоста літака. „Но пуш!“ До речі, ескімоси та індіани подивляють „галасливі гремучі птахи“ білої людини, але ніяк не даються переконати (подібно як і констеблі РСМП), що цей засіб транспорту заступить випробовану північну інституцію, якою є патруля на санках з собачим запрягом.

Заступник комісіонера С. Е. Рівет-Карнак заявляє: „Літак ніяким чином не заступить собачого запрягу і безпосереднього контакту з індіанами, ескімосами і взагалі траперами, що його здобувається при допомозі саней і собак. Але літак виявився цінним засобом в наглій потребі, коли швидкість має засадниче значення — щоб в якнайкоротшому часі якнайшвидше проїхати далекі простори”.

(„Канадійська Сцена”)



С О Н Ц Е

Неозброєним оком ми бачимо Сонце як невеликий диск, але насправді розміри його величезні. Сонце, як і наша Земля, має кулясту форму. Воно могли б вмістити мільйон триста тисяч таких тіл, як Земля з усіма розташованими на ній величезними океанами, морями, горами і долинами. Якщо уявити собі земну кулю у вигляді зернятка, то Сонце тоді мало б бути завбільшки як повний мішок зерна. Сучасний літак може облетіти навколо земної кулі приблизно за 1,5 доби, а щоб облетіти навколо Сонця — йому було б потрібно пів року.

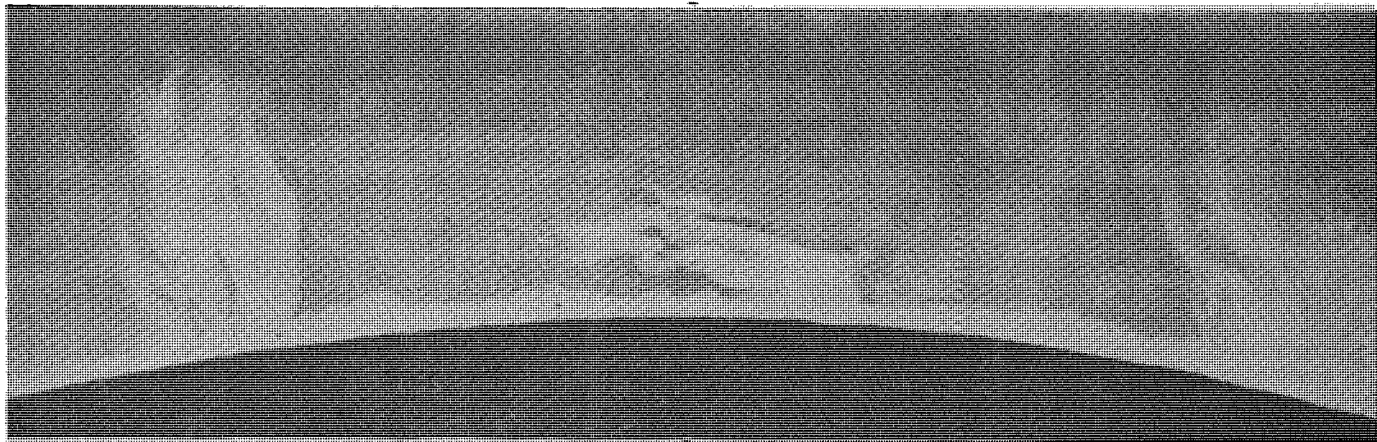
Велетенське Сонце здається невеликим через надзвичайну віддаленість від Землі. До нього сто сорок дев'ять мільйонів п'ятсот тисяч кілометрів. Нам важко уявити собі таку відстань: адже найбільша відстань на землі це довжина її екватора — сорок тисяч кілометрів. Реактивний літак міг би долетіти до Сонця тільки за 14 років. Гарматне стрільно при польоті з швидкістю 500 метрів на секунду долетіло б до Сонця через 10 років.

Ще одно порівняння. Відомо, що всяке відчуття людини передається по нервах до головного мозку. Середня швидкість передачі відчуття — приблизно 28

метрів на секунду. Уявімо тепер собі людину з такою довгою рукою, що могла б доторкнутися до Сонця. Біль від опечення ця людина відчула б тільки через 167 років.

Як давно з'ясували вчені, Сонце складається з тих самих хемічних елементів, що й Земля. На Сонці є водень, кисень, гелій, натрій, кальцій, залізо та інші поширені на Землі хемічні елементи. Всі вони перебувають на Сонці в газоподібному стані через дуже високу температуру, яка на його поверхні досягає 6,000 градусів, а в глибоких шарах — кількох мільйонів градусів. Сонце віддає у світовий простір величезну кількість світла і тепла у вигляді променів. Випромінювана Сонцем за одну секунду енергія більша за ту, яку дало б кам'яне вугілля, що є в надрах Землі. Але на Землю потрапляє лише невеличка частка цієї енергії — одна двомільярдна частина, і цього досить для процвітання і підтримання життя.

Тепер ми добре знаємо, що надра Сонця приховані від нас блискучою поверхнею, так званою фотосферою. Телескопічні спостереження встановили, що вона рябувата і має зернисту будову. Вона схожа на білосніжне полотно, по якому розсипані блискучі зерна —



Протуберанці

гранули. Дехто вважає, що гранули мають розмір близько 700—1,000 кілометрів і є потоками гарячих газів.

Над фотосферою розташована соняшна атмосфера. Вона складається з трьох шарів. Найнижчим і найтоншим є так званий обертальний шар, завдовжки близько 500—600 кілометрів. Над ним лежить середня частина атмосфери—хромосфера, завдовжки в 20 тисяч кілометрів. Верхня частина соняшної атмосфери називається сонячною короною. Вона доступна для спостережень тільки під час повного сонясного затемнення.

Фотосфера і атмосфера Сонця перебувають у стані безперервних бурхливих змін. Про це свідчать передусім спостереження гранул. Вони постійно виникають і розпадаються значно швидше, ніж хмари в нашій атмосфері.

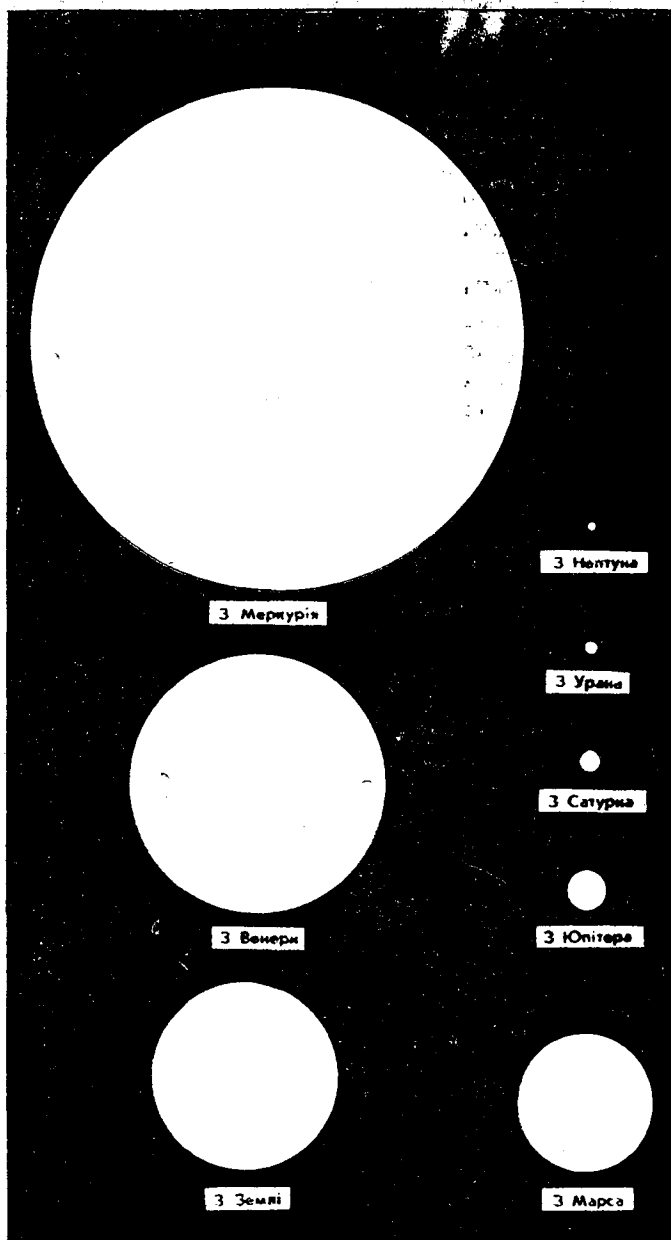
Ще характерніші соняшні плями. Це лійкоподібні заглиблені у фотосфері, утворювані вихровим рухом розпечених газів. Температура плям—близько 4,500 градусів, тому на фоні більш розпеченої фотосфери плями здаються темними. Крім плям, на Сонці можна побачити факели — яскраві частини соняшної поверхні. Факели найчастіше оточують плями, але спостерігаються і окремо від них — переважно по краях соняшного диска.

Форми й розміри факелів і плям дуже різноманітні й мінливі. Поперечник дрібних плям становить близько тисячі кілометрів, а у великих досягає 100 і навіть 200 тисяч кілометрів. Такі колосальні плями могли б вмістити в собі десятки таких планет, як Земля. Звичайно плями швидко з'являються і швидко зникають, змінюючи свою форму й розміри. Але інколи тримаються протягом кількох місяців, а то й року.

Кількість плям на поверхні Сонця не завжди однакова. Встановлено, що деяких років вона дуже велика, а інших років дуже мала. Від одного максимуму до наступного проходить в середньому 11,3 року. Між двома максимумами настають роки мінімуму. Тепер ідуть роки мінімуму. Останній максимум був у 1949 році. Наступний максимум почнеться у 1960 році.

Вивчення Сонця і явищ на ньому має важливе практичне значення. З'ясовано, що під час появи на Сонці плям на Землі спостерігається ряд явищ: відхилення магнітної стрілки від нормального положення, порушення радіозв'язку, виникнення магнітних бур, полярних сяєв і т. ін. Найбурхливіше протікають ці явища тоді, коли плями розташовані поблизу центра соняшного диска. Тоді створюється сильне магнітне поле. Потоки електрично заряджених частинок линуть з поверхні Сонця у світовий простір і потрапляють в земну атмосферу. Тут, взаємодіючи з магнетним полем Землі, вони породжують магнетні бурі. Раптове відхилення магнітної стрілки від положення „північ-південь” знаменує початок цих бур. Поки буря триває, положення стрілки весь час змінюється, стаючи нормальним тільки після закінчення магнітної бурі. Ті ж самі причини приводять до порушення радіозв'язку.

Причини виникнення полярних сяєв мають трохи інший характер. Полярне сяйво дуже гарне явище природи. На нічному небі з'являються різнокольорові дуги — неначе завіса, зроблена з миготливих променів — червоних, оранжевих, рожевих.



Порівняльна величина сонця

Вчені думали, що причиною полярного сяйва є електричні розряди в розріджених шарах повітря. Тепер добре відомо, що це явище насправді є свіченням розрідженого повітря у високих шарах атмосфери, яке збуджується електрично зарядженими частинками. Потоки електрично заряджених частинок вриваються з великою швидкістю, і в результаті зіткнення з частинками земної атмосфери викликають свічення їх. Джерелом цих потоків, як і магнетних бур, є Сонце, зокрема соняшні плями.

Спостерігаючи рух плям, вчені встановили, що Сонце, як і планети, обертається навколо осі. Екваторіальна частина робить один поворот за 25 земних діб, а полярні — за 27.

Існує легенда, що під час облоги Сиракуз римською фльою у 214 році до нашої ери великий вчений древности Архімед спалив ворожу флоту, спрямувавши на неї соняшні промені з допомогою вигнутих дзеркал великих розмірів. Легенда ця не така вже фантастична. Зібрати розсіяні промені з допомогою великих дзеркал і спрямувати їх в одну точку цілком можливо.

В наші дні існує окрема галузь науки геліотехніка, яка вивчає проблему використання розсіяної соняшної енергії для технічних цілей. В різних країнах світу проводиться ряд теоретичних та експериментальних

досліджень в цьому напрямі. Створено дослідні зразки різної соняшної апаратури для нагрівання, кип'ятіння й опріснення води, сушіння фруктів та овочів. Є установки, в яких під дією соняшних променів температура піднімається до 200 градусів. Добута при цьому енергія використовується для найрізноманітніших цілей: для постачання гарячої води в квартири, пральні, душові й т. ін.

Тепер для вивчення Сонця застосовуються нові методи дослідження. Вони дають змогу ще повніше вивчити наше світило — джерело життя на планеті.

Ш. Г. Горделадзе („Україна“)



З СОВЕТСЬКОГО ПОБУТУ

У ЧАРІВНИХ САДАХ КООПТОРГУ

(Оригінальний фейлетон з Київської „Радянської України“)

З малюнком арт. мал. Миколи Бутовиза

Котилося по золотому блюдечку наливне яблучко. І доки воно котилося, на блюдечку, наче на екрані телевізора, виникли гори високі, моря сині, річки глибокі...

Про такі чудеса розповідається в казці, Трапляються чудеса і в дійсності, у наші часи. Теж з аблуками, але з тими, що на блюдечку не вміщаються. Котилися вони собі по залізничі цілими вагонами, лишаючи десь позаду синє море, високі гори, глибокі річки. І прикотились до Харкова. Тут їх підхопили і записали в чарівну книжку.

— Прийняті на комісію від гр. Басашвілі яблука на суму 550 тисяч карбованців.

Яблука були продані, гроші сплачені. Тут би й бувальщині кінець. Та знайшлися люди, які запитали у директора Харківського міського коопторгу т. Антонова:

— А скажіть, будь ласка, хто він такий, ваш тасмничий комітент?

— Йй-бо не знаю, — розвів руками Антонов.

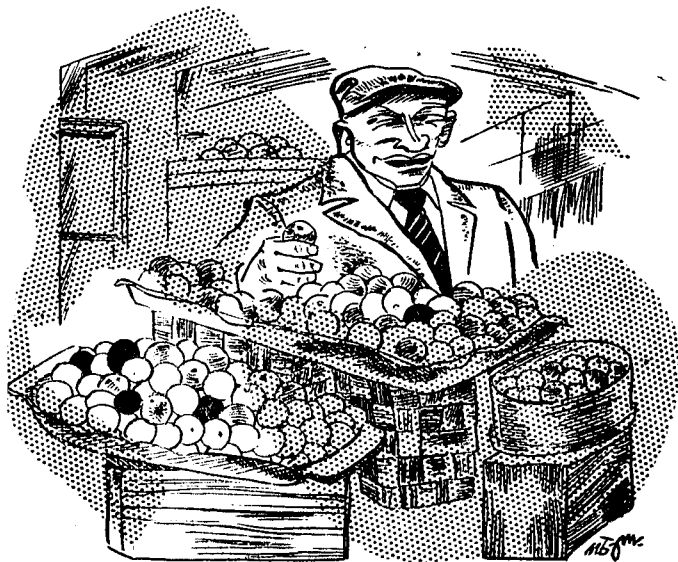
— І що ж то у нього за чарівний сад з якого він збирає яблука цілими вагонами, більш як на півмільйона карбованців?

Антонов глибоко замислився і якось непевне сказав:

— А, може, він нові високоврожайні сорти яблук вивіз. А втім я в садівництві погано розбираюся. Наше діло комісіонерське. Комітент здає на комісію, а ми приймаємо і продаємо.

Так само прийняли на комісію яблука і від гр. Есміханова. У того сад був менший або сорти не такі врожайні і яблук він здав тільки на 256 тисяч карбованців. Третій „садивник“ виростив плодів на 117 тисяч карбованців.

Злі язики твердять, що ніяких чарівних садів у природі не існувало і що яблука належали спритним ділкам, які скористали допомогою послужливих комісіонерів з Харківського міського коопторгу.



... Заготівельник Кухілява прийняв на комісію мандарини, хурму і яблука від... самого себе...

Коопторг не обмежується в своїй діяльності самими яблуками: він приймає на комісію різноманітні сільськогосподарські продукти, зокрема рис. Так заступник завідуючого магазином № 1 Молокосус прийняв від колгоспу імені Сталіна, Ростовської області, рису на 385,215 карбованців. Рис, як відомо, продукт сипучий, і десь у магазині трохи просипалось — якихось там 300 кілограмів. Молокосусу на допомогу прийшов старший бухгалтер торгу Тюца: накинули по карбованцю на кілограм рису і не тільки нестачу покрили, а ще і доходи записали.

Хто більше любить рисову кашу, а хто — гречану. Одержавши від колгоспу на комісію гречку, заступник

завідуючого магазином № 4 Масловський відразу повіз її на млин, де її переробили на крупи. І хоч прислів'я стверджує, що гречана каша сама себе хвалить, та майстер варити кашу Масловський такою операцією нікому не похвалювався і навіть документами її не оформив. Одержав зерно гречки, а продавав крупи — ядрицю і січку. Яка різниця?! Споживачеві зручніше та і йому, Масловському, непогано — „очистилась” якась зайва тисяча карбованців.

Директор магазину Брагинський дав з цього приводу пояснення:

„Одержані з млина крупи не були заприбутковані з невідомих мені причин. Чи то я гадав, що їх заприбуткує Масловський, чи то вирішив оприбуткувати після одержання всіх круп та забув це зробити”.

Що ж питати з людини, коли вона забула? У Брагинського виявилася нестача продуктів у магазині на 14,387 карбованців, а куди вони поділися — забув. Коротка пам'ять та й годі!

Треба сказати, що на коротку пам'ять хворіють ще деякі працівники коопторгу.

От, скажемо, заготівельник Анохін ніяк не може пригадати, де саме він заготовляв продукти — чи в сільськопартілях, де їх виробляють, чи просто на комунальному ринку, куди їх привозять колгоспники автомашинами. У всякому разі завідуючі магазинами і павільйонами охоче видали йому довідки про те, що за два місяці він заготовив найрізноматніших продуктів на 458 тисяч карбованців. З такого розрахунку Анохін одержав у винагороду відповідний процент. Документи ж показують, що з його участю надійшло в торговельну сітку продуктів від колгоспів і колгоспників за цей же період всього на 120 тисяч карбованців.

Основною базою своєї багатогранної діяльності заготівельники коопторгу обрали Комунальний, Кінний,

Холодногорський та інші базари міста. Згаданий вже нами Молокосус протягом кількох місяців вдало сполучав посаду штатного продавця магазину з обов'язками позаштатного заготівельника. Без відриву від прилавку він примудрився заготовити на базарі продуктів на 239 тисяч карбованців, акуратно одержуючи за це проценти. Заготівельник Кухілява прийняв на комісію мандарини, хурму і яблука від... самого себе і, крім вартості фруктів, одержав і винагороду як заготівельник.

Не будемо продовжувати перелік чудес, що діялися в чарівних садах і павільйонах міськкоопторгу. Скажемо дещо про самих чудотворців. Один з них прийшов в цю організацію з красномовною характеристикою Сталінського райхарчоторгу м. Харкова, де вказувалося, що гр. Берер знятий з посади завідуючого кіоском за обраховування покупців. Це, очевидно, переконало керівників коопторгу в неабияких торговельних здібностях Берера. Наказом заступника директора коопторгу Юшка він був зарахований у штат продавців магазину.

Заступник директора коопторгу Іванов прийняв старшим продавцем якогось Воду, який перед тим прокрався в „Харківодягу”.

Завідуючим павільйоном був призначений Черкашин, за яким лічилася нестача 13 тисяч карбованців на місці попередньої роботи в „Головвирборзі”.

У недовгому літописі діяльності Харківського коопторгу відзначено кілька змін його керівних працівників. На жаль, ні Харківська облспоживспілка, ні Укоопспілка нічого не зробили, щоб ґрунтовно змінити і поліпшити порядки в коопторзі. В ньому досі не викоренені можливості нових „чудес”, а значить, і появи нових „чудотворців”.

М. Рубан, і Д. Вірин

СОВЕТСЬКА ОРДЕНОМАНІЯ

(З матеріалів Програми Радіо Визволення)

З малюнком арт. мал. Миколи Бутовича

З перших днів жовтневої революції більшовицька партія проголосила війну різним „буржуазним” ідолам і фетишам. Були скасовані пагони в армії, а їхні колишні носії презирливо названі „золотопагонниками”, що дорівнювалось „ворогові народу”. Люди не фізичної праці, що не мали на руках мозолів, презирливо були названі „білоручками”, отже людьми другого сорту, і так далі.

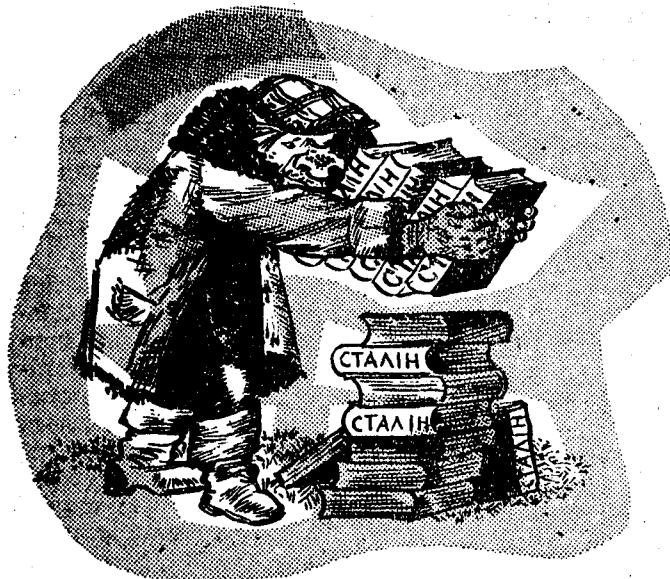
Серед інших відкинутих і засуджених інститутів старого режиму були також й ордени. Правда, в роки громадянської війни встановлено орден „Червоного прапора”, що видавався одиницям у війняткових випадках, для відзначення особливих бойових заслуг. Пізніше було встановлено орден „Трудового прапора”, який теж видавався в рідких випадках. Загалом у ті часи всіляко намагались підкреслити, що „наші ордени щось зовсім інше, ми їх, мовляв, не фетишуємо”. Отже, люди їх майже не носили.

Так чи так значення ордену в ті ранні советські часи було таке ж, як і на Заході, тобто орденем суспільство обдаровувало через державу заслужену людину, орден був даром держави для окремої особи.

Але вже в 30-тих роках, коли Сталін не мав чим платити людям за надмірну працю, ордени стали своєрідною компенсацією кращим працівникам за погано оплачену їхню працю. Тоді почали спатись ордени, як полова. Їх стали одержувати інженери, агрономи, науковці, слюсарі, токарі, свинарки, конюхи, балерини, поети і так далі без кінця. Все ж таки ордени советській державі ніби оплачувалися — шматочок металу, який нічого не коштував, а головне ні до чого державу не зобов'язував, бо доки ордени були рідкістю, за них, як і в інших країнах, держава мусіла видавати пенсії і різні пільги. Тепер, за орденної інфляції, орденські привілеї стали просто неможливими.

Іде більше поширилась роздача орденів під час війни. В той час, як в американській армії під час війни видано кілька сот тисяч орденів, в СРСР роздано їх понад 11 мільйонів. Це була уже справжня орденomanія, яка просто таки осміщила цей стародавній спосіб відзначення людини суспільством.

Але особливого осмішення зазнав орден тоді, коли його стали видавати не тільки людям, а й установам, а також



...найбільшу винагороду дістав конюх Петро Кириленко: його преміювали повною збіркою творів Сталіна...

речам. Так, ордени стали діставати газети і першою такою газетою була „Комсомольская Правда”. В роки „сжовщени” в харківському НКВД ордени „Червоного

прапору” „дістав” той наган, яким кати розстрілювали старих заслужених діячів революції, що будували совєтську державу і встановлювали самі цей орден. Так і прикутий був той орден до нагана.

В наш час орден дістав найвищої форми осміщення й самозаперечення: його стали видавати... державі. Тобто той хто ніби сам призначений відзначати людину від імені всього суспільства — держава — став сам себе обдаровувати орденом. Так, на засіданні новообраної Верховної Ради УССР 29. березня Ворошилов підніс орден Українській Совєтській Республіці.

В ССРСР здавна ходить народна анекдота, яка проливає світло і на ставлення суспільства до отих державних винагород. У колгоспі преміюють людей за гарну працю. Свинарка дістала телицю і збори колгоспників гучно вітають її. Доярка дістала купон на костюм і її теж привітали гучними оплесками. Нарешті, найбільшу винагороду дістав конюх Петро Кириленко — його преміювали повною збіркою творів Сталіна. Але серед зборів мертва тиша і тільки хтось ззаду злісно прошипів: — „Так йому й треба!”.

УКРАЇНСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ПРО ГРОШІ

- Аби були побренькачі, то будуть й слухачі.
- Без грошей, як без очей.
- Десь не дав гріш, там не пхай ніс.
- Хто грошей не рахує, того біда частує.
- Чоловік без грошей, як пташка без крил.
- Чоловік без грошей, як самопал без набою.
- Як треба гроші дати, то так, як зуба рвати.

ЩЕ ТРОХИ І НЕ БУДЕ ВЖЕ КУДИ ОРДЕНИ ЧИПАТИ



Совєтські маршали й адмірали на прийнятті в маршала Ворошилова, який вручив їм ще по одному ордені.

UKRAINIAN INFLUENCE ON AMERICAN CULTURE

By CLARENCE A. MANNING

It is no easy task to analyze the influence of any national culture on the peculiarly American variation of the Anglo-Saxon pattern and its liberal assimilation elements from all the peoples of Europe. It is particularly difficult in the case of Ukraine where for centuries the people have suffered under foreign rule and have seen many of their best sons drawn into other streams of culture.

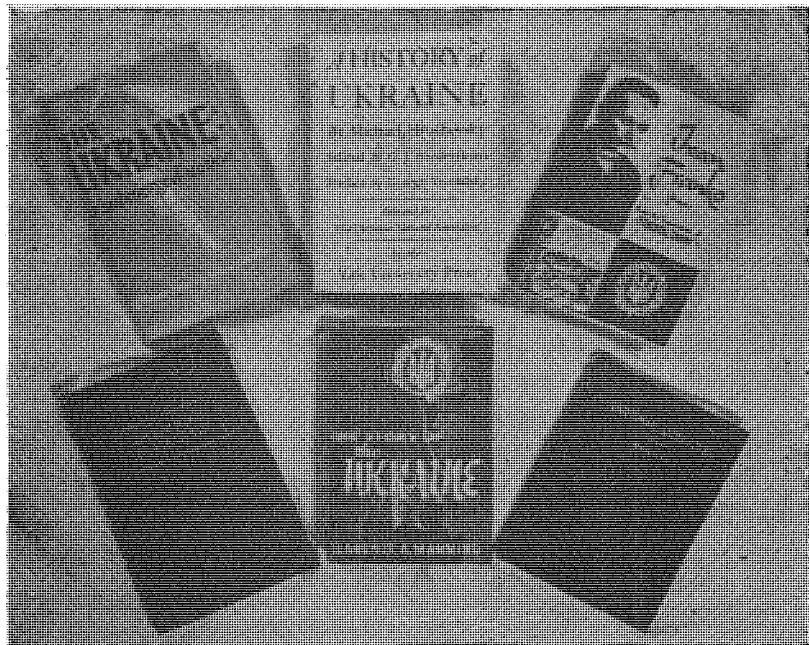
It would be futile to see this influence merely in terms of those ideals which the Ukrainians and Americans have in common, their firm hold on democracy and their respect for the established values of Christian civilization. It is not enough to list those Ukrainians or persons of Ukrainian origin who have made their mark on American life. It would be wrong to deny any influence on the ground that the vast bulk of the Ukrainians who came to America were unskilled and often illiterate peasants and so could not contribute anything. Yet this last attitude is often taken not only by the enemies of Ukrainians but also by some Ukrainians themselves who stress the impossibility of transferring an agricultural peasant culture to American urban life and it is also implied by some of the Ukrainian intelligentsia of the present who affect to despise their less educated compatriots who arrived earlier. We must seek some other yardstick if we would give a true picture.

Were there Ukrainians in what is now the United States before the great rush of immigration at the end of the nineteenth century? This is a very difficult question, because of the circumstances of American development.

We must remember that before the American Civil War, the settlers who came to America came to stay.

Few of them ventured to hazard again the crossing of the Atlantic in the uncomfortable boats of the time. They came, perhaps with their families, and were quickly lost in the mass of the older population and gave up many of their distinct features, but it was at just this period that American culture was taking shape and was most fluid.

There were several groups of arrivals from Europe that almost certainly included Ukrainians, although we can find little definite information beyond a few quickly changed names. There were the Jamestown Poles who came over in almost the first ship and the names of some of these are far more Ukrainian than Polish. There were settlers in New Amsterdam, who came by way of Holland from Eastern Europe. We know that the Roosevelt family originally came from Estonia. There is also the Zabieskie family which recognizes its Polish origin but the Dutch form of the name Zaborowsky strongly suggests that the family came from the Ukrainian part of the Polish Republic. There were the Swedish settlements along the Delaware River which were made just at the time when the Swedes and the Zaporozhian Host were in close connection and many Kozaks were trying to escape from Polish rule. Curiously enough, it was in this area that the traditional American log cabin, a type wise, and it is very similar to the peasant wooden houses of structure not known in the British Isles, took its of Ukraine and the wooded areas east of the Baltic Sea, so that it is not too risky to cite this very American form as one due to early Ukrainian influence. Then at the other end of the continent we know that there were Slavic monks in the Spanish Missions of the Southwest and the form of the crucifixes suggests that these monks came from regions where Catholicism of the



Pictured are several English language publications published by the Ukrainian National Association. To the present time, the UNA has published ten such books on the history and culture of Ukraine. Presently, the UNA is completing the publication of a large two volume Ukrainian Encyclopaedia.

Eastern Rite was followed and again this points to Ukraine.

In the eighteenth century, we cannot forget the great number of soldiers from all the lands of Eastern Europe who fought in the American Army in Pulaski's Legion and elsewhere and many of those who were called Poles seem again to have been from the Ukrainian lands. At the same time the French regiments, which perhaps contained some of the Mazepintsy, had been transferred almost directly from the the Polish side of the Carpathians to the New World and they had undoubtedly absorbed some of the native population which was only too happy to stay in America. Finally no one can know how many persons of Ukrainian origin settled in Russian America and Alaska and on the various islands of the Aleutian chain.

Thus there is no reason to doubt that Ukrainian culture was already affecting the United States, even though the bearers of it were scarcely aware of their Ukrainian nationality, while they held tenaciously to the principles of their own culture. It is a difficult subject in view of the lack of evidence and of proper records as to the early arrivals but we can never overlook it, if we would have a true picture.

It is true that the Ukrainian immigration beginning with the 1870's came largely as unskilled workers who intended to save some money and return to their homes in Western and Carpatho-Ukraine. They soon felt the pull of America and most of them settled down and brought over their families and added their share to the culture of the day. Few of them, except the priests, were men of education but this did not prevent them from carrying on wherever possible their native traditions of the song and dance, of food and of entertainment and where they came into close contact with their American neighbors, especially in the smaller communities, they began to influence quietly and unobtrusively the life around them. Their organizations and churches began to attract attention and to arouse interest and once again a Ukrainian element began to be injected into American cultural life.

Again it was concealed by the low degree of national consciousness among them but this did not affect their culture. They were in that same unhappy position as were the Galicians when Ivan Franko began his work and the Ukrainians in America as in the homeland passed through the same stages, as we can easily see from a study of the Ukrainian National Association and similar organizations.

It was only after World War I that the Ukrainian immigrants received distinguished lay leadership from the political leaders of the Ukrainian struggle for independence. These men did much to break down any aloofness which still remained and to weld the Ukrainians into American life, while they themselves established contacts with similar American leadership. Now after World War II, the newly arrived educated representatives of Ukrainian culture are coming to find their niche in the American educational and intellectual life and as they become acquainted with the American ways of thinking, they will be in a position to impress Ukrainian culture still more deeply upon America.

Yet this is not all. For more than a half century, the American people have been unconsciously learning about

Ukraine and Ukrainian art from outstanding artists who all too often passed as either Poles or Russians but who through their performances showed the Ukrainian artistic genius, exactly as Gogol (or Hohol) left his Ukrainian mark on the Russia of his day. In time these men came to announce publicly their Ukrainianism and we have the work of Koshetz who brought home to the American public the beauties of Ukrainian choral singing and by his work and his Ukrainian settings with words translated into English, as his use of the Ukrainian Christmas songs, has had a permanent effect upon American music. At the same time a steadily increasing number of young Ukrainian artists are now appearing in American concerts and making a valuable contribution to American art.

The same is true of the dance. By World War I, except in isolated and backward areas, the old American folk dance had ceased to exist. The first folk dances of ethnic groups to appear were the Ukrainian, taught not as Ukrainian but by people who had come in Europe directly or indirectly under the influence of Ukrainian dancers. Then after the War with the arrival of teachers like Avramenko, the Ukrainian dance as such was definitely made known and the tradition was broadened to admit the dances of nearly all of the ethnic groups in the United States.

In the plastic arts and paintings we have such men as Archipenko whose works are in many American Museums and in the Ukrainian Cultural Gardens in Cleveland and are at least on a par with the monuments presented by the other national groups of that city. He is the most famous but not the only one to represent Ukraine's contribution to the American artistic heritage.

It is harder to speak of the Ukrainian influence on American literature. Few, if any, of the Ukrainian classics are really known outside Ukrainian circles in the United States. There is almost no Ukrainian who has won fame in this country. Still the possibility of indirect influence must not be overlooked. Ukrainian themes which have passed into other European literature have been carried over and he would be rash who would deny the indirect influence of Shevchenko and the other masters.

It would take too long to list even in part the professors, teachers, and scholars of Ukrainian origin or born of Ukrainian parents who are already securing posts in American institutions and showing to the American public the meaning of Ukraine and of Ukrainian thought. Their number is constantly increasing and so is their influence on American thinking, even though few of them have won outstanding rank in the American scholarly world. The most distinguished are perhaps in various agricultural subjects, especially in the new science of soils which may truly be called a Ukrainian specialty.

So far the Ukrainians have left a smaller mark upon American political life. Few or none of them have reached the higher positions in the federal and state governments. This is perhaps because of the absorption of the Ukrainian leaders in the task of liberating their homeland and because there are few areas where the Ukrainians form a sufficient part of the population to force due recognition by the American political parties. Yet again, this is breaking down and their influence in all fields of

life, whether political, civic or military, is steadily increasing.

What then can we say of the impact of the Ukrainians on American culture? It is felt most strongly in all of the arts, both in the more formal branches and in the folk arts, precisely those fields in which American culture has been most deficient in the last three centuries. Here the path has been easier and the Ukrainians have taken advantage of their opportunities with a steadily increasing momentum. Elsewhere progress has been slower but it is distinctly noticeable.

From the beginning the Ukrainians in America have had two great tasks—to win along with their brothers in Europe a firmer and stronger consciousness of their Ukrainianism and to adapt this to the demands of the American scene. It is this second task that has amazed each new group of arrivals and has sometimes seemed to them a betrayal of some principles of Ukrainian culture. It has not been for Ukrainian life in America

has not limited itself to the artificial and sterile maintenance of the status quo, that adherence to a past which bars all progress and adaptation, the policy promoted by the Soviets to justify Ukrainian genocide in the Soviet Union. At the same time, each in his own way, individually and through such great organizations as the Ukrainian National Association, the Ukrainians have been leaving a greater and greater imprint upon American life and culture. The process has been slow but sure and already the more carefully we study the Ukrainian contributions to American culture, the more we see Ukrainian influence in all forms of life where we might least expect it. The Ukrainians have made a real contribution not only materially but culturally and spiritually and they are already taking their place as on one of the great factors in the American cultural pattern. They can only continue and the arrival of new cultural forces cannot fail in the long run to accelerate this process and to make the Ukrainians here more and more valuable both to Ukraine and the United States.



THE SECOND GENERATION — THE BRIDGE

By JOSEPHINE GIBAJLO GIBBONS

Today, the younger generation of Ukrainian Americans finds in a good position to be of service in the development of Ukrainian organizational and cultural life. It can be a bridge between the old and the new immigrants, a bridge upon which the two can meet, and then walk off hand in hand to greater mutual understanding and cooperation.

As we all know, there exists between the two groups a natural liking for one another. That is founded primarily on the fact that they are of the same blood, Ukrainian. Long removed from their native land Ukraine, the old immigrants are happy to meet and talk with the newcomers from that land. It revives their memories of their villages, towns and cities in which they dwelt, and, in quite a number of cases, of the people they knew and even the relatives they left behind to emigrate to our America, in search of that freedom and opportunity which they found here.

In addition, the old immigrants well appreciate all that the new immigrants had to go through, their trials and tribulations, on account of the last war. Quite a number of the old immigrants, to be sure, know what war means. They are those who came here after the first World War. They are those civilians whose fields, villages, towns and cities were battlegrounds between Russian and Austrian armies in Western Ukraine. Many of them, including women, had to dig trenches for the occupying armed forces, as the tide of the battle changed. They well knew the whine of the artillery shells falling about them and killing those around them. They are those, also, who served in the Austrian armies, in the famed Sichovi Striltsi Corps composed of Ukrainians, and then upon the fall of the Austro-Hungarian Empire and the rise of the Western Ukrainian Republic on November 1, 1918, fought in its armed forces in a desperate albeit

losing attempt to preserve the independence of their republic. Yes, indeed there are many of the old immigrants who are veterans of that war for Ukrainian liberation.

The terrible travail the new immigrants had to go through is well realized by the old immigrants. The horrors of the last war, the bombings of their homes by both antagonists, the Germans and the Russians, the plundering and the rape of the populace by both, the sacking of their cities, the execution of innocent victims, the herding of thousand upon thousands of them into Nazi and Soviet slave labor camps, the death of so many in the UPA, the Ukrainian Insurgent Army, fighting for the Ukrainian freedom against both the Soviets and the Nazis—all of this and much more about the background is well known to the old immigrants and appreciated by them as such.

On the whole, the younger generation of Ukrainian Americans, born and raised here, knows and appreciates all this. It sees both faces of the coin of the old and the new immigrant Ukrainian American life.

It cannot help but observe, however, that there exists between the two groups certain misunderstandings and prevailing irritation. Some of the newcomers think the oldcomers are too old to be active, and that therefore they should not be given any serious consideration in Ukrainian American communal and national organizational and religious life.

This is a rather unfair attitude because the newcomers well know that it was the old immigrants who built up that life, the churches, the national fraternal orders, led by the Ukrainian National Association, the community centers, and that, what is more, they were the ones who morally and materially enabled the former displaced persons to come to this country.

On the other hand, there is no gainsaying the fact that the arrival of the newcomers, of which so many are intellectuals, has boosted our Ukrainian cultural and scholastic life here in America to a very high degree. The scholars, writers, educators, concert and stage artists, painters among them have very definitely contributed to the Ukrainian American life.

Such is then the situation.

Now, comes the question of what we, of the younger, American generation can do about it.

The answer is a rather difficult one. But some suggestions may and can be offered.

In the first place, we should take a more active part in our organizational activities, local and national. We should, by all means, become members of the Ukrainian National Association and readers of the SVOBODA and the UKRAINIAN WEEKLY. Through this medium, we shall be able to establish contacts with the two immigrant groups, and prime ourselves at helping them to get closer together. We should contribute to our publications based on this subject, drawn from personal experience and observations, showing how in our particular community, the two groups are getting along in cooperation with one another and what we ourselves are doing to bring them closer to one another, and us to them.

Secondly, we should play a greater role in arranging, and by our efforts and presence help to bring about the success of the various Ukrainian American patriotic and cultural affairs, concerts, manifestations and programs

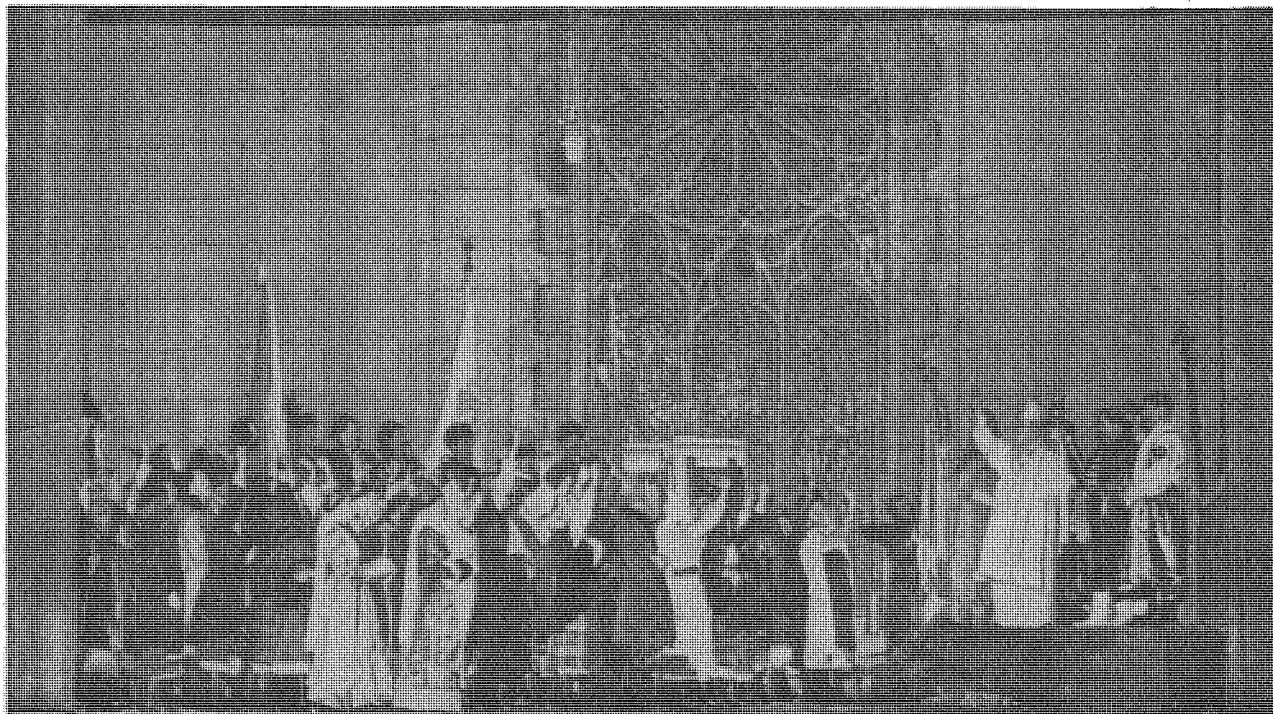
commemorating historic dates in the Ukrainian history, such as the First of November, 1918 Holiday, the January 22, 1919 anniversary of the Union of Eastern and Western Ukraine in form of the Ukrainian National Republic. At such affairs, by our presence alone and by our circulating and talking with the groups represented by our parents and the group of the newcomers, we can do much to bring them closer together and the two to us of the younger generation.

Moreover, at our own social and cultural affairs we should endeavor to enlist their support. A good example, as I recall, was the harmonized endeavor of the three groups, in the "Echoes of Ukraine" presented several years ago in Carnegie Hall. Such cultural programs, in which the old and new immigrants, and our younger generation Ukrainian Americans working as one, will absolutely bind all closer one to another.

Still another suggestion. More and more of our younger generation prominent persons are addressing various rallies and manifestations. It would be well for them to include in their speeches an exhortation to their public to bring about a greater consolidation in aim and effort among the three groups. These young leaders can and should do much in this direction.

I sincerely hope that all of us shall, and will, do much in the pursuit of our objective—closer relations and more coordinated effort in Ukrainian American life.

There is only one ideal insofar as the three groups are concerned—the establishment of a free, independent Ukraine based on the principles of American idealism.



The American Ukrainian generation aside from organizing itself and participating in Ukrainian communal life, has accomplished much in the cultural, sport and other fields. One of most outstanding cultural programs, was the music and dance Festival "Echoes of Ukraine" as pictured above presented in 1950 in Carnegie Hall in New York.

OUR GOOD WILL AMBASSADORS

By MILDRED MILANOWICZ

"In Brazil, one may participate in the most unusual or out of the ordinary events imaginable. One such experience that I had was the Women's Club Fashion Show held aboard the S. S. Brazil, at which I was commentator. This was one of the Club's special programs to raise money for charity and it proved successful in every way. It was an entirely new but satisfying experience for me to describe over a microphone 49 suits, dresses and gowns, jewelry, furs and hats to the audience of 400 women, including ambassadors' wives, society ladies, etc. I was most surprised to have my photograph, taken at the "mike", appear on the front page of *Singra*, a weekly section of leading papers of Brazil. I had one of the biggest thrills of my life when I was asked by the editor of *Singra* to come to the printing shop, and saw the presses running off the one half million copies of the edition carrying my photo and the story of the show. Such a thing could only happen to me in Brazil!"

This was Mrs. Mary Dushnyck speaking, newly returned to her Brooklyn home at 2104 Caton Ave., after a two and one half year sojourn in Rio de Janeiro. When her husband, Walter, was sent to the Brazilian capital as South American Director of the Catholic Mission of War Relief Services, and to head the Brazilian International Catholic Migration Commission, Mrs. Dushnyck and their son Mark accompanied him. Her husband is well known there now for his role in helping escapees of 15 nationalities from behind the iron curtain, mainly from Germany and from Hong Kong D. P. camps, to resettle in Brazil. But Mrs. Dushnyck too has achieved a quick and deserved fame as American good will ambassador of Ukrainian descent, which finally landed her charming portrait on the front page of the most popular Brazilian newspaper magazine—*Correio da Manhã*.

Through her activities first as music department chairman, then as program chairman of elite Women's Club of Rio de Janeiro, the local English and Portuguese language newspapers quickly grew accustomed to seeing "Mrs. Mary Dushnyck presents . . ." in every weekly report on that club's activities. The Women's Club of Rio, with its 360 members of 28 nationalities, engages in much charitable work and because of its membership roster of prominent local and international society women, garners much space in the society and social sections of the press.

And so readers were familiar with the Dushnyck name when the *Brazil Herald* reported that "... the great International event of the week was the reception given by the Director of War Relief Services Mission and beautiful Mrs. Walter Dushnyck at their residence in honor of visiting Prince Alliata Di Montereale, member of the Italian Parliament and recently awarded an honorary degree by the Free Ukrainian University in Munich. To greet the Prince, were present great diplomatic personalities and representatives of the Free Europe Committee. Among those, U.S.A. Charge d'Affairs and W. C. Trimble, Ambassador of Nationalistic China and Madame Shen Chin-Ting . . ." and followed a long list of names of representatives of twelve European embassies,



Mrs. Mary Dushnyck featured on cover of Brazilian news magazine

as well as an account of the fine Ukrainian entertainment provided by the hosts and ended with the comment that it was "very definitely a democracy-inspired reunion."

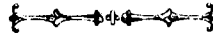
Through her introduction of a very successful Ukrainian program in the Women's Club program, extensively reported and photographed for the press, and through her interesting contributions to the newspapers on information about Ukrainians, of whom Brazilians had known very little, Mrs. Dushnyck became a popular ambassador for Ukrainians among the international set. Her article on Ukrainian Easter eggs was translated into Portuguese for the Brazilian papers and aroused so much interest, especially among scout and educational groups, that the press has periodically printed photos of and allusions to "beautiful Ukrainian Easter eggs". Since that article, the press frequently mentions the Ukrainians as "... numbering 250,000 in Latin America, with the biggest concentration in the State of Parana, particularly in the cities of Curitiba and Prudentopolis." There are now more mentions of Ukraine, its location, present misrule, etc.

The Dushnyeks were prominently mentioned in Rio news and social reports both as guests at receptions to the American Cardinals Spellman and Stritch, and as hosts at a reception for the Ukrainian Bishop I. Boretsky of Canada, during the International Eucharistic Congress held last July in Rio de Janeiro. The Dushnyek's arranged for a "Voice of America" recording to be made of the Ukrainian concert held during the Congress, for subsequent broadcast to Ukraine, and helped publicize accounts of the beautiful Masses in the Byzantine Rite, in which Ukrainians took part, with singing by the choir from Curitiba, Monsignor C. Preima directing.

Whether it was in arranging her popular international musical evenings in many lovely homes of Rio for the Women's Club, engaging such varied talent as Balinese Dancer Dhyanawati Sudjono, daughter of the Amba-

sador from Indonesia and Madame Sudjono, or Dr. Alceu Amoroso Lima, professor of Brazilian literature, or Harold Dundore, tenor with the United States Navy, or whether it was at social gatherings with her husband, Mrs. Dushnyek made many friends. She is known as "my Ukrainian friend" to Mrs. James Scott Kemper, wife of the United States Ambassador, to Her Highness Rani Kusum Kumari, wife of the Ambassador from India, or the Begum Shafia Aziz Farooq, wife of the Charge d'Affaires of the Pakistan Embassy.

Fortunately, we have many such American-born friends as Mrs. Dushnyek with similar opportunities who are making friends for Ukrainians among the diplomatic and influential sets in many foreign countries of the world.



THE TIGER HUNTERS

By IVAN BAHRIANY

(CHAPTER I)

Translated from the Ukrainian by Adam Hnidj

Its fiery eyes bulging, a dragon flew on, belching smoke and flames, rocking deserts and jungles with its roar, sweeping the trail clean with its flaming tail.

It came not from Chinese fairy tales and not from the pagodas of Tibet; it started somewhere in the clamorous capital of the land of "wonders"; it took off from the black hell of the land of manhunters; and it sped across the spaces . . . across the immeasurable Ural . . . through the wilderness of Siberia . . . across the severe, morose Baikal . . . through the wild ridges of the Transbaikal . . . through the Stanowy mountain range . . . It twisted itself around the cliffs and peaks, sowing sparks and stench high up in the sky . . . It sped on and on in the endless night.

It flared above the crevasses; it rolled itself into a spiral above the gorges. It flew in a spiral above the stony wilderness and suddenly disappeared somewhere in the bowels of the earth; it plunged, like a fiery-eyed worm, with screeching and crunching, into the body of rocky mountains, drilled them with the speed of lightning, throwing out sparks as it went. It vanished . . . **And suddenly, at some far-off place, like an infernal monster, it darted out from under the ground, rending the night with its roaring laughter. It scanned the night with its fiery eyes, groaned uncannily, and wagging its tail like a comet, it sped on and on . . .**

The rocks gave way, their shadows swaying. Firs and pines ran asunder, scurrying to escape. A moose, taken by surprise, froze on the clearing, paralyzed with horror, and then took off, wrenching its legs and tearing its hide, running by leaps and bounds into the unexplored.

Echoes ran into the unknown, like mountain ghouls resounding over the mountains, leaping into the crevasses, hiding in the thicket. The dragon followed them . . .

This was no fictitious monster from naive Chinese fables, no legendary dragon of the Dalai-Lama. No, it

was the real, the only real, true dragon, the largest and the most horrible of them all. No Mykyta Kozhumiaka, not even St. George himself would be mighty enough to conquer it. On its paws of steel, with its belly of fire, with its jaw of iron, it blazed as though it had just left hell.

Sixty box-cars: sixty joints of the dragon. In front, its fiery-eyed head: the giant two-eyed Cyclops, the powerful J. S. (Joseph Stalin) locomotive. At the rear, another, the equally powerful F.D. (Felix Dzierzynski). On its tender a searchlight: the long tail of fire. Prickles of bayonets on every box-car. The dragon pricked them up, like a hedgehog. Nay, like a dragon! And it hastened on, screeching.

The sixty joints of the dragon—sixty brown coffins—full of rotting victims, full of living corpses. Flocks of glimmering eyes looked yearningly into the darkness, out toward their lost world, where they had left their sunny land, their fatherland, resounding with the laughter of childhood, of youth cut short, where there still were mothers, families, wives . . . The flocks of eyes glittered and strained themselves into the dark gloom, into the abyss. The belly of the dragon was stuffed with them to the gorge.

And the Cyclopean J. S. pulled them, and the demon F.D. pushed them.

As a whole, it was a transport; it was an "echelon of death," an echelon of the GPU-NKVD.

The Dragon.

It speeds on without cessation, crunches with its iron paws, carries in its body the doomed, the despairing, the tortured; it wants to speed them to parts unknown—lest anyone should learn of their destination—beyond the seven lands, to the end of the world, carrying them to oblivion. And there is no sign of St. George . . . And no one, no one can liberate them, no one can save them,

and no one shall know or hear anything about them. Night. Black, boundless night.

And the pines shriek, running apart. The dragon takes in all in front of it with its eyes and sweeps the trail with its fiery phosphorescent beam, throwing it on the poles, on the jungle, searching the trail—Is anyone trying to escape?

At times, the report of a shot... another. The guards imagine subversion, or an attempt to escape, and let out a uncanny piercing cry, shooting at random at the hustling shadows of the pines and poles.

And although on such a mad run nobody could jump off and live, no one could break away with all these guards, locks, and bars, but still... A guard must be diligent and alert. It is his "matter of honor and glory," his "deed of valor and heroism."

Perhaps he himself is afraid, perhaps he has an eerie feeling, riding on the tail of this diabolical comet and cheers himself, shooting into the dark, treacherous night, at the maze of moving shadows and blots.

Kilometres, tens, hundreds, thousands of kilometres run away, forests, woods, deserts, mountain chains, innumerable rivers and gloomy lakes are left behind. Bridges, signs, tunnels; they all run back, speeding with clangor. And the dragon is still running on and on into the unknown, onward, into the black Siberian night, to the end of the world. It cuts meridians. It draws a gigantic trajectory somewhere along the 49th parallel, branding it with fiery splashes, like a comet.

It strikes the gloomy mist with its tail of flame, sending out biting smoke and stench, and it roars and roars...

No express runs like this but this is a transport, this wondrous echelon of the GPU-NKVD. It is one of many such echelons: thus they rush at a mad speed through the dull night, across the still duller mystery-shrouded Siberia... They are clothed not in simple mystery but in state mystery. Surrounded with bayonets, equipped with searchlights, they speed toward a mystery as impenetrable as Siberia itself, or as this Siberian night. Fantastic and real, the wondrous components of the unsolved horrific riddle—the mysterious legend of the disappearance of souls.

The echelon halts at various points. For a moment, for a brief pause. Then the guards run along it: they run along the roofs, leaping from car to car, knocking their sticks against the iron—has anyone broken it? Any attempts to break out? At the same time, a guard runs by the sides of the train, knocking on the walls—has anyone dislodged a board? Is the enemy within working against the state, law, and order, running away to escape the law? For it is their "matter of honor and glory", a matter of "valor and heroism," to bring the transport to its destination—to the chasm which has appeared somewhere and has for years been packed with human bones and souls, and yet cannot be filled in any way.

And thus also the commander of the echelon runs along the transport. He runs out of somewhere near J. S. and, raising his head, lets his disturbed eyes dart from car to car; he looks for something. Then he sprints along the row of the morbid, hermetically sealed brown boxes, each one of them for "forty men or eight horses," and stops at last at a box-car in the middle.

He pants for a moment. And then, raising his head up to the barred hole, he imperiously shouts into the cluster of glimmering eyes and pale faces sticking to the bars as if made of paper:

"Mnohorrishny!"

The faces vanish. The cluster of glimmering dots disperses. One pair of eyes approaches the bars from the inside and a sullen voice answers, as though from the grave:

"Here..."

"First name?"

A pause. Then slowly, heavily, and just as sullenly: "Gregory!"

Silently, the commander looked for a while at the two glimmering dots. Then he turns away relieved and departs.

The two dots come closer to the bars and glimmer, following him. The pale face freezes to the iron grille. And the voice, coming from somewhere inside, from the infernal turmoil of the heart, explodes through the locked teeth:

"Watchful, aren't you?! Hound!" And again furiously, with despair: "Watchful, aren't you?"

Another voice from inside the car, dully, mocking: "You see, buddy. You're like a general. You have achieved a great honor. The big chief himself doesn't eat, doesn't sleep—he keeps coming to greet you..."

Another morose voice, cheering: "Never mind. After you have served your 25 years, you'll become a marshal... Why, you!"... and suddenly he explodes with a deluge of terrible, unrestrained cursing, cursing the law, the world, hell, and even heaven itself...

The echelon takes off and speeds on. Over the clatter of wheels emerges a heavy song, a vagabond song. And it grows and grows...

It begins with one voice, with the voice that spoke "Here... Gregory..." Morose and deep, it begins the song, as if tearing a strip off the heart.

"All the fields with snow are covered,
Snow-white are the woods..."

Completing the line, the melody dies away, becomes lost, in the din of the wheels, and it vanishes entirely. Then another voice, a pal, at once joins in, strongly and briskly:

"Snow-white are the woods..."

And in unison with the first voice, **fortissimo**:

"Oh, how aches and pains the vagabond's white body,
And his curly head..."

Two voices: two friends. Another voice joins them. The song struggles like an entombed bird. Then, breaking away from its cage, from the dragon's bowels, muffling the rattling and screeching of the wheels, the song in three voices takes to its wings, flies out, and follows the trail, in buoyant flight, clapping its wings over the dragon's back.

The guard hammers madly with the hilt of his rifle against the wall of the car: "Cut out that singing!" And he hammers as hard as he can, throwing fantastic abuse. "Cut it out!"

"And his curly head.

None will cry over his white body..."

The guard ceases to hit the wall, for he cannot break off the song. The melody grows mightier; it boils and whirls . . .

The train flies, screeching and booming; perhaps it is not a song any longer, perhaps he is imagining in this whirl of screeching and madness something heard before, perhaps even sung by himself; perhaps it is the train that whistles and roars, perhaps the wheels are rattling and clattering, perhaps the Siberian wind is roaring with a hundred voices . . . The guard grips his rifle and stands, leaning heavily against the wall . . .

"Only will cry, only will weep,

His dearest friend . . . his dearest friend . . ."

The cloud of biting smoke tickles the nostrils, contracting the throat; J. S. roars with diabolical laughter.

"Oh, you my brother, my dearest friend,
Perhaps I'll die . . . Perhaps I'll die . . ."

A cascade of immeasurable longing, or wrath, or perhaps of mortal sadness . . . The song rolls above the dragon, stretches out above the tracks, strikes its wings against the wheels. And the dragon cuts it, smothers it, rends it into fragments, sweeps the remains away with its fiery tail, and speeds and speeds.

And behind follow two bloody, two endless strips, glimmering, shining. Two lines drawn from the song — nay, from the heart-stretching out yonder and yonder, following the trail. From homeland lost, they make their way to the heart, emerge from it swelled with blood, strained to the limit, yet never able to break.

"Perhaps I'll die . . . Perhaps I'll die . . .

Oh, make me, my brother, my dearest friend,
A coffin from pine . . ."

The train breaks into tunnels and slides through them madly, like a shot through the barrel of a cannon, attempting to erase the song and wipe out the bloody trail behind it. But the song does not cease and the bloody arteries do not break.

Silhouettes of the mountains glimmer past . . . Peaks and ridges of the Little Chinhnam . . . Junctions . . . Signal-towers and stations . . . Signals raised their hands in preparedness and anxiously stand on guard: the transport is coming! And far ahead warning signals clang in the signal-towers: "The transport is coming!" All step aside and it flies past with whistling and roaring, this phantom.

After a time, the echelon halts again . . . the guards run again on the roofs . . . again the commander of the transport runs and stops by the middle car, raising his head:

"Mnohohrishny?"

"Here . . ."

"First name?"

"Gregory . . ."

The commander goes back, the glimmering dots follow him, and the suppressed, ever more charged with despairing wrath "Watchful, aren't you? Hound! . . .

The same is repeated at every following station. And after every new station the commander is less hurried and there is less alarm in the tone of his voice. He already asks mockingly and by the end even adds sarcastically: "That's the boy."

For the echelon is nearing its destination. And again with every stop there is more despair and anger in this

"Watchful, aren't you?" and again more sarcasm and infernal hatred in this "Hound!" There is ever more yearning and an irrepressible determination to do something unusual in the owner of the morbid voice and glimmering eyes. The seething of the suppressed but not broken, not humbled, will which has erupted through the clenched teeth signifies nothing good.

Meanwhile, the transport has approached its destination. Already it has sped across different longitudes, with a sharp turn south, and thundered across the wide Amur. It has been heading to where the earth ended. It has flown through the chains of other mountains; it has frightened other, yet unseen, jungles; it has passed through the last of the endless tunnels: in the daytime, it could see how the the earth blossomed, showing its beauty, erupting in a sea of flowers. The eyes of those who were lucky to be near the bars have wandered over them sparingly. The horizon has been shielded by the grey, violet, and blue ridges of the mountains and the combs of the forests; wide blue plains have spread out and stretched fabulously, covered with buoyant grass, flowers, and the mirrors of lakes. It has been some wondrous, impossible, fantastic land.

Stars glittered at night: millions of stars intermingling with the sparks from the mad train, and the trees and flowers along the embankment ran aside and came together again behind the dragon, in a whimsical dance, and the fiery wings of the searchlight whirled them into a maze.

Then the landscape becomes even stranger. And then . . . suddenly, there is no more land. On the fifteenth day of the mad run, the land suddenly ends, the echelon runs out to the blue sea and stops, screeching. Heavily, it puffs out the last steam and smoke; it halts. That's all. There is no more land to run on.

The echelon has reached its destination, breathing heavily. At the last, ocean, station it began to shake out its load, to throw out from its bowels all it had brought, from all its sixty joints.

Strange; how many people could be accommodated in these dirty brown boxes! How could they bear it? Why did they not disintegrate?

Thousands!

Thousands of people: ragged, dirty, unshaven like our ancestors, emaciated like skeletons. All of them old and stooping, although many of them are but twenty to twenty-five years old, they look like grandfathers. Thousands of people wrapped up in rags and blankets, even half-naked, thrown out of their fathers' land, family and society, repressed, outlawed, touched by fate . . . Yes, destined to perish somewhere, at a place they had not yet reached. The train has reached its destination but not the transport of these thousands of martyrs. They huddle in groups, are herded together into large flocks, like sheep, surrounded by a line of guards, looking dully ahead, at the grey watery desert, into the limitless space veiled by a light mist.

There lies their route across the Sea of Japan, on the limitless Pacific Ocean. The transport is to go to Magadan. It means thousands of kilometres of water to the dark, obscure Kolyma, and perhaps even further.

Yet nothing excites or frightens them any more. They are dull and indifferent, worn out; they look straight ahead at the water. Men from Kiev, Poltava, Kuban,

Kherson—children of another sunny land, of another sunny sea.

The guards chase all the civilians out of the station and surround the place; they stand there with their guns and the wolf-hounds at the ready.

More and more convicts crawl out of the box-cars. Some are supported by others. These are unable to walk any longer, and their friends hold them up, apathetically and indifferently, helping them to travel on the last slice of land . . . Perhaps the last stretch of their life's road.

Suddenly there is an alert. An alert on the very edge of the earth. After all have come out of the cars and stood on the ground, the commander's eyes run along the mass of the people, and then he races to the car, to that middle box-car.

"Mnohohrishny?!"

Silence. No one answers "Here" and no one answers "Gregory." As if stung, the commander snatches out his pistol and runs into the car: it is empty. He runs out before the huge human crowd and shouts:

"Lie down!"—and he begins to seethe with filthy, mad abuse.

The crowd lies down apathetically, faces down in the dust.

"Mnohohrishny!!!"

The commander's cry sounds furious and imploring at the same time, as though threatening, as though call-incidentally passers by. Not there.

At a command, the guard began to bustle along the empty transport and in the vicinity. Telephones began to ring from the station. The guards and their dogs searched all the corners, all the holes and nooks at the station and around it—no one there. The dogs snooped around together with their "operatives," jumping at incidental passers by. Not there.

At last the secret was revealed. But not the fugitive. They counted all the people lying on the ground—all there. Except one. And the secret was this. In the box-car, in the middle one, the thirty-second, signs of subversion were found: four boards had been cut twice with a knife. Just where it could be least expected. Only a convict, only one who had super-human patience and unusual willpower, could have done such a job. Many a night had been spent at it. It had been worked at since Ural and painstakingly camouflaged in the day-time. Clearly, this imbecile, this maniac had jumped out . . . Yes, jumped out while the train was running.

He had jumped to certain death but had not given in. The odds were 99 to 1 that he would be torn to shreds, but he jumped.

"The devil! The devil!!!", seethed the commander of the transport. He had watched him, in vain; he had looked after him as if he were the apple of his eye, all for nothing. He was choking with mad fury. One more thing was obvious; someone had aided him, someone who had closed the opening again and hidden it carefully.

"Rise!", shouted the commander. All rose. All stood, hanging their heads, attempting not to look at the brass, to conceal their eyes, so suddenly and strangely changed.

"Who aided him?"

Silence.

"Car thirty-two! I'll turn you into manure. I'll stamp you out. Who aided him?"

Quiet. Car 32 was arraigned separately. About 60 men stood in a separate group.

"Who's his accomplice?"

The men stood there gravely, stooping. They were silent. But everyone's heart was beating. Not from fear, no, but from buoyant joy. From malicious joy and from pride for this "devil", for this courageous man. They knew how and where he had jumped off. Far from here. He had thrown himself out of the mad train.

But no one as much as breathed. There is a solidarity, there is an unwritten law, there is the morale of convicts unlike any other in the world—the code of people with disadvantages, the sacrosanct of convict friendship.

The men stood indifferently. Many a man's hand rushed toward his cap to lower it to the ground in homage. "May the soil be light for thee, thou intrepid man of courage!" They remembered the words thrown by someone into the gloom of the night, with a groan: "Better to die running than to live rotting." Then, with despair, through his clenched jaws:

"To live!"

"To pay off!"

"Or to die!"

It was as though someone ran an electric current through this mass of wasted, disabled people. As many as stood there—everyone's heart was singing. Long stamped-out human dignity rose rapidly . . . Faces turned back, and wings began to grow in those who had broken down completely. And the hearts rocked in those lean, emaciated breasts, striving to break away. A whisper ran through the crowd.

"He escaped!"

"To his death, but he escaped."

The commander, sensing something bad, waved his pistol, hurrying those who went to jail to be punished. The others were taken to the harbor.

**

After they had embarked, all of them knew all the details about this "devil", about this youth sentenced to 25 years of forced labor, who had stepped over the "tribunal" and jumped to his death from the mad train; people stood on the deck and, sailing into the grey desert, they turned their faces to the West, looking and looking, with their eyes wide-open . . .

They were taking their leave from the land, from everything. In their eyes there was probably an image of the man who had not given in, who had remained there. An image, like a symbol of unyielding and proud youth, a symbol of their freedom-loving and plundered-for-it Fatherland . . .

The boat melted in the grey mist. And behind it trailed the legend about the proud hawk, the intrepid man of courage . . . An unfinished legend about the unknown, proud descendant of the first convict in Siberia, the great-grandson of the Hetman Demian Mnohohrishny.

**

Meanwhile, along the Transsiberian line and along all border guard stations flashed the signal about the escape and search for the terrible state criminal, stressing all his important characteristics: YOUTH 25 YEARS FAIR ATHLETIC STOP SENTENCED 25 YEARS STOP NAME GREGORY MNOHOHRISHNY . . .

УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО

Різьба
Кераміка
Вишивки
Матеріали для вишивання
Нитки ДМЦ
Канва - Панама
Вишивані блузки
Обруси, серветки
Подушки, плахти
Образи

НАРОДНІ ОДЯГИ

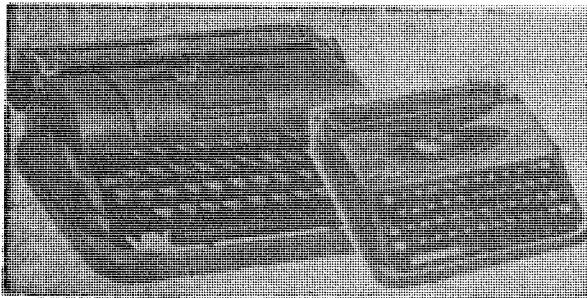
ПИСАНКИ

УКРАЇНСЬКІ ПЛАТІВКИ

Радіо — патефони
Машини для писання
Швейцарські годинники
Вічні пера „Пелікан”

— 0 —
Книжки

— 0 —
На Свята:
Різдвяні та Великодні
картки
Мед, кутя, гриби
Календарі



**ЖАДАЙТЕ
КАТАЛОГІВ!**

UKRAINIAN ARTS

UKRAINIAN RECORDS

WHOLESALE & RETAIL

► ASK FOR FREE CATALOGUE ◀

IMPORT

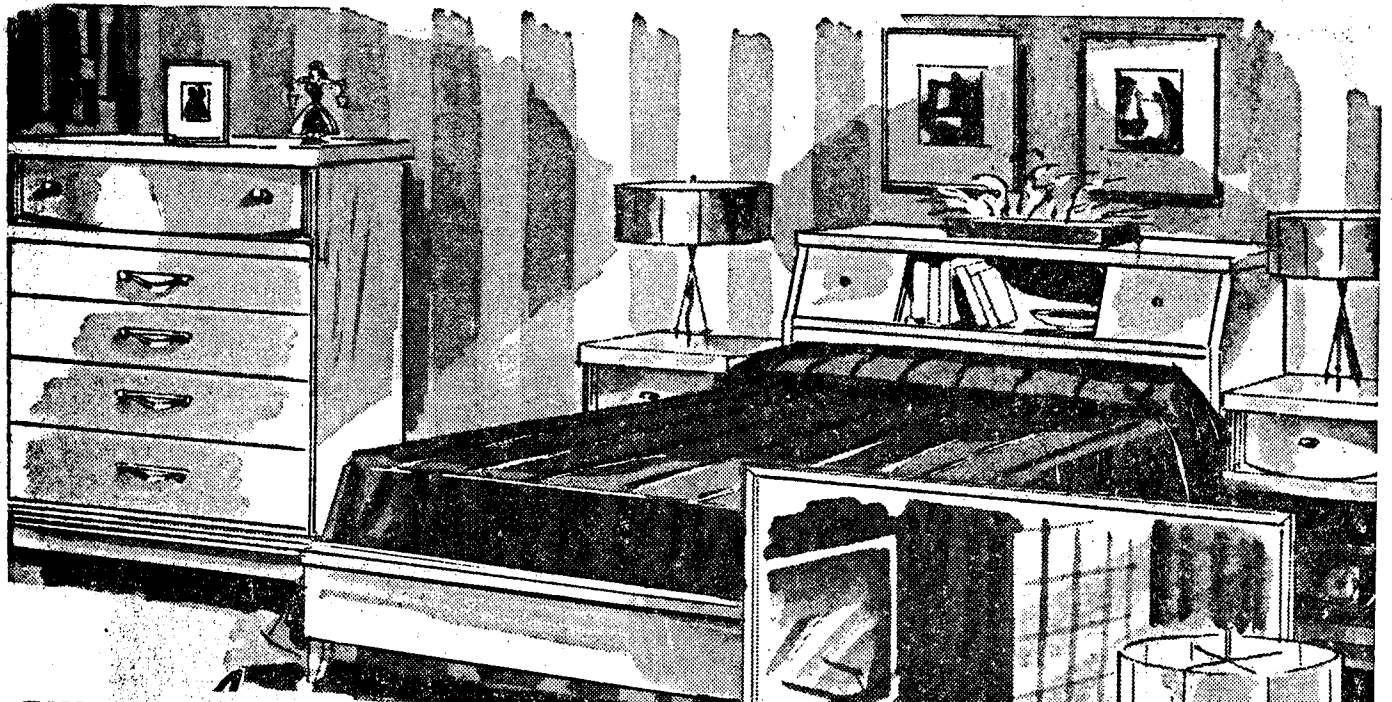
EXPORT

ARKA Company

48 EAST 7th STREET
NEW YORK 3, N. Y. (U.S.A.)

GRamercy 3-3550

GRamercy 3-3550



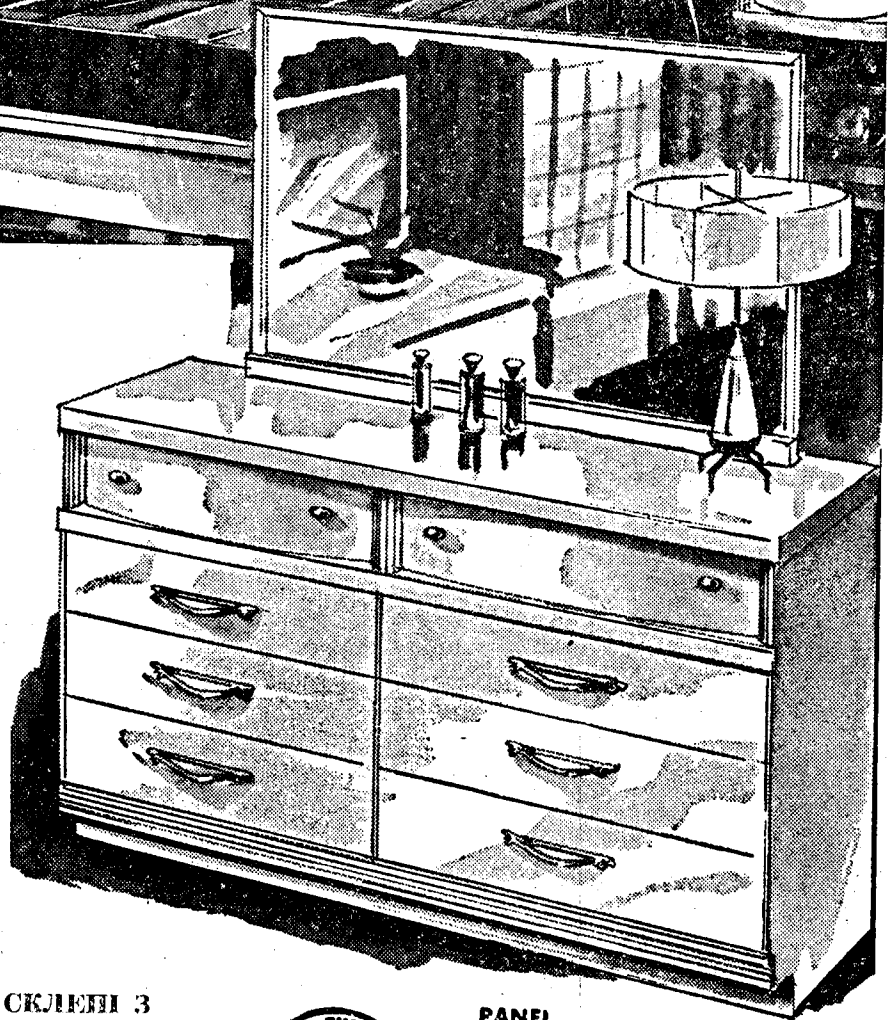
ЯКЩО КУПУЄТЕ:

МЕБЛІ, КИЛИМИ, МАТЕРАЦІ,
ЛЯМПИ, ОБРАЗИ, ТЕЛЕВІЗИЙНІ
І РАДІСВІ АПАРАТИ, ПАТЕФО-
НИ, ХОЛОДІЛЬНИКИ, ГАЗОВІ ТА
ЕЛЕКТРИЧНІ КУХНІ, МАШИНИ
ДО ХОЛОДЖЕННЯ КІМНАТ,
МАШИНИ ДО ПРАННЯ, ДО ЧИ-
ЩЕННЯ, ДО ПИСАННЯ

та інші,

НАЙКРАЩИХ МАРОК ТА ПО
НАЙНИЖЧИХ ЦІНАХ,

за готівку або на довгорочинцеві
сплати:



КУПУЙТЕ!

В ОДИНОКІМ УКРАЇНСЬКІМ СКЛЕНІ З
МЕБЛЯМИ І ЕЛЕКТРИЧНИМИ ПРИЛАДДІЯМИ

ЕКО

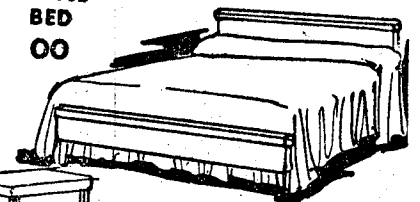
741 W. GIRARD AVENUE, PHILADELPHIA 23, PA.

Tel. ST. 4-2056

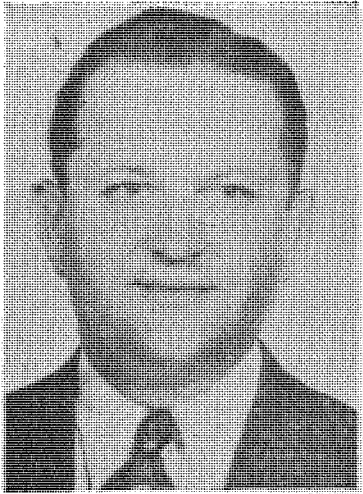
Розбудуємо наші економічні підприємства!



PANEL
BED
OO



NIGHT TABLE
OO



PETER PUCILO

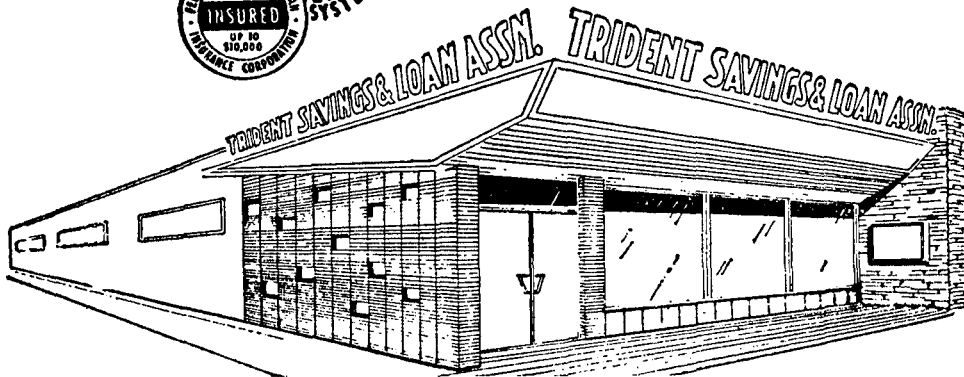
ЧИ ВИ ЗГІДНІ ПЕРЕНЕСТИ ВАШІ ГРОШІ ЩОБ ДІСТАТИ БІЛЬШЕ НАЗАД?

- Індивідуальні конта
- Робітничя юнія
- Кредитова юнія
- Пенсійні фонди
- Корпоративні конта
- Хата й Братерські організації
- Вірчий похоронний фонд
- Легальні вірчі фонди
- Церква, школа, університет або каледж.

Якщо ви відповідаєте за одну з цих інвестицій, то можете запевнити собі найвищий зворот з забезпеченою гарантією у Trident Savings and Loan Association of Chicago. Інвестуйте свої гроші там, де поважні дивіденди платяться від 1913 року.

Всі виплати на конта перед 15-им— одержать повну дивіденду за цілий місяць. — Всі конта обезпечені до висоти \$10,000.00.

**JOIN THE TREND TO TRIDENT!
OPEN AN ACCOUT
WITH US TODAY.**



Trident Savings and Loan Ass'n

1935 WEST 51st STREET, CHICAGO 9, ILLINOIS. — Phone GR. 6-7822

УКРАЇНСЬКЕ ДОПОМОГОВЕ Т-ВО „ДНІСТЕР”, ВІДДІЛ 361-ий У. Н. СОЮЗУ В НЬО ЙОРКУ



Перший ряд зліва: Володимир Барагура, рек. секр., Петро Кучма, фін. секр., Михайло Лисогір, перший заступник
председника, Іван Галич, председник, Мартин Малетич, голова Контрольної Комісії, Василь Вишиваний, касієр, Та-
рас Настушенко, другий заступник председника. — Другий ряд зліва: Дам'ян Захарченко, секретар Контрольної Комісії,
Катерина Левко, член комісії опікунів хворих, Василь Лазута, тростист, Марія Сосницька, голова комісії опікунів хворих,
Степан Левко, член виділу. — Третій ряд зліва: Никола Василюшин, господар, Никола Данилик, член Контрольної Ко-
місії, Никола Кізіма, тростист, Андрій Перегятко член комісії хворих, та Іван Пригода, бібліотекар.

УКРАЇНЦІ ФІЛАДЕЛФІЇ!

ХТО дбає за себе, за свою родину і за свій народ — ТОЙ щадить, бо від цього залежить його добробут і майбутнє.

Щадить свій з трудом запрацьований гріш і складайте його на ощадність, в одинокому загальному знаному в Філадельфії

УКРАЇНСЬКОМУ ПОЗИЧКОВО-БУДІВЕЛЬНОМУ ТОВАРИСТВІ

яке від довгих літ зберігає зложені ощадності наших громадян і яке своїми позиками допомогло сотням наших родин замешкати у власному домі, або на власній фермі. Це Товариство, як Фінансова Інституція є зачартероване і під державною контролею, та побудоване на членах, які мають рішачий голос у всіх його справах. А все його майно є відповідно забезпечене.

І ЦЕ ДАЄ ПОВНУ ЗАПОРУКУ ЗА ВЛОЖЕНІ ОЩАДНОСТІ.

Майно цього Товариства зросло вже до 1,000,000 доларів капіталу і це дає змогу:

1. Приймати звичайні ощадності, за які платять 3%.
2. Постійні місячні ощадності, за які платять 4%.
3. Уділювати позик за низьким процентом і довготрітні сплати, на купню домів, ферм і інших нерухомостей.
4. Уділює безплатно всяких порад в фінансових справах та допомагає в купні і продажі нерухомостей.

ТОЖ ВКЛАДАЙТЕ СВОЇ ОЩАДНОСТІ

В УКРАЇНСЬКІМ БУДІВЕЛЬНО-ПОЗИЧКОВІМ ТОВАРИСТВІ

UKRAINIAN BUILDING & LOAN ASS'N

847 N. FRANKLIN STREET, PHILADELPHIA 23, PA.

Урядування: кожної п'ятниці від год. 6 до 8 вечора і кожного третього понеділка від год. 6 до 8, в Українському Клубі, при 847 Н. Франклін вулиці, Філадельфія, Па.

СТАВАЙТЕ ЧЛЕНАМИ УКРАЇНСЬКОГО БУДІВЕЛЬНО-ПОЗИЧКОВОГО

ТОВАРИСТВА І ТВОРИТЬ СВОЮ ФІНАНСОВУ БАЗУ!

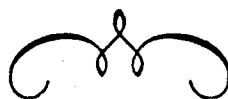
В. ГАЛАН, секр.

М. ДУБАС, предс.

Н. ГАНУСЕН, кас.

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ГОРОЖАН

847-853 NORTH FRANKLIN STREET,
PHILADELPHIA 23, PA.



Предсідник: МИХАЙЛО ДАРМОГРАН

Місто-Предс.: ПИЛИП ДУБАС

Фін. Секр.: ДМИТРО СЛОВОДЯН

Рек. Секр.: МИТРО ПАСІЧНИК

Скарбник: ВОЛОДИМИР БОРУСЕВИЧ

**Контроля: РОМАН КАРБІВНИК
ЛЕВ СИВУЛЯК
ЧЕСТЕР ГАЛЬЧУК**

Господар: СТЕПАН СЕНЬКІВ

Менаджер: ОМЕЛЯН ГРИМАЛЯК

Культ.-Освіт. Директор: О. ГРИМАЛЯК

Це передова і одинока Організація на території Філадельфії, яка на протязі 50 років зосереджує збірне життя всіх кругів української еміграційної спільноти і своїми засобами, просторими приміщеннями і великою концертною залю, служить українським організаціям, мистецтву і шкільництву для їх розвою.

Для вигоди членів модерно уряджений ресторан з добірними напоями, зимова кухня а літом холоджені приміщення.



Ставайте в ряди цього Товариства

і підтримуйте осідок української спільноти!

УКРАЇНСЬКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

FUNERAL HOME

МАРІЇ І СИНА МИХАЙЛА НАСЕВИЧ

Рік заложення 1920.

N. E. Corner FRANKLIN & BROWN STS., PHILADELPHIA 23, PA.

Phone: MA 7-1320 & MA 7-7381.



Солідна християнська обслуга. — Низькі ціни і безплатна поміч бідним.
Холоджені приміщення та всебічна підтримка українських установ.



З нагоди 62-ліття
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ
щирий привіт всім його членам!

MARY & MICHAEL NASEWICH

FUNERAL DIRECTOR

ЧОЛОВІКИ І ЖІНКИ

НЕДУГИ ШКІРИ І КРОВИ, гострі і хронічні недуги міхура і залоз, катарі,
чиряки, опухи, слабості і нерегулярності

Візита 3 долари

Д-Р ДЕРУГА

128 EAST 86 ВУЛИЦЯ

Перші двері від рогу Lexington Avenue

New York City

Години прийнять: щодня від 10 до 2 і від 4 до 9, в неділі від 10—2

ДИПЛОМ З ЕВРОПИ.

Говорить по-німецьки.



Дирекція Дому Відділів Українського Народного Союзу в Шикаго на 1955 р. Сидять зліва на право: пп. М. Попіль, господар; Д. Дякун, касієр; В. Максимів, рекордовий секретар; Т. Шпікула, предсідник; А. Косович, заст. предсідника; І. Карпа, почесний член; М. Семків, госп. ком. — Стоять зліва на право: В. Семків, контр. ком.; В. Бацвин, госп. ком.; І. Михальцевич, прес. реф.; В. Івасютин, фін. секр.; Анна Стим, С. Голяш, фін. секр.; А. Зборик, контр. ком. С. Коцелко, госп. ком.


УКРАЇНСЬКА ПЕРЕПЛЕТНЯ

Biblos, Co.

приймає в переплет і виконує солідно, дешево
брошування всякого рода накладів,
оправу книжок в полотно й півполотно.



107 1/2 ST. MARKS PLACE
New York 9, N. Y.
Tel.: OREGON 7-0370

Одинокий український склеп
В МІННЕАПОЛІС, МІННЕСОТА
UKRAINIAN GIFT SHOP

Власниці: Люба Перчишин і Марія Процай
217 East Hennepin, Minneapolis 14, Minn.
продає по низьких цінах:

вишивані сорочки, блузки, ткані плахти;
панамы на 72 інчі широка, лляні полотна,
нитки до вишивання, канва, взори вишивкові й писанкові,
писанки й всі приладдя до їхнього писання;
українська кераміка — як флякони, свічники, колачі й каманці,
тарілки сільнички в вигляді писанок та вази;
книжки, грамофонові плити, позолочені та срібні ікони,
хрестики й т. п.

Писанки, кераміки й ляльки висилаємо до склепів по гуртових цінах.
MA. 4908 GL. 3991

ПЕРШЕ І НАЙСТАРШЕ
УКРАЇНСЬКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

ІВАНА ГАСИНА

2241 N. BROAD STREET, PHILADELPHIA 32, PA.
Phone: ST. 4-1234. & ST. 4-1418

Солідна християнська обслуга і поміч бідним.



З нагоди 62-ліття

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

— бажає —

ВСІМ ЙОГО ЧЛЕНАМ ВСЬОГО ДОБРОГО!

JOHN HASYN
FUNERAL DIRECTOR

ПЕТРО ЯРЕМА

УКРАЇНСЬКИЙ ПОГРЕБНИК

Модерні каплиці — Air conditioned

Established 1906



PETER JAREMA

FUNERAL HOME

129 EAST 7th STREET, NEW YORK, N. Y.



Telephone: ORchard 4-2568

EXECUTIVE BOARD

UKRAINIAN NATIONAL TEMPLE of DETROIT, Inc.

4655-4657 MARTIN STREET

Detroit 10, Michigan

Tel. Vinewood 2-9688



WALTER CZMYR — President
WASYL FUTALA — Vice-President
GREGORY NAZARKEWICZ — Fin. Sec.
MICHAEL LENENZA — Rec. Sec.
JOHN SLUPECKI — Treasurer
WALTER WOZNIAK — Asst. Treas.

SAM BODNAR
FRANK MICHALCZUK
HARRY HARBAR
Board of Auditors
PETER FEDYK
WALTER SENKIW
FRANK DEMKO
Board of Trustees

JOS. CHARNOSKE, Esq.
Legal Advisor

COMMERCIAL TRUST Company

OF NEW JERSEY

6 Jersey City Offices:

Main: 15 Exchange Place
660 Newark Ave., at Five Corners
338 Grove St., near Newark Ave.

729 Bergen Ave., at Fairmount Ave.
186 Newark Ave., near Jersey Ave.
115 Jackson Ave., at Woodlawn Ave.

3 Bayonne Offices:

229 Broadway, at 9th Street

544 Broadway, at 25th Street

875 Broadway, at 41st Street

All Offices Except Main Office and Grove Street Office

Open Monday Evenings 7 to 8

Member Federal Reserve System and Federal Deposit Insurance Corporation

УКРАЇНСЬКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

ВАСИЛЯ КРЕДЕНСОРА

2501 BROWN STREET,

PHILADELPHIA 30, PA.

Phone: P.O. 5-4042

(Парафія св. Миколая)

Солідна християнська обслуга, холоджені приміщення, низькі ціни, поміч бідним.



З нагоди 62-ліття

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

бажає всім його членам всього найкращого!

WASYL KRENSOR
FUNERAL DIRECTOR

ANDREW HRADOWSKY

FUNERAL HOME



Telephone: TA. 5-4426

4141 CLIPPERT STREET, near Michigan, DETROIT 10, MICH.

УКРАЇНСЬКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

FUNERAL HOME

БОГДАНА КОЦЮБИНСЬКОГО

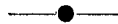
835 NORTH FRANKLIN STREET,

PHILADELPHIA 23, PA.

Phone: LO 3-9924



Солідна християнська обслуга, холоджені приміщення, низькі ціни і безплатна поміч бідним.



З нагоди 62-ліття
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ
найщиріші побажання всім його Членам!

BOHDAN KOCIUBINSKY

FUNERAL DIRECTOR

ОМЕЛЯН КУЛЬЧИЦЬКИЙ

НОТАР — REAL ESTATE

2231 Fairmount Ave., Philadelphia 30, Pa.

Phone: PO. 5-5190



Перепродажа реальностей, уділення позик,



Обезпечення від огню і інших випадків.



Податкові справи та всі інші, які входять
в круг діяння Нотаріальної Канцелярії.

Українська Кравецька Робітня

МИХАЙЛА ВИКРИКАЧА

2331 Brown Street, Philadelphia 30, Pa.
Phone: ST. 2-0945



Має на складі готові убрання, плащі, по-
рохівники, білля і робочі убрання, та ви-
готовляє чоловічі і жіночі убрання з най-
ліпших місцевих і імпортованих матеріалів.

Робота фахова і солідна. Ціни помір-
ковані.



ПІДТРИМУЙТЕ СВОІХ РЕМІСНИКІВ!

Українське Підприємство

М'ясних Виробів

„ВАТРА”

354 N. Front Street, Philadelphia 7, Pa.
Tel. MA. 7-7884

Виробляє ковбаси, як мелена, краєна,
шинкова, екстра аграманка, саямі, каба-
носи, парівки, паприківки і інші.

А також зяці, паптетові вироби та
сальцесони всіх родів.

Виріб солідний американський і ста-
рокраєвим способом і смаком.

М'ясива першоїкласні!

ПІДТРИМУЙТЕ СВОЙ ПРОМИСЛ!

Власники:

**РОМАН ЛУЦІВ, ПАВЛО ФЕДЬКІВ,
ВОЛОДИМИР МЕЛЬНИК.**

Перша Німецька Аптека

ГАВСМАНА

основана на довголітнім довіру клієнтів
і совісній праці власника і персоналу
виготовляє ліки на всякі рецепти з найно-
віших середників і специфіків, та має на
складі готові ліки і лікувальні зела імпор-
товані з Європи, і інші дроґоерійні товари
і препарати, як косметика, європейські
термометри, води до волосся, гормонівий
крем тощо.

Виконує замовлення поштою і висилає
ліки до Європи.

Hausmann's Pharmacy

6th St. & Girard Ave., Philadelphia 23, Pa.

Дижур Аптеки також в неділі.

Розмовитись можна по українськи.

Тел.: MA. 7-2143 і MA. 7-7707.

З нагоди 62-ліття
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ
щирий привіт всім його членам!

Д-р Ілля Данило Прончак
оптометрист

Д-р Любов Прончак
хіроподист

930 N. Franklin St., Philadelphia 23, Pa.

Phone: LO. 3-1883

Gotham Card & Paper Co., INC.

334-340 Hoboken Ave., Jersey City 6, N. J.

Tel.: OLdfield 3-2650-2651



Representing the finest Paper Mills in the
Country, Agents for the entire Nekoosa Line;
Bonds, Ledgers, Mimeo, Duplicator,
Manifold, Offset, Etc.



The best and promptest service obtainable.

COMPLIMENTS of

Ink & Chemical Co. Inc.

52 Vanderbilt Avenue

New York 17, N. Y.

SVOBODA PRINTED WITH OUR NEWS INK

Wasylik's Food Market

HOME MADE KOWBASY



For Holidays place your order early

Where Good Food Is an Art.



511 E. Carson Street

HE. 1-8865

Pittsburgh 3, Pa.

ТОВАРИСТВО „ДНІСТЕР”

430 Відділ
Українського Народного Союзу
в Філадельфії

полагоджує всі агенди життєвого забезпе-
чення та уділяє помочі і порад для ново-
прибулих, в мешканєвих, зарібкових, со-
ціяльних і горожанських справах.

Урядує: в кожду другу неділю в місяці
в Укр. Клубі при Франклін вул. і в кожду
третю суботу в Укр. Клубі при 23 і Бравн
вулицях.



Вступайте в ряди Т-ва „Дністер” і будьте
членами Українського Народного Союзу.



УПРАВА ВІДДІЛУ:

Осин Бакай, секр. Роман Дяків, предс.
Роман Книпи, скарбник.

НЕМА ТО ЯК НА „СОЮЗІВЦІ”



Марія і Василь Литвин з родиною відвідали
в липні 1955 р. „Союзівку” і перебування на цій
оселі УНСоюзу так їм припало до вподоби, що ви-
рішили приїжджати туди кожного року і перебу-
вати кілька тижнів між своїми людьми. З нагоди
свого побуту вони пожертвували 25.— доларів на
дальшу розбудову „Союзівки”. На фото: пані Ма-
рія Литвин, Всч. о. Петро Мельничук, вакаційний
капелан „Союзівки” і пані Стефа Галиччи.

COMPLIMENTS of

B E L L

Photo Engravers



ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА „САМОПОМІЧ”

813 NORTH FRANKLIN STREET,

PHILADELPHIA 23, PA

Заложена 25. червня 1952. і від того часу зібрала уділів на суму 350,000 дол. від 770

МЕТОЮ КООПЕРАТИВИ Є:

1. Давати членам дешевий кредит і на догідних умовах.
2. Забезпечити їм якнайвищу дивіденду.
3. Уможливити всім членам безплатне життєве забезпечення.
4. Заохочувати до постійної ощадности.

Ближчі інформації уділяє Кооператива в її урядових годинах, а саме: кожного понед
середи і п'ятниці від 7 до 9 вечора і кожної суботи від 10 до 12 полудня.



СТАВАЙТЕ В ЧЛЕНИ ФЕДЕРАЛЬНОЇ КРЕДИТОВОЇ КООПЕРАТИВИ „САМОПОМІЧ”!

УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА КОМПАНІЯ ЙОСИФА І МАРІЇ ГАНУСЕЙ

HANUSEY MUSIC Co.

244 W. GIRARD AVENUE,

PHILADELPHIA 23, PA.

Tel. — MA 7-3093

Має на складі патефонові платівки клясичної і народної творчости всіх національностей
та на всі скорості.

А також патефони, радія, телевізійні апарати, машини до писання, пральні, та інші електрич-
ні приладдя домового вжитку.

Товар найліпшого продукту. Обслуга совісна. Ціни помірковані.



ПІДТРИМУЙТЕ СВІЙ ПРОМИСЛ!

SOCIETY OF MARKIAN SHASHKEVICH
Branch 94

Ukrainian National Association

M. SHARON — President
R. BUDZIAK — Vice-President
J. MROZOWSKY — Treasurer
M. MANDRUCH — Rec. Secretary
W. BORYSKEWICH-BOYD — Fin. Secretary

Monthly meetings Second Sunday of Each Month
at 2376 Grayling, Hamtramck 12, Michigan.

For more information call or see

W. BORYSKEWICH-BOYD

239 Worcester, Detroit 3, Michigan — TU 3-9891

COMPLIMENTS of



UKRAINIAN YOUTH CLUB

Br. 452 of U.N.A., East Chicago, Indiana.

JOHN POPYK, President
MIKE KLUSE, Vice-President
MARY BILIK, Fin. Secretary
PEARL ZIWOT, Rec. Secretary

KAPLAN & STERN

General Hardware

Plumbing and Heating Contractors

6406-10 Michigan Avenue TASHMOO 5-6626



Branch Store: 7724 W. Vernor Highway
Vinewood 1-5850

Detroit 10, Michigan

STYLED RITE AWNINGS

MAIN OFFICE:

5905 Calumet Avenue, Hammond, Ind.
Phone WESTMORE 1-9844



AWNINGS—STORM WINDOWS—DOORS
of FINEST ALUMINUM

PAwtucket 2-9493

Власник: ALEX KLOWAN



R. S. ELECTRIC
ELECTRICAL CONTRACTING
ELECTRICAL WIRING & MAINTENANCE



53 Broad Street, Valley Falls, R. I.

VAN CRAFT KNITTING MILLS

Власник: ІВАН КОМІК

Athletic Awards—Buy Direct and Save
SWEATERS and JACKETS CUSTOM MADE



678-705 High Street, Central Falls, R. I.

ЯК БУВАЄТЕ В НЬО ЙОРКУ
НЕ ЗАБУДЬТЕ ВСТУПИТИ
ДО СУРМІ.



Як хочете щось цікавого перечитати, або по-
слухати музику на платівках, або треба Вам
українських пісень чи театральних підручників,
то пишiть по каталог:



SURMA BOOK & MUSIC CO.,
11 East 7th Street, New York 3, N. Y.

Щирi побажання в 1956 р.

THEODORA BOOKBINDING CO.

65 St. Marks Place Tel.: GR 3-2730
(між 1—2 Aves.) NEW YORK CITY



Оправа книжок кожного видання.

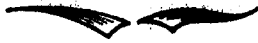


Півполотно, полотно, імітація шкіри і правдива
шкіра.



З НАГОДИ 62-ЛІТТЯ У. Н. СОЮЗУ
щиря побажання всім членам

Д-р і Дружина Е. Л. ГАРАСИМ
в Філадельфії, Па.



УКРАЇНСЬКЕ НОТАРІАЛЬНЕ БЮРО

REAL ESTATE

МИХАИЛА ДАРМОГРАЯ

517 W. Girard Avenue, Philadelphia 23, Pa.
Phone ST. 2-6252



Купно і продаж нерухомостей, позик,
обезпечення, податки та справи
нотаріальної канцелярії.

БРАТСТВО СВ. АРХ. МИХАЛА,
Відд. 350 У. Н. Союзу в Стемфорд, Конн.

Оснований 29 грудня 1912 р.
Сьогодні нараховує 127 членів дорослих
30 в молод. департ.

УРЯДНИКИ НА РІК 1955:

В. КАРИН, предс.; В. ВЛАЩУК, заст. предс.;
СТ. КОРИВЧАК, касир; Н. КОГУТ, заст. касира;
Д-р В. ПАЛЦВОР, секр.; М. СИДЯГА, заст. секр.;
К. КУЛЬГАВИЧ і І. ТИРЧИК, опікуни хворих;
А. КРУТЛЯК, Д. МАЛИНЯК і Н. СМАЛЬ,
контрольори.

Місячні збори відбуваються кожного місяця
в першу неділю по 15-ім.

"CERTIFIED REALTY AGENCY"

Переводимо продаж нерухомостей: готелів, пансіонів-вілл, літніх респортів та різних відпочинкових осель над озерами Стейтвого Парку Адірондак, в околиці Лейк Джордж і Олд Фордж, Н. Й. — Фабрики, різного роду склади, мотелі, таверни-гріль, ресторани, Фарми, дома і т. п. в околиці Ютика, Н. Й.

Полагодуємо контракти й мортгедами,
БЕЗПЛАТНІ ПОРАДИ уділяє:

WALTER ZAPARANIUK, — Agent
430 Aiken Street, Utica, N. Y. — Tel. 5-1955

BOOKSTORE & STATIONERY
EMILIAN BILYNSKYJ
2320 Brown St., Philadelphia 30, Pa.
ST. 7-9393

Має на складі великий вибір:
книжок українською та англійською мовами,
журналів і часописів, шкільного і письмового приладдя, українських історичних та релігійних образів, мистецьких листівок, полотна, канви і яток до вишивання, грамофонових плит, кермаки — та багато інших речей.

Приходьте або пишіть нам, скоро полагодимо.

ГОДИННИКАР

РОМАН ОНУФЕРКО

2309 Brown Street, Philadelphia 30, Pa.
Tel.: FR. 7-3512

Має на складі годинники ручні, кишеньві, столові, стінні і біжутерію найкращих європейських і американських марок, за готівку або на сплати. Виконує направи всіх родів годинників при помочі магнетичного апарату до повної прецезійности.

РОБОТА ФАХОВА і СОЛІДНА. ЦІНИ НИЗЬКІ.
Попирайте своїх ремісників!

РЕМОНТ АВТОМАШИН
ІОСИФА Д. БОЙКА
ORIANNA AUTO BODY WORKS
915-919 N. Orianna St., Philadelphia 23, Pa.
Tel.: LO. 3-2092 & WA. 2-4069

Направляє, переробляє, фарбує і відновлює особові і тягарові авта та доповнює потрібними частинями.

РОБОТА ФАХОВА. — ЦІНИ НИЗЬКІ.

РЕМОНТ АВТОМАШИН
COLUMBIA AUTO BODY REPAIR SHOP
ВОЛОДИМИРА МЕЛЬНИКА
851-53 N. 6th Street, Philadelphia 23, Pa.
Tel.: MA. 7-0251 & MA. 7-4057

направляє, переробляє і відновлює особові і тягарові авта, переробляє мотори і доповнює потрібні частини.

РОБОТА ФАХОВА. — ЦІНИ НИЗЬКІ.

**УКРАЇНСЬКА ХАРЧЕВА КРАМНИЦЯ
„КАРПАТИ”
ЮРІЯ АННЮКА**

2490 Aspen Street, Philadelphia 30, Pa.

Мас на складі свіжі печива, м'ясо, молоко, яйця,
ярини, овочі і інші харчеві продукти.

ОБСЛУГА СОЛІДНА, ЦІНИ НИЗЬКІ.

Підтримуйте українську торгівлю.

Phone: ST. 2-6944

**ПЕРША УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ
“GOLDEN LOAF”
ІВАНА КОЗАЧИНА**

615 North 3rd Street, Philadelphia, Pa.

Поручає свіжі печива, як хліб, булки, весільні
торти, солодощі і інші.

Виріб старокравчим способом печення.

ЦІНИ НИЗЬКІ. ОБСЛУГА СОВІСНА.

Підтримуйте свою пекарню!

Tel.: MA. 7-0624

**ФОТО-СТУДІО „МЕВА”
А. СОЛЮВІЯ**

825 N. Franklin Street, Philadelphia 23, Pa.

Phone: LO. 3-1066

виготовляє: портрети, знімки шлюбні, дитячі,
до горожанських паперів, репродукції старих
знімок, фотостат та інші фото-викінчення.

РОБОТА СОЛІДНА — ЦІНИ НИЗЬКІ.

Відкрито щодня 10 рано до 7 вечір,

а в неділі і свята год. 1 до 2 попол.

**УКРАЇНСЬКА ХАРЧЕВА КРАМНИЦЯ
СОФІИ МАК**

839 N. Woodstock Street, Philadelphia 30, Pa.

Phone PO. 5-5654

Мас на складі свіжі печива, м'ясо, молоко, яйця,
масло, ярини і овочі безпосередньо з ферми і
інші харчеві продукти та імпортовані товари, як
гриби, чоколяда тощо.

ЦІНИ НИЗЬКІ. ОБСЛУГА СОВІСНА.

**УКРАЇНСЬКА ФРИЗІЄРНЯ
ВАСИЛЯ КОЛІНЯКА**

2307 N. Brown Street, Philadelphia 30, Pa.

Phone: ST. 4-2682

виконує всі фризєрські роботи для чоловіків
і жінок.

Робота фахова і солідна.

ЦІНИ НАЙНИЖЧІ.

Підтримуйте своїх ремісників!

**УКРАЇНСЬКА ХАРЧЕВА КРАМНИЦЯ
МИРОСЛАВА КУШНІРА**

2519 Brown Street, Philadelphia 30, Pa.

Phone: ST. 4-9344

Мас на складі свіжі ярини, м'ясо, яйця і молочні
продукти безпосередньо з ферми та інші споживчі
товари щоденного вжитку.

А також різьба, кераміка, нитки Д.М.С.
і полотна панам.

ОБСЛУГА СОЛІДНА. ЦІНИ ПОМІРКОВАНІ.

Підтримуйте свою торгівлю!

**УКРАЇНСЬКА АПТЕКА
Мгр. МОДЕСТА АРТИМОВА**

передтим Fisher's Pharmacy
4438 Germantown Ave., Philadelphia 44, Pa.

Phone GL. 5-2401

виготовляє лікарства на всякі рецепти з найно-
віших лікувальних середників, мас на складі
лікувальні зела і інші товари друговерійного
характеру.

ОБСЛУГА СОВІСНА. ЦІНИ УМІРКОВАНІ.

Підтримуйте цю першту Українську Аптеку!

**УКРАЇНСЬКА РОБИТНЯ ФУТЕР
ВОЛОДИМИРА САРАХМАНА**

4349 Germantown Ave., Philadelphia 40, Pa.

Phone: MI. 4-7835

виготовляє нові футра з найкращих матеріалів,
переробляє уживані, переховує футра та виконує
всякі кушнірські роботи після найновіших
зразків і моди.

РОБОТА ФАХОВА І СОВІСНА. ЦІНИ НИЗЬКІ.

Підтримуйте свій промисел!

З М І С Т

<i>Іван Франко: Великі Роковини</i>	2
К а л е н д а р: українські свята, американські свята, український історичний календар, пригадки, вірші на кожен місяць	4-15
Що таке календар?	17
Поазбучний виказ слов'янських святих	18
Державні свята в Канаді і в інших країнах	18
Порівняння годин в Америці й у широкому світі	19
<i>О. Тарнавський:</i> Іван Франко (вірш)	20
<i>Лука Луцiv:</i> Іван Франко (В 100-ті роковини народження)	21
<i>Ол. Гай-Головеко:</i> Вулиця Франка (вірш)	26
<i>В. Дорошенко:</i> Любов у житті Івана Франка	27
<i>В. Бобинський:</i> З поеми „Смерть Франка” (вірш)	31
<i>В. Мудрий:</i> Іван Франко в очах українського громадянства	32
Українські поети Іванові Франкові (вірші)	34
<i>А. Д.:</i> Д-р Лука Мишуга	35
<i>Д. Гализгин:</i> Дві конвенції Українського Народного Союзу у Вашингтоні	36
<i>А. Драган:</i> Душа Мистця. Олександр Мишуга в світлі його листів	40
<i>О. Грицай:</i> Генієві пісні (вірш)	51
<i>Ярослав Падох:</i> За духовий зв'язок з Україною	52
<i>В. Кравців:</i> Землею українською (Україна в поезії)	55
<i>В. Сігинський:</i> Острозька Академія	64
<i>М. Палій:</i> Шкільництво на Україні в 16-17 ст. ст.	67
<i>М. Гайворонський:</i> Стрілецькі пісні і труби	70
<i>Степан Куропась:</i> Таємниця успіхів і розвою У. Н. Союзу	76
<i>І. Кедрин-Рудницький:</i> Мої шефи-редактори	78
<i>В. Запаринюк:</i> Забутий театр	83
<i>І к е р:</i> Сучок в оці ближнього	85
Доля дітей Сталіна	86
<i>Яр. Климовський:</i> Останнє турне по рідній землі	87
<i>В. Вальгенко:</i> Свята Атонська Гора	90
Анекдоти про політиків і мистців	92
<i>І. Р. Костюк:</i> Над Міюеом	94
<i>Ф. Мелешко:</i> Перед капітуляцією	97
<i>Е. Жарський:</i> Українці — чемпіони світу	99
<i>О. Решетило:</i> Кар'єра	102
<i>Б. Галайзук:</i> Світ землетрусів і революцій	103
<i>Яр. Гриневиз:</i> Кістяк в аптеці	106
<i>Франц Наумик:</i> Сульфоаміди й антибіотики	107
Летунські відділи Королівсько-Канадійської Кінної Поліції	109
<i>Ш. Г. Горделадзе:</i> Сонце	110
<i>М. Рубан і Д. Вірин:</i> У чарівних садах коопторгу	112
Советська орденomanія	113
Українські прислів'я про гроші	114
<i>Clarence A. Manning:</i> Ukrainian Influence on American Culture	115
<i>J. Gibajlo Gibbons:</i> The Second Generation — The Bridge	117
<i>M. Milanowicz:</i> Our Good Will Ambassadors	119
<i>Bahriany:</i> The Tiger Hunters. Translated by A. Hnidj	120
олошення	124
іст	144

трації до текстів: *Мирон Левицький, Петро Холодний, Мол., Микола Бутовиз і М. Михалевиц.*